

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ) ANABİLİM DALI

(Yüksek Lisans Tezi)

KİTÂB-I MUKADDES VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE TEBLİĞ METODU OLARAK
MESELLERLE ANLATIM

Hazırlayan
Asiye YILDIZ

Ankara- 2006

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ) ANABİLİM DALI

(Yüksek Lisans Tezi)

KİTÂB-I MUKADDES VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE TEBLİĞ METODU OLARAK
MESELLERLE ANLATIM

Hazırlayan
Asiye YILDIZ

Ankara- 2006

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ) ANABİLİM DALI

(Yüksek Lisans Tezi)

KİTÂB-I MUKADDES VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE TEBLİĞ METODU OLARAK
MESELLERLE ANLATIM

Hazırlayan

Asiye YILDIZ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mehmet KATAR

Ankara- 2006

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ) ANABİLİM DALI

KİTÂB-I MUKADDES VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE TEBLİĞ METODU OLARAK
MESELLERLE ANLATIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. MEHMET KATAR

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

ADI VE SOYADI	İMZASI
.....	
.....	
.....	
.....	

TEZ SINAVI TARİHİ.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
A. KAVRAM OLARAK MESEL	1
1. Kelime Anlamıyla Mesel	1
2. Terim anlamıyla Mesel	3
a. Mesel Kelimesinin Tekabül Ettiği Anlamlar.....	4
b. Genel Olarak Mesellerin Özellikleri.....	8
c. Genel Olarak Mesellerin Ortaya Çıkışları.....	9
d. Genel Olarak Mesellerin Amaçları ve Faydaları.....	11
e. Genel Olarak Mesellerin Önemi.....	12
B. MESELİN EDEBİYAT TARİHİNDEKİ YERİ	13
1. Bilgelik Edebiyatı Olarak Meseller.....	14
2. Milletlerin Edebiyatında Meselin Tarihi Seyri	15
C. MESELİN YAHUDİ, HRİSTİYAN VE İSLÂM TOPLUMUNDAKİ YERİ VE ÖNEMİ	18
1. Yahudi Toplumunda Mesel.....	19
2. Hristiyan Toplumunda Mesel.....	21
3. İslâm Toplumunda Mesel.....	22
D. MESELİN TEBLİĞ METODU OLARAK KUTSAL KİTAPLARA YANSIMASI	24
1. Kutsal Metinlerin Tebliğ Özelliği.....	24

2. Tebliğde Metot ve Önemi.....	25
3. Kutsal Metinlerde Tebliğ Metodu Olarak Meselin Seçilmesi	26
4. Kutsal Metinlerde Tebliğ Metodu Olarak Seçilen Meselin Din Dili Açısından Yorumlanması.....	27

I. BÖLÜM

TANAH'TA TEBLİĞ METODU OLARAK MESELLERLE ANLATIM	33
A. TANAH NEDİR?.....	34
B. TANAH'TA MESELLER.....	35
1. Tanah'ta "Mesel" Kelimesinin Anlamları.....	35
2. Tanah'ta Tebliğ Metodu Olarak Mesellerin Seçilme Amacı.....	46
3. Tanah'ta Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerin Çeşitleri.....	53
4. Tanah'ta Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerde Ele Alınan Konular.....	62
a. İnanca Dair Konular	62
b. Ahlaki Tutuma Dair Konular.....	68
c. Sosyal İlişkilerin Düzenlenmesine Dair Konular.....	71
d. Eğitim ve Bilgelige Dair Konular.....	74
C. TANAH'IN MESAJININ ANLAŞILMASINDA MESELİN ÖNEMİ..	76
1. Tanah'ın Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin Faydaları.....	76
2. Tanah'ın Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin Önemi	78

II. BÖLÜM

YENİ AHİT’TE TEBLİĞ METODU OLARAK MESELLERLE

ANLATIM	80
A. YENİ AHİT NEDİR?	81
B. YENİ AHİT’TE MESELLER.....	83
1. Yeni Ahit’te “Mesel” Kelimesinin Anlamları.....	84
2. Yeni Ahit’te Tebliğ Metodu Olarak Mesellerin Seçilme Amacı.....	89
3. Yeni Ahit’te Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerin Çeşitleri.	93
4. Yeni Ahit’te Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerde Ele	
Alınan Konular.....	105
a. Tanrı’nın Krallığı/Göklerin Melekutu.....	105
b. Dinin/Dini Konuların Yorumlanması.....	113
c. Ahlak İlkelerine Dair Konular	115
d. Toplumsal İkelere Dair Konular	118
C. YENİ AHİT’İN MESAJININ ANLAŞILAMASINDA MESELİN ÖNEMİ	120
1. Yeni Ahit’in Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin Faydaları.....	120
2. Yeni Ahit’in Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin Önemi.....	124

III. BÖLÜM

KUR’ÂN – KERÎM’DE TEBLİĞ METODU OLARAK

MESELLERLE ANLATIM	126
A. KUR’ÂN-I KERÎM NEDİR?	126
B. KUR’ÂN-I KERÎM’ DE MESELLER	128

1. Kur'ân-ı Kerîm'de "Mesel" Kelimesinin Anlamları	128
2. Kur'ân-ı Kerîm'de Tebliğ Metodu Olarak Mesellerin Seçilme	
Amacı	135
3. Kur'ân-ı Kerîm'de Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerin	
Çeşitleri	140
4. Kur'ân-ı Kerîm'de Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerde Ele	
Alınan Konular	151
a. İnanç ve İtikada Dair Konular	151
b. Ahlaki Tutuma Dair Konular	157
c. Sosyal Yaşam ve Amele Dair Konular	160
C. KUR'ÂN- KERÎM'İN MESAJININ ANLAŞILMASINDA	
MESELİN ÖNEMİ	163
1. Kur'ân-ı Kerîm'in Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin Faydaları ...	163
2. Kur'ân-ı Kerîm'in Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin	
Önemi	165
SONUÇ	168
BİBLİYOGRAFYA	173

ÖNSÖZ

İnsanın aşkın varlık olan Allah ile münâsebeti, tarih sahnesine çıkışıyla birlikte başlamıştır. Dünya serüveninde varlık nedenini anlamlandırmaya, kendini var eden Yüce Yaraticının mâhiyetini, taleplerini sorgulamaya başlayan insana, vahyin dili olan kutsal metinler, yol göstermiştir. Allah'ın ve insanın ontolojik düzeylerinin farklı olması, vahyin dilinin belirleyicisi olmuştur. Kutsal metinler, aşkın ve test edilemeyen Yüce Varlık'tan, onun sıfatlarından, gaybî ve soyut konulardan bahsederken insanın ontolojik yapısını göz önünde bulundurmuş ve somutlaştırıcı dilden faydalanmıştır. Mesaj, bu doğrultuda sunulurken birçok metot ve edebî sanata yer verilmiştir. Kutsal kitaplarda kullanılan bu metotlardan biri, içinde teşbihleri, sembolleri, temsil ve alegorileri barındıran “mesel” dir.

Metot olarak mesel, uzun, köklü bir tarihe sahiptir ve meselin kullanılmadığı bir dil yok gibidir. Her milletin edebiyat tarihi ve edebî hazîneleri, bu tür mesellerden fazlasıyla nasibini almıştır. Meseller, gerek günlük kullanımda sosyal ilişkileri düzenlemek için, gerekse insanlara ahlaki emirleri kavratmak için sıkça kullanılmıştır.

Toplumların kültür ve edebiyat tarihinde, günlük yaşamında önemli bir role sahip olan meseller, kutsal metinlere de yansımış ve kutsalın mesajı insana sunulurken, bir tebliğ metodu olarak mesel kullanılmıştır. Tezimizin inceleme alanını oluşturan Kitab-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerîm'de de kutsalın mesajının tebliğinde mesel yöntemine yer verilmiştir. Üç büyük dinin kitaplarında sunulan bu meseller, bu kitapların anlaşılması noktasında insanlara ışık tutmuş ve asırlar boyu dinî eğitimde de bir yöntem olarak kullanılagelmiştir.

Meselin kutsal metinlerde üstlendiği bu önemli rolüne karşın, üç kutsal kitap açısından meselleri birlikte ele alan bir çalışmaya rastlamadık. Yazılan eserler, genellikle meselleri tek bir kutsal kitap bağlamında inceleyen müstakil kaynaklardır. Mukayeseli bir çalışmanın bulunmaması nedeniyle, bu tür bir araştırmanın faydalı olacağını düşündük. Bütün kutsal kitapların mesellerini incelemek, tezimizin kapsamını aşacağı için, araştırmamızı Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerim ile sınırlandırdık.

Tezimiz, bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında meseli önce kavram olarak ele almaya çalıştık. Ardından meselin edebiyat tarihindeki yerine; Yahudi, Hristiyan ve İslam toplumundaki konumuna ve tebliğ metodu olarak kutsal kitaplara yansımaya değinmeye çalıştık. Tezimizin birinci bölümünde Tanah içinde meselleri, anlamları, çeşitleri, konuları, edebi özellikleri ve önemi bakımından ele aldık. İkinci bölümde Tanah'tan sonra aynı coğrafyada ortaya çıkan Yeni Ahit'i inceledik ve Yeni Ahit'in mesellerini de Tanah'ta takip ettiğimiz metodu devam ettirerek ortaya koymaya çalıştık. Üçüncü bölümde ise İslâm'ın kutsal kitabı olan Kur'ân- Kerîm'in mesellerini mutâlaa etmeye çalıştık. Kur'an mesellerini de yukarıda belirttiğimiz metot üzere anlamları, çeşitleri, içerdiği konuları, edebi özellikleri ve Kur'an mesajının anlaşılması noktasında gösterdiği fonksiyon açısından ele almaya çalıştık. Üç büyük kutsal kitabın meselleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları ise çalışmamızın sonuç kısmında ele aldık.

Bu çalışmayı yapmaktaki temel amacımız; kutsalın mesajının iletilmesinde önemli bir tebliğ aracı olan meselleri, üç Kutsal Kitap bağlamında çeşitli yönleriyle, mukayeseli olarak ele almaktır.

Bu çalışmayı yaparken temel referans kaynağımız, öncelikle bu Kutsal Kitaplar olmuştur. İkincil kaynaklar olarak, ulaşabildiğimiz temel eserlerden ve diğer yardımcı kitaplardan yararlanma yoluna gidilmiştir.

Bu konuyu tez çalışması olarak öneren, hazırlanması esnasında yönlendirici, yüreklendirici tutumuyla destek olan, değerli bilgi ve tavsiyeleriyle bana yol gösteren danışman hocam sayın Doç. Dr. Mehmet KATAR Bey'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Asiye YILDIZ

Ankara, 2006

KISALTMALAR

Ayrıca bkz	: Ayrıca bakınız
Bkz	: Bakınız
by.	: Baskı Yeri yok.
C.	: Cilt
Çev	: Çeviren
Ed. by	: Edited by
H.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan
Krş.	: Karşılaştırın
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
Ö.	: Ölümü
ty.	: Tarih yok
vs.	: ve saire
A.B.G.K.A.	: Ana Britannica Genel kültür Ansiklopedisi
A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
C.O.D.C.C.	: The Concise Oxford Dictionary of The Christian Church
D.R.	: Dictionary of Religions
E.A.	: The Encyclopedia Americana
E.R.E.	: Encyclopedia of Religions and Ethics
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi
J.E.	: The Jewish Encyclopedia
K.K.T.S.	: Kutsal Kitaptaki Teoloji Sözlüğü

M.C.D.	: Macmillan Contemporary Dictionary
O.D.B.	: Oxford Dictionary of The Bible
O.D.C.C.	: The Oxford Dictionary of The Christian Church
T.D.V.İ.A.	: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
U.J.E	: The Universal Jewish Encyclopedia

GİRİŞ

A. KAVRAM OLARAK MESEL

“Mesel”i bir kavram olarak ele aldığımız bu başlıkta önce meselin kelime anlamını ve terim anlamını vermeye çalışacağız. İkinci aşamada ise geniş bir anlam alanına sahip olan meseli, bu anlam zenginliği içinde kısaca gözden geçireceğiz. Ardından yapılan tanımlamalar ve anlam zenginliği ışığında meselin genel olarak özelliklerine, amaçlarına ve mesajın anlaşılmasında sağladığı faydalara kısaca değinmeye gayret edeceğiz. Kavramsal çerçeve içinde “mesel” hakkında vereceğimiz bu bilgilerin, Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerîm’de tebliğ metodu olarak mesellere geçmeden önce faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1. Kelime Anlamıyla Mesel

Arapça aslı “mesel” olan ve Türkçemize de bu haliyle geçen “mesel”, İbranice “mâsâl veya mashal”; Aramice “masla veya meslâ”; Habeşçe’de ise “mesl, mesâle veya messâle” kelimeleriyle ifade edilmektedir¹. Meselin kelime anlamıyla ilgili muhtelif kaynaklardan aldığımız bazı tanımlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Mesel kelimesi, Arap dilinde “benzemek, benzeri olmak” anlamına gelen “MSL” kökünden türetilmiş bir kelimedir ve “benzeyen” demektir². Bununla birlikte

¹ C.Brockelmann, “Mesel”, İslâm Ansiklopedisi (İ.A), İstanbul 1967, VIII/120; İskender Pala, Ansiklopedik Dîvan Şiiri Sözlüğü, Ankara 1989, I-II, 335; Şükrü Elçin, Halk Edebiyatı Araştırmaları, Ankara 1997, 138.

² İsmâil Durmuş, “Mesel”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (T.D.V.İ.A.) Ankara 2004, XXIX/293.

meselin örnek; karşılaştırma³; resmetme⁴; delil; hüccet⁵; âyet, ibret, atasözü⁶; darb-ı mesel; eğitici kısa hikaye⁷; özdeyiş; ders⁸; birşeyin eşiti, dengi ve aynısı olma; benzetme (temsil); faydalı hikmet, doğru söz; acayip hikâye⁹ dokunaklı ve mânâlı söz; terbiye ve ahlaka faydalı olan hikaye¹⁰; sıfat¹¹; açıklama¹² gibi anlamları da içine alan geniş bir kapsamı vardır.

Mesel ile aynı kökten gelen “misâl”, bir şeyi benzeri olan bir başka şeyle karşılaştırmak veya ona örnek yapmak¹³; “timsâl”, taştan oyulan veya bakır ve benzerinden yapılarak bir şeyi sembolize eden şey yapmak¹⁴; “emsel”, daha iyi, en iyi olan¹⁵; “mümessil” ise temsilci gibi anlamlara gelmektedir¹⁶.

Kelimenin İbrânice karşılığı olan mäsâl, mashal veya mashla, mukâyese, karşılaştırma¹⁷; benzeşme¹⁸; bir benzerlik veya teşbih¹⁹; temsil; mesel; benzetme²⁰ gibi anlamları ifâde etmektedir.

Mesel kelimesin İngilizce “proverb”, Fransızca” proverbe” ve Latince “proverbium” a tekâbül eden bir karşılığı, sözlüklerde “mesel”; “darb-ı mesel”;

³ Râgıp el-İsfahânî, el-Müfredât fî Garîbu'l-Kur'ân, Dare'l-Marefah, Lübnan H. 502,462; İbn- i Manzur, Lisânu'l-Arabi'l-Muhît, Beyrut 1956, XI/611; Mu'cemu'l-Vasît, Dâru'l-Maârif, Mısır 1973, II/853; Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi (A.B.G.K.A.), Ed. by Philip W.Goetz, Çiğdem Kağıtçıbaşı, İstanbul 1994, XXII/306; Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Lugat, Ankara 2000, 625.

⁴ Mu'cemu'l-Vasît. II/853.

⁵ Abdullah Yeğin-A. Kadir Badıllı, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat, İstanbul 1978, 948.

⁶ İbn- i Manzur, XI/611- 613; Mu'cemu'l-Vasît, 854.

⁷ Meydan Larousse, Haz. Safa Kılıçoğlu, Nezihe Araz, Hakkı Devrim, İstanbul 1972, VIII/656.

⁸ Serdar Mutçalı, Arapça-Türkçe Sözlük, İstanbul ty, 819.

⁹ M. Fuad Abdülbâki, Mu'cemu'l-Müfehres Tercümesi, Çev. Mahmut Çanga, İstanbul 1986, 473.

¹⁰ Devellioğlu, 625; Seyit Kemal Karaalioğlu, Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, II. basım, by. ty., 456.

¹¹ İbn- i Manzur, XI/612; İsfahani, 462.

¹² İsfahani, 462.

¹³ İsfahani, 463.

¹⁴ Mu'cemu'l – Vasît, II/854; İbn- i Manzur, XI/613.

¹⁵ İbn- i Manzur, XI/613; İsfahani, 463.

¹⁶ Mu'cemu'l – Vasît, II/854.

¹⁷ Brockelmann, İ.A. VIII/120; A. R. Johnson, “Mashal”, Wisdom in Israil and in The Ancient Near East, Ed.by M. Noth, D. Winton Thomas, Leiden 1969, III/162.

¹⁸ A.B.G.K.A., XXII/306.

¹⁹ Edward P. Blair, Abingdon Bible Handbook, U.S.A. 1983, 138; Johnson, 162.

²⁰ A.W. F. Blunt-G. H. Box, Helps to The Study of The Bible, New York ty., 24.

“atasözü”²¹, kısa ve özlü söz vecîze²², hikmetli, nüktedan ve özlü söz²³ olarak geçmektedir. İbranice mesel kelimesine denk düşen bir diğer İngilizce kelime ise Yunanca “parabole”den gelen “parable”dir.Sözlüklerde bu kelimeye “mesel”; “içinde hakikat payı olan kısa alegorik hikaye”; “ifade edilmek istenileni benzetme veya kıyas yoluyla anlatan söz veya konuşma”²⁴ gibi anlamlar verilmiştir.

2. Terim Anlamıyla Mesel

Kelime anlamlarını çeşitli lugat ve kaynaklardan aktardığımız “mesel”in bir terim olarak muhtelif eserlerden aldığımız tanımlarını ise şu şekilde sunabiliriz:

“Mesel, aralarında var olan benzerlikten dolayı, biri ile diğerini açıklamak için bir şey hakkında ifade kullanırken ona benzer başka bir ifade kullanmaktadır”²⁵.

“Mesel, çok iyi bilinen bir gerçeği çarpıcı bir form içinde sunan kısa ve özlü sözdür”²⁶.

“Mesel, bir kurala örnek olarak söylenen ve görünen anlamı dışında temsili bir anlam taşıyan pedagojik- didaktik cümlelerdir”²⁷.

“Mesel, halk arasında beğeni ile karşılanmış, bu sebeple kısa zamanda yayılmış, nesiller boyu aktarılmış, teşbihe dayalı, içerisinde bir hikmet, ölçü vemodel

²¹ Redhouse Sözlüğü, İstanbul 2003, 777; Rasûhi Akdikmen, Langenscheidt Standart English Dictionary, İstanbul 1990, 417.

²² Halsey, M.C.D., 806.

²³ M. Grunwald, “Proverbs”, The Jewish Encyclopedia (J.E.), Ed. by Isidore Singer, New York 1905, X/226.

²⁴ Redhouse Sözlüğü, 698; <http://www.wikipedia.org>. Parable- Wikipedia.The Free Encyclopedia; Jacob Neusner-Alan J.Avery Peck, “mashal” The Routledge Dictionary of Judaism, New York 2004, 83.

²⁵ İsfahani, 462.

²⁶ George Ricker Berry, “Proverbs”, The Encyclopedia Americana (E.A), by Americana Corporation, New York 1957, XXII/704.

²⁷ Pala, I- II /335.

taşıyan kinâyeli veciz sözdür”²⁸.

“Mesel, ahlaki ya da manevi değerleri benimsetmek amacıyla kullanılan kısa öyküdür; Eski Yunan retorik sanatında edebî bir açıklamaya dayanan bir tür uzun benzetmedir”²⁹.

“Mesel, halk arasında yaygın, ikinci halin birinci hale benzetildiği sözdür ve bunda aslolan teşbihtir”³⁰.

Bu tanımlara ilaveten mesel hakkında Aristo (ö. M.Ö. 322)’nin “yaygınlık, vecizlik, bu arada mana birliği ve uygunluğu gibi niteliklere sahip ibârelerdir” dediği bildirilmektedir³¹.

Muhtelif kaynaklardan sıralamış olduğumuz bu tanımlamaların ortak noktalarından hareket ederek “mesel”in tanımını “halk arasında beğeni ile karşılanmış ve bu özelliğinden dolayı nesillerden nesillere, beldelerden beldelere aktarılmış, teşbihe dayalı, ahlâki ve manevi değerleri benimsetmek, ibret ve nasihat vermek, soyut ya da gizli olan manayı açmak ve zihinlere yaklaştırmak için söylenen kısa, özlü, tesirli sözler ve bu amaçla kullanılan didaktik – eğitici öyküler” şeklinde toparlayabiliriz³².

a. Mesel Kelimesinin Tekâbül Ettiği Anlamlar

Kelime ve terim anlamlarından görüldüğü gibi “mesel”, çok geniş mana zenginliğine sahiptir. Bundan dolayı herhangi bir karışıklığa mahal vermemek ve

²⁸ İsmâil Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, Ankara 1985, 174

²⁹ A.B.G.K.A., XXII/306.

³⁰ Meydani, Mecmeu’l- Emsâl, I/7.

³¹ İsmail Kodaz, Bir Edebî Tasvir Biçimi Olarak Kur’an Meselleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1999, 83.

³² Bkz. Johnson, 162; ayrıca bkz. Daniel Sesboue, “Meseller”, Kutsal Kitaptaki Teoloji Sözcüğü (K.K.T.S), Ed.by Xavier Leon-Dufour, İstanbul 2002, 654.

konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla bu kavramın barındırdığı muhtelif anlamları kısaca gözden geçirmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Terim anlamında yer aldığı gibi meselin özünde teşbih / benzerlik ve mukâyese vardır ve mesel, bir teşbihe dayalı olarak yapılır. Teşbih, “aralarında ortak sıfatlar bulunan iki şeyden, ortak sıfatı daha tam ve kuvvetli olana diğerini benzetmektir”³³. Teşbihin benzeyen, benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatı olmak³⁴ üzere dört unsuru vardır. Meseller de özünde bu unsurları barındırmaktadır.

Özünde teşbîhi ve mukâyeseyi barındıran mesellerin terim anlamlarından biri, içinde hikmet barındıran özlü sözler, yani düsturlar, vecîzeler, atasözleri ve “misal getirmek” anlamına gelen darb-ı mesellerdir³⁵. “Düstûr”, pratik deneyimlerden yola çıkarak resmedilen genel bir hakikat ya da bir davranış kuralıdır. “Ne borçlu ol, ne de alacaklı!” sözünde olduğu gibi. “Mesel”, geleneksel bir hakikatin basit ve sâde bir dille açıklanmasıdır. “Yuvarlanan taş yosun tutmaz” sözü buna örnek olarak verilebilir. “Vecize ve özdeyiş”, içinde engin bir derinlik gizlemekle birlikte, düşünciyi güzel ve özlü bir biçimde ifade eden ibârelerdir. “Câhil nerede olsa mutludur, asıl dîvânelik bilgili olmaktır” sözü, bu tanım için güzel bir örnektir. “Atasözü” ise, eski zamanlardan beri söylenegelen, yaygın bir şekilde kabul görmüş ve sık sık tekrar edilen sözdür. “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz” sözünde olduğu gibi³⁶. Türk edebiyâtında Dîvan-u Lugâti’t-Türk ve Kutadgu Bilig gibi eski eserlerde “sav” karşılığı olarak kullanılan “mesel” sözcüğünün yerini zamanla “mesel söylemek” anlamında “darb-ı mesel” almıştır. XX. yüzyıldan sonra

³³ Tahrir Heyeti, “Teşbih”, İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1974, I. Basım, XII/196.

³⁴ Devellioğlu, 1094.

³⁵ İbn- i Manzur, XI/612; ayrıca bkz. Mu’cemu’l- Vasît, II/854; Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX / 293; Kodaz, 81.

³⁶ Halsey, M.C.D., 806; ayrıca bkz. Johnson, 163.

ise bu kelime, bütünüyle “atasözü” karşılığı olarak ele alınmaya başlanmıştır³⁷. Hikmet ve nasihat dolu bu veciz sözler, gerek konuşma dilinde, gerekse manzum ve mensur olarak yazı dilinde geniş ölçüde kullanılmıştır³⁸. Teoride çok keskin olmayan ayrımları olsa da pratikte düstur, mesel, vecîze ve atasözü aralarında ayırım gözetilmeksizin eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

Geniş anlam alanı içinde meselin bir diğer mânâsı da içinde “temsil”i barındıran alegorik ve simgesel öykülerdir. Temsil, örnek vermek, söz beyân etmek, resim veya başka bir şeyle, bir şeyin misâlini tasvir etmek demektir³⁹. Yani zihnin soyut bir mânâyı anlamasını kolaylaştırmak için kullanılan örnekler, yapılan benzetmeler, tasvirler ve sembolik öyküler de mesel dâiresinde yer almaktadır. Bu tür mesellerde anlatılmak istenen şey, bir olayın kendisi değildir. Asıl amaç, mevzûnun daha anlaşılır kılınması ve bu yolla mesajın daha algılanabilir hale getirilmesidir⁴⁰. Bu sembolik hikâyeler, genellikle kısa olup, ahlâki ve dini eğitim içinde bazı noktaları tanımlamak ve tasvir etmek için tasarlanırlar⁴¹. Verilmek istenen mesaj ya da îzah edilmek istenen mânâ, genellikle normal hayattan resmedilen hikâyeler, benzerlikler ve metaforlarla sunulur⁴². Eğer anlatılan öykü

³⁷ Bkz. A.B.G.K.A., XXII/306; Pala, I- II/336; Ezel Erverdi, Mustafa Kutlu, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul 1986, VI/276; Aydın Oy, “Atasözü”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (T.D.V.İ.A.), İstanbul 1991, IV/44- 46.

³⁸ Şinasi, Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye, Haz. Süreyya Beyzâdeoğlu, İstanbul 2003,1.

³⁹ Mutçalı, 820.

⁴⁰ Adem Akıncı, Din Eğitiminde Etkili Bir Yöntem-Hikâye, İstanbul 2001, 72.

⁴¹ The Encyclopedia Americana (E.A.)’ nın “Parables” maddesi, By Americana Corporation, U.S.A. 1957, XXI/271; The Concise Oxford Dictionary of The Christian Church (C.O.D.C.C.), Ed.by F. L. Cross, New York 1985, 1029; Halsey, M.C.D. 806; Redhouse, 698.

⁴² Dictionary of Religions (D.R.), Ed.by John R. Hinnels, England 1997, 368.

hayali bir kurgu taşımanın yanında, gerçek dışılık vasfı da taşıyorsa (hayvanların konuşması gibi) bu tür öyküye de fabl denir⁴³.

Türkçemizde kullanılan “masal” terimi de Arapça “mesel” den türemiştir. Sözlüklere ve araştırmacılara göre masal, daralan bir anlam yapısıyla bugün gerçek sınırlarına çekilmiştir. Daha önceleri “Kıssa”, “destan”, “Hikaye” vb. kelimelerle ifade edilen kelime, XIX yüzyılın başlarından itibaren “mesel” adıyla kullanılmaya başlanmıştır. “Masal” olarak kullanımının tarihi ise yüz otuz yıldan daha eski değildir⁴⁴. Anlatılan masalın sonunda genelde hikayenin amacını özetleyen bir ifade bulunur. Bu ifade, zamanla hikâyeyi temsilen dilden dile dolaşır. Bu vasfından dolayı “masal” kelimesinin, “mesel” in galatı olduğu düşünülmüştür⁴⁵. Aralarındaki farka gelince meselin amacı örnek, ibret ve nasihat vermek iken, masal daha ziyade insanları eğlendirmeyi hedefler. Ayrıca masalların başında ve sonunda tekerlemeler bulunur⁴⁶.

Sıralamış olduğumuz manalara ilaveten mesel, “delil” ve “hüccet” anlamlarına da gelmektedir. Mesel, yaygın bir şöhret kazandığı zaman kimi gerçekler ona benzetilerek söylenmekte ve biri ile diğeri temsil edilerek delil getirilmektedir⁴⁷.

⁴³Edward E. Nourse, “Parable”, Encyclopedia of Religion and Ethics, (E.R.E), Ed. by James Hastings, New York 1951, IX-X / 628; ayrıca bkz. Dictionary of The New Testament, ed. by Terrence Prendergast, U.S.A. 1983, 311-312; ayrıca bkz. Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX/204.

⁴⁴ Sâim Sakaoğlu, Masal Araştırmaları, Ankara 1999, 3.

⁴⁵ Kodaz, 82.

⁴⁶ Selçuk Kantarcıoğlu, Eğitimde Masalın Yeri, İstanbul 1991, 11- 16.

⁴⁷ Mehmet Yaşar Soyalan, Elmalılı Tefsiri’nde Kur’ânî Terimler ve Deyimler, İstanbul 2003, 220; ayrıca bkz. İbn- i Manzur, XI/613.

Mesel kelimesi bazen de “ibret” ve “örnek”⁴⁸ olarak zikredilmektedir. Çoğu kez bir kıssa ya da örnek bir olay, ibret ve numûne olması için “mesel” olarak anlatılmaktadır.

İzah etmeye çalıştığımız gibi “mesel” kelimesi, zengin bir anlam alanına sahiptir. Alman araştırmacı Joachim Jeremias’a göre mesellerin tasnifi için pek çok çalışma yapılmış; ancak net bir sonuç elde edilememiştir. Metafor, teşbih, mesel, benzetme, alegori, örnek ve bunun gibi şeyler arasında ayrımlar çizilmişse de nihai anlamda bir yere varılamamıştır. Çünkü mesel, tüm bu kategorileri ve dahasını ayırım yapmadan içine almaktadır. Bu kelime formal bir sınıflandırmaya başvurmaksızın sembolik öykü, benzetme, alegori, fabl, atasözü, apokaliptik vahiy, bilmece, sembol, örnek, tema, argüman, apoloji (özür, itiraz, savunma), jest ve mimik gibi anlamlara gelebilmektedir⁴⁹.

Tüm bu manalar, özünde teşbih ve mukâyeseyi barındırdığı için “mesel” çatısı altında birleşmiştir. İleride geniş biçimde ele alacağımız gibi, üç ilâhî dînin kutsal kitabı da meseli bu anlam zenginliği içinde kullanmıştır.

b. Genel Olarak Mesellerin Özellikleri

Mesel için yaptığımız tanımlamalar ışığında, genel olarak mesellerin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) Lafzın kısa olmasına mukâbil mânânın geniş olma; yani sözün vecîzliği;
- b) Teşbihe dayalı olması;
- c) Halk arasında yayılma ve popülerite kazanma özelliğine sahip olması;

⁴⁸ İbn- i Manzur, XI/611- 612.

⁴⁹ Bkz. Joachim Jeremias, The Parables of Jesus, London 1963, 20.

- d) Bir düşünceyi ve inancı ifade etmesi,
- e) Önceki tecrübelerin yeni tecrübelerle yansıtılması;
- f) İlk kullanıldığı bir menşei olması ve sonraki kullanımlarında bu ilk sebebe benzerliğinden dolayı kullanılması;
- g) Belli bir kitleye has olmayıp genel ve anonim olması;
- h) Anlatıma güzellik katması⁵⁰.

Bu sıralamış olduğumuz özelliklerden anlaşılacağı gibi mesel, içinde pek çok vasfı barındıran, kendine has edebî bir üsluptur. Sadece kısa ve veciz olması meseli güçlü kılmak için yetmez. Bunun yanında mesel bir düşünce ve inancı ifade etmelidir. Ayrıca ifadenin güzelliği ve nüktesi, hayatın ince bir kritiğini içinde barındırmalıdır. Bunun yanında popülerite unsurunu da taşımalıdır. Çünkü bir sözün “mesel” mevkisini kazanması için insanlar tarafından kabul görmüş olması gerekir⁵¹.

c. Genel Olarak Mesellerin Ortaya Çıkışları

Geleneğin kültür hazinesinin bir parçası olan meseller⁵², değişik ortamlarda çok farklı sebeplerle ortaya çıkmışlardır. Bu nedenle kökeni herkesçe bilinen durumlar hâriç, mesellerin kaynağını tespit etmek kolay değildir⁵³. Bu yüzden mesellerin kaynağı konusunda yorum yapmadan önce, halka özgü popüler mesellerle edebî meselleri birbirinden ayırmamız lazım gelir. Edebî meseller için bir kaynak göstermemiz mümkün iken, popüler meseller hakkında bu kolay değildir. Popüler meseller, orijin olarak, hayal ürünü ve rastlantı sonucunda veya bir tecrübe

⁵⁰Bkz. James A. Kelso, “Proverbs”, Encyclopedia of Religion and Ethics (E.R.E), New York 1951, X/412; ayrıca bkz. Veli Ulutürk, Kur’an’da Temsilî Anlatım, İstanbul 1995, 13; Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX/293; Kodaz, 85.

⁵¹ Kelso, E.R.E., X/412.

⁵² Jeremias, 11.

⁵³ Brockelmann, İ. A., VIII/120- 121.

neticesinde kendiliğinden ortaya çıkabilir. İnsanlar tarafından îcat edilen bu meseller, evrensel bir kabul görerek otorite ve tiraj elde ederler⁵⁴.

Her meselin bir ilk söylendiği yer, bir de buna benzer olan ve daha sonra ortaya çıkan yeni bir durum için söylendiği yer vardır. Mesel, iki şey arasında bulunan benzerlik ilgisine dayanarak belirli bir durum için söylenerek ortaya çıkar. Ardından benzer her durum için söylenilerek yaygınlık kazanır ve hatta beyne’l-milel hâle gelebilir⁵⁵.

Meselleri ortaya çıkaran muhtemel kaynakların tespiti, aynı zamanda meselleri ortaya çıkaran âmillerin de görülmesini sağlayacaktır:

Günlük hayatta vuku bulan çoğu durumlar ve alelâde fiiller, mukâyeselere konu olup yayılarak mesel halini alabilirler⁵⁶. Kimi meseller ise, bir milletin tarihindeki bazı dikkat çekici olaylarla ilintili olarak ortaya çıkabilirler⁵⁷. Bazen de hususi meziyetleriyle meşhur kişiler mesellere konu olurlar. Bundan dolayı sadakat, feraset, aptallık gibi mafhumların mesellerle yaşayan pek çok temsilcisi vardır: Bu bağlamda Arabistan’da Tay Kabilesine mensup olarak yaşayan ve eli açıklığıyla meşhur olan Hatem-i Taî cömertliğin; Yunan mitolojisindeki “dokuduğunu söken kadın” Penelope” ise verdiği sözden dönmenin” örnek meseli olmuşlardır⁵⁸. Meseller bazende bir kıssa, masal ya da alegorik bir hikayeden alınan ve o öyküyü temsil eden bir ifade olarak ortaya çıkabilmektedir⁵⁹. Ayrıca kutsal kitapların pasajlarından ve bazı şiirlerden yapılan alıntılar da insanlar arasında yayılarak mesel gibi

⁵⁴ Kelso, E.R.E., X/412.

⁵⁵ Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX/293– 294.

⁵⁶ Brockelmann, İ.A., VIII/121; ayrıca bkz. Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX/294.

⁵⁷ Kelso, E.R.E., X/413; ayrıca bkz. Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX/294.

⁵⁸ Brockelmann, İ.A., VIII/121; ayrıca bkz. Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX/294.

⁵⁹ Kelso, E.R.E., X/413.

kullanılabilmektedir⁶⁰. “Kayserin şeylerini Kayser’e ve Allah’ın şeylerini Allah’a ödeyin”⁶¹, “İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir”⁶². cümleleri buna örnek olarak verilebilir.

d. Genel Olarak Mesellerin Amaçları ve Faydaları

Bir meselin kullanılması sonucunda ortaya çıkan faydalar aynı zamanda o meselin kullanılmasındaki amacın ve bu amacın hedefine ulaşip ulaşmadığının da göstergesidir. Çünkü saptanan amaçlar, sonuçta elde edilmek istenen hedef ve yararlar doğrultusunda belirlenmektedir. Bu nedenle mesellerin kullanımının amaçlarını ve faydalarını aynı şeyin tekrarı olmaması için iç içe vermeye çalışacağız:

1) Bir takım gizli mânâların ortaya çıkartılması ve gerçeklerin gösterilmesi için mesellerin kullanılması bilinen bir mevzudur⁶³. Bu sayede soyut gizli mânâlar, somut hale gelerek insan zihninin daha kolay anlayacağı şekle kavuşur. Meseller, algıladığımız dünyadan seçilmiş somut modeller olduğu için zihinlere daha kalıcı ve anlaşılır bir biçimde⁶⁴ yerleşmiş olur.

2) Somut resimler ve tasvirler her zaman insan zihninde ve rûhunda soyutlardan daha derin bir etki ve tesir bırakırlar⁶⁵.

3) Mesellerle konuşmasının amacı “ikna etmektir” ve hedef kitleyi karar vermeye veya fiiliyata itmektir. Meseller bir edebiyat türü olmakla birlikte diğer

⁶⁰ Bkz. Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX /294; ayrıca bkz. Kodaz, 82.

⁶¹ Bkz. Matta, 22/21.

⁶² Bkz. Rahman (55), 60.

⁶³ Celâleddin es-Suyuti, El-İtkân fî Ulûmi’l-Kur’an, Çev. Sakıp Yıldız, İstanbul 1987, 337; Soyalan, 221; Ulutürk,15.

⁶⁴ Bkz. Ali Arslan, Hadislerde Meseller, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sos. Bil. Ens. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun 1999, 6 ; ayrıca bkz. <http://www.Parable-Wikipedia,the free encyclopedia>.

⁶⁵ Jeremias, 11.

edebi türler gibi amacı, yalnızca duyanı hoşnut etmek değil, onda zihinsel ve kalbi bir dönüşümü sağlamaktır⁶⁶.

4) Meseller insanlara olumlu ve olumsuz yönleriyle tezatlıkları sunarak, bunlar arasında mukayese imkanı verir. Böylece günlük yaşamda doğru davranışları keşfetme adına yönlendirici bir nitelik sergiler⁶⁷.

5) Meseller, toplumların müşterek kültürlerinin bir hazinesi olduğu için, insanların bazı ortak kanaatler ve sabit gerçeklerde birleşmelerini sağlarlar⁶⁸.

e. Genel Olarak Mesellerin Önemi

İnsanoğlu tarih sahnesinde görünmeye başladığı andan itibaren, varlığını bir topluluk içinde devam ettirmiştir. Topluluk içinde yaşamak demek, toplumun diğer mensuplarıyla irtibat alinde olmak demektir. Bu irtibatı sağlayan en önemli unsur ise dildir.

Hangi millete ait olursa olsun bütün dillerde birbirini tutan benzer formlar vardır. Bu benzer formlardan biri de “mesel”dir. Bütün medeniyetler içinde devam ettirmiştir. Topluluk içinde yaşamak demek, toplumun diğer mensuplarıyla irtibat halinde olmak demektir. Bu irtibatı sağlayan en önemli unsur ise dildir.

Hangi millete ait olursa olsun bütün dillerde birbirini tutan benzer formlar vardır. Bu benzer formlardan biri de meseldir. Bütün medeniyetler içinde önemli ve saygın bir ifâde biçimi olan mesel, aynı zamanda onların belâgâtının bir ürünüdür⁶⁹. Meseller, önemli sebeplerden dolayı araştırılmaya değerdir: Öncelikle meseller, kamunun kanaati üzerinde ince, ustaca ve şümüllü bir etkiye sahip olmaları

⁶⁶ Bkz. Madeleine I. Boucher, The Parables-New Testament Message, Dublin 1981, 34.

⁶⁷ Bkz. <http://www>. Parable. Wikipedia, the free encyclopedia.

⁶⁸ Ulutürk, 14; Kodaz, 86.

⁶⁹ Bkz. Arslan, 5.

bakımından önemlidirler. Bunun yanında meseller, onları ortaya koyan ve nakleden insanların sosyal, politik, ahlâki ve dînî fikirlerini yansıtan bir ayna işlevi görürler⁷⁰. Bu özelliği sayesinde toplumların kültür düşünce ve inançları hakkında fikir sahibi olmamıza yardımcı olurlar.

Meseller, bu işlevinin yanında, örnek, pekiştirme, kanıtlama ve süsleme vasıflarıyla söze kuvvet ve değer katan bir malzeme oldukları için de önemlidirler. Soyut fikir ve mefhumları somutlaştırarak reddedilmez bir gerçeklikle zihinlere yerleştirmeleri, insan rûhunu etkileme, iknâ etme ve iyiye yönlendirmedeki eşsiz rolleri nedeniyle, kutsal kitaplarda ve peygamberlerin öğütlerinde önemli bir konuma sahiptirler. Söz ustaları, edipler ve hatipler de iknâ ve kanıtlama unsuru olarak konuşmalarında sık sık mesele yer vermişlerdir⁷¹.

Kabul edilmesi gereken bir diğer gerçek de meselin insan psikolojisi açısından taşıdığı önemdir. Manalar, mesel sayesinde somutlaşarak tasvir edildiği için, insan zihinde ve rûhunda derin tesir bırakmaktadır. Çünkü duyu ve tabiat yoluyla alınan bilgiler, akıl ve düşünceyle elde edilen bilgiden daha sağlam ve kuvvetlidir⁷². Bununla birlikte insan psikolojisi, yapı itibarıyla güzel ve edebî söz dinlemeye daha meyillidir. Edebî bir güzellik içinde sunulan ifâde, insanın dikkatini daha çok çekmekte ve dinlemeye olan ilgisini artırmaktadır.

B. MESELİN EDEBİYAT TÂRİHİNDEKİ YERİ

Bu bölümde, varlığı insanın varlığı kadar eski olan meselin edebiyat târihi içindeki ortaya çıkış ve çağlar boyu ilerleyiş serüvenini kısaca ele almaya çalışacağız. Bunu yaparken milletlerin edebi antolojilerinde mesellerin teşkil ettiği

⁷⁰ Kelso, E.R.E., X/414.

⁷¹ Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX/296.

⁷² Bkz. Ulutürk, 16- 17; ayrıca bkz. Kodaz, 87.

yeri ve ona ne derece önem atfedildiğini de görmüş olacağız. Meselin üç kutsal kitaptaki konumunu incelemeden önce, tarih/edebiyat târihi içindeki yerini incelemenin, asıl konuya bir basamak teşkil etmesi amacıyla önemli olduğu kanaatindeyiz.

1. Bilgelik Edebiyatı Olarak Meseller

Edebî bir üslup olan mesel sanatı, içinde bir hikmet ve bilgelik unsuru taşımasından ve bilgelik / hikmet ürünü olmasından dolayı, folklor içindeki gelişimi kadar, “bilgelik edebiyatı” içindeki yerine ve gelişimine de değinmek yerinde olacaktır.

Hikmet edebiyat, medeniyetin başlangıcından günümüze kadar, hemen hemen her milletin düşünürleri ve yazarları tarafından üretilmiştir. Mezopotamya ve Mısır gibi Eski Doğu kültüründe bilgelik, önemli bir konuma sahipti. Aynı şekilde Eski Yunan’da da bilgeler, saygın bir mevki edinmişlerdi. Bilgenin ilgi alanı, insan deneyimi ve izlenirse başarıya götürecek olan kuralları gözlemlemek ve bunlardan bir hükme varmaktı. Bu (özellikle Mısır’da), dini dışlamaksızın oluşturulan özel bir düşünce yolu idi. VI.yüzyıl Yunanistan’ında bilgelik, bir felsefeye dönüşmüş ve önemli bir medeniyet unsuru haline gelmişti. Bilge kişiler, varmış oldukları sonuç hükmünü, zengin anlamı içinde mesel, deneme vs. gibi formlarla ortaya koyarak insanlığın hizmetine sunmuşlardır⁷³. En büyük edebi dahiler, retorik ustaları ve filozoflar, konuşmalarında meselleri kullanmışlar, onların üzerine mühürlerini

⁷³ Buckner B. Trawick, The Bible as Literature, New York 1970, 337- 338; ayrıca bkz. Andre Barucq-Pierre Grelot, “Bilgelik”, Ed. by Xavier Leon-Dufour, Kutsal Kitaptaki Teoloji Sözlüğü (K.K.T.S.), İstanbul 2002, 177; <http://www.OldTestamentText.Lecture28.Proverbs.htm>.; Barry L. Bandstra, Reading The Old Testament, U.S.A. 1995, 425-427; H. H Rowley, The Old Testament and Modern Study, New York 1967, 210- 212; Yusuf Besalel, “Bilgelik”, Yahudilik Ansiklopedisi, İstanbul 2001, I/119.

vurmuşlar ve yapıtlarındaki karakterlerinin ağzına bu meselleri yerleştirip naklederek onları, hayatın ayrılmaz bir parçası haline getirmişlerdir⁷⁴.

2. Milletlerin Edebiyatında Meselin Tarihi Seyri

Uzun ve köklü bir tarihe sahip olan mesellerin ilk örnekleri, tarihin oldukça eski sayfalarında yer almaktadır. Hatırlanmayacak kadar eski zamanlardan beri insanlar, hayata dair nükteli sözler söylemişler ve sonra da bunları hayata yön veren öğretiler olarak kullanmışlardır. Mesellerin kullanılmadığı bir dil yok gibidir. En erken meseller, yazılı nakilden ziyade, şifahi olarak tasarlanmış ve bu yolla aktarılacak zihinlerde korunmuştur. Geniş anlamı içinde meseller, öğüt verici, tartışmacı üsluplarla, ahlâki ve dînî öğretilere adapte edilerek dünya edebiyatı içinde yer almıştır⁷⁵.

Bir görüşe göre Batıya oranla Doğu, mesel ve hikmet edebiyatında daha ileri bir seviyede olmuştur. Bunun nedeni ise, birçok meselin, o coğrafyada ortaya çıkan semâvi dinlerin, bu dinlerin kitaplarının ve peygamberlerinin sözlerine ve hikmetlerine dayanmasıdır⁷⁶. Doğu kültüründe gerek konuşma, gerek eğitim için bu tür kıyaslamalar kullanmak, tercih edilen bir üslup olmuştur. Bu, bazen merak uyandırmak, bazen de araştırmaya yönlendirmek için muammalı ifadelerle yapılmıştır⁷⁷.

⁷⁴ Bkz. Kelso, E.R.E., X/414; ayrıca bkz. Boucher, 11.

⁷⁵ Bkz. Nourse, E.R.E., IX/628; ayrıca bkz. <http://www.OldTestament.Text.Lecture.28.Proverbs.htm>.

⁷⁶ Bkz. Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX/295.

⁷⁷ Bkz. Dufour, 654; ayrıca bkz. Bernard W. Anderson, Understanding The Old Testament, U.S.A. 1975, 529- 530.

En eski antik çağlarda meseller, Bâbil'in edebî kalıntıları arasında görülmektedir. Bunların en eskileri, Sümer metinleridir ve bu tabletler, Eski Sümer mesellerinin bir dizi numunelerini barındırmaktadır⁷⁸.

Çin'de Konfüçyüs'ten çok daha önce Çinliler, bilgeliklerini meseller içinde ifade etmişler ve bu meseller, ahlâk eğitiminin en favori aracı olmuştur⁷⁹.

Çin'de olduğu gibi antik Hint toplumunda da meselin önemli bir yeri vardır. Sanskrit edebiyatında 264 farklı yazardan alınan ve 6000 beyiti içeren, XIV.yüzyıla ait bir çalışma olan "Sarngadhara Paddhati" antolojisi, bunun için yeterli bir delildir⁸⁰.

Mısır'da VI. Hanedan'ın vezirleri arasında yer alan Kegumne, İmhotep ve Ptahotep'in bilgeliklerini mesel formu içinde ortaya koydukları ifade edilmektedir. Bunlar, M.Ö. 2500 yıllarına kadar varolan Eski Krallığa mensup kimselerdir ve meselleri, Mısırlılarca mesel edebiyatının antikleri olarak kabul edilmektedir.

Mesel, başlangıçtan Solon, Phocglides ve Theognis gibi büyük özdeyiş şâirlerine kadar, Yunanlılar arasında da saygı gören bir konuma ulaşmıştır. Aristo ve Platon gibi antik dönem filozoflarının eserlerinde bu özlü sözlere geniş yer verilmiştir. Aynı şekilde Çiçero ve Aesops da bu formu kullananlar arasında gösterilmektedir⁸¹.

⁷⁸ Kelso, E.R.E., X/413; Elaine Tuttle Hansen, The Solomon Complex, Canada 1988, 14- 20.

⁷⁹ Kelso, E.R.E., X / 413- 414.

⁸⁰ A.B.G.K.A., XXII / 306.

⁸¹ Kelso, E.R.E., X/413- 414; Nourse, E.R.E., IX/629; Boucher, 11.

Bilgeliğin bu formu, I. Krallar, 4: 30'da zikredildiği üzere, diğer uluslar gibi İbrânilerde de fazlasıyla mevcuttur⁸². İsrâil'de meseller, Tanah'ın en eski kitaplarında bile görüldüğü gibi, peygamberler, bilge kadın ve erkekler tarafından kullanılırdı. Ayrıca İsa'nın çağdaşı olan rabbiler de meseli sık sık kullanmaktaydılar⁸³. Yahudi meselleri, Tanah'ta yer alan biblikal koleksiyonlardan; Apakrif kitaplardan; Talmud'dan; Endülüs- İspanya periyodundan ve diğer bazı çalışmalardan elde edilmişlerdir. R. Hai Gaon'un "Mussa Ha-Sekel" ve Samuel ha-Nagid'in "Ben Mishle" adlı eserleri, biblikal kaynaklar dışındaki koleksiyonlara örnek olarak gösterilmektedir⁸⁴.

Bütün medeniyetlerde görülen mesel, Araplar tarafından da sıkça kullanılmaktaydı. Meseller, Câhiliye devrinde hakim ve hatiplere ait hikmetli sözlerdi. Cahiliye Arapları, kıssa ve mesel gibi kültürel ürünlerini yaydıkları kültür merkezlerine sahiptiler. İslamiyet'ten sonra da gelişmeye devam eden mesellerin bir kısmı, Hz. Muhammed'e ve Hz. Ali başta olmak üzere bazı sahabelere atfedilmiştir⁸⁵. Hicretin 1. yılında Muâviye b. Ebî Süfyan döneminde bu meseller, derlenmeye başlanmıştır. Bunlar içinde günümüze ulaşan matbû en önemli mesel kitaplarından bazıları şunlardır:

“Kitâbu'l-Emsal”: Ed- Dabbî (ö:170/786);

“Kitâbu'l-Emsal”: Mu'erric es-Sedûsî (ö: 195/810);

“Cemheretü'l-Emsal”: Ebû Hilâl el-Askerî (ö: 400/1009);

“Mecmeu'l-Emsâl”: El-Meydânî (ö: 518/1124).

⁸² İlgili pasaj “ve Süleyman'ın hikmeti bütün şark oğullarının hikmetinden, ve bütün Mısır'ın hikmetinden üstün idi” şeklindedir.

⁸³ Boucher, 11.

⁸⁴ Bkz. Grunwald, J.E., X/226.

⁸⁵ Bkz. Brockelmann, İ.A., VIII/122.

Meydânî'nin eseri alfabetik olarak düzenlenmiş 30 bölümden oluşmakta ve bu alanda en kapsamlı klasik eser olma özelliğini korumaktadır. 30. bölüm Hz. Peygamber ve sahâbeye ayrılmıştır. Bunların dışında İmru'l Kays, Tarafa, Ferazdak gibi şâirlere ve filozoflara ait kadîm ve müvelled mesel derlemeleri bulunmaktadır⁸⁶.

Meseller, Türk Divan Edebiyatı içinde de geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Divan şâirleri zengin anlamıyla meselleri, darb-ı meseller, mesnevi tarzında yazılmış küçük hikayeler, münazara ve hevesnâme gibi formlar içinde kullanmışlardır. XX. yüzyıldan sonra derlenmeye başlanan bu eserlere birkaç örnek verecek olursak; Edirneli Nazmi'nin "Manzûme-i Durûb-ı Emsâl" i (1848); Şinâs'î'nin "Durûb-ı Emsâl-i Osmâniye" si (1863) ve Ahmet Vefik Paşa'nın "Müntehabât-ı Durûb-ı Emsâl" ini (1863) söyleyebiliriz⁸⁷.

Yukarıda saymış olduğumuz milletler ve onların mesel edebiyâtı dışında dünya edebiyatında da önemli eserler bulunmaktadır. G. Straferello'nun büyük İtalyan mesel sözlüğü "La Sapienza del-Mondo"su; R. F. Burton'un "Wit and Wisdom from W. Africa" (London, 1816) isimli antolojisi; Büyük Latin şâirleri Horace, Juvenal ve Terence'nin meselleri ve Shakespeare, Dante, Moliere ve Schiller gibi ulusal şâirlerin konuşma diline kazandırmış oldukları meselleri, bu konuda verilmiş olan eserlere örnek olarak gösterilmektedir⁸⁸.

⁸⁶ Bkz. Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX/295-297; ayrıca bkz. Hasan Keskin, Emsâlu'l- Kur'an, Marmara Üniversitesi Sos. Bil. Ens. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1986, 4-5; Arslan, 7- 8.

⁸⁷ Bkz. Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı, İstanbul 1980, 432; Erverdi- Kutlu, 276; Pala, 336.

⁸⁸ Trawick, 338.

C. MESELİN YAHÛDÎ, HRİSTİYAN VE İSLÂM TOPLUMUNDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Çalışmamız içinde “mesel” in kavramsal çerçevesini ve tarih/edebiyat tarihi içinde ortaya çıkışını, gelişimini ele almaya çalıştık. Bu kısımda ise “mesel” bağlamında inceleyeceğimiz üç kutsal kitabın müntesibi olan toplumlar ve onların toplumsal yaşantıları üzerinde meselin etkisine kısaca değinmeye çalışacağız.

1. Yahûdî Toplumunda Mesel

Hemen her toplumda olduğu gibi İbrânilerde de meselin belirli bir yeri ve önemi bulunmaktadır. İsrâil’deki bilgelik hususunda XX. yüzyılın başlarına kadar kabul gören görüş, bilgeliğin İsrail’e Sürgün sonrasında yabancılardan ithal edildiği şeklindeydi. Ancak bunlar, İsrâil’in tarihini, inancını ve kutsal metinlerini göz ardı ederek veya yüzeysel bakılarak yapılan yorumlardı. 1950’lerden sonra bir değişim yaşandı ve İsrâil bilgeliğinin kökleri, İsrâil ve onun teolojik bütünlüğü içinde aranmaya başlandı. Yapılan araştırmalar, erken kabîle bilgeliğine ve erken monarşi döneminde bilgeliğin sarayda ve eğitimde didaktik bir araç olarak kullanıldığına işaret ediyordu⁸⁹.

Tarihin başlangıcından itibaren İsrâil, somut bir zihniyetle, deney üstü ve temsil kabul etmeyen⁹⁰ Allah’tan bahsetmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle de ilâhi hayattan bahsederken dünyevî realitelerden yararlanmıştır. Peygamberler, öğretilerini açıklarken günlük yaşamdan somut gerçeklere yer vermişlerdir. Bu noktada Süleyman önemli bir konuma sahiptir⁹¹. Onun bilgeliğinin bütün Doğu ve Mısır

⁸⁹ Brevard S. Childs, *Biblical Theology of The Old and New Testament*, U.S.A. 1993, 187; *How to Read The Bible*, Ed. by Julian Price Love, New York 1959, 87; Anderson, 530-536.

⁹⁰ Bkz. Çıkış, 20; 4.

⁹¹ Bkz. I. Krallar, 5; 9- 14.

bilgelinden üstün tutulması, kişisel kültürüne ve iyi bir yönetici olma vasfına dayanmaktadır. Bu bilgelik ise dua sayesinde elde edilmiştir⁹². Ancak şuna dikkat edilmelidir ki sınıf olarak “bilgelik”, Süleyman zamanında değil, Kral Hezekiah zamanında ortaya çıkmış ve Yeremya zamanında bilgeler, toplumun liderleri haline gelmişlerdir. Kral Hezekiah, Süleyman’dan daha az ünlü olsa da, daha etkin bir biçimde bilgelik edebiyatının koruyucusu olmuştur⁹³.

Meseller, sonraki süreçte hahamlar tarafından pedagojik amaçla geniş biçimde kullanılmıştır. Bu eğitimi üstlenen sınıf, kimilerine göre “yazıcılar”, kimilerine göre “entelektüel” sınıf, kimilerine göre ise “folklorik bilgelik” sınıfı idi⁹⁴. Bu işlevi hangi sınıf üstlenirse üstlensin önemli olan husus, erken dönem Yahudilikte mesellerin kullanıldığı gerçeğidir.

Erken dönemden itibaren gündemde olan meseller, sürgün sonrası ortaya çıkan Kutsal Kitap Yorumu sürecinde daha yoğun biçimde kullanılmış ve Talmut’ta önemli bir yer tutmuştur. Meseller, bilge insanlar tarafından toplumun eğitimi için kullanıldığı gibi, sosyal ilişkileri düzenlemede ve gençlerin eğitilmesinde ahlaki ve dini öğretilere adapte edilerek kullanılıyordu. Kullanılan bir mesel, Tanah’tan kanıt bir metinle teyit edilirse daha çok itibar görmekteydi ve hayatın her alanında popüler biçimde kullanılmaktaydı. Problemlerin, şüphe ve zorlukların aşılmasında ve Tanah’ın daha iyi anlaşılmasında meseller yardımcı oluyordu. Onlar, insanların kaderini hafifletiyor ve sosyal toplantılarda hoş bir ortam yaratıyordu⁹⁵.

⁹² Bkz. I. Krallar, 3; 6-14; ayrıca bkz. Dufour, 178, 654.

⁹³ bkz. Yeremya, 18:18; ayrıca bkz. Scott, 274- 276.

⁹⁴ Geniş bilgi için bkz. John Rogerson- Philip Davies, Old Testament World, New York 1989, 294-297.

⁹⁵ Bkz. Kelso, E.R.E., X/414- 415; ayrıca bkz. Nourse, E.R.E., IX /628.

Yahudi toplumunun mesel kullanımına ne kadar önem atfettiği, daha sonra da geniş bir şekilde değineceğimiz gibi, bu formun Tanah içinde geniş yekün tutmasından açıkça belli olmaktadır.

2. Hristiyan Toplumunda Mesel

Hristiyan inancının dayanak noktası olarak gösterilen Hz. İsa, bilindiği gibi bir İbrâni, yani Yahûdi idi. Yahûdî kültürü içinde doğmuş ve bu kültürün içinde yetişmişti. Bu nedenle onun söylem biçimini İbrânî üslûbundan bağımsız olarak düşünemeyiz. Bir önceki başlıkta Yahûdi ifade biçiminin mesellerle ne denli iç içe olduğundan bahsetmiştik. Öyle ki dil, neredeyse her zaman figüratif idi. Semitik söylemde gündelik nesneler ve sıradan kelimeler, figüratif ve manidar olarak sıkça kullanılıyordu. Somut terimler, soyut formu izah için kullanılıyor ve argümanlar, somut resimler silsilesi halinde ortaya konuyordu. Retorik sorulara, şahıslaştırmalara ve karışık figürlere sıkça yer veriliyordu. O coğrafyanın bir ferdi olan Hz. İsa da böyle bir ortamda yetişmişti ve genel kullanımdan köklü bir farklılık uygulamadı. Çünkü o da dinleyicileri de Yahudi idi ve kültürleri, temelde Filistin Yahûdi kültürüydü⁹⁶. Bunun sonucu olarak da Hz. İsa, konuşmasında meselleri kullanmayı tercih etmiştir. Bu nedenle onun yeni bir tarz yarattığını söylemektense, bütün Akdeniz dünyasında zaten mevcut olan bir formu dahiyane bir biçimde kullandığını söylemek daha doğru olacaktır. O, ikna etmek ve dinleyici kitlesini harekete geçirmek için konuşmasında mesellere geniş biçimde yer vermiştir. Onun, meselleri kullanım tarzı, klasik mesellerden farklı olup, daha ziyâde Tanah ve Rabbinik edebiyattaki kullanıma daha yakındır⁹⁷.

⁹⁶ Nourse, E.R.E., IX/929.

⁹⁷ Bkz. Boucher, 11- 12.

İsa, öğretisini yerine getirirken meseli, popüler anlamıyla ya da “sembolik öyküler” anlamında sıkça kullanmış ve bu yöntem, onun öğretisinin geniş kısmını şekillendirmiştir⁹⁸. Onun ardından şekillenen erken dönem Hristiyanlık’ta da mesellere önem verilmiş ve Hz. İsa’nın meselleri, ileride geniş bir şekilde değineceğimiz üzere ya olduğu gibi, ya da zamanın ihtiyaç ve şartlarına göre yorumlanarak⁹⁹ yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Dinsel içerikli öykü ve meseller, Hristiyanlık tarihi boyunca vaazlarda ve edebiyatta geniş biçimde kullanılmıştır. Bugün İsa’ya atfedilen birçok mesel, beyne’l – milel bir şekilde kullanılmaktadır.

3. İslâm Toplumunda Mesel

Bütün medeniyetlerde sözlü ve yazılı iletişimin bir aracı olarak kullanılan mesel, İslâm coğrafyasında da fazlasıyla rağbet görmekte idi. Gerek Câhiliye Dönemi’nde, gerekse İslâm’ın neşrinden sonra meseller, ilgi odağı olmaya devam etmiştir. Câhiliye Dönemi’nde Araplar, savaşlardan (eyyâmu’l-Arap), haber ve olaylardan, âdet ve inançlarından, çöl hayatından, çöl hayvanları ve bitkilerinden esinlenerek mesellerini meydana getiriyorlardı. Câhiliye devri meselleri, içinde geçen isim ve şahıslardan, olaylardan ve mesel için seçilen örnek materyalden ayırt edilebiliyordu. Bu mesellerin çoğu dönemin şâir ve edipleri tarafından panayırlarda ve kültür evlerinde dile getiriliyordu.

İslâm’ın neşrinden sonra da meseller, aynı şekilde kullanılmaya devam edilmiştir. Câhiliye dönemine ait birçok mesel, İslâm’ın ruhuna uygun bir şekle büründürülmüştür. Ayrıca Kur’an âyetlerinden, Hadis-i Şerif’lerden ve sahabe

⁹⁸ Joseph Jacobs, “Jesus of Nazareth”, The Jewish Encyclopedia (J.E.), Ed.by Isidore Singer, New York 1904, VII/162.

⁹⁹ Joachim Jeremias, ilgili kitabında erken Kilise’ nin meseller üzerine yaptığı değişiklikleri “değişim prensipleri” adı altında sunmuştur. Aynı konu, Madeleine I. Boucher’in kitabında da ele alınmıştır. Konuya ileride geniş biçimde değinilecektir.

sözlerinden meydana gelen meseller, insanların dillerine yerleşmiş ve yaygınlık kazanmıştır. Bütün İslâm coğrafyasında bu meseller, günlük hayatı yönlendirmek, insanlara düstur sunmak, ahlâki ve dînî öğretileri tebliğ etmek ve soyut / gizli methumları insanların algı dünyasına yaklaştırmak için sık sık başvurulmuş bir form olarak kullanılmıştır¹⁰⁰.

Bu form vasıtasıyla, özellikle bir zamanlar belagatın zirvesini zorlanmış olan Araplar, hikmet ve hitâbette ne kadar mâhir olduklarını göstermişlerdir. Câhiliye devrinin, Tarafa, İmru'l-Kays ve Labîd gibi büyük şâirleri ile Ferazdak ve Mûtî b. İyaz gibi muahhar şâirlerin pek çok manzum meselleri, dilden dile dolaşmaktaydı¹⁰¹. Araplar, mesel ve temsil tekniğinin söz üsluplarının en büyüklerinden olduğunu bildikleri için, onları sık sık kullanmışlardır¹⁰².

İslamiyet'ten sonra derlenmeye, tedvin edilmeye başlanan ve bir kısmı Hz. Peygamber'e (ör. Ebû Hilâl el- Askerî'nin "Emsâlün- Nebî" adlı eseri) ve ashaba atfedilen meseller¹⁰³, Müslümanlar için referans bir hayat düsturu oluşturmuştur. Bütün İslam coğrafyasında anlam zenginliği içinde meseller, insanlara dinin tebliği konusunda, ahlak kazandırma hususunda, soyut ve gizli manaların anlaşılır kılınmasında yaygın bir biçimde kullanılmıştır. Bunlara ilave olarak meseller, bir fikri ve sözü teyit etmek veya sıkıntılı bir anda hatırlayıp huzur bulmak için çok farklı amaçlarla da kullanılmıştır.

¹⁰⁰ Geniş bilgi için bkz. Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX/294- 295.

¹⁰¹ Brockelmann, İ.A., VIII/122; Keskin, 3.

¹⁰² Ulutürk, 16.

¹⁰³ Geniş bilgi için bkz. Durmuş, T.D.V.İ.A.; XXIX/296- 297; ayrıca bkz. Brockelmann, İ.A., VIII/122.

D. MESEL'İN TEBLİĞ METODU OLARAK KUTSAL KİTAPLARA YANSIMASI

Meseller, günlük konuşma dilinde ve edebiyatta kullanımının dışında, dinlerin yol gösterici kânun ve ilkelerini içeren kutsal kitaplarında da bir tebliğ üslûbu olarak kullanılmıştır. Yazılı belgelere göre ilk meselleri ortaya koyanlar, daha ziyade peygamberlerdir. Bunlar, Sümer, İran, Anadolu, Fenike, Mısır, Roma, Hint, Yunan ve İbrâni dinlerinde Tanrı'nın buyruklarını ve bilgelerin sözlerini mesellerle bildirmişlerdir¹⁰⁴. Tezimizin ele aldığı Tanah, Yeni Ahit ve Kur'ân-ı Kerim de mesel hususunda zengin bir kaynağı ihtivâ etmektedir.

Biz bu başlıkta kısaca kutsal kitapların tebliğ özelliğinden, tebliğde metodun öneminden ve tebliğ metodu olarak “mesel” in İlâhi hitâba yansımasından bahsetmeye çalışacağız.

1. Kutsal Metinlerin Tebliğ Özelliği

İnsanın hayatında çok önemli bir konuma sahip olan “din” in tarihi, insanlık tarihi ile başlar. İnsan, tarih sahnesine çıkışıyla beraber, kâinattaki yerini ve varlık sebebini anlamlandırmaya çalışmıştır. Yüce Allah, fitratı gereği bu anlam ve inanma arayışı içine giren insana, peygamberler ve kitaplar göndererek yol göstermiştir. Akıl ve irâde melekesiyle yaratılmış olan insan, yaptığı gözlem ve muhakemelerle kâinatın bir yaratıcısı olduğunu idrak edebilir. Ancak bununla birlikte, bu yaratıcının kendisinden ne beklediğini ve yaratılmış olmanın kendisine ne gibi yükümlülükler verdiğini her zaman bilemeyebilir. Bu sebeplerden dolayı insana objektif doğruları gösterecek, yolunu aydınlatacak, fert ve cemiyetin refâhının yollarını gösterecek

¹⁰⁴ Meydan Larousse, VIII/656; Pala, 335.

klavuzlara ihtiyaç vardır. Bu klavuzlar ise peygamberler ve onların vasıtasıyla gelen kutsal kitaplardır¹⁰⁵.

Kutsal kitaplar, Tanrı'nın emirlerini ve yasaklarını barındırma, kulluk şuurunun farkına vardırma ve gaipten haberler verme suretiyle tebliğ özelliğini bünyesinde barındırmaktadır. Bu metinler, vaz'ettiği dinin gereklerini insanlara sunarak bu fonksiyonu yerine getirmekte ve tebliğ özelliğini icra etmektedir.

2. Tebliğde Metot ve Önemi

Bir din, ne kadar yüce hakikatleri içeriyor olsa da, gereği gibi tanıtılmadıkça etkili bir sonuç elde edilemez. Bir şeyin mutlak hakikat olması kadar, bu hakikati duyurmak ve insanın duygu ve davranışlarını etkilemek için doğru yöntemleri kullanmak da çok önemlidir. Doğru seçilen metot, bir konunun öğretiminde sonuca götüren en kısa, en sağlam ve en kolay yoldur¹⁰⁶.

Tebliğde metot belirlenirken öncelikle davete esastan başlamalıdır. Yani ameli hükümleri iletmeden önce, insanların ruhi yapısından ve inanç sisteminden işe başlanarak tedricî bir yol izlenmelidir. Bunun yanında, muhatabın yaşadığı toplum yapısı, kültür seviyesi, sosyolojik, psikolojik şartlar iyi bilinmeli ve metot buna göre belirlenmelidir¹⁰⁷. Aynı zamanda muhatabı iknâ etme yolları da iyi tespit edilmelidir. İlmi düşünce yoluyla, ibret verici kıssa ve mesellerle, kalıcı olması için tekrarlarla, tedricilik ve kolaylık prensini uygulayarak, yumuşak ve güzel bir üslup kullanılarak muhatap iknâ edilmeye çalışılmalıdır¹⁰⁸. Tüm bu unsurlara riâyet edilerek belirlenen

¹⁰⁵ Geniş bilgi için bkz. Şevki Saka, Kur'an- ı Kerim' in Davet Metodu, Ankara, 1986, 26- 27; ayrıca bkz. James L. Cox, Kutsalı İfade Etmek, Çev. Fuat Aydın, İstanbul 2004, 151- 155; Osman Cilacı, Kur'an Işığında Üç Peygamber, Üç Kitap, Konya 1976, 12- 14.

¹⁰⁶ Bkz. Mehmet Şanver, Ku'an'da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi, İstanbul 2001, 32- 35.

¹⁰⁷ Geniş bilgi için bkz. Saka, 81- 85; ayrıca bkz. Şanver, 125- 132.

¹⁰⁸ Geniş bilgi için bkz. Saka, 109- 160; ayrıca bkz. Şanver, 147- 167.

bir metot, tebliğin başarılı bir şekilde yapılmasını sağlayacak ve sonucu müsbet kılacak yegâne yoldur.

3. Kutsal Metinlerde Tebliğ Metodu Olarak Meselin Seçilmesi

Bir dinin ve o dinin kutsal metninin sunduğu tebliğde , metot olarak “üslup”, çok büyük bir öneme sahiptir. Gerek Kitâb-ı Mukaddes gerekse kur’ân-ı Kerim’de insana hitap edilirken canlı ve etkili bir üslup kullanılmıştır. Süslü ve sanatlı sözlerden hoşlanmak insan psikolojisinin yadsınamaz bir özelliğidir. Kutsal kitaplar, insanın bu özelliğini dikkate alırken didaktik ve kutsalın anlaşılmasına yardımcı olan söz sanatlarına geniş ölçüde yer vermişlerdir. Bu tür söz sanatları, insanı ansızın kutsalın huzuruna çağırmakta ve kutsal ile muhatap arasında bağ işlevi görmektedir¹⁰⁹. Dinî söylemin varlık nedeni, insanlara hakikati öğretmek ve onları bu hakikate göre eğitmek olduğu için peygamberler ve kutsal metinler, mesajı mecaz, kıssa, mesel gibi anlatımlarla somutlaştırmışlardır¹¹⁰.

Bu söz sanatlarından biri olan “mesel” sayesinde, soyut bir kavram somut bir şekle büründürülerek zihinlerde canlandırılabilir. Ayrıca vasıflandırılmaya imkan bulunamayan şeyler, bu yolla etkili bir biçimde kalbe yerleşmektedir¹¹¹. Burdan konumuz adına şu sonuç çıkmaktadır ki, genelde söz sanatlarının tümü, özelde anlam zenginliği içinde mesel, kutsalın ifade biçimi olarak, mesajın daha iyi anlaşılması ve tesirli kılınması için seçilmiş önemli bir vâsıta.

¹⁰⁹ Geniş bilgi için bkz. Cox, 157- 162.

¹¹⁰ Latif Tokat, Dinde Sembolizm, Ankara 2004, 73.

¹¹¹ Bkz. Suyûti, 338; ayrıca bkz. Jeremias, 11.

Söze kuvvet verme, süsleme, soyut fikir ve mefhumları somutlaştırarak zihinlere yerleştirme ve insan rûhunu etkileyerek iyiye yönlendirmedeki büyük rolü nedeniyle meseller, Kutsal kitaplarda etkin biçimde kullanılmıştır¹¹².

4. Kutsal Metinlerde Tebliğ Metodu Olarak Seçilen “Mesel” in Din Dili Açısından Yorumlanması

Kendisinden bahsedilen şey, dil vasıtasıyla aktarılmaktadır. Dilin bu temsil edici işlevi ise teolojik dilin bir problem alanını oluşturmaktadır. Zira dinin iki önemli unsuru “vahiy” ve “dil” dir. Dil olmaksızın teolojiden bahsetmek mümkün değildir ve bu nedenle de teoloji metafor ve retoriğe ihtiyaç duymaktadır¹¹³.

Tanrı’nın istek ve hükümlerinin insanlara ulaştırılmasında köprü olan “vahiy” ve onun dilsel ifadesi olan “kutsal kitaplar”, beşer sözlerinden ayrı olarak, bir takım seçkin özelliklere sahiptir. Çünkü vahiy olgusu, aşkın alandan insana doğru bir bildirme ve mesaj iletmedir. Bu, Allah ile O’nun muhatabı olan insanın ontolojik düzeylerinin farklı olması nedeniyle özel bir durumdur¹¹⁴. Sonsuz olanla, sonlu olan arasındaki ilişki, teolojik dilin varlığını zorunlu kılmış ve bu ilişkinin niteliği, iki alan arasındaki dilin mahiyetini de belirlemiştir. Bu dil, insanların birbiriyle iletişimde kullandığı dilden bağımsız olmamakla birlikte, bütünüyle ona tâbi de değildir. Aşkın olanın nitelik olarak hiçbir varlığa benzemeyişi ve vahyin içeriği, insanlar arası iletişimden farklı bir zemin oluşturmaktadır¹¹⁵.

Bu özel durum nedeniyle, kutsal metinlerin nasıl anlaşılması gerektiğine dair ve Tanrı hakkında konuşulup konuşulamayacağına ilişkin pek çok felsefî görüş

¹¹² Bkz. Durmuş, T.D.V.İ.A., XXIX/296.

¹¹³ Şaban Ali Düzgün, Allah, Tabiat ve Tarih, Ankara 2005, 59.

¹¹⁴ Sâdık Kılıç, Kur’an Dildeki Sonsuz Mûcize, İstanbul 2003, 21.

¹¹⁵ Düzgün, 60- 61.

ileri sürülmüştür. Bu konuda temel problem, bu metinlerin aşkın alandan ve metafizikten bahsederken insanın kullandığı bir aracı (dil) kullanmasıdır. “Nasıl olur da bir ‘varlık’ olan ve sonlu olan ‘dil’, sonsuz olan için doğrudan kullanılabilir”? sorusu, din dili tartışmalarını gündeme getirmiştir. Son yüz elli yılın merkezine oturan dil felsefesi, kutsal metinlerin nasıl anlaşılması gerektiğini yeniden tartışmaya açmıştır. Dine ait özel bir söylemin olup olmadığı, dinî söylemin temel özelliği, sembolik, analogik, lafzi ya da başka yollarla anlaşılabilirliği gibi problemlerle ilgilenilmiştir¹¹⁶. Bu konuda üretilen teorilere kısaca göz atmak bunlar içinde meselin yerini tespit etmemiz için faydalı olacaktır.

a) Teşbihi (tek anlamlı) dil: Tanrı hakkında teşbihi dil kullanılıp kullanılmayacağı İslâm, Hristiyan ve Yahûdî tarihinde tartışılmıştır. Allah’ın “el”, “yüz” gibi zatî ve “oturma”, “inme” gibi fiilî nitelikleri nasıl anlaşılmalıdır? İslam düşüncesinde Selefîye, bunlar hakkında asla yorum yapmamış ve insanla Tanrı arasındaki sonsuz farkı da göz önünde bulundurarak olduğu gibi almıştır. J. D. Scotus’a göre de bunları olduğu gibi almazsak neyi kasdettiklerini asla anlaşılmayacaktır. Ancak bu görüş, insan biçimci (anthropomorfic) Tanrı anlayışına sebebiyet verdiği ve uluhiyetle bağdaşmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir¹¹⁷.

b) Tenzihî (çok anlamlı) dil: Teşbihî dilin zıttı olan tenzihî dil, bir nevi “olumsuzlayıcı” dildir. Bu düşünceye göre insan ürünü olan dil, sonsuz olanı doğrudan ifade edemez. Çünkü dil ,dünya ile sınırlıdır ve bu yüzden Tanrı hakkında ancak olumsuzlama yoluyla konuşulabilir. Hiçbir isim ve yüklem O’nu kuşatamaz. Biz O’nun ancak ne olmadığını söyleyebiliriz. Ancak kutsal kitaplarda Allah hakkında “O doğurmamıştır, doğurulmamıştır” (ihlas: 3) gibi olumsuz ifadeler

¹¹⁶ Bkz. Tokat, 25- 27.

¹¹⁷ Geniş, bilgi için bkz. Turan Koç, Din Dili, Kayseri 1995, 49- 50; ayrıca bkz. Tokat, 28.

yanında, “esirgeyen, bağışlayan” gibi olumlu ifadelerin de bulunması, salt olumsuzlayıcı dilin eksik kalacağını ve bizi bilinemezciğe (agnostisizm) götüreceğini göstermektedir. Milat yıllarında Philon’a dayanan bu dilin temsilcileri, Plotinus, İbn-i Sina ve Musa b. Meymun’dur¹¹⁸.

c) Temsilî (analojik dil) : Antropomorfizme ya da agnostisizme kaymamak için teşbihî ve tenzihî dil arasında bir “kesişme alanı” oluşturma gayretiyle bu görüş savunulmuştur. Bu dil , aşkın varlığı anlatırken, bildiğimiz kelimeleri özel bir biçimde kullanmaktadır. Klasik temsilcisi Thomas Aquinos olan bu görüşün İslâm dünyasındaki savunucuları, Mâturûdî ve Farâbî’dir. Bu ekole göre mefhumlar, Tanrı’ya atfedildiğinde bildiğimiz anlamlarının sınırlarının ötesine geçerler. Sözcükler, insanı bütünüyle kuşatırken, Tanrı’ya kısmen delalet ederler. Dolayısıyla Tanrı ve insan için aynı anlamda (tek anlam) kullanılmamış olurlar; ancak bütünüyle farklı anlamlara da (çok anlam) gelmezler. “Analojik dil”, nispeten iyi bilinen bir nesneden elde edilen kavramın, nispeten bilinmeyen bir şeye isnat edilmesidir. Yani iki şey arasında ilgili oldukları arka plana göre meydana gelen benzeşmedir. Çünkü Tanrı’yı ancak tecrübemizle elde ettiğimiz ve yaratıklar için kullandığımız dille ve aradaki belli bir bağıntıya göre ifade edebiliriz¹¹⁹.

d) Sembolik ve mecazi dil: Bu ekol, mistik ve dini tecrübeye dayanmaktadır. Onlara göre din dili, sembolik ve mecazidir. Bu nedenle hiçbir zaman doğrulanamaz. Varoluşçu P. Tillich ve A. Sabatier, bu akımın temel temsilcileridir. Bu akıma göre din, soyut düşünce tarafından anlaşılamamaktadır ve bunun için sembollerle konuşmak gerekmektedir. Sembolik ve mecazî dil, katı bir gerçekçilik yerine sezgiye dayalı, esnek bir dil imkânı vermektedir. Zira Tanrı’nın

¹¹⁸ Geniş bilgi için bkz. Koç, 52- 64; ayrıca bkz. Tokat, 28.

¹¹⁹ Bkz. Koç, 66- 72; ayrıca bkz. Düzgün, 62; Tokat, 29.

mâhiyeti, kuru ve yalın bir dille ifade edilemez. O'na karşı tapınmalarımız nasıl sembolik özellik taşıyorsa, O'nun hakkında konuştuğumuz dil de sembolik olmalıdır. Sembolik dili savunanlara göre dinî ifadeler, durağan değil, canlı ve devingendir. Sembolik ve mecazi ifadeler, tek bir anlama indirgenemeyeceği gibi, devamlı olarak yeniden yorumlanmalıdır. Dinî semboller, başka türlü ulaşılamayan gerçeği tecrübe alanımıza taşıdığı için önemlidir.

Bir takım ilahiyatçılara göre, Tanrı hakkında konuşmak ancak sembollerle mümkündür. “Anlatılmak istenenin doğrudan duyu ve hayale takdimi” olan sembollere dayalı dolaylı anlatım dışında Tanrı’dan söz edilemez. “Çünkü Tanrı, sonlu gerçeklik dünyasını bütünüyle aştığından, hiçbir sonlu gerçek, O’nu doğrudan ve kendisine yaraşır biçimde dile getiremez.” Bu yüzden Sembolik ve mecazi dil, Tanrı hakkında konuşma konusunda bize imkan sağlamaktadır. Ancak bu, Tanrı hakkında konuşmanın tek ve en güvenilir yoludur diyemeyiz. O halde sembolik yorum da dinî söylemin sadece bir parçası olarak ele alınmalıdır. Çünkü Tanrı’ya ilişkin bazı şeyleri, sonsuza dek geriye gitme pahasına sembollerle yapamayız. Şüphesiz kutsal kitaplarda mecaz ve sembol sıkça yer almaktadır. Ancak bu kitapların, bütünüyle sembol ve mecaz olduğunu söylemeyiz¹²⁰.

Sembolik ve mecâzi dil, din dilini anlamada görülen “insan biçimci”, “bilinemezci” görüşlerden, A. J. Ayer’in temsil ettiği ve sadece empirik olarak doğrulanan önermelerin anlamlı olduğu, metafizik önermelerin ise “anlamsız” olduğunu söyleyen görüşten ve Kant’ın yaptığı gibi dinî ifadelerin aslında “ahlaki” olduğunu söyleyen “indirgemeci” görüşten farklıdır. Bu gibi problemlerden daha

¹²⁰ Geniş bilgi için bkz. Koç, 89- 120; ayrıca bkz. Tokat, 30- 31.

uzaktır¹²¹. Ancak daha önce de ifâde ettiğimiz gibi, tek başına sembolik ve mecâzi dil de yeterli değildir. Bu nedenle Tanrı hakkında konuşmak için bunlardan salt birini tercih etmek yerine, sembolik ve sözlük anlamına dayalı dil arasında bir denge oluşturmamız gerekir. Çünkü biri olmadan diğeri aşırılığa kaçmaktır. Kelimenin sözlük anlamına hiç mürâcat etmemek bizi agnostisizme götüreceği gibi, salt sözlük anlama bağlı kalmak da katı bir antropomorfizme götürecektir. Analoji ise bunlar arasında orta bir yoldur. Sembolik ve mecâzî dil, teistik iddialara ters düşmeyen yeni yorumlar sağladığı gibi, dini tecrübelerin dile getirilmesine de yardımcı olmaktadır. Bu yüzden yapılması gereken, onu inkar etmek yerine, yapılan yorum ve çözümlemelerden yararlanmak ve aralarında uzlaşma varmak olmalıdır¹²².

Bu teoriler ve varılan sonuç ışığında tezimizin konusu olan “mesel”leri değerlendirdiğimizde şunu söyleyebiliriz ki, kutsal metinlerde bir anlatım biçimi olarak yer alan meseller de kutsalın ifadesinin bir formudur ve bu haliyle aynı teorilerin hedefidir. Meseller, kutsal kitaplarda yer alan sembolik ifadelerdendir ve yorumlanmaya açıktırlar. Çünkü onlar, dolaylı anlatım biçimleridir ve algılanamayan soyut bir hakikati açığa çıkarma çabası içindedirler.

Hangi bakış açısıyla bakılırsa bakılsın semboller, bir üslup olarak kullanılmakta ve ulaşılmayacak olanı ifade ettiği için önem taşımaktadır. Çünkü semboller olmadan onların ifade ettiği anlama ulaşmak mümkün olmamaktadır. Özellikle de dini semboller, insan hayatı için çok daha önemlidir. Bu önem, sembolün kendinden ziyade sembolize ettiği gerçeklik açısındandır.

¹²¹ Tokat, 32.

¹²² Bkz. Koç, 269- 273.

Sembolizmi dil açısından ele alacak olursak, kullanılan materyal son derece zengindir. İşaret, renk, ses, mesel ve kıssa gibi dilsel anlatım biçimleri, semboller içinde yer almaktadır. Bu sembollerden olan mesel, çoğunlukla alegorik (simgesel) olarak kurgulanmış bir hikaye şeklinde oluşturulmaktadır. Burada insan, obje ve olay, sembolik bir anlam ifade etmektedir. Öğretici ve didaktik bir amaçla kurgulanan bu alegorik anlatım biçiminde bir durum, bir erdem veya soyut bir varlık, genelde insan ve bazen de bitki ve hayvan kullanılarak biçimlendirilmektedir¹²³.

Sembolik anlamı içinde meselleri, bir eğitim ve öğretim yöntemi ve kolayca anlaşılmayı sağlayan bir vasıta olarak değerlendirmek mümkündür. Mesellerde sunulan sembolik ve metaforik anlatım tarzı sayesinde soyut kavramlar, somutlaşmakta ve insan zihni için daha anlaşılır kılınmaktadır.

Metaforik ifadeler, okuyucu üzerinde şaşırtıcı ve duygusal bir etki yaratmakta ve dönüşüm gerçekleştirici bir rol üstlenmektedir. Metafor sayesinde anlam, statik olmaktan kurtulmakta ve esnek bir yapı kazanmaktadır. Bu tür ifadeler, insanları yorum yapmaya çağırarak sürece katmakta ve böylece metnin dünyasına çekilen okuyucuya kendini aşma egzersizi yaptırılmış olmaktadır. Bu dil sayesinde kutsal kitap, görünür dünyanın ötesine geçmeyi sağlayan ipuçları sunmaktadır¹²⁴. Tüm bu nedenlerden dolayı Kitab-ı Mukaddes'te ve Kurân-ı Kerim'de böyle bir anlatım tarzını içeren mesellere sık sık baş vurulmaktadır .

¹²³ Bkz. Tokat, 37, 140- 141.

¹²⁴ Düzgün, 63.

I. BÖLÜM

TANAH'TA TEBLİĞ METODU OLARAK MESELLERLE ANLATIM

Dînî söylemin varlık nedeninin, insanlara hakikati öğretmek ve onları bu hakikate göre eğitmek olduğunu daha önce de belirtmiştik. Bu hakikatin tebliği ise, Tanrı tarafından bu işle görevlendirilmiş olarak seçilen peygamberler ve onların Tanrı'dan aldığı mesajı barındıran kutsal kitaplar vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu bağlamda peygamberin görevi, vahyin ileticisi olmak, kutsal kitabın görevi ise vahyin dili olmaktır.

Bir aracı rolünü üstlenen peygamber, insanların işitme ihtiyacı içinde oldukları kutsal gerçeklikten aldığı mesajı onlara ileterek bu misyonu yerine getirmektedir. Peygamberlere yüklenen bu misyon, hemen her dinde olduğu gibi Yahûdilikte de bulunmaktadır. Bu bağlamda Yahûdilik, peygamberi Tanrı ile insan arasındaki aracı ve Tanrı'nın emirlerini insanlara ulaştıran bir elçi olarak kabul etmektedir.

İsrâil toplumunda peygamberin bu temel elçilik görevi dışında ifa etmesi gereken başka görevleri de bulunmaktaydı. Bunlar; doğru davranış ve ahlaki yaşam için pagan anlayışının yayılmasını önlemek, ahlakî anlamını kaybetmiş olan âyinleri eleştirmek ve dinî alanda monoteizmi vurgulamaktı. Bu yönüyle peygamberler, Tanrı'nın yeryüzündeki sesi¹, Kitâb-ı Mukaddes ise bu sesin yazılı levhası olmuş ve Tanrı'dan alınan bu mesaj, mecaz, kıssa, sembol, şiir ve mesel gibi formlara bürünerek somutluk kazanmıştır. Tanah'tan sonra Hz. İsa Tarafından da aynı üslûbun sürdürülmesi, Yahûdi ve Hristiyan Kutsal Kitapları'nı teşkil eden Kitâb-ı

¹ Cox, 151.

Mukaddes'in tamamında mesel, mecaz Vs. nin tebliğde metod olarak kullanıldığı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Tanah'ta tebliğ metodu olarak meselleri ele alacağımız bu bölümde öncelikle Tanah hakkında kısa bir bilgi vermeye çalışacağız. Daha sonra Tanah içinde mesellerin konumuna, hangi anlamlarda kullanıldığına, ele alınış amaçlarına, mesellerde seçilen konulara ve Tanah'ın anlaşılmasında mesellerin rolüne değinmeye çalışacağız.

A. TANAH NEDİR?

Yahûdiler, kutsal kitaplarına “Tanah” demektedir ve bunu “Tora” (Şeriat, Kânun Kitabı), “Neviim” (Peygamberler) ve “Ketuvim” (Kitaplar) olmak üzere üç bölüme ayırmaktadırlar. “Tanah” adı ise, bu üç bölümün baş harflerinden oluşturulmuş bir terkiptir. Günümüzde de Yahudiler bu adı kullanmakta ve bu ad, bütün Yahûdi kutsal kitaplarını ifade etmektedir². Halk arasında “Tora” adı ile kullanılan “Tevrat” ise, Tanah'ın ilk beş bölümüne verilen addır³. Yahudiler, bu kitapların, Tanrı ile yaptıkları bir ahdin (sözleşmenin) ürünü olarak kendilerine verildiğine inanmaktadırlar.

Tanah, Yahûdî toplumu için çok büyük bir öneme sahiptir. Bunun açık bir göstergesi, kendilerini “Tevrat'ın milleti” olarak adlandırmalarıdır. Fıkıhçılar, ondan hüküm çıkarmış, din filozofları, görüşlerini ona dayandırmış ve Yahûdiler, en karanlık zamanlarında ondan ümit bulmuşlardır. Bu nedenle Yahudilerin dinleri ve

² Hikmet Tanyu, “Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları, İlmî İnceleme ve Tenkidi”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (A.Ü.İ.F.D.), Ankara 1986, XIV/96- 97; ayrıca bkz. Mircea Eliade- Ioan A. Couliano, Dinler Tarihi Sözlüğü, Çev. Ali Erbaş, İstanbul 1997, 287; ayrıca bkz., Günay Tümer – Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ankara 1997, 221; Osman Cilalı, Günümüz Dünya Dinleri, Ankara 1998, 71.

³ Bkz. Tümer-Küçük, 221- 222; ayrıca bkz. Cilalı, 71; Eliade, 287; Bâki Adam, Yahudi Kaynaklarına göre Tevrat, İstanbul 2002, 11; Hayrullah Örs, Musa ve Yahûdilik, İstanbul 2000, 4. basım, 29.

geçmişleri hakkında bilgi alabileceğimiz en önemli kaynak Tanah'tır. Tanah olmadan Yahudiliğin olamayacağı gerçeği, Yahudi düşünürlerin fikir birliği ettiği bir konu olarak nakledilmektedir. Bu nedenle onu anlamak ve tatbikte başarılı olmak, Yahûdî için en değerli hazine ile kıyaslanamayacak kadar önemli kabul edilmektedir. Yahûdî telakkisinde Tanah, sadece bir ahlak, akîde ve kanun kitabı değil, İsrâiloğulları'nın geçmişte, hâli hazırda ve gelecekte tüm dünyası addedilmektedir⁴.

Yahûdilîğin içerisinden çıkan ve dolayısıyla onun kavram ve değerlerinin büyük bir kısmını farklı bir anlamla da olsa benimseyen Hristiyanlık ise, Tanrı'nın Yahudilerle yapmış olduğu ahdi geçersiz kıldığını, bunun yerine İsa ile yeni bir ahit yaptığını savunmaktadır. Bu anlayış içindeki Hristiyanlar, Yahûdî kutsal kitabının da Eski Ahit olduğunu iddia etmişler ve bu kitabı "Eski Ahit" adıyla kendi kutsal kitaplarının ilk kısmına koymuşlardır.

B. TANAH'TA MESELLER

Bu başlık altında öncelikle, "mesel" teriminin Tanah içinde hangi anlamlarda kullanıldığına, ardından bu mesellerin kullanılış amaçlarına, çeşitlerine, özelliklerine ve işlediği konulara temas etmeye çalışacağız .

1. Tanah'ta "Mesel" Kelimesinin Anlamları

Tezimizin giriş kısmında "mesel" kelimesinin zengin bir anlam çeşitliliğine sahip olduğunu, kategorilerine göre meselleri sınıflandırmak için metafor, teşbih / temsil, mesel, benzerlik, alegori, örnek ve benzerleri arasında ayrımlar çizilse de nihâyetinde bir yere varılamadığını söylemiştik. Bunun nedeni ise, İbrânice

⁴ Bkz. Örs, 29; ayrıca bkz. Ahmet Çelebi, Yahûdilîk, Çev. Ahmet M. Büyükçınar, Ö. F. Harman, İstanbul 1978, 276- 277; Yahudilikte Kavram ve Değerler, Suzan Alalu- Klara Arditi – Eda Asayas-Teri Basmacı- Fani Ender- Beki Haleva- Dalya Maya- Ninet Pardo ve Sara Yanarocak, İstanbul 2001, 284.

“Mashal”ın yukarıda ifade ettiğimiz tüm bu kategorileri ve daha fazlasını içine almasıdır⁵. Tanah’ta da “mesel”, aynı anlam zenginliği içinde kullanılmıştır⁶. Tezimizin bu kısmında bu konuyu ele alacak ve Tanah içinde “mesel” teriminin hangi anlamlarda kullanıldığına örneklerle değinmeye çalışacağız.

a. Duygusal hikayeli şarkı ve türkü (Ballad): Burada mesel, şarkı söylemek, teganni ve terennüm etmek anlamında kullanılmıştır. Meselin bu manada kullanılmasına örnek olarak Sayılar’da geçen şu pasajları verebiliriz:

“Bunun için mesel (balad) söyleyenler diyorlar:

Heşbon’a gelin;

Sihon’un şehri yapılsın ve pekiştirilsin;

Çünkü Heşbon’dan ateş,

Sihon’un şehrinden alev çıktı;

.....⁷

Bu mesel, bağlamından anlaşıldığına göre, Amorilere ait olan Heşbon şehrinin İsrâilliler tarafından ele geçirilmesi üzerine söylenmiş bir terennümdür. Mesel kelimesi burada balad, türkü, güftesi hisli bir halk şarkısı formunda karşımıza çıkmaktadır.

b. Remz / Alegorik hikaye (Parable)⁸: Tanah’ın birçok yerinde meseller,

⁵ Bkz. Jeremias, 20; ayrıca bkz. Boucher, 13.

⁶ Johan Krengel, “Mashal”, The Universal Jewish Encyclopedia (U.J.E.), Edited by Isaac Landman, New York 1948, VII/394.

⁷Bkz. Sayılar, 21: 27- 30; ayrıca bkz. The Holy Bible, Revised Standart Version, New York 1952, 162; Holy Bible, Today’s English Version, New York 1992, 134.

⁸ bkz. Jeremias, 20; ayrıca bkz. Nourse, E.R.E., IX / 629; J. L. McKenzie, “Parables”, Dictionary of The Bible, New York 1965, 635; D. R., 368; Krengel, U.J.E., VII/395.

alegorik/sembolik hikaye anlamıyla karşımıza çıkmaktadır. Alegorik hikaye, Rabbinik gelenekte olduğu gibi Tanah'ta da pek çok güzel örneğiyle mevcuttur. Bunlardan biri Peygamber Nathan'ın Davud'a anlattığı “zavallı adamın dişi kuzusu” meselidir. Davud, ordusunda komutan olan Uriya'nın hanımını almak için onu savaşa gönderir. Uriya savaşta öldürülünce önünde engel kalmayan Davud, onun hanımı ile evlenir ve bunun üzerine Natan, Davud'a 99 koyunu varken fakir bir adamın küçük kuzusunu da almak isteyen adamın hikayesini anlatır⁹. Alegorik yapıli mesele bir diğerk örnek, Davudun oğullarından Abşalom'un, kardeşı Ammon'u öldürerek kaçması üzerine, Davud'un onu affetmesi için aracı olan Tekoalı bilge kadının anlattığı meseldir. Meselde kırdakavga eden iki kardeşten biri, diğerkini öldürür ve bunun üzerini halk intikam için onun kanını talep eder. Ancak sonunda çocuk affedilir¹⁰. Bu tür mesele verilebilecek diğerk örnekler; bağına (İsrail) iyi üzüm vermesi için her türlü bakımı uygulamasına rağmen yabancı üzüm vermesi üzerine o baği helak eden bağ sahibi (Tanrı) nin¹¹ meseli; İsrâil'in anasının dişi bir aslana, kendisinin ise onun esir alınan yavrularına benzetildiğı mesel ile onun ardından gelen İsrail'in sular kenarında semereli bir asma iken sökülüp, harap oluşunu anlatan mesel¹²; Hezekiel'de geçen, İsrâil'in fâhişelik eden iki kız kardeşe (Ohola ve Oholiba) benzetildiğı mesel¹³ ve son olarak yine Hezekiel'de yer alan ve İsrâil'in suçlarından dolayı, pasından arınmayan, bu yüzden de murdar sayılan eski bir kazana benzetildiğı meseldir¹⁴.

⁹ Bkz. II. Samuel, 12: 1- 14; ayrıca bkz. Boucher, 11- 12.

¹⁰ Bkz. II. Samuel, 14: 1- 13.

¹¹ Bkz. İşaya, 5: 1-7.

¹² Bkz. Hezekiel, 19: 2- 9; 19: 10- 14.

¹³ Bkz. Hezekiel, 23: 1- 49.

¹⁴ Bkz. Hezekiel, 24: 1- 14; ayrıca bkz. Johnson, 168.

Bu örneklerin her birinde verilmek istenen mesaj, alegorik bir biçimde sunulmuş ve mesel burada alegorik hikaye anlamında kullanılmıştır.

c. Fabl: Tanah içinde yeralan alegorik hikayelerden bir kısmı, daha ziyade “fabl” türündedir. Yani hayvan ve bitkilere insanî vasıflar yüklenerek oluşturulmuşlardır¹⁵. Bu tür mesele verebileceğimiz bir örnek, Hakimler Kitabı’nda geçen Yotam’ın fablıdır. Bu meselde kendilerine kral seçmek isteyen ağaçlar, bu teklifi önce zeytin ve incir ağacına götürür. Onların reddettiği teklifi, kara çalı kabul eder ve ağaçların koruyucusu olur. Buradaki kara çalı, İsrâil’in kendilerine kral seçtikleri Abimelek’i temsil etmektedir¹⁶. Fabl anlamında mesele verebileceğimiz bir diğer örnek ise, “çalının, oğluna erz ağacının kızını istemesini anlatan meseldir. Bu meseli İsrâil Kralı Yehoaş, kendisiyle kibirli bir şekilde görüşme talebinde bulunan Yahuda Kralı, Amatsya’ya karşı söylemiştir¹⁷.

d. Atasözü kâbilinden sözler: Tanah meselleri, bazen karşımıza “atasözü” ve “eskilerden kalma sözler” olarak çıkmaktadır¹⁸. Bu tür mesellere örnek olacak bazı sözleri burada zikredebiliriz:

“Kötüden ancak kötülük çıkar”¹⁹;

“Babalar koruk yediler ve oğulların dişleri kamaştı”²⁰;

“Anası nasılsa kızı da öyle”²¹;

¹⁵ Bkz. McKenzie, 635; ayrıca bkz. Nourse, E.R.E., IX /629; Krengel, U.J.E., VII/395; Jeremias, 20.

¹⁶ Bkz. Hakimler, 9: 7- 15.

¹⁷ Bkz. II. Krallar, 14: 9.

¹⁸ Bkz. Jeremias, 20; ayrıca bkz. Adolph Feinberg, “Proverbs”, The Universal Jewish Encyclopedia (U.J.E.), Ed. by Isaac Landman, New York 1948, IX/7 ; Nourse, E.R.E., IX / 629; Johnson, 163-164.

¹⁹ Bkz. I. Samuel, 24: 13.

²⁰ Bkz. Yeremya, 31: 29; ayrıca bkz. Hezekiel, 18: 2.

²¹ Bkz. Hezekiel, 16: 44.

“Günler uzuyor ve ru’yet boşa çıkıyor”²²;

“Saul da mı peygamberler arasında”²³;

“Kendisinin olmayan malı çoğaltanın ve rehinlerle kendisine ağırlık verenin
vay başına”²⁴;

“Diğerinin ineği ile çift sürmek”²⁵.

Vermiş olduğumuz örneklerden de anlaşılacağı gibi bu anlamda kullanılan mesellerde dil, oldukça açık ve etkilidir. Meselin bu çeşidi, görünen durumla ima edilen durum arasındaki benzerliğin kullanılmasıyla oluşturulmaktadır. Ayrıca yaygın kabul görmüş benzer deneyimler yoluyla ulaşılan bir sonuç da bu meselleri meydana getirebilmektedir²⁶. Bu tür kısa ama veciz ibâreler, ahlâkî ve manevî hakikatleri benimsetmek için önemli bir araç olarak işlev görmektedir.

e. Bilgelik ifadeleri/özdeyişler: Özellikle “Süleyman’ın Meselleri” Kitabı’nda bolca bulunan bu mesel türü, Tanah içindeki mesellerin bir başka anlamını sergilemektedir. Bu sözler, günlük hayatın daha iyi kontrol edilebilmesi için gerekli olan birtakım düstur/maxim, aforizma/vecize ve talimatlardan oluşmaktadır²⁷. Tanah içinde bu anlamda yer alan pek çok meselden bazılarını burada zikredebiliriz:

“Rab korkusu bilginin başlangıcıdır;

²² Bkz. Hezekiel, 12: 22.

²³ Bkz. I. Samuel, 10: 11- 12.

²⁴ Bkz. Habakuk 2: 6.

²⁵ Bkz. Hâkimler, 14: 18.

²⁶ Bkz. Johnson, 163- 164.

²⁷ Bkz. Philip Birn Baum, Encyclopedia of Jewish Concepts, New York 1991, 397; ayrıca bkz. Rogerson, 294; Johnson, 163- 164.

Sefihler ise hikmet ve terbiyeyi hor görürler”²⁸;

“Eğer düşmanın acıkmışsa, ona ekmek yedir;

Ve eğer susamışsa ona su içir;

Çünkü sen onun başına ateş korları yığarsın,

Ve Rab sana öder”²⁹;

“... Hikmetin pahası incilerden üstündür.

Habeş ilinin sarı yakutu ona denk olamaz”³⁰;

“iyi ad hoş kokulu yağdan, ve ölüm günü, bir adamın doğduğu günden iyidir”³¹.

Sadece birkaç örneğini verebildiğimiz bu tür deyişler, Tanah içinde önemli bir yekün tutmaktadır. Özellikle Süleyman’ın Meselleri, Vâiz ve Eyüp Kitabı’nda meselin bu çeşidinin pek çok güzel örneği bulunmaktadır.

Bu tür sözlerin kullanımı, haham ve peygamberlerin yanı sıra, bilge kişilerce de bir eğitim aracı olarak fonksiyon görmüştür. Bu meseller vasıtasıyla hakikatler, dikkat çekici ve kalıcı bir biçimde iletmeye çalışılmıştır³².

f. Kehanetvari sözler (prophecy): Tanah meselleri bazen muammalı ve kehanetvari sözler anlamında karşımıza çıkmaktadır. Sayılar, İşaya, Mika ve Habakuk Kitapları’nda bu tür mesellerin örneklerini görmekteyiz³³. Sayılar Kitabı’nda yeralan örnekte Moab Kralı Balak, Mısır’dan çıkıp gelen

²⁸ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 1: 7.

²⁹ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 25: 21- 22.

³⁰ Bkz. Eyüp, 28: 18- 19.

³¹ Bkz. Vâiz, 7: 1.

³² Bkz. Johnson, 164.

³³ Bkz. Nourse, E.R.E., IX/629; ayrıca bkz. The Holy Bible, 166-168 ; Holy Bible, 136- 138; Krengel, U.J.E., VII/395.

İsrâiloğulları'ndan korktuğu için din adamı olan Bear oğlu Balam'dan bu kavme lânet etmesini ister. Ancak Balam, Rabbin gözünü açması sonucu, İsrâiloğulları'nın durdurulamayacağını ve çoğalacağını anlatan meselleriyle ona karşılık verir³⁴. İşaya Kitabı'nda ise, Bâbil sürgünü esnasında Amots oğlu İşâya tarafından anlatılan meselde Rabb'in İsrâil'i yeniden seçeceği, onların kendi topraklarına dönecekleri ve kendilerini sürgün edenlere hakim olacakları anlatılmaktadır³⁵. Aynı şekilde Mika Kitabı'nda, Moreşetli Mika'nın, suçlarından ötürü ceza olarak Samiriye ve Yeruşalim'in harap olacağını haber vermesi ve Habakuk Kitabı'nda zorbalığın karşılıksız kalmayacağını anlatılması yine³⁶ Kehânetvâri sözler şeklinde ortaya çıkan mesellere dendir.

g. Bilmece/muamma (Riddle): Mesel, kimi zaman bilmece ve muamma ifadeleri içinde ve aynı anlamda bulunabilmekte ve ayrıca “mesel” adıyla sunulmasının gerekli bir şart olmadığı görülmektedir³⁷. Bu bilmece mesellerin bir örneği, Hakimler Kitabı'nda sunulan Şimşon'un bilmecesidir. Filistilerden bir kıza aşık olan Şimşon, ailesinin râzı olmamasına rağmen onunla evlenmek istemiştir. Nişanlısını görmek için yola çıktığı bir gün önüne bir aslan çıkmış ve Şimşon onu kolaylıkla parçalamıştır. Dönüş yolunda aslanın üzerine arıların bal yaptığını görerek o baldan yemiş ve bu olaydan esinlenerek arkadaşlarına şu bilmeceyi sormuştur:

“Yırtıcıdan yemek çıktı ve kuvvetliden de tatlı çıktı.” Bilmecenin cevabı ise ilerleyen cümlelerde “Aslandan kuvvetli ve baldan tatlı yoktur” şeklinde

³⁴ Bkz. Sayılar, 23: 7- 10, 18- 24; 24: 3- 9, 15- 24.

³⁵ Bkz. İşaya, 14: 4.

³⁶ Bkz. Mika, 2: 4; Habakuk 2: 6.

³⁷ Bkz. Jeremias, 20: ayrıca bkz. Nourse, E.R.E., IX/629; How To Read The Bible, Ed. by Julian Price Love, New York 1959, 88; Dufour, 655; Rogerson– Davies 299.

verilmiştir³⁸. Bir diğer bilmece mesel, Hezekiel Kitabı’nda geçen ve Libnan’a gelip erz ağacının tepesini alan, körpe filizlerin başını koparan iki iri kartal bilmecesidir. Bu bilmecede geçen kartallar, bilmecenin cevabından görüleceği gibi İsrâiloğullarını sürgüne gönderen Bâbil ve Asur krallarını temsil etmektedirler³⁹.

Örneklerden anlaşıldığı gibi meselin yer yer muamma ile ilişkili bir biçimde sunulması, belki de “mesel” in mükemmel bir şekilde net bir yorumunun yapılamayacağından⁴⁰ ve bundan dolayı muammalar da mesel kapsamı içine dahil edilmişlerdir.

h. Şiir: Mesel terimi, Tanah içinde seçkin kompozisyonlardan olan şiir anlamıyla da kullanılmıştır. Bu bölümler, değişik uzunluklarda derlemelerdir ve didaktik amaçla söylenmiştir. Eski İsrail sosyal hayatını tasvir eden bu şiirlerde ileride de değinileceği gibi pek çok konu işlenmiştir. Meseller Kitabı, Mezmurlar ve Eyüp Kitabı’nda bu tür mesellerin seçkin örneklerine rastlanmaktadır⁴¹. Bu mesellere örnek olması amacıyla burada birkaç kısa alıntıya yer verebiliriz:

“Oğlum, öğrettiğimi unutma;

Ve yüreğin emirlerimi tutsun;

Çünkü onlar sana ömür uzunluğunu, ve yaşama yıllarını,

Ve selameti artırır.

İnayet ve hakikat seni bırakmasınlar;

Bağla onları boynuna;

³⁸ Bkz. Hakimler, 14: 14- 18; ayrıca bkz. Rabbi Nisim Behar, İbranilerin Öyküsü, İstanbul 2001, 64-65.

³⁹ Bkz. Hezekiel, 17: 1- 10, 22- 24; ayrıca bkz. Dufour, 655.

⁴⁰ Bkz. Nourse, E.R.E. IX/629.

⁴¹ Bkz. Johnson, 165.

Yaz onları yüreğinin levhasına;

Allah'ın ve insanların gözünde,

Lütuf bulacak ve şöhretli olacaksın”⁴².

“

Ağzım hikmet söyleyecek;

Ve yüreğimin düşüncesi anlayış olacaktır.

Mesele kulak vereyim;

Ve remzimi cenkle anlatayım.

Beni kovalayanların fesadı

Şer günlerinde beni sarınca niçin korkayım?

Zenginliklerine güvenenlerden,

Ve servetlerinin çokluğu ile övünenlerden hiçbirisi,

Kardeşini fidye ile kurtaramaz,

Allah'a kefâretini veremez....⁴³

“Ve yine kendi meselesine dönüp Eyüb dedi:

Keşke eski aylardaki gibi olsaydım,

Allah'ın beni koruduğu günlerdeki gibi;

O zaman ki, O'nun kandili başım üzerinde parlardı,

Ve karanlıkta O'nun ışığı ile yürürdüm⁴⁴.

⁴² Bkz. Selayman'ın Meselleri, 3: 1- 4.

⁴³ Bkz. Mezmurlar, 49: 3- 7.

Ebeveynin öğütlerini tutmanın önemini ve zenginliğin insanı hakiki kurtuluşa erdirmeye yetmeyeceğini anlatan ilk iki şiir ve Eyüb'ün refah içindeki günlerini yâd ettiği üçüncü şiir, Tanah içinde yer alan şiir meselleri tanıtmak için sadece küçük birer alıntıdır. Bu anlamda Tanah, hepsini burada zikretmemizin mümkün olmadığı değerli bir antolojiye sahiptir.

I. İnsanlar içinde ibret, mesel ve eğlence olmak: Tanah içinde yer alan meseller, kimi zaman, “âleme ibret olmak”, “dile düşmek” ve “insanların diline eğlence olmak” manalarında karşımıza çıkmaktadır. Konuya örnek olabilecek bazı pasajlar şunlardır:

“Ve Rabbin seni süreceği bütün kavimler arasında şaşılacak bir şey, mesel ve eğlence olacaksın”⁴⁵;

“O zaman İsrail'i kendilerine verdiğim diyardan söküp atacağım; ve İsrail bütün kavimler arasında mesel ve eğlence olacak”⁴⁶;

“Kavimler arasında baş sallasın diye,

Milletler arasında bizi mesel ediyorsun”⁴⁷;

“ Ve şimdi ben onların türküsü oldum.

Ve onların meseliyim de”⁴⁸;

Görmüş olduğumuz gibi bu örneklerde mesel kelimesi, herhangi bir olumsuz durumdan dolayı insanların diline düşmek ve onların ağız eğlencesi olmak anlamında kullanılmıştır. Bu tür örneklerde, başa gelen fena durum, insanlara ibret

⁴⁴ Bkz. Eyüb, 29: 1- 3.

⁴⁵ Bkz. Tesniye, 28: 37; ayrıca bkz. Krengel, U.J.E., VII/395.

⁴⁶ Bkz. I. Krallar, 9: 7.

⁴⁷ Bkz. Mezmurlar, 44: 14.

⁴⁸ Bkz. Eyüb, 30: 9.

ve örnek olarak sunulmaktadır. Ayrıca sunduğumuz örneklerdeki gibi “mesel olarak anılmak”, insanlar tarafından bir nevi küçümsenmek anlamına da gelmektedir⁴⁹.

i. Benzetme / mukayese: Mesel, benzer ve karşılaştırılabilir olma anlamını da ihtiva etmektedir⁵⁰. Bu anlamda Tanah içinde geçen bazı ibareleri zikredecek olursak; ilki Mezmurlar’da geçen ve yukarıda ifade etmiş olduğumuz gibi “karşılaştırılabilir olma” anlamında kullanılan bir meseldir:

“Yüzünü bana örtme ki,

Kabre inenlere benzemeyeyim”⁵¹.

Mezmurlar içinde aynı anlamda kullanılan başka meseller de mevcuttur⁵². Benzer güçlü etki, Eyüb Kitab’ında, Eyüb’ün umutsuzluk içindeki şu sözünde de görülmektedir :

“Beni çamura attı,

Ve toz gibi ve kül gibi oldum”⁵³.

Burada Eyüb, içinde bulunduğu felaketi tasvir etmek için kendini toz ve kül ile karşılaştırmaktadır. Yine Eyüb Kitabında geçen Levyatan (timsah) benzetmesi de böyle bir mukâyese içermektedir:

“Yüreği taş gibi serttir;

Evet, değirmenin alt taşı gibi sert”⁵⁴.

⁴⁹ Bkz. Johnson, 166; ilave bir örnek için ayrıca bkz. Mezmurlar, 69: 11- 12.

⁵⁰ Bkz. Johnson, 162.

⁵¹ Bkz. Mezmurlar, 143: 7; 28: 1; 49: 12, 20.

⁵² Bkz. Mezmurlar, 28: 1; 49: 12, 20.

⁵³ Bkz. Eyüb, 30: 19.

⁵⁴ Bkz. Eyüb, 41: 24.

Bu benzetmede Levyatan (timsah), acımasızlığı ve kalbinin katılığı nedeniyle değirmen taşı ile karşılaştırılmıştır.

Mesellerin anlam alanını belirlemek için sıralamış olduğumuz maddelerden ve onlar için verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi, “mesel” kelimesi, Tanah’ta özünde teşbih ve mukayeseyi barındırarak çok çeşitli anlamlarda kullanılmıştır⁵⁵. Hepsinin “mesel” adıyla zikredilmesi, bunlar arasındaki teorik farkın pratikte çok da önemli olmadığını göstermektedir⁵⁶. Asıl önemli olan, Tanah’ın, kutsalın mesajını tebliğ ederken “mesel” i bir anlatım formu olarak, İbranicedeki geniş anlamıyla kullanmış olduğudur. Bununla birlikte hangi anlamıyla kullanılırsa kullanılsın hepsi, hayatın manasının anlaşılması, ya da en azından varolan probleme belirli bir yolla yaklaşma eğilimi içinde birlikte hareket etmektedirler⁵⁷.

2. Tanah’ta Tebliğ Metodu Olarak Mesellerin Seçilme Amacı

İbrani Bilgelik Edebiyatı’nın önemli ve popüler bir formu olan “mesel”, Tanah içinde bu edebiyatın bir yansıması olarak yaygın biçimde kullanılmıştır. Biz bu başlık altında Tanah’ta bir tebliğ metodu olarak kullanılan meselin tercih edilme sebeplerini ve amaçlarını kısaca ele almaya çalışacağız:

a. İnsan zihni her zaman, her şeyi kendi çabasıyla idrak edemeyebilir. Bu noktada idrak edilmesi güç olan hususları açıklığa kavuşturmak ve daha anlaşılır kılmak için meseller kullanılmıştır.

⁵⁵ Bkz. Krengel, U.J.E., VII/394; ayrıca bkz. Nourse, E.R.E. IX/629; Johnson, 162; Jeremias, 20; Dufour, 654.

⁵⁶ Nourse, E.R.E. IX/629.

⁵⁷ Rogerson, 293.

b. İnsanın merakını kışkırtarak dikkatini çekmek ve mesajı dinlemeye olan isteğini artırmak, mesellerin bir diğer seçilme amacıdır⁵⁸. Verilmek istenen mesaj, mesel formu içinde sunulduğunda yalın anlatıma göre daha dikkat çekici ve merak uyandırıcı olmaktadır.

c. Mesellerin tercih edilmesinin bir diğer amacı, doğru davranış prensiplerini gözlemleyerek verimli ve başarılı bir hayat yaşamak ve mesleklerinde faydalı olmak için gençlere eğitim sunmaktır⁵⁹. Bu amacı taşıyan mesellere örnek olarak küçük bir alıntıya yer verebiliriz:

Oğlum, öğrettiğimi unutma;
Ve yüreğin emirlerimi tutsun;
Çünkü onlar sana ömür uzunluğunu,
Ve yaşama yıllarını,
Ve selameti artırıyorlar.
İnayet ve hakikat seni bırakmasınlar;
Bağla onları boynuna;
Yaz onları yüreğinin levhasına;
Allah'ın ve insanların gözünde,
Lütuf bulacak ve şöhretli olacaksın⁶⁰.

⁵⁸ Bkz. McKenzie, 635.

⁵⁹ Bkz. Blair, 130; ayrıca bkz. <http://www.OldTestamentText.Lecture28.Proverbs.htm>; Birnbaum, 397.

⁶⁰ Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 3: 1- 4.

Meseller Kitabı'ndan yaptığımız bu küçük alıntı, gençlerin eğitime ne kadar önem verildiğini ve bunun mesellere de titiz bir şekilde yansıtıldığını göstermektedir.

d. Ahlakî, siyâsî ve sosyal konularda insanlara öğüt ve nasihat sunmak amacıyla oluşturulan meseller de mevcuttur. Bu, bazen bir Krala teb'asına nasıl davranması gerektiği konusunda, bazen bir gence anne ve babaya iyi muamele ve onların öğüdünü tutma mevzuunda, bazen insanlar arası sosyal ilişkilerde dikkat edilecek incelikleri gösterme hakkında, bazen de faziletli davranış ve ahlakî tutum geliştirme mevzuunda verilmiş bir öğüt olabilmektedir⁶¹. Bunlara örnek olacak birkaç meseli burada zikredebiliriz:

“Krallar için değildir ey Lemuel!

Şarap içmek krallar için değildir;

Ve içki aramak emirler için değildir.

Tâ ki içip de şeriatı unutmasınlar,

Ve bütün düşkünlük oğullarının hakkını saptırmassınlar⁶².

Bu mesel, kral olduğu vakit annesinin Lemuel'e, bu işi nasıl en güzel şekilde yapabileceğine dâir vermiş olduğu bir öğüttür⁶³. İkinci örneğimiz, ebeveynin sözlerine itaat konusunda verilmiş bir başka nasihattir:

“Oğlum, sözlerimi tut,

Ve emirlerimi yanında sakla.

⁶¹ Bkz. Birn Baum, 397; ayrıca bkz. Travick, 342- 343.

⁶² Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 31: 4- 5.

⁶³ Bkz. Travick, 340; ayrıca bkz. Çelebi, 252.

Emirlerimi tut ve yaşı;

Ve öğrettiğimi gözünün bebeği gibi koru”⁶⁴.

Anne ve babaya itaat konusunda zikrettiğimiz bu örnekler ve daha pek çoğu, özellikle Meseller Kitabı’nda önemle üzerinde durulan bu konu için verilmiş misallerdir. Yine önem verilen konulardan olan faziletli davranış ve sosyal ilişkiler mevzuunda da örnek olabilecek birkaç meseli burada zikredebiliriz:

“Eğer düşmanın acıkmışsa, ona ekmek yedir;

Eğer susamışsa, ona su içir;

Çünkü sen onun başına ateş korları yığarsın,

Ve Rab sana öder”⁶⁵.

“Cömert olan can semiz olur;

Ve sulayan kendisi de sulanır.”

“Yalancı dudaklar Rabb’e mekruhtur;

Fakat doğrulukla işleyenler O’nun makbulüdür”⁶⁶.

Bu örneklerden de görüldüğü gibi meseller, bazen insanlara doğru tutum ve davranışta bulunmak için pratik/amelî öğütler sunmak amacıyla kullanılmıştır. Böylesi daha pek çok örnek mevcut olmakla birlikte burada ancak verdiğimiz örneklerle yetinmek zorundayız.

⁶⁴ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 7: 1- 2.

⁶⁵ Bkz. Selayman’ın Meselleri, 25: 21- 22.

⁶⁶ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 11: 25; ayrıca bkz. Süleyman’ın Meselleri, 12: 22.

e. Tezatlıklar arasında mukayese yapma fırsatı vererek iyiyi kötünden ayırma melekesi kazandırmak, mesellerin bir başka tercih ediliş amacıdır⁶⁷. Bu amaca hizmet eden pek çok mesel mevcuttur. Burada örnek olması için bazı alıntılara yer vermek istiyoruz:

“Hikmetli adamın ağzının sözleri latiftir;

Fakat akılsızın dudakları kendini yutar”⁶⁸.

“Müstehtiği azarlama, yoksa senden nefret eder;

Hikmetli adamı azarla, o da seni sevecektir”⁶⁹.

“Faziletli kadın kocasının tacıdır;

Fakat utandıran kadın onun kemiklerinde çürüklük gibidir”⁷⁰.

Vermiş olduğumuz örneklerde olumlu ve olumsuz durumlar bir arada zikredilerek mukayese imkanı sunulmuştur. Ayrıca bu mukayeseden yola çıkan insana, iki durum arasında tercihte bulunma ve duruşunu belirleme şansı verilmiştir.

f. Meseller bazen bilgeliğin ve hikmetin önemini vurgulamak için kullanılmıştır. Esasen “Bilgelik Edebiyatı”nın ürünü⁷¹ olan meseller içinde , bilgelik ve hikmete özel bir önem atfedilmiştir. Bilgeliğin ve hikmetin değerine atfen düzenlenmiş mesellere burada birkaç örnekle yer verebiliriz:

“Hikmet miras kadar iyidir;

Ve güneş görenler için daha iyidir”

⁶⁷ Bkz. Rogerson– Davies, 299; ayrıca bkz. Travick, 341.

⁶⁸ Bkz. Vâiz, 10: 12.

⁶⁹ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 9: 8.

⁷⁰ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 12: 4.

⁷¹ Bilgelik edebiyatı kitapları, Tanah’ın üç ana bölümünden biri olan Ketuvim (Kitaplar) içinde yer alan Süleyman’ın Meselleri, Eyüp ve Vaiz kitaplarıdır. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Rogerson, 293; ayrıca bkz. Feinberg, U.J.E., IX/8; Love, 88; Blunt, 24; Travick, 340.

“Hikmet, hikmetli adamı şehirde olan

On hükümdardan ziyade kuvvetlendirir”⁷².

“Çünkü hikmet yakutlardan iyidir;

Ve hoşla giden bütün şeyler ona denk olamaz”⁷³.

Vermiş olduğumuz meseller, hikmetin önemine dair söylenmiş olan mesellerden sadece birkaçıdır. Tanah’ın tamamında çok büyük bir değere sahip bilgelik ve bilge kişi, mesellere de konu olmuş ve bunların değerini ortaya koymak için pek çok mesel söylenmiştir.

g. Tanah meselleri bazen, insanları içinde bulundukları hatalı durumdan dolayı uyarmak, onlara hatalarını fark ettirmek ya da onları hata yapmaktan sakındırmak için kullanılmıştır⁷⁴. Vereceğimiz örnek meseller, bu amaçla söylenmiştir:

“... Çünkü fahişenin yüzünden insan bir parça ekmeğe muhtaç olur;

Ve zina eden kadın değerli canı avlar”⁷⁵.

“Komşuna karşı sebepsiz şahitlik etme;

Ve dudaklarınla aldatma.

Bana ettiği gibi ona öylece ederim,

Adama işine göre öderim, deme”⁷⁶.

⁷² Bkz. Vaiz, 7: 11- 19.

⁷³ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 8: 11.

⁷⁴ Bkz. Birn Baum, 397.

⁷⁵ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 6: 26; benzer ikazlar için ayrıca bkz. aynı kitap, 5: 1- 23; 6: 23- 35; 7: 1- 27.

⁷⁶ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 24: 28- 29.

Bu mesellerde zinaya ve yalancı şahitliğe karşı bir uyarı ve ikaz söz konusudur. Bu uyarılar dışında Meseller Kitabı, sefahat, ahmaklık ve hikmeti reddetme gibi daha pek çok konuda ikazlar içeren zengin bir kitaptır⁷⁷. İçinde bulunulan hatayı fark ettirmek için söylenen mükemmel bir mesel ise, II. Samuel’de geçen, Nathan’ın Davud’a anlattığı ve daha önce de bahsettiğimiz “ 99 dokuz koyunu varken fakir bir adamın küçük kuzusunu almak isteyen adamın meseli” dir. Davud, bir hile ile Uriya’nın hanımı ile evlenince Nathan, yaptığı hatayı ona bu meselle farketirmiştir. Mesellerin “gizemli” olarak addedilmesine neden olan çift anlam yapısı - görünen anlamın ardında gizli ve asıl anlamın barınması – içinde Davud, önce meselin kendisi için söylendiğini anlamamış ve “99 koyunu varken fakir adamın küçük kuzusunu da almak isteyen adam” hakkında “ölüm” hükmünü vermiştir. Ancak Nathan, o adamın kendisi olduğunu söyleyince hatasını fark eden Davud, derin bir pişmanlık duymuştur. Bu ve benzeri olaylarda mesel, dinleyen kimsenin kendi hakkında hüküm vermesi için tuzak olarak hazırlanmaktadır. Meseller, böyle çift anlam taşıma özelliğine sahip olmasalardı ve tamamen anlaşılır olsalardı elbette ki tuzak işe yaramazdı. Bu tür mesellerin muhteşem etkisi, dolaylı anlatımına ve dinleyenin ilk başta onu anlamadaki başarısızlığına dayanmaktadır⁷⁸.

h. Mesellerin tercih edilmesinin bir başka amacı, hitabeti ve konuşmayı daha süslü ve veciz kılmaktır. Böylece hem tebliğ, daha etkili ve tesirli hale getirilmiş, hem de dinleyenin ilgisini daha çok çekmiş olmaktadır.

⁷⁷ Bkz. Frank Charles- Thompson, Thompson Chain– Reference Bible, Indiana 1990, 704, 708, 710; ayrıca bkz. Travick, 340.

⁷⁸ Bkz. II. Samuel, 12: 1- 7; ayrıca bkz. Boucher, 44.

i. Bir tebliğ metodu olarak mesellerin tercih edilmesinin bir diğer amacının, anlatımı soyutluktan kurtararak somut hale getirmek ve böylece mesajı daha kalıcı ve algılanabilir kılmak olduğunu söyleyebiliriz.

j. Mesellerin kullanılmasında tespit edebildiğimiz son bir amaç ise, geçmiş kuşakların, tecrübeleri sonucunda elde ettikleri hükümleri, iki durum arasındaki benzerlikten dolayı, halihazırdaki mevcut duruma adapte etmektir diyebiliriz. Bu amaç özellikle atasözü anlamındaki meseller için geçerlidir. “Kötüden ancak kötülük çıkar”⁷⁹; “Babalar koruk yediler ve oğulların dişleri kamaştı”⁸⁰; “Anası nasılsa kızı da öyle”⁸¹ meselleri bu amaca hizmet eden mesellerdendir.

Tanah içinde yeralan meseller, tespit etmeye çalıştığımız bu amaçlar doğrultusunda oluşturularak tebliğ fonksiyonunu yerine getirmiştir.

3. Tanah’ta Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerin Çeşitleri

Tanah içinde yer alan meselleri, taşıdıkları bazı vasıflara göre kategorize etmemiz ve çeşitlendirmemiz mümkündür. Biz bu başlık altında meselleri bazı özelliklerine göre tasnif etmeye çalışacağız. Bu tasnifi yaparken meselleri, edebi form, linguistik form, açıklık – kapalılık ve orijin açısından analiz etmeye çalışacağız.

a. Edebiyatta, duygu ve düşüncelerin ifade edilmesinde kullanılan birçok edebi form olduğunu biliyoruz. Çünkü iletilmek istenen mesaj kadar, bu mesajın içine büründürüldüğü ve onunla anlamlı kılındığı form ve tarz da önem taşımaktadır. Tanah içindeki meseller de tekdüze olmayıp birçok edebi form içinde sunulmuştur.

⁷⁹ Bkz. I. Samuel, 24: 14.

⁸⁰ Bkz. Yeremya, 31: 29; ayrıca bkz. Hezekiel, 18: 2.

⁸¹ Bkz. Hezekiel, 16: 44.

Meselleri içinde bulundukları edebi formlara göre şiir, kompozisyon (nesir), atasözü ibareleri olarak ele alabiliriz.

Şiir formu, Tanah meselleri içinde çokça tercih edilen bir tarzdır. Bu şiirlerin bir kısmı, Süleyman'ın Meselleri Kitabı'nda rastladığımız gibi “beyitler” şeklinde olabilmektedir⁸².

“Sâlih'in ağzı hayat pınarıdır;

Fakat kötülerin ağzı zorbalık örtüsüdür”⁸³, beyiti buna örnek olarak verilebilir. Süleyman'ın Meselleri Kitabı'nda bu tür beyitlere örnek teşkil edecek sayısız güzellikte meseller bulunmaktadır.

Şiir formundaki meseller, kimi zaman da dört mısradan oluşan ve eşanlamlılık ya da tezatlıklar içeren “dörtlükler” şeklinde sunulmaktadır⁸⁴. Bunun için yine Süleyman'ın Meselleri'nden seçtiğimiz bir örneği sunabiliriz:

“Babası ile istihzâ eden,

Ve anasına itaat etmeyi hor gören göz,

Onu dere kargaları oyacak

Ve kartal yavruları yiyecektir”⁸⁵.

Meseller, bu örnekte görüldüğü üzere, dörtlükler şeklinde sunulabildiği gibi, “uzun şiirler” şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. İbrânîler, diğer Yakın Doğulu komşuları gibi şiir formunu yaygın bir şekilde kullanmışlardır. Tanah'ın yaklaşık üçte biri şiir formu içindedir. Bu şiirler, lirik şiir, kehânet ve hikmet şiirleri ve

⁸² Bkz. Travick, 341; ayrıca bkz. Cross, 1137; Roy B. Chamberlin, The Dartmouth Bible, Boston 1950, 394; Johnson, 165.

⁸³ Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 10: 11.

⁸⁴ Bkz. McKenzie, 702 .

⁸⁵ Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 8: 22- 31.

didaktik şiir olmak üzere üç gruptur. Konumuzla ilgili olarak bizi ilgilendiren ise, din adamı ve peygamberlere Yahve'nin bildirdiği ilhamlar doğrultusunda şekillenen “kehânet ve hikmet şiirleri” ile bilmece, fabl, diyalog ve mezmurlar şeklinde karşımıza çıkan “didaktik şiirler” dir. Kehânet ve hikmet şiirlerine örnek olarak, Sayılar Kitabı'nın 23 ve 24. bablarında yer alan ve daha önce de değindiğimiz Balam'ın kehânet mesellerini gösterebiliriz. Süleyman'ın Meselleri, Eyüb ve Mezmurlar Kitabı'nda ise didaktik şiir formatında yazılmış güzel örnekler mevcuttur⁸⁶.

Meselin içinde bulunduğu bir diğer edebi formun “kompozisyon” (nesir) olduğunu söylemiştik. II. Samuel, 12: 1- 4'te yer alan ve Nathan'ın Davud'a hatasını fark ettirmek için anlattığı “zavallı adamın dişi kuzusu” hikayesi ve Vâiz'in çoğu meselleri, bu şekilde kompozisyon formunda yazılmış metinlerdir⁸⁷.

Tanah meselleri bazen de edebî form olarak bir “atasözü” ibaresi içinde gelebilmektedir. Daha önce de vermiş olduğumuz “Saul da mı peygamberler arasında”⁸⁸; “Diğerinin ineği ile çift sürmek”⁸⁹ ve “Kendisinin olmayan malı çoğaltanın ve rehinlerle kendisine ağırlık verenin vay başına”⁹⁰ sözleri bu tür mesellere örnek olarak verilebilir. Atasözü formunda dil oldukça açık ve etkili bir biçimde, iki durum arasındaki benzerliği ya da yaygın kabul görmüş deneyimler yoluyla ulaşılan bir sonucu göstermektedir⁹¹.

⁸⁶ Bkz. Blair, 130; ayrıca bkz. Johnson, 165.

⁸⁷ Bkz. Johnson, 166- 168.

⁸⁸ Bkz. I. Samuel, 10: 11- 12.

⁸⁹ Bkz. Hakimler, 14: 18.

⁹⁰ Bkz. Habakuk, 2: 6.

⁹¹ Bkz. Johnson, 163- 164.

b. Meselleri çeşitlerine göre kategorize etmemize yarayacak bir diğer form, onları “linguistik” (dilsel) açıdan analiz etmek olacaktır⁹². Linguistik açıdan değerlendirecek olursak, meseller, bazen öğüt verici üslup eşliğinde içinde sonucun belirtildiği bir dille söylenmiştir. Bu tür mesele bir örnekle yer verebiliriz:

“Oğlum, Rab’den ve kraldan kork;

Ve değişikliğe düşkün olanlarla arkadaş olma;

Çünkü onların felaketi ansızın gelir;

Ve ikisinin vereceği belayı kim bilir”⁹³?

Gördüğümüz örnekte sakınılması gereken durum, onun getireceği olumsuz sonuçla birlikte verilmiştir. Böylece akıbet gösterilerek o sonuca götürecek davranıştan sakındırmak amaçlanmıştır.

Meselde kullanılan bir diğer dil, kınayıcı ve suçlayıcı dildir⁹⁴. Sunulan mesel, böyle bir üslupla ortaya konulmaktadır. Vereceğimiz meseller, bu dille oluşturulmuştur:

“Çünkü şerir adamın sonu gelmez;

Kötülerin چراغی söner”⁹⁵.

“Kötü adamın Allah’tan payı,

Ve zorbaların Kadîrden aldıkları miras şudur:

Oğulları çoğalırsa kılıç içindir;

⁹² Bkz. Rogerson- Davies, 299.

⁹³ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 24: 21- 22.

⁹⁴ Bkz. Rogerson- Davies, 299.

⁹⁵ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 24: 20.

Ve zürriyeti ekmeğe doymayacaktır”⁹⁶.

Bu iki örnekte olumsuz bir karakter özelliğinden dolayı suçlama söz konusudur. Kötülük veya başka olumsuz özellikler böylesi suçlayıcı bir dille mesel formu içinde yerilmektedir.

Bir kısım meseller ise emir ve komut verici dil içinde sunulmuştur⁹⁷. Bu tür meseller, vereceğimiz örneklerden de görüleceği gibi, genelde talimat içerikli olan Süleyman’ın Meselleri Kitabı’nda daha yaygın olarak bulunmaktadır:

“Akılsız adamın karşısından çekil;

Çünkü onda bilgi dudakları bulmazsın”⁹⁸.

“Ey genç adam... kederi yüreğinden çıkar ve kötülüğü bedeninden uzaklaştır; çünkü tazelik ve yiğitlik çağı boştur”⁹⁹.

Bu örneklerde olduğu gibi emir ve komut verici bir dil içinde sunulan mesellerle insanlara yapmaları ya da yapmamaları gereken pek çok şey tebliğ edilmiştir. Bu haliyle meseller, insanlar için yönlendirici ve yol gösterici bir rol üstlenmiştir.

Mesellerde kullanılan bir diğer dilsel form, tezatlık ifadeleridir¹⁰⁰. Bu şekilde oluşturulan meseller, olumlu ve olumsuz vasfı bir arada bulundurarak mukayese yapmaya şans tanımaktadır. Bu tür mesele iki örnekle yer verebiliriz:

⁹⁶ Bkz. Eyüb, 27: 13- 14.

⁹⁷ Bkz. Rogerson– Davies, 299.

⁹⁸ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 14: 7.

⁹⁹ Bkz. Vâiz, 11: 9- 10.

¹⁰⁰ Bkz. Rogerson – Davies, 299.

“Hikmetli adamın ağzının sözleri latiftir; fakat akılsızın dudakları kendini yutar”¹⁰¹.

“Kötü adam ödünç alır da ödemez;

Sâlih acır ve verir”¹⁰².

Bu ve benzeri örneklerde insan tipleri ya da davranış tipleri arasındaki sık sık tekrar eden tezatlıklar dile getirilmiştir. Bu ifadelerde “bilge ve ahmak” gibi insan tipleri ya da “iyi ve kötü” gibi davranış tipleri bir arada zikredilerek karşılaştırma ortamı hazırlanmıştır.

Mesellerde zaman zaman temsilî dilin kullanıldığını da görmekteyiz. Bu mesellerde gelen örneklerde olduğu gibi, bir durum ya da davranışın tasvir edilmesi söz konusudur.

“Kapı kendi rezeleri üzerinde nasıl dönerse,

Tembel de yatağı üzerinde öyle döner”¹⁰³

“(Levyatanın) Yüreği taş gibi serttir;

Evet değirmenin alt taşı gibi sert”¹⁰⁴.

Bu örneklerde temsil edici bir dille tembelin hâli rezelerinde dönen kapıya benzetilirken; levyatan (timsah)’ın acımasızlığı ise, sert bir taşla temsil edilmiştir. Tanah meselleri içinde bu tür teşbih ve temsillere sıkça yer verilmiştir.

Mesellerde analiz edeceğimiz son dil çeşidi, öyküleyici dildir. Tanah’ta meselin, öyküleyici bir dil içinde anlatıldığı pek çok örnek mevcuttur. Nathan’ın

¹⁰¹ Bkz. Vaiz, 10: 12.

¹⁰² Bkz. Mezmurlar, 37: 21.

¹⁰³ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 26: 14.

¹⁰⁴ Bkz. Eyüb, 41: 24.

Davud’a anlattığı “99 koyunu varken misafirine ikram etmek için fakir bir adamın biricik kuzusunu almak isteyen zengin adam” ın meseli¹⁰⁵ ve “kendilerine kral seçmek isteyen ve bu maksatla zeytin ve erz ağacına teklifte bulunan ağaçlar” ın meseli¹⁰⁶ öyküleyici dilin kullanıldığı mesellere örnek olabilecek türdendir.

c. Meselleri kategorize etmekte kullanabileceğimiz bir diğer ölçüt, onları açıklık ve kapalılık açısından ele almaktır. Açıklık ve kapalılık derken kastettiğimiz şey, mesel metninin başlangıcında onun mesel olduğunun açıkça zikredilip zikredilmediğidir. Tanah mesellerinin bazıları, açık bir şekilde “mesel” lafzı zikredilerek oluşturulmuştur. Bunun pek çok örneği mevcut olmakla beraber biz burada sadece misal teşkil etmesi amacıyla birkaç tanesine yer vermeye çalışacağız:

“Bunun için mesel söyleyenler diyorlar:

Heşbon’a gelin;

Sihon’un şehri yapılsın ve pekiştirilsin;

Çünkü Heşbon’dan ateş,

Sihon’un şehriden alev çıktı...”¹⁰⁷;

“Babil kralı üzerine bu meseli söyleyip diyeceksin:

Gadreden nasıl yok oldu! Altın şehri yok oldu”¹⁰⁸!

“Eski adamların meseli: Kötülerden kötülük çıkar”¹⁰⁹.

Bu örneklerden görüleceği gibi Tanah mesellerinin bir kısmı, “mesel” lafzı açıkça zikredilerek kurgulanmıştır. Ama bu her zaman olması gereken ya da bir

¹⁰⁵ Bkz. II. Samuel, 12: 1- 7.

¹⁰⁶ Bkz. Hakimler, 9: 7- 15.

¹⁰⁷ Bzk. Sayılar, 21: 27- 30.

¹⁰⁸ Bkz. İşaya, 14: 4- 20.

¹⁰⁹ Bkz. I. Samuel, 24: 13.

meselde mutlaka bulunması gereken bir şart değildir. Nitekim bütün meseller, Tanah içine açık bir şekilde bu adla yayılmamış ve bir kısmı, kapalı bir üslupla ifade edilmiştir. Bu tür meselleri, mesel oldukları açıkça zikredilmeksizin yer aldıkları için “kapalı meseller” olarak adlandırabiliriz. Bu mesellerin bazılarını, belirgin bir meselsi karaktere sahip olan Vaiz Kitabı’nda, Vâiz’in gözlemleriyle kaynaşmış bir halde rastlamaktayız. Bunun dışında Nathan’ın Davud’a anlattığı ve daha önce de bahsettiğimiz “zavallı adamın dişi kuzusu” meseli¹¹⁰, “kendilerine kral seçmek için zeytin ve erz ağacına giden ağaçlar” ı anlatan Yotam’ın fablı¹¹¹, İşaya’da geçen “iyi üzüm vermesi için bakım yapıldığı halde yabani üzüm veren bağ” ın meseli¹¹², Hezekiel’de geçen iki yavrusunu büyütüp, avlanmayı öğrettikten sonra yavruları esir alınıp kafese konulan anne aslanın meseli¹¹³ ve örneklerini daha da çoğaltabileceğimiz birçok mesel, başında “mesel” ibaresi açıkça zikredilmeksizin söylenmiştir. Bunların başında “mesel” isminin kullanılmaması ise, kasıt aranmaksızın tesadüfî gibi görünmektedir¹¹⁴.

d. Meselleri çeşitlerine göre tasnif etmemize yardım edecek olan son bir ölçüt, onları orijinleri açısından bir ayrıma tabi tutmak olacaktır. Meselleri bu açıdan ele alacak olursak, halka ait olan “popüler meseller” ve daha entellektüel bir çabanın ürünü olan ya da vahye ve ilhama dayanan “peygamberlere ve bilgelere ait meseller” olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Bazı meseller, orijin olarak halka ait olduklarını göstermektedirler. Tanah içinde yer alan ve genelde atasözü tarzındaki ibareler, bu

¹¹⁰ Bkz. II. Samuel, 12: 1- 4.

¹¹¹ Bkz. Hakimler, 9: 7- 15.

¹¹² Bkz. İşaya, 5: 1- 2.

¹¹³ Bkz. Hezekiel, 19: 1- 9.

¹¹⁴ Bkz. Love, 88; ayrıca bkz. Nourse, E.R.E., IX /629.

tür mesellerdir. Daha önce de zikrettiğimiz “Babalar koruk yediler ve oğulların dişleri kamaştı”¹¹⁵ ve “Kötüden ancak kötülük çıkar”¹¹⁶ sözleri, Tanah içindeki popüler ve halk orijinli mesellerdendir.

İkinci gruba giren meseller ise, değinmiş olduğumuz üzere daha terbiye edici görünmektedir ve muhtemelen bir tecrübenin edebî yetenek içinde kompoze edilmesiyle ya da Tanrı’nın ilhamı vasıtasıyla oluşmuştur. Bu şekilde oluşturulmuş bir kaynak olan Süleyman’ın Meselleri Kitabı, hikmet ve bilgelik edebiyatının zengin bir antolojisini barındırmaktadır. Terbiye edici ve didaktik amaçla oluşturulmuş olan bu meseller, gençlerin ve toplumun eğitimi için önemli bir araç olmuşlardır. Peygamberlere Tanrı’nın bir ilhamı ve vecd halinde gözlerinden perdenin kalkmasıyla oluşan meseller de, alegorik bir dille ifade edilmiş açıklama ve uyarılardır¹¹⁷. Örneğin Hezekiel Kitabı’nda renkli ve öyküsel bir üslupla, Yahve’nin yakında yapmayı planladığı Güney Krallığı’nın akıbetini haber veren ve uyarıcı kompozisyon, bu türdendir¹¹⁸. Bu meselde iki kartal, sedir ağacı ve asmasının anlatıldığı örnek ile aynı kitapta güneydeki orman yangınına dile getiren örnek¹¹⁹ ve Bal’am’ın İsrailoğulları’nın ilerleyip çoğalacağına dair anlatmış olduğu kehânetvâri meseller,¹²⁰ böylesi bir ilham ve vecd haliyle oluşturulmuştur.

Meselleri, yapmış olduğumuz tasnifle çeşitlerini belirlemeye çalıştıktan sonra, son olarak şunu söyleyebiliriz ki meseller, bu formlar içinde tebliğ fonksiyonunu icra ederken üslup olarak da itibar edilecek bir seviyede olduğunu göstermektedir. Mesellerin üslûbu, çoğu zaman iyimser ve evrensel bir çizgi

¹¹⁵ Bkz. Yeremya, 31: 29; ayrıca bkz. Hezekiel, 18: 2.

¹¹⁶ Bkz. I. Samuel, 24: 13.

¹¹⁷ Bkz. Rogerson – Davies, 299- 300; ayrıca bkz. Johnson, 167- 168.

¹¹⁸ Bkz. Hezekiel, 17: 1- 10.

¹¹⁹ Bkz. Hezekiel, 22: 1- 5.

¹²⁰ Bkz. Sayılar, 23: 7- 11, 28- 24; 24: 3- 9, 15- 24.

izlerken, bazen de belli bir topluluğa hışımla yönelerek öfkelerini hissettirebilmektedir. Meseller, kimi zaman yaşlı bir adamın bir gence, bir babanın oğula, hayat tecrübesi olan bir adamın bilgelik yolunda kendisinden sonra geleceklere talepleri; kimi zamanda öfkeli bir Tanrı'nın tehdit ve uyarıları şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Mesaj, tüm bu üsluplar içinde sunulurken konuşma figürlerinin günlük hayattan resmedilerek çekilmesi, özlü ve ilgi uyandırıcı olması, mesellerin diğer edebî hünelerindendir.

4. Tanah'ta Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerde Ele Alınan Konular

Tezimizin konusu olan meseller, Tanah içinde “Bilgelik Edebiyatı” olarak adlandırılan Süleyman'ın Meselleri, Eyüb ve Vâiz kitaplarında¹²¹ daha yoğun olmakla birlikte, Tanah'ın tümüne yer yer yayılmış vaziyettedir. Tanah içinde tebliğ aracı olarak kullanılan bu meseller kanalıyla pek çok konuya temas edilmiştir. Biz bu başlık altında meseller vasıtasıyla işlenmiş olan bu konulara örnekler eşliğinde değinmeye çalışacağız.

a. İnanca Dair İşlenen Konular

Tanah meselleri içinde işlenen konulardan biri inanç mevzuudur. Bu çerçeve içinde tevhid inancı ve putperestlik, kötülük problemi, mükafat ve ceza ile suçun şahsiliği gibi meseleler ele alınmaktadır. Bu başlık altında amacımız bu konulara kısaca değinmektir.

¹²¹ Bkz. Brevard S. Childs, *Biblical Theology of The Old and New Testament*, U.S.A. 1993, 187; ayrıca Bilgelik Edebiyatı ve Kitapları hakkında geniş bilgi için bkz. Rowley, 212- 227; ayrıca bkz. Mainly P. Hall, *Old Testament Wisdom*, California 1987, 245- 267; ayrıca bkz. Richard J. Clifford, “Introduction to Wisdom Literature”, *The New Interpreter's Bible (N.I.B.)*, Ed. by Leander E. Keck and Others, U.S.A. 1997, V/1- 3.

1. Tevhid İnancı ve Putperestlik:

Yahûdilik On Emir'den de anlaşılacağı gibi monoteist bir dindir ve putperestliği açıkça reddetmektedir¹²². Tanrı'nın tevhid inancını emretmesine ve putlara tapınılmasını yasaklamasına rağmen İsrailoğulları, Tanah içinde yer yer görüleceği gibi, karşılaştıkları kavimlerin etkisinde kalarak zaman zaman putperest eğilimler içine girmişlerdir. Bu çirkin eğilimlerinden dolayı sık sık Yahve tarafından tehdit edilmişler ve cezalandırılmışlardır. İsrailoğulları'nın bu putperestlik temayülleri, bazı mesellerin konusunu teşkil etmiş ve içine düşmüş oldukları bu inanç yanlışlığı, meseller vasıtasıyla kötülenmiştir. Hezekiel Kitabı'nda geçen "Anası nasılsa kızı da öyle"¹²³ meseli, İsrailoğulları'nın bu eğilimini dile getiren bir meseldir. İlgili babın başında Yerusâlim'in babası Amori, annesi ise, Hittî olarak adlandırılmıştır. Bunlar, putperest iki kavimdir ve İsrâîl, onların yolundan gittiği için böyle bir nesep atfedilerek bu mesel söylenmiştir. Meselin siyak ve sibakından görüldüğü kadarıyla İsrail, Rabb'e karşı şirk koşarak kendisini kocasını aldatan bir fahişe durumuna düşürmüştür. Allah, putperestliği kınamak için onu "fahişelik" olarak adlandırmıştır¹²⁴. Çünkü İsrâîl'in Allah'ı, kavminin kocasıdır ve bir evlilik niteliğinde olan bu anlaşmada, Allah'ın sevgisine mukabil, İsrâîl'in ihaneti görülmektedir. Bu nedenle putperestlik, bütün aldıklarını unutan bir gelinin işlediği zina ile eşdeğer tutulmuştur¹²⁵.

¹²² Bkz. Tesniye, 5: 6- 21.

¹²³ Bkz. Hezekiel, 16: 44.

¹²⁴ Bkz. Hakimler, 34: 15; İşaya, 1: 21; ayrıca bkz. Marc- François Lacan, "Güvey – Gelin" Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S), Ed.by Xavier Leon- Dufour, İstanbul 2002, 387.

¹²⁵ Bkz. Lacan, K.K.T.S., 387.

Hezekiel Kitabı'nda geçen ve aynı konuyu işleyen bir başka mesel, iki fahişe kız kardeş olan Ohola ve Oholiba'nın meselidir¹²⁶. Bu meselde "Ohola", Sâmiriye'yi, "Oholiba" ise Yerusâlim'i temsil etmektedir. Bu iki şehrin putperestliği, meselde yine kocalarına ihanet eden iki kız kardeşin fahişelik etmesi temsiliyle anlatılmış ve İsrâil'in Rabb'e şirk koşması, kınanarak tehdit edilmiştir.

2. Kötülük Problemi / Mükafât ve Ceza:

Eski bilgelik edebiyatı boyunca septik ve eleştirel bir düşünce içinde ele alınan kötülük problemi, Tanah meselleri içinde de önemli bir konu olarak kendini göstermektedir. Bu konu hakkında Tanah'ın genelinde yer yer ipuçları bulmak mümkün olmakla beraber, baskın olarak mütalaa edildiği kitaplar, Süleyman'ın Meselleri, Eyüb ve Vâiz kitaplarıdır. Süleyman'ın Meselleri Kitabı'nda hakim olan yargıya göre başımıza gelen sonuçlar, dürüstlük ya da günahkarlığımızın adil bir neticesidir¹²⁷. Tanrı, bilge kişiye mükafat ve nimet vereceğini, ahmak ve günahkar kimseye ise bunları kısıtlayacağını beyan etmektedir. Bu, Tanrı'nın erdemli kişiyi başarı ve refahla mükafatlandıracağına, günahkar kişiyi ise, güçlük ve sıkıntı ile cezalandıracağına inanan geleneksel İbrani dininin bir yansımasıdır¹²⁸.

"Rab korkusu hayata götürür;

Ve insan geceyi tok geçirir;

Şer ona uğramaz"¹²⁹ diyen pasajlar, Rabb'den korkan kişiye kötülüğün dokunamayacağını ilan ederek bu inancın küçük bir örneğini göstermektedir. Ancak bu inanç, iyilerin çile çekmesine rağmen, kötülerin işlerinin- en azından görünüşte-

¹²⁶ Bkz. Hezekiel, 23: 1- 10.

¹²⁷ Bkz. Rogerson, 301; ayrıca bkz. Blair, 140; Lewis Browne, Wisdom of Israil, London 1962, 73; Clifford, N.I.B., V/13.

¹²⁸ Bkz. Trawick, 340- 341.

¹²⁹ Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 19: 23; ayrıca bkz. Van Leeuwen, N.I.B., V/181.

yolunda gitmesi gerçeğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Eğer erdemın sonucu mükafat ve başarı; günahın sonucu ise ceza ve hüsransa, erdemli kişinin başına felâket gelmesi ya da kötünün rahat içinde olması nasıl açıklanacaktır¹³⁰? Bu soru, dindar insanın zihnini kurcalayan kötülük problemini gündeme getirmektedir.

Bu sorunun güzel bir mütalaası olan Eyüb Kitabı, insan ızdırabının anlamını ve felaketler üzerine çöktüğünde nasıl bir tutum içinde olması gerektiğini Eyüb tasviriyle irdelemektedir. Burada örnek olarak verilen Eyüb karakterinin, Eski isrâil'deki herkesi temsil ettiği ve onun şahsında sunulan problemin, evrensel bir durumun muşahhas bir örneği olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Bu vesileyle Eyüb karakteri, bugüne ulaşmakta ve onun ızdırabı, bizimkine benzeyerek zamanı ve mekanı aşmaktadır¹³¹. Eyüb Kitabı'nda gündeme getirilen temel konu, erdemli kişinin Tanrı'dan beklentisinin ne olması gerektiğidir. O, Tanrı'dan yalnızca iyi şeyleri mi ummalı, yoksa talihsizlikleri de beklemeli midir? Bu bağlamda Eyüb Kitabı, Mesellerde geçen, “bilge kişiye kötülüğün dokunmayacağı ve gelen müsibetin günahın sonucu olduğu” geleneksel anlayışını reddetmekte ve bunun hayatın gerçekleriyle uyuşmadığını deklare etmektedir. Eleştirel bilimcilere göre bu bakış açısının nedeni, Eyüb Kitabı'nın muhtemelen daha geç bir tarihte (takriben M.Ö. 3 ya da 2. yüzyıl) kompoze edilmesine dayanmaktadır.

Ceza ve mükafat konusunda geleneksel düşünen Eyüb'ün arkadaşları, işlediği bir günahıtan dolayı ya da disipline edilmek için onun bu ızdıraba mâruz kaldığını savunmaktadırlar. Eyüb ise, başına gelen felaketlerin işlediği bir günahından dolayı veya terbiyeye ihtiyacı olduğu için geldiğini şiddetle

¹³⁰ Bkz. Thomas Michel, Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş, İstanbul 1992, 29; ayrıca bkz. Neusner, Avery-Peck, 67.

¹³¹ Bkz. James L. Crenshaw, Old Testament Wisdom, U.S.A. 1981, 117; ayrıca bkz. Clifford, N.I.B., V / 8; Hans Walter Wolff, The Old Testament, U.S.A. 1973, 132- 134.

reddetmektedir¹³². Nitekim kitabın giriş ve sonuç kısmında beyan edildiği gibi, Tanrı'dan iyilik de kötülük de gelebilmektedir ve her ikisi de adalete uygundur. İdraki yeterince açık olmayan insanlar, Tanrı'dan sadece iyi şeylerin gelmesinin adil olduğunu zannetmektedirler. Oysa bilge kişi bilir ki Tanrı'dan hayır kadar şer de gelebilmektedir (2:10) ve bu, insanların sadâkatinin ve inancının kalitesinin test edilmesinin bir yoludur. Nitekim Eyüb' de, bu başına gelenlerin işlediği bir günah nedeniyle olmadığını bilincindedir ve Tanrı'dan bunun teyit edilmesini istemektedir. Kitab'ın sonuç kısmında nihayet tartışmaya Tanrı'da katılır¹³³. Tanrı'nın ifadeleri ve Eyüb'ün cevabı, bilge kişinin refahta olduğu kadar felaket içinde de Tanrı'nın adalet ve fazileti ile karşılaşmayı umması gerektiği yolundadır. Buna göre kişinin durumu her ne olursa olsun, Tanrı ile samimi ilişkisinde sebat etmeli ve ızdırabı içinde nihai kurtuluşu ümit etmelidir.

Bu yapıyla Eyüb Kitabı, bu dünyada her zaman “saadet” dürüstlüğü, “talihsizlik” ise günahkarlığın sonucudur diyen çok eski bir bakış açısına karşı açık bir protesto niteliğindedir¹³⁴.

3. Suçun Şahsiliği:

Biblikal bilgelik, insan fiilinin birey ve toplum üzerindeki etkisiyle yakından ilgilenmiştir. Bu noktada insanın kendi fiili üzerindeki seçim yapma hakkı, önemli görülmektedir. Özgür iradesiyle seçim yapma hakkına sahip olan insan, fiilinin sonucundan da birinci derecede kendisi sorumludur. Bu, bizi, bir kimsenin özgür seçimiyle yapmış olduğu fiilinin karşılığının (mükafat ya da ceza) bir

¹³² Bkz. Eyüb, 3: 11, 13, 21- 22; 7: 20; ayrıca bkz. Browne, 73- 74; Blair, 133- 134; Xavier Jacob-Luigi Iannitto, Hristiyan İnancı, İstanbul 1994, 60- 61; Hall, 255- 265; Elmer W. K. Mould, Essentials of Bible History, New York 1966, 396- 399.

¹³³ Bkz. Eyüb, 38: 2- 19; 41: 6- 14; ayrıca bkz. Neusner, Avery- Peck, 67.

¹³⁴ Bkz. Blair, 133- 134; ayrıca bkz. Crenshaw, 117- 119; Browne, 75- 77; Bandstra, 436- 440; Jacob-Iannitto, 62.

başkasından sorgulanamayacağı gerçeğine götürmektedir¹³⁵. Tanah'ın eski metinlerinde yer alan ve bunun tam aksini söyleyen “Babalar koruk yediler ve oğulların dişleri kamaştı”¹³⁶ meseli ise, bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu, bir önceki neslin günahının sonraki nesilden sorulması demek olan ve köklerini Çıkış Kitabı'nda görebileceğimiz eski bir İsrail inancıdır. Firavun'un, İsrâiloğulları'nın Mısır'dan çıkışına izin vermemesi üzerine Mısır'da “ilklerin vurulması”¹³⁷ olayı bunun açık bir örneğidir. Ayrıca yine çıkış Kitabı'nda On Emir içinde yer alan ve “babaların günahını çocuklar üzerinde, üçüncü nesil üzerinde ve dördüncü nesil üzerinde arayan Tanrı” imajı¹³⁸ bu meselin söylenmesine neden olan eski İsrâil inancının kaynağını ortaya koymaktadır. Bu inanışın zamanla değiştiği yine aynı meselin devamında geçen şu sözlerden anlaşılmaktadır:

“... İşte bütün canlar benimdir, babanın canı benim olduğu gibi, oğlun canı da benimdir; suç işleyen can, ölecek olan odur.

Ve bir adam ki Sâlih olur ve hak olanı ve doğru olanı yapar... elbette yaşayacaktır.

Fakat bu adam, zorbalık eden, kan döken ... bir oğlun babası ise o oğul yaşar mı? O yaşamayacaktır; bütün bu mekruh şeyleri yapmıştır; elbette ölecektir; kanı kendi üzerine olacaktır”¹³⁹.

Meselin devamından gördüğümüz gibi, önceki neslin günahının sonraki nesilden sorulması inancı, Tanah içinde zamanla değişmiş ve yerini “suçun şahsiliği” ilkesine bırakmıştır. Herkesin kendi fiilinin sonucuna katlanması gerektiği prensibini

¹³⁵ bkz. Clifford, N.I.B., V/12.

¹³⁶ bkz. Yeremya, 31: 29; ayrıca bkz. Hezekiel, 18: 2.

¹³⁷ bkz. Çıkış, 4: 23; 11: 4- 5; 12: 12, 29.

¹³⁸ bkz. Çıkış, 20: 4.

¹³⁹ bkz. Hezekiel, 18: 1- 32; ayrıca bkz. Yeremya, 31: 29- 30.

teyit eden mesellere, Süleyman'ın Meselleri Kitabı'nda da rastlamaktayız. “Çukuru kazan, içine düşer ve taş, yuvarlayanın üzerine döner”¹⁴⁰ meselini buna örnek olarak verebiliriz. Bu mesel de aynı şekilde fiilin sorumlusunun fail olduğunu ve sonucun da onu bağladığını göstermektedir.

b. Ahlaki Tutuma Dâir İşlenen Konular

Tanah mesellerinde üzerinde durulan konulardan bazıları, ahlaki tutuma dairdir. Ahlaki davranışın nasıl olması gerektiği, hayatın anlamının sorgulanması, Allah korkusu ve sakınılması gereken kötü davranışlar, pek çok mesele konu olmuştur. Burada bu konulara örnekler eşliğinde kısaca temas etmeye çalışacağız.

1. Ahlakî Davranış Yanlılıklarının Vurgulanması:

Bazı Tanah meselleri, insanlara yaptığı hatayı fark ettirme ve bu konuda iknâ etme mevzuunu işlemektedir. Bunun en güzel örneğini daha önce de değindiğimiz, Nathan'ın Davud'a anlattığı “doksan dokuz koyunu olduğu halde fakir adamın bir kuzusuna göz diken zengin”in meselinde¹⁴¹ görmekteyiz. Bu mesel, yaptığı fiil hakkında kendisine yönelik hüküm vermesi için Davud'a bir tuzak olarak hazırlanmıştır. Bu tuzağın farkına varamayan Davud, kendisi hakkında hükmü yine kendisi vermiş ve bu yolla hatasını fark etmiştir¹⁴².

Benzer bir başka fark ettirme yöntemi, Yunus Kitabı'nda geçmektedir. Bu pasajlarda Allah, tebliğ için gönderdiği Nineve Şehrini terk eden Yunus'u “asma kabağı” meseliyle uyarmıştır. Yunus'a gölgelik eden asma kabağını ona musallat olan bir kurt kurutunca Yunus, gölgesiz kalarak şikayette bulunmuştur. Bunun

¹⁴⁰ Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 26: 27; ayrıca bkz. aynı kitap, 1: 18- 19; Clifford, N.I. B., V/12; Van Leeuwen, N.I.B; V/37- 38.

¹⁴¹ Bkz. II. Samuel, 12: 1- 4; ayrıca bkz. D. R., 368; Boucher, 44.

¹⁴² Bkz. Boucher, 44.

üzerine Allah, “Sen emeğini çekmediğin, ve büyütmediğin asma kabağına acıyorsun, o kabak ki, bir gecede çıktı ve bir gecede yok oldu; ya ben, Nineve için, o büyük şehir için acımayayım mı?” deyince Yunus, yaptığı hatanın farkına varmıştır¹⁴³. Mesellerin ikna edici ve fark ettirici vasfı, zikrettiğimiz her iki meselde de kendisini göstermektedir.

2. Hayatın Nihai Anlamının Sorgulanması ve Allah Korkusu:

Tanah içindeki bilgelik edebiyatı kitaplarından olan Vâiz Kitabı, özellikle hayatın anlamını sorgulayan bir karaktere sahiptir. Bu Kitap, sık sık düşünüldüğü gibi boş bir karamsarlığı vurgulamamaktadır. Kitap’ta anlatımda bulunan Vâiz, zevk, zenginlik, şöhret ve listesindeki diğer bütün şeyler içinde memnuniyeti aramanın beyhude olduğunu kendi tecrübesine dayanarak aktarmaktadır. Bununla birlikte finalde bu tasvirden olumlu bir sonuç çıkarır¹⁴⁴ ve hayatın anlamının ne olduğunu 12: 13. cümlede şu sözlerle deklâre eder:

“İşin sonu şudur; her şey işitildi: Allah’tan kork, ve O’nun emirlerini tut; çünkü insanın bütün vazifesi budur. Çünkü iyi olsun, kötü olsun, her gizli şeyle beraber her işi Allah, hükme götürecektir.”

İbareden anlaşıldığı gibi Vaiz, kendi deneyim ve tecrübeleri sonucunda her şeyin boş olduğunu ve insanın mevcudiyetinin anlamının, Allah korkusunda ve O’nun emirlerini yerine getirmekte yattığını tasdik etmektedir.

Süleyman’ın Meselleri Kitabı’nda da “Allah korkusu”¹⁴⁵ vurgulanmış ve

¹⁴³ Bkz. Yunus, 4: 6- 11.

¹⁴⁴ Bkz. Love, 89; ayrıca bkz. Çelebi, 253; Michel, 29; Rowley, 224- 226; Yusuf Besalel, “Vaiz”, Yahudilik Ansiklopedisi, İstanbul 2002, III/337.

¹⁴⁵ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 1: 29, 2: 5, 8: 13, 9: 10, 10: 27, 14: 27, 15: 16, 16: 6, 19: 23, 22: 4, 23: 17; ayrıca bkz. <http://www.OldTestamentText.Lecture28.Proverbs>.

bunun “bilginin başlangıcı “ olduğunda ısrar edilmiştir¹⁴⁶. Bilginin başlangıcının “Allah korkusu” olduğu, İsrâil bilgeliğinde temel bir konudur. Bilgelik konteksi içinde “korku”, bir terör ya da dehşet olarak anlaşılmamalıdır. Bu korku, bir kimsenin doğru bir biçimde yaşaması için Tanrı’ya karşı derin bir huşu ve hürmet içinde olmasına hamledilmektedir. Maimonides’ten nakledildiğine göre, Tanrı korkusunun hissedilmesi için O’nun yarattığı olağanüstü tabiat gözlenmeli ve insanın bu düzen içinde ne denli basit ve aciz olduğu anlaşılmalıdır¹⁴⁷.

3. Kötü Alışkanlıklardan Sakınılmasının Vurgulanması:

Kötü alışkanlıklardan sakındırma konusunda en zengin kaynak, kolaylıkla fark edileceği gibi Süleyman’ın Meselleri Kitabı’dır. Bu mesellerde alkol kullanmanın zararları¹⁴⁸; zinaya ve yabancı kadına karşı uyarılar¹⁴⁹; öfkelenmeye karşı alınması gereken tedbirler¹⁵⁰; yalancılık ve iftiradan sakınılması için ikazlar¹⁵¹; kötü kimselerle arkadaşlık etmemek ve daha birçok konuda¹⁵² nasihatler verilerek insanlar uyarılmıştır. Bu konularda verilmiş olan mesellere burada birkaç örnek metinle yer verebiliriz:

“Şarap müstehzidir, içki gürültücüdür;

¹⁴⁶ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 1: 7; ayrıca bkz. <http://www.AllRefer.com>– Proverbs (Old Testament)– Encyclopedia; ayrıca bkz. Yusuf Besalel, “bilgelik” Yahudilik Ansiklopedisi, İstanbul 2001, I/118.

¹⁴⁷ Bkz. Bandstra, 431; ayrıca bkz. Trawick, 340; Yusuf Besalel, “Tanrı Korkusu”, Yahudilik Ansiklopedisi, İstanbul 2002, III/717 ; Andre Barucq- Pierre Grelot, “Bilgelik”, Kutsal Kitaptaki Teoloji Sözlüğü (K.K.T.S.), Ed. by Xavier Leon- Dufour, İstanbul 2002, 178.

¹⁴⁸ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 20: 1, 21: 17, 23: 20- 21, 29- 35, 27: 20, 31: 4- 7; ayrıca bkz. Trawick, 344.

¹⁴⁹ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 6: 23- 29, ayrıca bkz. Thompson, 708- 710; <http://www.OldTestamentText.com>. Lecture 28. Proverbs htm.

¹⁵⁰ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 14: 17, 29, 15: 1, 16: 32, 17 : 14, 18:19, 19:11, 20: 3, 22: 24- 25.

¹⁵¹ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 11: 9, 13: 12, 12: 22, 18: 8, 19: 9, 20: 17, 23: 6- 7, 26: 20.

¹⁵² Bkz. Trawick, 343- 344.

Ve kim onunla sendelerse hikmetli değildir”¹⁵³;

“Çünkü fâhişenin yüzünden insan bir parça ekmeğe muhtaç olur;

Ve zina eden kadın değerli canı avlar”¹⁵⁴;

“Yalancı şâhit suçsuz tutulmaz;

Ve yalan soluyan yok olur”¹⁵⁵.

Misal olarak vermiş olduğumuz örneklerden de anlaşılacağı gibi, insan yaşantısını hem maddi hem de manevi yönden olumsuz bir biçimde etkileyecek olan kötü alışkanlıklar, mesellerin veciz formu içinde çarpıcı bir biçimde sunularak uyarıda bulunulmuştur.

c. Sosyal İlişkilerin Düzenlenmesine Dâir İşlenen Konular

Bir kısım mesellerde işlenen konular, insanlar arası sosyal ilişkilerin düzenlenmesine ve insanların birbirine karşı sergilemesi gereken tutum ve davranışlara dâirdir. İnsanlar arası sosyal ilişkilere rehberlik etmesi için oluşturulan bu mesellere kısaca değinmek istiyoruz.

1. Anne- Babaya İtaat ve Hürmet:

Anne ve babanın talimatlarına uyup onların nasihat ve öğütlerini yabana atmamak, Tanah içinde önemli bir mevzudur. Bu konunun “On Emir” içinde “Babana ve anana hürmet et, ta ki, Allah’ın Rabbin sana vermekte olduğu toprakta ömrün uzun olsun”¹⁵⁶ ibaresiyle yer alması, konunun Tanah için önemini göstermesi açısından önemlidir. Bu emirde anne ve babaya hürmet, ömrün bereketinin artmasına

¹⁵³ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 20: 1.

¹⁵⁴ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 6: 26.

¹⁵⁵ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 19: 9.

¹⁵⁶ Bkz. Çıkış, 20: 12; ayrıca bkz. Tesniye, 5: 16.

vesile olan bir şart olarak sunulmuştur. Bu konuya örnek olması için Süleyman'ın Meselleri'nden seçtiğimiz iki meseli burada zikretmek istiyoruz:

“Oğlum, babanın emrini koru,

Ve ananın öğrettiğini bırakma;

Onları daima kendi yüreğin üzerine bağla;

Onları boynuna tak”¹⁵⁷.

“Hikmetli oğul babasının öğrettiğini dinler;

Fakat müstehzi adam azarlamaya kulak vermez”¹⁵⁸.

Bu örneklerde anne ve babaya itaat mevzuu konu edilmiş ve onların talimatlarını koruyup uymanın önemi vurgulanmıştır. Bu meseller, “anne ve babaya hürmet” emri ışığında değerlendirildiğinde daha bir önem kazanmaktadır.

2. İnsanlara Karşı Muamele:

İnsanların birbirleriyle ilişkilerinde dikkat etmeleri gereken hassas noktaları vurgulayan pek çok mesel vardır. Bu mesellerin bazıları, gelen örneklerde olduğu gibi, dosta ve komşuya karşı muâmele konusunda düstur edinilmesi gereken sözler içermektedir¹⁵⁹:

“Komşun yanında emniyette otururken, Onun için şer kurma”¹⁶⁰.

¹⁵⁷ Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 6: 20- 21; ayrıca bkz. Van Leeuwen, N.I.B., V/79- 80.

¹⁵⁸ Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 13: 1.

¹⁵⁹ Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 3: 27- 28, 10: 12, 17: 9, 18: 24, 25: 17, 27: 5, 10, 19.

¹⁶⁰ Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 3: 29; ayrıca bkz. Van Leeuwen, N.I.B., V/54.

“Dost her vakit sever; Ve sıkıntı için kardeş doğmuştur”¹⁶¹.

Örnek olarak verdiğimiz bu iki mesel, komşumuza ve dostumuza karşı tutumumuzun nasıl olması gerektiği konusunda bize rehberlik etmektedir. Dost kazanmanın en iyi yolu, kendinin dost olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Elden gelen yardım esirgenmemeli, dost ihtiyaç anında yüz üstü bırakılmamalı ve sıkıntı anında sadık dost olunduğu gösterilmelidir. Aynı şekilde komşu, borç veya ödünç istediğinde varsa verilmeli, komşu ile kavgadan, dedikodudan ve rencide edici sözlerden uzak durulmalıdır¹⁶².

Muamelat konusunda verilen düsturlardan bir kısmı da fakire ve düşküne yardım edilmesi hakkındadır¹⁶³.

“Fakire acıyan RABBE ödünç verir;

Ve karşılığını RAB ona öder”¹⁶⁴ meseli, bu konudaki örneklerden sadece biridir. Bu mesellerde, dindar olduğu halde fakire yardım etmeyip, onun feryadına kulak tıkayan ve fakire zulmeden kimse kötülenirken, yardım eden ise mükâfatla müjdelenmektedir¹⁶⁵.

Meseller, düşmana karşı muamele konusunda da faziletli davranmayı tavsiye ederek bize ölçü sunmaktadır. Bu ölçüye göre düşmanın talihsizliğine asla sevinmemelidir. Çünkü böyle bir tutum, Tanrı’nın öfkesine sebep olabilmektedir. Ayrıca intikam almaktansa müşfik ve affedici davranarak düşmanı mahçup etmek, daha etkili bir yöntem olarak sunulmaktadır¹⁶⁶. Bunun bir örneğini, Davud’un,

¹⁶¹ Bkz. Süleyman’ın Meselleri: 17: 17.

¹⁶² Trawick, 343; ayrıca bkz. McKenzie, 702.

¹⁶³ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 14: 21, 17: 15, 19: 17, 21: 13, 22: 2, 22- 23, 28: 27, 30: 13- 14.

¹⁶⁴ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 19: 17, ayrıca bkz. Van Leeuwen, N.I.B., V/180.

¹⁶⁵ Trawick, 342.

¹⁶⁶ Bkz. Süleyman’ın Meselleri, 24: 29, 25: 21- 22; ayrıca bkz. Van Leeuwen, N.I.B., V/214, 220.

Saul'dan intikam almak yerine “Eski adamların meseli: Kötülerden kötülük çıkar, dediği gibi, benim elim de sana karşı kalkmayacaktır”¹⁶⁷ diyerek onu affetmesinde görmekteyiz.

d) Eğitim ve Bilgelğe Dâir Konular

İsrâil, bir eğitimci eliyle yetiştirilen çocuk gibi Yasa'nın gölgesi altında yetiştirilmiştir. En büyük eğitici olan Allah, kavmini (ve ikinci derecede bireyleri) hem öğretilerle hem de bir takım sınavlardan geçirerek eğitmeye çalışmıştır. Bilgelerin ve âilenin verdiği eğitim ise, bu ilahî eğitimin bir ifâdesi ve parçasıdır¹⁶⁸. Bu konuda Allah, eğitimcilere, bizzat kendisi örnek oluşturmaktadır. Çünkü O, kavmini, bir babanın evladını te'dîbi gibi terbiye etmektedir¹⁶⁹ ve “Benim ilk oğlum İsrâildir”¹⁷⁰ diyerek bu görüşü teyit etmektedir. Bu eğitim sistemini anlamak için İsrâil'deki çocuk eğitiminin şekillendiği kültürel ortamın tanınması gerekmektedir. İsrail'de uygulanan eğitimde amaç “hikmet”, araç “te'dip” ürün ise “disiplin”dir. Eğitimci, talebesine hikmet, anlayış ve disiplin kazandırmaya çalışmalıdır. Anne ve baba da eğitim konusunda evlat üzerinde güçlü bir otoriteye sahiptir. Bu nedenle onlara itaat edilmeli; aksi durumda ise çocuk mutlaka cezalandırılmalıdır. Burada uygulanan ceza, aynı zamanda, Yahve'nin eğitim anlayışının anlaşılması ve taklit edilmesi anlamına gelmektedir. Yahve, kavmini eğitirken önce uyarmakta; ancak asi oğullar uyarıyı reddederse, te'dip, cezalandırma şekline dönüşebilmektedir. Sonunda İsrâil, pişmanlık içinde tövbesini dile getirmelidir. Uygulanan eğitimin son bulması,

¹⁶⁷ Bkz. I. Samuel, 24: 13.

¹⁶⁸ Bkz. Süleyman'ın Meselleri, 1: 7; ayrıca bkz. Xavier Leon- Dufour, “Eğitim” , Kutsal Kitaptaki Teoloji Sözlüğü (K.K.T.S.), Ed. by Xavier Leon- Dufour, İstanbul 2002, 291; Van Leeuwen, N.I.B., V/33.

¹⁶⁹ Bkz. Tesniye, 8: 5; ayrıca bkz. Dufour, K.K.T.S., 291.

¹⁷⁰ Bkz. Çıkış, 4: 22.

ancak “Yasa”nın, yüreklerin derinliklerine yerleşmesiyle mümkündür. Bunun gerçekleşmesi halinde, insanlar artık Allah’ı tanıdığı için eğitime gerek kalmayacaktır¹⁷¹.

Bahsetmiş olduğumuz eğitimin amacı olan “bilgelik/hikmet, Tanah içinde çok önemli bir konuma sahiptir. Bu nedenle bilgelik, sık sık canlı bir şekilde şahıslştırılır ve insanlara doğru yaşamın yollarını gösterir. Şahıslştırılmış hikmet, orijin olarak, yaratma işinde kendisine yardımcı olduğu Yahve’ye aittir¹⁷². Süleyman’ın Meselleri Kitabı’nda görüldüğü üzere bilgelik, yaratılış zamanında Tanrı’yla beraber olarak şahıslştırılmıştır. İlgili pasajlara göre bilgelik, dünya yaratılmadan çok önce ezelde yaratılmış ve dünyanın yaratılışında yapıcı olarak Tanrı’nın yanında yer almıştır. Burada sunulan teolojiye göre Tanrı, her şeyi bilgeliğin hakimiyetinde ve onun amaçlarına uygun olarak yaratmıştır. Dünyanın yaratılması sürecinin tamamında bilgelik, Tanrı’nın baş sanatkarı ve en büyük aracı olmuştur¹⁷³. Aynı şekilde buradan çıkan yaratılış teolojisine göre dünya, bilgeliğin prensiplerine göre işlemektedir ve bu nedenle de kusursuzdur. Çünkü hikmetle inşa edilmiştir.

Meseller Kitabı’nda geçen ve bilgeliğin ezelden yaratılmış olduğunu ve yapıcı olarak Tanrı’nın yanında yer aldığını söyleyen mesel, bilgeliğin empirik yolları, yoksa Allah vergisiyle mi kazanıldığı tartışmasına da bir uzlaşım getirmektedir¹⁷⁴. Geleneksel aklın en eski düzeyini temsil eden eski bilgelik (en açık

¹⁷¹ İlgili pasajlar için bkz. Süleyman’ın Meselleri, 4: 13, 5: 23, 23: 12, 23: 23, 30: 17; Çıkış, 20: 12; Tesniye, 18- 21. bölümler; ayrıca bkz. Dufour, K.K.T.S., 291- 293; Trawick, 342; Van Leeuwen, N.I.B., V/59, 70, 206, 207, 254.

¹⁷² Bkz. McKenzie, 701; ayrıca bkz. Birn Baum, 397.

¹⁷³ Bkz. Süleyman Meselleri, 8: 22- 36, 16: 4; ayrıca bkz. <http://www.OldTestamentText.Lecture28.Provers.htm>; Bruce Vawter, The Path of Wisdom, Wilmington 1986, 174- 177; Bandstra, 432- 433; Clifford, N.I.B. V/412; Van Leeuwen, N.I.B., V/92- 93.

¹⁷⁴ Bkz. Rogerson, 300- 301.

biçimde Süleyman'ın Meselleri 10'da temsil edilmektedir), tecrübe dünyasında gayretli bir çalışma sonucu bilgeliğin elde edileceği üzerinde durmuştur. Geç dönem bilgelik ise (Süleyman'ın Meselleri,8; Eyüp, 28 ve diğer bazı yerlerde temsil edilmektedir), olaya dini bir yaklaşım sergilemektedir. Bu yaklaşıma göre, insan tecrübesinin rolü reddedilmemekle birlikte, yaratılıştan Tanrı, bazı insanlara sır ve kehanet yeteneği vermiştir. Bu insanlar, “bilge” olarak adlandırılmakta ve bilgelik tamamen Allah vergisi kabul edilmektedir¹⁷⁵. Bu iki görüş arasındaki uzlaşım ise şöyle gerçekleşmektedir: Bilgelik, Tanrı tarafından dünya yaratılmadan yaratılmıştır ve bilge kişi dünyayı gözlemleyerek Tanrı'nın murâdının bilgisine ulaşabilir. Bu süreçte, insan düşüncesinin sağladığı açılımlar da bilgeliğin bir parçası kabul edilmektedir¹⁷⁶.

C. TANAH'IN MESAJININ ANLAŞILMASINDA MESELİN ÖNEMİ

Tanah'ın mesajının anlaşılması noktasında mesellerin faydaları ve önemi üzerinde durmamız, Tanah için meselin nasıl bir ehemmiyete sahip olduğunu anlamamıza yardım edecektir.

1. Tanah'ın Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin Faydaları

Şüphesiz bir anlatım üslûbu olarak meseller, kutsal kitapların daha iyi anlaşılması konusunda insanlar için bir anahtar vazifesi görmektedir. Bu yönüyle Tanah mesellerinin, tebliğin sunulması ve mesajın anlaşılmasındaki faydalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

¹⁷⁵ Bkz. Childs, 188- 189; ayrıca bkz. Barucq- Grelot, K.K.T.S., 180.

¹⁷⁶ Bkz. Rogerson, 300- 301; ayrıca bkz. Childs, 189; Barucq- Grelot, K.K.T.S., 178.

a. Meseller vasıtasıyla hayatın dini ve dünyevi her yönüne temas edilmektedir. Meseller, tecrübe¹⁷⁷ ve vahye dayanarak bireysel durumlar yanında, aile ve topluma dair pek çok somut bilgi sunmaktadırlar. Hayatın her alanını kuşatıcı bu mesajlar, mesel formuyla sunulduğunda, onun somutluğu ve vecizliği nedeniyle daha tesirli ve anlaşılır hale gelmektedirler.

b. İnsanların kendi idrakleriyle ulaşmalarının güç olduğu soyut ve gayba ait bilgiler, çeşitli anlam zenginliği içinde mesellerle sunulduğunda daha anlaşılır bir şekle bürünmüş olmaktadır. Meseller sayesinde anlatım somutlaşarak soyutluktan kurtulmaktadır. Kabul edilen bir gerçektir ki insan zihninde somut resimler, her zaman soyutlardan daha derin etki bırakmaktadır¹⁷⁸.

c. Mesellerde işlenen pratik ahlak ilkeleri, hem dînî, hem de gündelik hayatı ve sosyal ilişkileri içine alan bir yapı arz ettiğinden, insanların tamamına güçlü bir şekilde seslenmektedir¹⁷⁹. Her insan, ondan istifade edebileceği bir şey bulabilmektedir.

d. Hayat hakkında bir seri düşünce dile getiren meseller, yaşam vazifesinin anlaşılması, daha iyi bir hayat ve daha verimli bir çalışma konusunda ölçüler sunmaktadır. Bu yönüyle günlük yaşamda doğru davranışları keşfetme adına yönlendirici bir rol oynamaktadır¹⁸⁰.

e. Verilmek istenen mesaj, böyle özlü ve veciz bir form içinde sunulunca insanlar için çok daha ilgi çekici ve merak uyandırıcı olmaktadır. Dinleyici,

¹⁷⁷ Bkz. Grunwald, J.E., X /228.

¹⁷⁸ Bkz. McKenzie, 635; ayrıca bkz. Jeremias, 11; <http://www.Parable-Wikipedia,the free encyclopedia>.

¹⁷⁹ Bkz. Blair, 138; ayrıca bkz. Birn Baum, 397; Trawick, 342- 343.

¹⁸⁰ Bkz. <http://www.Parable-Wikipedia,the free encyclopedia>.; ayrıca bkz. Love 87; Blair 138.

hikayenin nasıl sonuçlanacağını merak ettiği için dikkat kesilmekte ve böylece meseli ilgiyle dinlemektedir¹⁸¹.

1. Tanah'ın Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin Önemi

Daha önce de değindiğimiz gibi Yahudiler, kendilerini “Tevrat’ın Milleti” olarak adlandırılmaktadırlar. Ona bağlılıklarını ifade etmek için söyledikleri “İsrail ve Tevrat aynı şeydir” darb-ı meseli, bu gerçeği dile getirmektedir. Bundan dolayı Tanah’ın anlaşılması da Yahûdi toplumu için çok büyük bir önem taşımaktadır. Yahudi toplumu için Tanah’ı anlamanın değeri, hiçbir hazine ile kıyaslanamayacak kadar büyüktür¹⁸².

Tanah’ın anlaşılması bu kadar önemli olunca, elbette ki mesellerin bu konudaki anahtar olma özelliği de önem kazanmaktadır. İsrail toplumu, ilâhî hayattan bahsederken dünyevî realitelerden yararlanmıştır. Peygamberler, tebliğ vazifelerini yerine getirirken günlük hayattan seçmiş oldukları somut gerçeklerle bunu yapmışlardır. Çoban, asma, evlilik gibi dünyevi olgular, mesellere konu olmuş, Allah’ın karşılıksız sevgisi ve kavmin buna karşı tutarsızlıkları¹⁸³, ahlakî hayata dair tutumlar¹⁸⁴ ve belli bir sosyal olay¹⁸⁵ bu sembollerin kullanıldığı mesellerle dile getirilmiştir¹⁸⁶. Tanah’ta kullanılan meseller vasıtasıyla ayrıca Tanrı’nın vasıfları ve insan doğası hakkında çıkarımlar elde edilebilmektedir. Böylece Tanrı ve insanla ilgili olarak neyi nasıl bilmemiz gerektiği konusunda meseller bize yardım

¹⁸¹ Bkz. McKenzie, 635.

¹⁸² Bkz. Çelebi, 276- 277.

¹⁸³ Örnek olarak bkz. İşaya, 5: 1- 7; Hoşea, 2; Hezekiel, 16.

¹⁸⁴ Örnek olarak bkz. Süleyman’ın Meselleri, 4: 18, 6: 6- 11, 15: 4.

¹⁸⁵ Örnek olarak bkz. Hakimler, 9: 8- 15.

¹⁸⁶ Bkz. Sesboüé, K.K.T.S., 654- 655.

sunmaktadır¹⁸⁷. Tanah’ın anlaşılması noktasında mesellere atfedilen önem, bir İbrâni beyitinde şu şekilde dile getirilmiştir:

“Mesel gözlerindeki pası kaldırır,

Çünkü bir insan mesel aracılığıyla,

Tora’nın sözlerini anlayabilir”¹⁸⁸.

Beyitte de ifade edildiği gibi Kutsal’ın mesajı, meseller kullanılmadan salt soyut bir dille insan zihnine yeterince yaklaştırılmaz. Çünkü insan, yapısı gereği tecrübe edebildiği somut olgu ve objeleri daha iyi kavrayabilmektedir. Soyut olan kavram ve anlamlar, günlük hayattan seçilen objelerle oluşturulan sembolik/temsili formalara büründürüldüğünde daha somut ve net bir biçimde anlaşılabilir. Ayrıca verilmek istenen mesaj, özlü ve veciz bir form içinde sunulduğunda, yalın bir anlatımla yapılan sayfalarca yazıdan daha büyük bir tesir yaratabilmektedir. Tüm bu vasıflarından dolayı meseller, Tanah’ın anlaşılmasında ve mesajının sunulmasında seçilen bir tebliğ aracı olarak önemli bir role sahiptir.

¹⁸⁷ Bkz. <http://www.> Old Testament Text. Lecture 28. Proverbs htm.

¹⁸⁸ Bkz. Kelso, E.R.E., X /414.

II. BÖLÜM

YENİ AHİT'TE TEBLİĞ METODU OLARAK MESELERLE ANLATIM

Tebliğ metodu olarak mesel, Tanah'ta olduğu gibi Yeni Ahit'te de önemli bir yer tutmaktadır. Yeni Ahit meselleri, Filistin bölgesindeki Yahûdi kullanımıyla uyum içindedir. Çünkü önceden de ifade ettiğimiz gibi, bu mesellerin kendisine atfedildiği Hz. İsa, bir Yahûdi idi ve Yahûdi kültürünün unsurlarıyla yetişmiştir. O da mesajını iletirken hahamların ve Yahûdi din adamlarının yaptığı gibi ve aynı anlamlarda meselleri kullanmıştır. Bu bakımdan Hz. İsa'nın kullandığı bu meseller, teknik olarak orjinal bir tarz değildir. O, bütün Akdeniz dünyasında zaten mevcut bulunan edebî bir formu ustaca kullanmıştır. Onun, meselleri (terimin geniş anlamıyla) kullanmasının kökeni dışarıda değil, içinde yaşamış olduğu Yahûdi toplumunda aranmalıdır. O devirde, Filistin halkı, din adamlarının açıklamalarını da mesel ifadeleri içinde dinliyordu ve bu çok yaygın bir tarzdı. Hz. İsa, bu geleneği devam ettirmekle birlikte, mesel kullanımını daha öteye taşımış ve üslûbu akranlarınınkinden daha etkili olmuştur. Yahûdi din adamları, meselleri genellikle yardımcı bir kaynak olarak kullanırken, Hz. İsa onları, bizzat öğretisinin kendisi yapmıştır. Matta'ya göre Hz. İsa, kalabalıklara karşı mesellerle konuşmuştur. Aslında O, meselsiz konuşmamış¹ ve bu formu diğerlerine tercih etmiştir².

Hız. İsa, meselleri kullanarak öğretisini daha etkin kılmaya çalışıyor ve bu vasıtaıyla insanlara doğru yolu gösteriyordu. O, meseller sayesinde, dinleyicilerin seviyesine iniyor ve soyut bir dil yerine meselleri kullanarak mesajını daha anlaşılır

¹ Bkz. Matta, 13: 34.

² Bkz. Nourse, E.R.E., IX/629; ayrıca bkz. J. Jomier, İsa Mesih'in Hayatı, İstanbul 1984, 67; Michael Grant, Jesus, An Historian's Review of The Gospels, New York, 1977, 87- 90; Boucher, 11- 12; Ernest Renan, İsa'nın Hayatı, İstanbul 1997, 51; Schuyler Brown, A Historical Introduction to The New Testament, New York 1989, 61; Barucq- Grelot, K.K.T.S, 181.

hale getiriyordu³. Hz. İsa, bunu yaparken Yahudi edebiyatından, insanların mevcut konuşmalarından ve zamanının hikmetli kimselerinin sözlerinden yararlanıyordu. Kullandığı mesellerin bir kısmını ise kendisi ürettiyordu⁴. Onun kullandığı mesellerle en yakın benzerlik taşıyan meseller, Tanah ve Rabbinik edebiyatta bulunanlardır. Bu semitik meseller, bugün İncil metinlerinde bulunan mesellerin öncüleri kabul edilmektedir⁵.

Meseller, Sinoptik İncillerde (Matta, Markos, Luka,) yoğun olmakla birlikte, yer yer Yuhanna İncili'nde ve nadiren de olsa diğer mektuplarda görülebilmektedir. Biz bu bölümde Yeni Ahit mesellerini incelemeye geçmeden önce, Yeni Ahit hakkında kısa bir bilgi vermeye çalışacağız. Ardından Yeni Ahit'te mesel teriminin hangi anlamlara tekâbül ettiğine, kullanılış amaçlarına, mesellerde işlenen konulara ve Yeni Ahit'in anlaşılmasında mesellerin rolüne değinmeye çalışacağız.

A. YENİ AHİT NEDİR?

Hristiyan inancına göre vahyin bir kaynağı ve iki iletişim biçimi vardır. Bu iki vahiy biçimi, Hz. İsa ve İncil (Yeni Ahit) olup, bunlardan Hz. İsa, İncil'e göre daha önemli bir konuma sahiptir⁶. İkinci iletişim biçimi olan İncil ise, asıl itibarıyla Yunanca "euaggelion" (euangelion) kelimesinden türemiştir ve "iyi haber, müjde" anlamına gelmektedir. Kelimenin Latince karşılığı "evangelium", Fransızca "évangile", İngilizcede ise "gospel" olarak ifade edilmektedir⁷. Bu kelimeyi ilk kez Pavlos, "İsa tarafından öğretilen yeni doktrin" anlamında kullanmıştır. Yeni Ahit yazarları, bu kelimeyi genel olarak "Mesih tarafından insanlığa getirilen ve

³ Bkz. Kelso, E.R.E., X/412; ayrıca bkz. Jomier, 44; Xavier Jacob, İsa Kimdir?, Ankara 1987, 30; C.O.D.C.C., 1029; Boucher, 34.

⁴ Bkz. Kelso, E.R.E., X/412; ayrıca bkz. Renan, 51.

⁵ Bkz. Boucher, 12.

⁶ Mehmet Aydın, Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık, Ankara 1995, 81.

⁷ Ömer Faruk Harman, "İncil", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (T.D.V.İ.A.), İstanbul 2000, XXII/270; Osman Cilacı, Günümüz Dünya Dinleri, Ankara 1998, 81.

havarilerce vaaz edilen kurtuluş müjdesi; İsa Mesih'in doktrini" anlamında kullanmışlardır. Burada geçen "iyi haber" ve "kurtuluş müjdesi" nin esası, "vakit tamam oldu. Allah'ın hükümdarlığı yakındır"⁸, Şeklinde ifade edilmiştir. Havariler tarafından da "iyi haber", daha sonra izah edileceği üzere "Allah' ın hükümdarlığı"nın haberi olarak anlaşılmıştır. Günümüzde ise İncil kelimesi, Hem Hristiyan mesajını, hem de Hz. İsa'nın hayat hikayesini ve öğretisini ihtiva eden kitaplar için kullanılmaktadır⁹.

Tanrı'nın Yahudilerle yapmış olduğu ahdin geçersiz kılındığını, bunun yerine İsa ile yeni bir ahit yapıldığını savunan Hristiyanlar, İncil'i "Yeni Ahit" adıyla kutsal kitaplarının (Kitâb-ı Mukaddes) ikinci kısmına koymuşlardır¹⁰.

Yeni Ahit, Hristiyanların da kabul ettiği gibi, Hz. İsa tarafından yazılmamış ve havarilere de yazdırılmamıştır. Gerek Hz. İsa, gerekse havariler, İncil'i şifâhi olarak nakletmişlerdir¹¹. Nihayet Hz. İsa'yı görmüş olan havarilerin sayısı azalmaya, buna karşın Hristiyanların sayısı artmaya başlayınca İncil'in yazılmasına ihtiyaç duyulmuştur. İncillerin M.S. 60- 85 yıllarında kaleme alındığı ifade edilmektedir. Bunu yaparken İncil yazarları, sadece şifahî rivayetlerle yetinmeyip, bakış açılarına göre, muhatap kitlenin problemlerini de dikkate almışlardır. Yazılan bu İnciller içinde dört tanesi, yani Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri sahih (kanonik) kabul edilmiş, diğerleri ise uydurma (apokrif) olarak değerlendirilip reddedilmiştir¹².

Yaygın kabule göre, dört İncil içinde ilk yazıları Markos İncili (M.S. 60'lı yıllar) dir. Daha sonra Matta ve Luka İncilleri (M.S. 80 yılı civarı) kaleme alınmıştır.

⁸ Bkz. Markos, 1: 15.

⁹ Bkz. Harman, T.D.V.İ.A., XXII/270- 271; ayrıca bkz. Donatien Mollat, "İncil", Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S.), Ed. by Xavier- Leon Dufour, İstanbul 2002, 472- 473.

¹⁰ Bkz. Tümer – Küçük, 285.

¹¹ Bkz. Matta, 4: 23, 9: 35; Markos, 13: 10, 14: 9.

¹² Bkz. Harman, T.D.V.İ.A., XXII/271; ayrıca bkz. Cilacı, Günümüz Dünya Dinleri 81- 82; Mehmet Aydın, Hristiyanlık, 81- 85.

Bu üç İncil, aralarında bulunan şekil ve konu benzerliğinden dolayı “Sinoptik” (benzer) İnciller olarak anılmaktadır. Dördüncü İncil olan Yuhanna İncili ise, daha sembolik ve Bâtınî (ezoterik) bir yapı arz etmektedir. Yazarlarının adıyla anılan bu İnciller, Kilise telakkisine göre Kutsal Rûh’un kontrolü ve ilhamı altında yazıldığı için Allah kelâmı olarak kabul edilmektedir¹³. Kimilerine göre de Hz. İsa’ya ait olmayan ve ihtiyaca binâen oluşturulan İnciller, Hz. İsa’nın görüşlerini yansıtmamaktadır. Ona ait olmayan birçok söz İnciller içine girmiştir¹⁴.

Bu şekilde oluşturulan ve elimizde mevcut bulunan Yeni Ahit nüshası, Dört İncil (Matta, Markos, Luka, Yuhanna) ile yirmi üç küçük risaleden meydana gelmektedir¹⁵. Bu risâleler, Resullerin İşleri Kitabı, Pavlos’a ait on dört adet mektup, Yakub’un Mektubu, Petrus’un iki mektubu, Yuhanna’nın üç mektubu, Yahuda’nın Mektubu ve Vahiy kitaplarıdır¹⁶. Yeni Ahit kitapları, bu kısımlara ayrılmakla birlikte Hristiyanlar, Hz. İsa’nın öğretilerini içine alan bu kitapların tümü için “İncil” adını kullanmaktadırlar¹⁷.

B. YENİ AHİT’TE MESELLER

Bölümümüzün bu kısmında öncelikle “mesel” teriminin Yeni Ahit içindeki tekabül ettiği anlamlara değinmeye çalışacağız. Ardından bu mesellerin kullanılma amaçlarını, çeşitlerini, özelliklerini ve onlarda ele alınan konuları incelemeye çalışacağız.

¹³ Bkz. Tümer – Küçük, 287- 288; ayrıca bkz. Mehmet Aydın, Hristiyanlık, 83- 84; Eliade – Couliano, 118; Harman, T.D.V.İ.A., XXII/272; Muhammed Atâurrahîm, Bir İslâm Peygambarı Hz. İsa, Çev. Kürşat Demirci, İstanbul 1997, 21.

¹⁴ Cilacı, Dinler ve İnançlar Terminolojisi, İstanbul 2001, 177; Cilacı, Dünya Dinleri, 81.

¹⁵ Cilacı, Dünya Dinleri, 81.

¹⁶ Bu kitaplar ve içerikleri hakkında geniş bilgi için bkz. The New Testament, İncil, The New King James Version, İstanbul 2000, 1, 37, 61, 99, 127, 179, 194, 204, 210, 216, 221, 225, 229, 232, 236, 241, 244; ayrıca bkz. Mehmet Aydın, Hristiyanlık, 94- 104.

¹⁷ Cilacı, Dünya Dinleri, 82.

1. Yeni Ahit'te “Mesel” Kelimesinin Anlamları

Meselin geniş bir anlam yelpazesine sahip olduğunu tezimizin giriş kısmında açıklamaya çalışmıştık. Mesel, bu özelliğini Tanah'ta olduğu gibi, Yeni Ahit'te de korumuş ve birden fazla anlamıyla yer almıştır¹⁸. Jeremias'ın ortaya koyduğu gibi, mesellerin orjinal anlamını keşfetme adına benzetme, mesel, alegori vs. arasında ayrımlar yapılmaya çalışılmış, ancak bir netice alınamamıştır. Çünkü mesel, bu kategorilerin hepsini içine alacak kadar geniştir. Bu nedenle bu kelime, formal bir sınıflandırmaya tâbi tutulmaksızın anlamlarının zenginliği içinde ortaya konulmalıdır¹⁹. Bu gerçekten yola çıkarak, bu başlıkta, Yeni Ahit içinde mesellerin hangi anlamlarda kullanıldığına örnekler eşliğinde değinmeye çalışacağız:

a. Alegorik/simgesel hikayeler: Yeni Ahit'teki mesellerin büyük çoğunluğu, bu anlamda kullanılmıştır. Bu tür meseller, dinî ve ahlakî bir düşüncüyü tasvir eden kısa öyküler şeklinde kurgulanmışlardır. Hz. İsa, yeterince olgunlaşmamış insanların zihin dünyalarına ulaşmak için bu tür simgesel öyküleri sıkça kullanmıştır²⁰. Yeni Ahit'te çok güzel örneklerini bulabileceğimiz bu öykülerden bazıları, ektiği tohumların bir kısmı yol kenarına, bir kısmı kayalık üzerine, bir kısmı dikenler arasına ve bir kısmı da iyi toprağa düşen tohum ekicinin meseli²¹; büyük bir akşam yemeği düzenleyip insanları çağıran, ancak çağırılanların bir mazeret uydurarak gelmemesi üzerine sokaktaki fakir ve sakatlara yemek yediren bir efendinin meseli²²; zengin adam ile fakir Lazar'ın öldükten sonraki durumlarını anlatan mesel²³ ve düğün gecesi şamdanlarla güveyin gelmesini beklerken uyuyakalan on gelinlik kızın

¹⁸ Bkz. Nourse, E.R.E., IX/630; ayrıca bkz. Jeremias, 20; Boucher, 13; Grant, 90.

¹⁹ Bkz. Jeremias, 20.

²⁰ Bkz. Meydan Larousse, VIII/656; ayrıca bkz. Boucher, 14; Jeremias, 20; Oxford Dictionary of The Bible (O.D.B.), Ed. by W. R. F. Browning, New York 2004, 284.

²¹ Bkz. Matta, 13: 3- 9, 18- 23; Markos, 4: 3- 8, 14- 20; Luka, 8: 4- 15.

²² Bkz. Luka, 14: 15- 24.

²³ Bkz. Luka, 16: 19- 31.

meselidir²⁴. Bu alegorik öykülü meseller vasıtasıyla yapılan tasvirlerin her birinde insanın varlığı ve sorumluluğuna ilişkin bir ders ve kural vardır²⁵. Günlük yaşamdan çıkarılan bu meseller, dolaylı yoldan dînî ve etik dersler vererek dinleyiciyi ikna etmeye, karar vermeye ve harekete geçmeye teşvik etmektedir²⁶.

b. Benzetme ve Karşılaştırma: Yeni Ahit mesellerinin bir kısmı, alegorik olmakla beraber, hikaye formatından ziyade, kısa benzetmeler ve karşılaştırmalar anlamıyla karşımıza çıkmaktadır²⁷. Hz. İsa'nın, sözünü dinleyen kişiyi, “evini kaya üzerine yapan adama”, dinlemeyen kişiyi ise” evini kum üzerine yapan adama” benzetmesi²⁸; zamanın neslini “çarşı meydanlarında oturan ve arkadaşlarını mızıkçılıkla suçlayan huysuz çocuklara” benzetmesi²⁹; Tanrı'nın Krallığı (Göklerin Melekûtu) nı “tohum iken küçük, ancak büyüyünce kocaman bir ağaca dönüşen hardal tanesine” benzetmesi³⁰ ve günahkarların kazanılması işini “kayıp koyununu arayan çobanın, onu bulduğundaki sevincine” benzetmesi³¹ bu anlamdaki mesele verilebilecek örneklerdir.

Bu tür meseller, “Göklerin melekûtu hamur mayasına benzer; bunu bir kadın almış ve üç ölçü un içine hepsi mayalanıncaya kadar gizlemiştir”³², ibaresinde olduğu gibi, bir benzetme ile kurulmakta ve verilmek istenen mesaj, dünyevî bir olay ile kıyaslanarak sunulmaktadır.

²⁴ Bkz. Matta, 25: 1-13; benzer örnekler için ayrıca bkz. Matta, 13: 24- 30; Matta, 18: 23- 34; Matta, 20: 1-16; Matta, 22: 1- 13; Matta, 25: 14- 30; Luka, 10: 30- 35; Luka, 18: 1- 8; Luka, 19: 12- 27.

²⁵ Bkz. D.R., 368; ayrıca bkz. The Wordsworth Encyclopedia of world Religions, Great Britain 1999, 788.

²⁶ Boucher, 14.

²⁷ Bkz. Nourse, E.R.E., IX /630; ayrıca bkz. Jeremias, 20; Boucher, 13; Grant, 90.

²⁸ Bkz. Matta, 7: 24- 27; Luka, 6: 47- 49.

²⁹ Bkz. Matta, 11: 16- 19.

³⁰ Bkz. Matta, 13: 31- 32; Markos, 4: 30- 32; Luka, 13: 18- 19.

³¹ Bkz. Luka, 15: 8- 10; benzer anlamda meseller için ayrıca bkz. Matta, 13: 33; Luka, 13: 20- 21; Matta, 13: 44, 45- 46; Markos, 13: 28- 29; Luka, 21: 29- 31; Matta, 24: 32- 34.

³² Bkz. Matta, 13: 33; Luka, 13: 20- 21.

c. Atasözü, özdeyiş ve darb-ı mesel kâbilinden sözler: Yeni Ahit'te meseller, bazen eskilerin kullandığı bir darb-ı mesel ya da özdeyiş anlamında yer almıştır³³. Bazen de Hz. İsa'nın kullandığı bazı ifadeler, insanların diline yerleşerek bu niteliği kazanmış ve beyn'el- milel hale gelebilmiştir. Biz burada bu anlamda mesele birkaç örnekle yer vermek istiyoruz:

“Yine size derim: Devenin iğne deliğinden geçmesi zengin adamın Allah'ın melekûtuna girmesinden daha kolaydı”³⁴.

“Kayser'in şeylerini Kayser'e ve Allah'ın şeylerini Allah'a ödeyin”³⁵.

“Sağlam olanlar değil, ancak hasta olanlar hekime muhtaçtırlar. Ben Sâlihleri değil, fakat günahkarları çağırmaya geldim”³⁶.

Bu meseller ve daha başka örneklerde görüleceği gibi, Yeni Ahit'te insanlara dinî ve dünyevî yaşamlarını düzene sokacak birçok düstur, özdeyiş ve darb-ı mesel kâbilinden sözlerle ifade edilmiştir. Zenginliğin Tanrı'nın Krallığı'na girmeye engel olması, devenin iğne deliğinden geçişinden daha zor olarak tanımlanmıştır. İkinci meselde Kayser'e vergi vermenin câiz olmadığını düşüren Ferisilere, verginin Kayser'in hakkı olduğu yine bu yolla belirtilmiştir³⁷. Üçüncü meselde ise Hz. İsa, günahkarlarla dostluk kurduğu için kendisini eleştirenlere, çağrıya asıl ihtiyacı olanların günahkarlar olduğunu söylemiştir³⁸. Hz. İsa'ya atfedilen bu tür sözlerden bazıları, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bir düstur olarak kullanılmaktadır.

³³ Bkz. Nourse, E.R.E., IX / 630; ayrıca bkz. Jeremias, 20; Boucher, 13; O.D.B., 284; Grant, 90.

³⁴ Bkz. Matta, 19: 24.

³⁵ Bkz. Matta, 22: 21.

³⁶ Bkz. Markos, 2: 17.

³⁷ Bkz. Matta, 22: 15- 21; ayrıca bkz. Atâurrahîm, 39.

³⁸ Bkz. Jeremias, 124.

d. Muammâ kâbilinden ifadeler: Tanah'ta olduğu gibi, Yeni Ahit'te de mesellerin zaman zaman muammalı bir hava içine sokulduğunu görürüz³⁹. Bu anlamda bir mesel, Matta ve Markos'ta paralel olarak, “Dinleyin; ağıza giren şey insanı kirletmez; fakat ağızdan çıkan şeydir ki, insanı kirletir”⁴⁰ ibâresiyle yer almaktadır. Hz. İsa'nın bu bilmecesini anlamakta güçlük çeken şakirtler, ona bu meselin anlamını sormuşlar ve Hz. İsa cevaben şu açıklamayı yapmıştır:

“Anlamıyor musunuz ki, ağza giren şey karına geçer ve mecraya atılır? Fakat ağızdan çıkan şeyler yürekten çıkar ve insanı onlar kirletir. Çünkü kötü düşünceler, katiller, zinâlar, fuhuşlar, hırsızlıklar, yalan şehâdetler, küfürler, yürekten çıkar. İnsanı kirleten şeyler bunlardır; fakat yıkanmamış ellerle yemek insanı kirletmez”⁴¹.

Hız. İsa, bu muammayı yemekten önce ellerini yıkamadıkları için şâkirtlerini eleştiren Ferisileri hedef alarak söylemiştir. O, bu tavrıyla Musevî yemek kurallarını ilga etmek gibi bir amaç gütmemiş, sadece yemekten önce ellerin yıkanması gerektiği ısrarına karşın bu meseli söylemiştir. Zira yemek yerken ellerin yıkanması, şeriatın değil, Talmut âlimlerinin hijyen için uygun addettiği bir kuraldı. Hız. İsa, bu ifadesiyle sadece, iç temizliğin daha önemli olduğunu vurgulayarak, ayrıntılar üzerinde duranlara rest çekmiştir⁴².

Hız. İsa'ya ait bir diğer muamma ise “Kör körü yedebilir mi? İkisi de çukura düşmezler mi”⁴³? sözüdür. O, bu sözüyle kendi kusurunu bırakıp da başkalarının

³⁹ Bkz. Nourse, E.R.E., IX/630; Jeremias, 20.

⁴⁰ Bkz. Matta, 15: 1- 15; Markos, 7: 15- 17.

⁴¹ Bkz. Matta, 15: 17- 20; Markos, 7: 18- 23.

⁴² Bkz. R. Travers Herford, “Jesus of Nazareth” Universal Jewish Encyclopedia (U.J.E.), Ed. by Isaac Landman, New York 1948, VI/86; aynı yönde başka bir eleştiri için bkz. Matta, 23: 25- 26.

⁴³ Bkz. Luka, 6: 39.

kusuru ile uğraşanlara mesaj vermek istemiştir. İnsan, kardeşinin gözündeki çöpi görmeyi istiyorsa, önce kendi yüzündeki merteği çıkarmalıdır⁴⁴.

e. Nasihat/ders: Yeni Ahit'in bazı meselleri, nasihat ve ders anlamında kullanılmıştır⁴⁵. Hz. İsa, dinleyicilerine iletmek istediği mesajı ve benimsetmek istediği kuralları bu tür mesellerle vermeye çalışmıştır. Luka'da geçen bir mesel buna güzel bir örnektir. Hz. İsa, bir Ferisi reisinin evine yemek daveti için gitmiştir. Çağrılanların baş köşeleri seçmeleri üzerine Hz. İsa, onlara mesel yoluyla baş köşeyi seçenin oradan indirilebileceğini, alt yerlere oturanların ise yükseğe buyur edilebileceğini söylemiştir. Mesel "Her kendini yükselten alçaltılır ve kendini alçaltan yükseltilir"⁴⁶, Sözleriyle bitmektedir. Bu gibi örneklerde "durumların tersine çevrilmesi" diye tanımlanan ve Tanrı'nın Krallığı'nda zenginin fakir, fakirin zengin olması; güçlünün zayıf, zayıfın güçlü olması gibi durum değişikliklerine dikkat çekilmiştir⁴⁷.

Sıralamış olduğumuz anlamlarından da görüleceği gibi mesel terimi, eski çağda karşımıza sabit bir anlamla çıkmamaktadır. Birçok türde konuşmalar için "mesel" tabiri kullanılmıştır. Benzetmeler, metaforik konuşmalar, dolambaçlı sözler ve süslü konuşmalar, birer mesel aracı olmuştur⁴⁸. Bu nedenle meselin gerçek anlamını bulmak için bu formlar arasında bir ayırım yapılmaya çalışılmışsa da, bir sonuç elde edilememiştir⁴⁹.

⁴⁴ Bkz. Luka, 6: 40- 42.

⁴⁵ Bkz. Jeremias, 20.

⁴⁶ Bkz. Luka, 14: 1- 11.

⁴⁷ Bkz. Luka, 1: 52- 53, 18: 14; ayrıca bkz. Boucher, 63.

⁴⁸ Boucher, 14.

⁴⁹ Bkz. Jeremias, 20.

2. Yeni Ahit'te Tebliğ Metodu Olarak Mesellerin Seçilme Amacı

Daha önce de değindiğimiz gibi Hz. İsa, öğretisini yerine getirirken popüler anlamda mesel metodunu sıkça kullanmıştır. Bu meseller, onun öğretisinin geniş bir kısmını şekillendirmiştir⁵⁰. Onun öğretisinde, mesellerin diğer anlatım biçimlerine tercih edilmesi, elbette mesellerde bulunan bir takım özel vasıflar nedeniyledir. Buna ilaveten, İsrail toplumunun dinsel hayattan bahsederken dünyevî olgulardan yola çıkarak somutlaştırıcı dil kullanan tarihi geleneği ve Hz. İsa'nın da bu gelenekten çıktığı unutulmamalıdır⁵¹. Biz, bu başlık altında Yeni Ahit'te mesellerin tercih edilmesinin amaçlarını ele almaya çalışarak bu gerçekleri de ortaya koymaya gayret edeceğiz:

a. Hz. İsa, tebliğ vazifesini yerine getirirken vermek istediği mesajın daha iyi anlaşılmasını sağlamak için meselleri kullanmıştır. Böylece içinde dini bir hakikat barındıran her bir mesel, dinleyicilerin zihnine somut bir şekilde yaklaştırılmıştır⁵². Hz. İsa, bu tür mesel ve mukayeselerle onların seviyesine inmeye çalışmış ve mesajını bu yolla tebliğ etmiştir⁵³.

b. Matta'daki anlatıma göre Hz. İsa, meselleri neden tercih ettiğini şu şekilde ifade etmektedir:

⁵⁰ Joseph Jacobs, "Jesus of Nazareth", The Jewish Encyclopedia (J.E.), Ed. by Isidore Singer, New York 1904, VII/162; İsa'ya ait mesellerin bir listesi için bkz. Boucher, 153- 157; ayrıca bkz. <http://www.TheParablesOfJesusChrist.Htm>; <http://www.JesusParables.Htm>.

⁵¹ Bkz. Sesboué, K.K.T.S., 654.

⁵² Bkz. The Encyclopedia Americana (E.A.)'nın "Parables" maddesi, By Americana Corporation, U.S.A. 1957, XXI/271; Greville Cooke, The Light of the World, London 1949, 139- 140.

⁵³ Bkz. Meydan Larousse, VIII/656.

“Göklerin Melekûtu’nun sırlarını bilmek size verilmiştir; fakat onlara (dışarıdakilere) verilmemiştir... Bundan dolayı onlara mesellerle söylüyorum; çünkü gördükleri halde görmezler, işittikleri halde işitmezler ve anlamazlar”⁵⁴.

Hız. İsa’nın meselleri kullanma amacıyla ilgili olan bu ifadeler, ufak değişikliklerle Markos, 4: 10- 12’de de geçmektedir. Ancak Matta’nın aksine, Markos versiyonunda 12. cümlede geçen “ta ki, bakanlar bakıp görmesinler; ve işitenler işitip anlamasınlar;” ifadesi, mesellerin anlaşılmamak kastıyla söylendiği izlenimini uyandırmaktadır. Bu, üzerinde çokça tartışılmış bir cümledir.

Markos, 4: 11- 12. cümleler, aslında Markos’tan çok daha erken bir Filistin geleneğine ait düşünce tarzıdır. 12. cümlede yapılan alıntı, İşaya, 6: 9’da “İşitikçe işitin, fakat anlamayın; ve gördükçe görün, fakat bilmeyin. Bu kavmin yüreğini semizlet ve kulaklarını ağırlaştır ve gözlerini kapa da, gözleriyle görmesinler ve kulaklarıyla işitmesinler ve yürekleri ile anlamasınlar ve dönüp şifa bulmasınlar” ifadesinde açıkça görülmektedir. Böylece Markos, 4: 12. cümle ile bu versiyonu takip etmiş olmaktadır. Bu uyumun farkına varmak, Markos’un ilgili cümlede geçen gerekçesinin yorumu için önem taşımaktadır⁵⁵. Yeni Ahit uzmanı Dodd’a göre bu, gerçekte Hız. İsa’nın kendi sözü değildir ve Eski Kilise’nin mesele yapmış olduğu bir ilavedir. T. W. Manson’dan aktarıldığına göre ise, Markos, 4: 12’de mesellerin öğretme sürecinin amacından ziyade, öğretme çabasının sonucundan bahsedilmektedir. Bu ise, cümlelerin Aramca’dan yanlış tercüme edilmesinden kaynaklanan bir sorundur⁵⁶. Bu nedenle 12. cümlede geçen “anlamasınlar diye” ifadesi, Rabbinik yorumculara göre “anlamadıkça” şeklinde anlaşılmalıdır. Aslında bu, bir bağışlama sözüdür ve Markos, 4: 11’in şöyle çevrilmesi gerekmektedir:

⁵⁴ Bkz. Matta, 13: 10- 14.

⁵⁵ Bkz. Jeremias, 15- 16; ayrıca bkz. Boucher, 41- 49.

⁵⁶ Bkz. McKenzie, 636.

“Allah’ın Melekûtu’nun sırrı size verilmiştir. Ancak dışarıdakilere kapalıdır. Tanrı’ya dönmedikçe ve Tanrı onları affetmedikçe bakarlar ama görmezler, işitirler ama anlayamazlar”. Gerçeği söylemek gerekirse ibareden çıkan anlam, sadece meseller için değil, Hz. İsa’nın vaazının geneli için geçerlidir. Varolan krallığın sırrı havarilere açılmıştır, ancak dışarıdakilere kapalıdır. Çünkü onlar görevlerini bildikleri halde tövbe etmezler ve İşaya’nın yukarıda geçen onlar hakkındaki kehâneti gerçekleşmiş olur. Ancak tövbe ederlerse affedilme şansları halen mevcuttur⁵⁷.

Sonuç olarak bu ibarelerde Hz. İsa’nın amacı, söylediklerinin anlaşılmasını değildir. O, yüzey altında hayatî bir anlam taşıyan meselleri anlatmak suretiyle, dinleyicilerini düşündürmeyi ve onları seyirci rolünden çıkarıp entellektüel düşünmeye alıştırmayı amaçlamaktadır. Böylece insanlar, ciddi anlamda düşünerek doğru cevabı kendileri bulmaya çalışacaklardır⁵⁸. Hz. İsa, mesajında önem atfettiği noktaları daha tesirli ve kalıcı hale getirmek için bu yolu tercih etmiştir.

c. Jeremias’a göre Hz. İsa, mesellerini mücadele amaçlı birer “silah” olarak kullanmıştır. Bu nedenle onlar, edebî ürünler olmaktan ziyade “mücadele silahları”dır. Mesellerin her biri, Hz. İsa’nın yaşamının gerçek bir kesitinde söylenmiştir. Bu meseller, yeri geldiğinde insanlarla zıtlaşır, yeri geldiğinde insanları düzeltir, azarlar ya da saldırır⁵⁹. Jeremias ve onun gibi düşünenlere göre Hz. İsa, mesellerini, ya karşıt görüşlerin eleştirisine karşı savunma, ya da karşıt görüşlere saldırma amacıyla kullanmıştır.

⁵⁷ Jeremias, 16- 17.

⁵⁸ Bkz. Grant, 94: ayrıca bkz. Boucher, 44- 46; <http://www.term-papers.us/new-testament-parables>.

⁵⁹ Bkz. Jeremias, 21; ayrıca bkz. Boucher, 35.

Jeremias gibi düşünenlerin görüşü, bazı noktalardan eleştirilmiştir. Eta Linneman ve Jacques Dupont'dan yapılan nakile göre Hz. İsa, bir savaşçı değildir ve çok nadir istisnalar dışında mesellerini saldırı ya da savunma amaçlı silahlar olarak kullanmamıştır. Eğer o amaçla kullanılmış olsalardı, karşı tarafı susturmaktan ve onların Hz. İsa'ya muhalefetlerini artırmaktan başka bir işe yaramamış olurlardı⁶⁰.

d. Hz. İsa'nın meselleri kullanmaktaki bir amacı da "ikna etmektir." Bir konuşma, sıradan iletişimde kullanılan "günlük dil", bilimsel bilgi sunmada kullanılan "bilimsel dil", estetik duygular yaratmak için kullanılan "sanatsal/şiirsel dil" ve ikna etmek için kullanılan "retorik dil" içinde cereyan etmektedir. Meseller, bu gruplar içinde, amacı "ikna etmek" olan retorik konuşma içine girmektedir. Meseller, edebiyat olmakla beraber, amacı yalnızca duyanı memnun etmek değil, daha ziyade onda zihinsel ve kalbî bir dönüşüm sağlamaktır. Bu nedenle, estetik özellik olsa bile bu, retorik fonksiyonunun gerisinde kalır; çünkü estetiğin bulunma nedeni, retoriğe hizmet etmektir. Bu noktada Hz. İsa'nın kullandığı meseller de, dinleyenler üzerinde görüşünü hakim kılmak, onları karar vermeye ve fiiliyata yönlendirmek amacıyla bir "diyalog yolu" olarak kullanılmıştır. Bu diyalog yolu, konuşanı ve dinleyeni iletişime tam manasıyla dahil eden bir konuşma olayı idi. Bu yolla dinleyicilerin dikkati çekilmiş ve onlara farklı bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu özelliğiyle meseller, karşıt görüşler üzerine kurulan bir köprü vazifesi görmüş ve dinleyicilere bir alternatif sunulmuştur.⁶¹ Hz. İsa, insanları reddedilmez bir argüname inanmaya zorlamamıştır. Elbette inanç ve mes'uliyet öncelikle insanın kendisine bırakılmış bir mevzudur.⁶²

⁶⁰ Boucher, 35.

⁶¹ Boucher, 32- 36. sayfalar özetlenerek alınmıştır.

⁶² Bkz. O.D.B., 285.

3. Yeni Ahit’te Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerin Çeşitleri

Yeni Ahit mesellerini bazı özelliklerine göre bir tasnife tâbi tutarak çeşitlerini belirlememiz mümkündür. Biz bu başlıkta Yeni Ahit içinde bulunan meselleri, Tanah mesellerinde olduğu gibi edebî, dilsel (linguistik), açıklık – kapalılık (“mesel” lafzının açıkça geçip – geçmemesi) ve orijin açısından ele almaya çalışacağız:

a. Yeni Ahit mesellerini edebî form açısından ele aldığımızda “kompozisyon (nesir)” ve “atasözü kabilinden sözler” olmak üzere iki şekilde ortaya çıktığını görürüz⁶³.

Kompozisyon tarzında oluşturulan meseller, kendi içinde teşbihler (benzetmeler), alegorik öyküler ve örnek öyküler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

Teşbihler (benzetmeler), oldukça kısa mesellerdir ve gerçek yaşamdan alınmış tipik veya sürekli rastlanan bir olayı özlü bir biçimde aktarmaktadırlar. Benzetmelerde anlatılan hikaye, herkesin kolaylıkla kendi deneyimleri ile bağdaştıracığı türdendir. Bu tür meseller, sürekli karşılaşılan olayları konu aldığı için genellikle şimdiki zaman kipiyle yazılmıştır⁶⁴. Bu teşbihler, Luka’da genellikle “içinizden kim...”⁶⁵; “hangi kral...”⁶⁶; “hangi kadın...”⁶⁷ şeklinde başlamaktadır. Matta ve Markos’ta ise “Tanrı Krallığı sanki... gibidir”⁶⁸ ifadesiyle başlayan karşılaştırmalar bulunmaktadır⁶⁹.

⁶³ Bkz. Grant, 89- 90; ayrıca bkz. O.D.B., 284.

⁶⁴ Bkz. Boucher, 17- 18.

⁶⁵ Örnek olarak bkz. Luka, 11: 5; 14: 28, 31.

⁶⁶ Bkz. Luka, 14: 31.

⁶⁷ Bkz. Luka, 15: 8.

⁶⁸ Örnek olarak bkz. Matta, 13: 33; Markos, 4: 26, 30- 31.

⁶⁹ Bkz. Boucher, 18.

Alegorik öykü tarzındaki meseller, genellikle teşbih tarzı mesellerden daha uzun ve ayrıntılıdır⁷⁰. Alegorik mesellerde anlatılan hikayeler, teşbihlerde olduğu gibi, günlük hayatta her zaman karşılaşılabilecek olan bir olayı değil, kurgusal, ve muayyen bir olayı konu almaktadır. Bu öyküler kurgusal olmakla beraber, tamamen hayali olmayıp gerçek hayatta tekabülü olabilen türdendir. Canlı ve sade anlatımlarıyla dinleyicilerin zihinlerinde kolaylıkla canlandırılabilen bu hikayeler, “bir varmış, bir yokmuş” hikayeleri gibi, geçmiş zaman kipiyle anlatılmışlardır⁷¹. Tipik başlangıç cümleleri, “zengin bir adam varmış...”⁷²; “bir çiftçi tarlasını ekmeye gitmiş...”⁷³; gibi ifadelerdir. Bu tür mesellere örnek olarak, Hz. İsa’nın, duâ etmekte sebat edilmesinin gereğini vurgulamak için anlattığı “hakkını almak için bir hakimi sürekli rahatsız eden ve sonunda hakkını alan dul kadın”⁷⁴ ın meselini verebiliriz. Bir diğer örnek ise “babalarının, bağa çalışmaları için göndermek istediği iki oğul”un meselidir. Birinci oğul teklifi önce reddetmiş, ancak sonra pişman olup bağa gitmiştir. İkinci oğul ise, teklife başlangıçta “evet” dediği halde, sonradan bağa gitmemiştir⁷⁵. Bu meseli Hz. İsa, tapınakta yaptığı bir vaazında dinî liderlere ve baş hahamlara hitaben anlatmıştır. Meselden çıkan sonuç ise, sonradan pişman olup, tövbe eden vergi mültezimleri ve fahişelerin, Tanrı’nın Krallığı’na onlardan önce gireceğidir⁷⁶.

Bir diğer kompozisyon formu olan “örnek hikaye”, teşbih ve alegorik hikayede olduğu gibi, hayattan resmedilen bir olay (gerçek ya da kurgusal) ile ahlakî ya da dinî bir gerçeği dolaylı yoldan dile getirmektedir. Örnek hikayenin onlardan farklı

⁷⁰ Bkz. Grant, 89.

⁷¹ Bkz. Boucher, 19.

⁷² Bkz. Luka, 16: 1.

⁷³ Bkz. Markos, 4: 3; Matta, 13: 3; Luka, 8: 5.

⁷⁴ Bkz. Luka, 18: 1- 8.

⁷⁵ Bkz. Matta, 21: 28- 30.

⁷⁶ Bkz. Matta, 21: 23; bu türde diğer örnekler için bkz. Luka, 7: 41; Matta, 13: 24, 18: 23, 20: 1, 22: 2; ayrıca bkz. Boucher, 20.

olan yönü ise, alegorik hikayede ve teşbihte birbirinden tamamen farklı iki şey arasında bir analogi kurulurken (Tanrı'nın Krallığı'nın bir tohuma, günahkar kulun kayıp bir paraya benzetilmesi gibi), örnek hikayede genel bir ilke ile ilgili, muşahhasl bir durumun anlatılmasıyla yapılan bir örnekleme söz konusudur⁷⁷. Örnek verecek olursak, dünyevî tamahkarlığın eleştirildiği “o gece ölebileceğini hiç hesaba katmadan bol veren ürünü için daha büyük ambarlar yapmayı planlayan adam” ın meselini⁷⁸ zikredebiliriz. Mesele göre insan, geleceğe yönelik plan yaparken, ne zaman geleceğini bilemeyeceği ölümü de hesaba katmalıdır. Bu tarz mesel için bir diğer örneğimiz, tövbekar vergi mülteziminin mütevâzı duası ile, amelleriyle gurur duyan Ferisi'nin kibir dolu duâsını anlatan meseldir⁷⁹. Meselde vergi mültezimi pişman olup, tövbe etmiş bir günahkarı temsil etmektedir. Misallerden görüleceği gibi, örnek hikayelerde alegorik hikaye ve teşbihlerden farklı olarak, birbirine benzeyen şeyler arasında ilgi kurulmaktadır. Bununla beraber, kurgu niteliğinde olmaları ve geçmiş zaman kipiyle anlatılmaları bakımından, alegorik mesellere (benzetmelerden ziyâde) benzemektedirler⁸⁰.

Mesellerin içinde yer aldığı edebî şekillerden ikincisi, atasözü kabilinden sözler” dir. Hz. İsa tarafından bu tarzda pek çok tesirli söz söylenmiştir. Bunların bir kısmı, Galîle halk edebiyatının popüler vecîze ve darb-ı meselleri; diğer bir kısmı ise, Hz. İsa'nın, çeşitli olaylar bağlamında üretmiş olduğu kendi sözleridir⁸¹. Yeni Ahit'te yer alan atasözü kabilinden sözlere burada birkaç örnekle yer verebiliriz:

⁷⁷ Bkz. Boucher, 20.

⁷⁸ Bkz. Luka, 12: 16- 21.

⁷⁹ Bkz. Luka, 18: 9- 14; aynı türde örnekler için bkz. Luka, 10: 29- 37; Luka, 16: 19- 31. örnek hikayeler, bu dört meselden ibarettir ve hepsi Luka İncili'nde yer almaktadır.

⁸⁰ Boucher, 20.

⁸¹ Bkz. Grant, 88- 90; ayrıca bkz. Renan, 51, 56.

“Niçin kardeşinin gözündeki çöpu görürsün de kendi gözündeki merteği seçmezsin”⁸²?

“Devenin iğnenin deliğinden geçmesi, zengin bir adamın Tanrı’nın Krallığı’na girmesinden daha kolaydır”⁸³.

“Eğer elin sürçmene sebep oluyorsa, onu kes; hayata çolak olarak girmek iki elin olarak cehenneme, sönmez ateş e atılmaktan iyidir”⁸⁴.

“Sağlam olanlar değil, ancak hasta olanlar hekime muhtaçtırlar”⁸⁵.

“Kayser’in şeylerini Kayser’e ve Allah’ın şeylerini Allah’a ödeyin”⁸⁶.

Bu mesellerden “çöp ve mertek” meseline Hz. İsa, insanlara kendi kusurlarıyla meşgul olmaları konusunda nasihat vermek istemiştir. “Deve ve iğne deliği” örneğiyle, mübalağalı bir biçimde, hakkı verilmeyen ve yoksulun kollarımadığı bir zenginliğin, Allah’ın Melekûtu’na girmeye engel olduğunu anlatmak istemiştir⁸⁷. Kayser’in şeylerini Kayser’e ve Allah’ın şeylerini Allah’a ödeyin” sözüyle, kendisini deneyen Ferisilere hitap etmiştir. Çünkü, o dönemde Tanrı (Yehova)’ dan başka kral tanımayan Yahudiler, Roma imparatorlarına vergi ödemek zorunda bırakılıyorlardı ve bu, onların Tevrat anlayışına ters düşüyordu. Bu nedenle Yahudilerin bir kısmı, bu vergileri ödemeyi reddederken, bir kısmı ise ölümden kurtulmak ve bir karışıklık çıkmasını engellemek için ödemeyi kabul ediyordu⁸⁸. Hz. İsa da bu konuda ılımlı bir yol izlemeyi tercih etmiş ve Kayser’le arasını açmak isteyen Ferisilerin oyuna gelmemiştir. “Hasta olanlar hekime muhtaçtır” sözüyle de günahkarlarla beraber olduğu için onu eleştiren Ferisilere

⁸² Bkz. Matta, 7: 3.

⁸³ Bkz. Matta, 19: 24.

⁸⁴ Bkz. Markos, 9: 43.

⁸⁵ Bkz. Markos, 2: 17.

⁸⁶ Bkz. Matta, 22: 21.

⁸⁷ Bkz. Grant, 88.

⁸⁸ Bkz. Atâurrahîm, 39.

hitaben, Tanrı'nın günahkarlara olan merhametini ilan etmiş ve kendisinin onları gūnahtan kurtarmak için geldiğini söylemiştir⁸⁹.

b. Meselleri kategorize ederken kullanabileceğimiz bir diğerk ölçüt, meselleri kullanılan dil (linguistik) açısından analiz etmek olacaktır. Yeni Ahit mesellerini bu bakışla ele alacak olursak, mesellerin zaman zaman öğüt ve komut verici bir dil kullandığını görürüz. Bunun bir örneğı, Luka İncili'nde geçmektedir. Daha önce de bahsettiğimiz meselde Hz. İsa, bir Ferisi reisinin evine davet edilir. Herkesin baş köşeleri kapmak için yarıştığını gören Hz. İsa, onlara “yüksek yerleri tercih ederlerse alçaltılacaklarını, alçak yerleri tercih ederlerse yükseltileceklerini”⁹⁰ söyler. Hz. İsa, bu meselle insanlara, yüceltmek istiyorlarsa bunun yolunun kibirden değil, tevazudan geçtiğini ve tevazu içinde hareket etmelerini öğütlemektedir. Hz. İsa, bir başka yerde, insanların kendilerini kontrol etmelerini isterken “el, ayak, göz gibi uzuvlar sürçmeye (hata yapmaya) neden oluyorsa kesilip atılmalarının daha hayırlı olduğunu”⁹¹ vurgulamaktadır. Bu örnekte günah işlemekten sakınma konusunda bir ölçü sunularak durumun ciddiyeti hakkında nasihatte bulunulmuştur.

Hz. İsa, bazı mesellerinde ise insanlardan, gelecek olan Tanrı'nın Krallığı için her an hazırlıklı olmalarını talep etmiştir. Bu mesellerden birisi, düğün gecesi güveyi karşılamaya giden on gelinlik kızın meselidir. Güvey gecikince hepsini uyku basmış ve kandilleri sönmüştür. Ansızın güveyin çıkıp gelmesiyle beraber, yanına yağ alan akıllı kızlar kandilleri tazeleyebilmiş, diğerkleri ise kapının dışında kalmıştır⁹². Hz.İsa,

⁸⁹ Bkz. Jeremias, 124- 125; ayrıca bkz. 87- 88.

⁹⁰ Bkz. Matta, 14: 7- 10.

⁹¹ Bkz. Markos, 9: 42- 47.

⁹² Bkz. Matta, 25: 1- 13.

bu meselle insanlara saatin ne zaman geleceğini bilemeyeceklerini ve her an hazırlıklı olmalarını tavsiye etmiştir⁹³.

Mesellerde kullanılan bir diğer dil, “suçlayıcı ve eleştirici” dildir. Hz. İsa, bu tür eleştirilerini genelde kendisinin hasım grupları olan Ferisiler, yazıcılar ve Yahudi din bilginlerine hitaben söylemiştir. O, bu mesellerle hasımlarının dinî ve sosyal hayattaki yanlış uygulamalarını eleştirmiştir⁹⁴. Bu mesellerden biri, “katil bağcıların meseli”dir. Meselde bir adam, bağını kiraya verir ve kiranın tahsil vakti geldiğinde önce hizmetçilerini, sonra oğlunu gönderir. Bağ kiralayanlar, bağ sahibinin hizmetçilerini döver, oğlunu ise öldürürler⁹⁵. Bu meselde üzüm bağının İsrail’i, bağ sahibinin Tanrı’yı, hizmetçileri dövüp, bağ sahibinin oğlunu öldüren bağ kiracılarının ise İsrail’in hahamlarını ve yazıcılarını temsil ettiği belirtilmektedir. Aynı şekilde bağa gönderilen uşakların İsrail’in peygamberlerini, Oğul’un ise Hz. İsa’yı temsil ettiği söylenmekle birlikte, bu atıflar mutlak kesinlik derecesinde değildir⁹⁶. Bu mesele ilaveten daha önce zikrettiğimiz babalarının bağa göndermek istediği iki oğlun meselinde⁹⁷ de hasımlara yönelik bir eleştiri vardır. Hz. İsa, bu meselde hasımları olan yazıcıları, Ferisileri ve Yahudi din bilginlerini babalarına (Allah’a) söz verdiği halde, bu sözü yerine getirmeyen oğula benzeterek eleştirmiştir⁹⁸. Hz. İsa, bir başka meselinde hasımlarını, “kaval çalmalarına dansetmedikleri için arkadaşlarını oyun bozanlıkla suçlayan aksi çocuklar” a benzetmiştir⁹⁹. Çünkü Hz. İsa’nın hasımları, Tanrı’nın gönderdiği elçileri çeşitli yönlerden eleştiriyor ve onları kınıyorlardı. Hz. Yahya’yı oruç tuttuğu ve evlenmediği için, Hz. İsa’yı ise

⁹³ Geniş bilgi için bkz. Boucher, 126- 131; ayrıca bkz. Jeremias, 171- 175.

⁹⁴ Bkz. Boucher, 87; ayrıca bkz. Jeremias, 124, 127.

⁹⁵ Bkz. Markos, 12: 1- 9; ayrıca bkz. Jeremias, 128; Seventh- day Adventist, Bible Commentary, Ed. by Francis Nichol, U.S.A., 1954, V/474- 475.

⁹⁶ Bkz. Jeremias, 166- 169; ayrıca bkz. Boucher, 149- 151.

⁹⁷ Bkz. Matta, 21: 28- 31.

⁹⁸ Bkz. Jeremias, 127.

⁹⁹ Bkz. Matta, 11: 16; Luka, 7: 31.

günahkarlarla beraber olduğu için kınıyor ve Allah'ın elçileriyle çocukça oyun oynuyorlardı¹⁰⁰. Hz. İsa, eleştirel ve suçlayıcı dil kullandığı bu tür mesellerle hasımlarına cevap veriyor ve onlara hatalarını fark ettirmeye çalışıyordu.

Mesellerde kullanılan bir diğer dil, tezatlık içeren dildir. Bu dilde, birbirine ait zıt insan karakterleri bir arada zikredilerek, iki davranış arasında mukayese ortamı hazırlanmaktadır. Luka'da geçen "hırsızların dövdüğü adama yardım etmeyen kahin ve Levili ile yardım eden Sâmiriyeli" arasındaki zıtlık¹⁰¹; "evini kaya üzerine kuran kişi ile kum üzerine kuran kişi"¹⁰² arasındaki tezat ve "tevazû içinde duâ eden tövbekar vergi mültezimi ile kibirle dua eden Ferisi"¹⁰³ arasında çizilen zıtlık, bu tür mukayeseler içermektedir.

Mesellerde kullanılan ve linguistik açıdan ele alacağımız bir dil çeşidi de temsilî (teşbihî) dildir. Bu dilde, bir kural ya da hakikatin bir şeye benzetilerek açıklanması söz konusudur. Edebî form olarak teşbih/benzetme türünde yer alan meseller bu gruba girmektedir. Tanrı'nın Krallığı'nın büyüyen tohumu¹⁰⁴ hardal tohumuna¹⁰⁵ hamur mayasına¹⁰⁶ benzetilmesi; iyi ile kötünün dünyada iç içe bulunması ve nihai yargı da ayrıştırılmasının balık ağındaki iyi ve kötü balıkların bir arada bulunmasına benzetilmesi¹⁰⁷; günahkarın kurtarılmasının kayıp kuzunun¹⁰⁸ bulunmasına ve kayıp gümüş paranın¹⁰⁹ bulunmasına benzetilmesi, bu tür mesellere örnek olarak zikredilebilir¹¹⁰. Büyüyen tohum, hardal tohumu ve hamur mayası

¹⁰⁰ bkz. Matta, 11: 18-19; ayrıca bkz. Jeremias, 161-162.

¹⁰¹ bkz. Luka, 10:29-37.

¹⁰² bkz. Matta, 7:24-27; Luka, 6:47-49.

¹⁰³ bkz. Luka, 18: 9-14; ayrıca bkz. Boucher, 24, 94-96.

¹⁰⁴ bkz. Markos, 4: 26-29.

¹⁰⁵ bkz. Markos, 4:30-32; Matta, 13:31-32; Luka, 13:18-19; ayrıca bkz. Jeremias, 146-148.

¹⁰⁶ bkz. Matta, 13:33; Luka, 13:20-21; ayrıca bkz. Jeremias, 146-148.

¹⁰⁷ bkz. Matta, 13: 47-50.

¹⁰⁸ bkz. Matta, 18: 12-14; Luka, 15: 3-7.

¹⁰⁹ bkz. Luka, 15: 8-10.

¹¹⁰ bkz. Boucher, 77-79, 82.

mesellerinde Tanrı'nın Krallığı'nın küçük ve mütevazı başlangıcına mukâbil, görkemli tamamlanışı temsili anlatımla ortaya konulmuştur. Kazanılan bir günahkar için duyulan sevinç, kayıp para ve kayıp koyunun bulunuşunun sevinciyle tasvir edilmiştir.

Linguistik açıdan ele alacağımız son form, öyküleyici dildir. Bunlar dinamik kompozisyonlardır ve malzemelerini günlük hayattaki aile, arkadaş, iş ve ibadet dünyasından almaktadırlar. Mesellerde geçen yerler, İsrâil'in kırsal kesimidir ve Hz.İsa ile dinleyicilerinin deneyimlerinden resmedilmişlerdir. Bu hikayelerde iki veya üçten daha fazla olmayan temel karakterler bulunmakta ve gereksiz şahıslara yer verilmemektedir¹¹¹. Bu dille anlatılan mesellere örnek olarak “babasının verdiği malları başka diyara giderek tükettikten sonra geri dönüp babasından af dileyen ve babası tarafından büyük bir sevinçle kabul edilen savurgan oğulun meselini¹¹² zikredebiliriz. Bir diğer örnek ise, bir memlekete giderken uşaklarına belli miktarlarda gümüş paralar (talant)¹¹³ veren adamın meselidir. Adam, sonunda memleketine geri döner ve verdiği parayı artıranları mükafatlandırır, artırmaksızın verilen sayıda teslim edeni ise cezalandırır¹¹⁴. Bu tür mesellerin Yen Ahit'te daha pek çok örneği mevcuttur¹¹⁵. Bu mesellerin yorumları hakkında geniş bilgi ileride verilecektir. Burada şunu söyleyebiliriz ki Hz. İsa, bu mesellerle tebliğini zengin bir biçimde sunmuş ve bu hikayeler onun en çok tercih ettiği ifade tarzı olmuştur¹¹⁶.

¹¹¹ Bkz. Boucher, 23- 24.

¹¹² Bkz. Luka, 15: 11- 32.

¹¹³ Eski İbrani, Asur, Babil, Yunan, Roma ve diğer bazı medeniyetlerde kullanılan altın veya gümüş para. Bkz. The Shorter Oxford English Dictionary, Haz. William Little- H. W. Fowler- J. Coulson, Great Britain 1959, II/2126.

¹¹⁴ Bkz. Matta, 25: 14- 30; Luka, 19: 11- 27.

¹¹⁵ Diğer bazı örnekler için bkz. Luka, 16: 19- 31; Matta, 13: 3- 9, 18- 23; Markos, 4: 3- 9, 14- 20; Luka, 8: 5- 8, 11- 15 ; Luka, 10: 29- 37; Matta, 25: 1- 13.

¹¹⁶ Bkz. Grant, 89.

c. Yeni Ahit mesellerinde ele alacağımız bir diğer analiz yöntemi, meselleri açıklık – kapalılık açısından ele almaktır. Burada açıklık ve kapalılıktan kasdettiğimiz, Tanah'ta olduğu gibi, mesel metinlerinin başında “mesel” lafzının açıkça bulunup, bulunmadığıdır. Yeni Ahit mesellerinin çoğunun girişinde “mesel” kelimesi açıkça yer almaktadır. Bu meseller, “İsa; onların önüne başka bir mesel koyup dedi: Göklerin Melekutu...”¹¹⁷; “İsa onlara bir de mesel söyledi: Kör körü yedebilir mi?...”¹¹⁸; “İmdi incir ağacından mesel öğrenin...”¹¹⁹ vs. gibi ifadelerle başlamaktadır. Daha birçok meselde ibarenin mesel olduğu açıkça belirtilmiştir.

Yukarıda yapmış olduğumuz açıklamada işaret ettiğimiz gibi, bütün mesel ibarelerinin başlangıcında “mesel” lafzının açıkça yer alması şartı aranmaz. İbarenin formatlarından mesel olduğu anlaşılmaktadır ve bu tür meselleri de “kapalı meseller” olarak değerlendirebiliriz. Bu tür meseller,” İmdi, benim bu sözlerimi kim işittir ve onları yaparsa, evini kaya üzerine yapan adama benzer...”¹²⁰; “Size nasıl görünür? Bir adamın yüz koyunu olsa ve onlardan biri yolunu şaşırsa...”¹²¹; “Zira göklerin melekûtu ev sahibi bir adama benzer ki, sabah erken bağına rençber tutmaya çıktı...”¹²² şeklinde başlamaktadır. Örneklerden görüleceği gibi, ibarelerin başında “mesel” lafzı açıkça belirtilmemiştir. Bunun nedeninin Tanah'ta da görmüş olduğumuz gibi kasıt değil, tesadüf olduğu açıktır.

d. Meselleri kategorize etmemize yardım edecek son bir ölçüt ise, onları orijin açısından ele almak olacaktır. Daha önce de değindiğimiz gibi Hz. İsa tarafından söylenen mesellerin bir kısmı, Galîle halk edebiyatının popüler vecize ve

¹¹⁷ Bkz. Matta, 13: 31- 32; Markos, 4: 30- 32.

¹¹⁸ Bkz. Luka, 6: 39- 45.

¹¹⁹ Bkz. Markos, 13: 28- 29.

¹²⁰ Bkz. Matta, 7: 24- 27; Luka, 7: 48- 49.

¹²¹ Bkz. Matta, 18: 12- 13; Luka, 15: 3- 7.

¹²² Bkz. Matta, 20: 1- 16.

meselleriydi. O'nun zamanında mevcut bir mesel edebiyatı vardı ve Hz. İsa kısmen bunlardan faydalaniyor, bazılarını ise kendisi ürettiyordu¹²³. Bu bağlamda bir üçüncü grup ise Tanah meselleriyle paralellik taşıyan ve onlardan esinlenerek söylenen mesellerdi.

Halk edebiyatından ödünç alınan mesellere örnek olarak verebileceğimiz bir mesel, Luka'da “(İsa) Onlara: Şüphesiz bana: Ey hekim kendini iyi et” meselini söyleyeceksiniz; Kefernahum'da vaki olduğunu işittiğimiz şeyleri burada kendi memleketinde de yap, diyeceksiniz”¹²⁴ sözleriyle geçmektedir. İbarenin bağlamından anlaşılacağı üzere “Ey hekim kendini iyi et” sözü, zaten mevcut olan bir meselin alıntılanmasıdır. Hz. İsa, bu sözü, kendi memleketi olan Nâsıra'da kendisinden kerâmet bekleyen halk için söylemiştir. Benzer şekilde bazı halk hikâyeleri temaları da mesellerde yer almıştır. Matta'da geçen, oğluna düğün yapan ve çağrıldıkları halde düğün ziyafetine gelmeyenleri cezalandıran kralın hikayesi buna örnektir¹²⁵. Bu hikayenin Eski Doğu ve son zaman Yahudilik'ten çıkan bir halk hikayesinin teması ile paralel olduğu bildirilmektedir¹²⁶.

Bir kısım mesellerde ise yukarda bahsettiğimiz gibi Tanah'a referans yapılmaktadır. Bunun bir örneği, Markos'ta geçen “bağ diken adam” ın meselidir. Daha önce de geçmiş olan bu meselde bir adam bağ diker ve bağını kiraya verir. Vakti gelince mahsulden kendi payına düşeni alması için hizmetçilerini gönderir. Ancak kiracılar, ödemeyi yapmak yerine hizmetçileri döver. Bağ sahibi sonunda kendi oğlunu gönderir. Kiracılar bu kez, oğulu dövmekle kalmayıp öldürürler¹²⁷. Bu mesel, İşaya'da geçen “Toprağı yağlı bir tepede sevgilimin bağı vardı; ve onu

¹²³ Bkz. Renan, 51, 56; ayrıca bkz. Grant, 88- 90; O.D.B., 284.

¹²⁴ Bkz. Luka, 4: 23.

¹²⁵ Bkz. Matta, 22: 1- 14.

¹²⁶ Bkz. Jeremias, 32.

¹²⁷ Bkz. Markos, 12: 1- 9.

kirizme edip taşlarını ayıkladı ve ona seçme aşmalar dikti ve ortasında bir kule yaptı, içinde bir de mäsara kazdı; ve üzüm versin diye bekledi, fakat yabancı üzüm verdi”¹²⁸ meseliyle tema bakımından benzerlik taşımaktadır. Yukarıda verdiğimiz, Markos’ta geçen “bağ diken adam” meselinin ardından zikredilen,

“Yapıcıların reddettikleri taş,

köşenin başı oldu;

Bu, Rab tarafından oldu.

Ve O, gözlerimizde şaşılacak iştir!”¹²⁹ ibaresi ise, Mezmurlar, 118: 22-23’ten aynen yapılmış bir alıntıdır¹³⁰. Buna ilaveten Yeni Ahit mesellerinde geçen kapı, çoban, asma gibi bazı semboller, Tanah’ta da mevcuttur. Hz. İsa’nın Peder (Allah)’e giden yolda kendisini “kapı” olarak sembolize etmesi¹³¹; kendisini kuzularına karşı merhametli “çoban”a benzetmesi¹³²; ve yine kendisi için kullandığı “iyi asma” benzetmesi, Tanah’ta da kullanılan sembollerdendir¹³³.

Göstermiş olduğumuz bu dört tasnif biçimi dışında, Hz. İsa’ya ait “Parabolik fiiller” de Jeremias’ın mezkur kitabında bir mesel çeşidi olarak geçmektedir. Jeremias’a göre Hz. İsa, kendisini sadece mesellerle konuşarak sınırlamamış, aynı zamanda bazı parabolik fiillere de yer vermiştir. İsa’nın toplum

¹²⁸ Bkz. İşaya, 5: 1- 2.

¹²⁹ Bkz. Markos 12: 10.

¹³⁰ Bkz. Jeremias, 31.

¹³¹ Bkz. Yuhanna, 1: 51, 10: 9; Efesoslulara, 2: 18; İbrânilere, 10: 19; krş. Mezmurlar, 78: 23; Malaki, 3: 10; ayrıca bkz. Jean Briere, “kapı”, Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S.), Ed. by Xavier-Leon Dufour, İstanbul 2002, 525.

¹³² Bkz. Luka, 15: 4- 7, 19: 10; Matta, 10: 6, 15: 24; krş. Hezekiel, 34: 2- 31; Mezmurlar, 78: 70- 71; II. Samuel, 7: 8; Yeremya, 23: 1; ayrıca bkz. Colomban Lesquivit, Xavier- Leon Dufour, “Çoban ve Sürü”, Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S.), Ed. by Xavier-Leon Dufour, İstanbul 2002, 223- 226.

¹³³ Bkz. Matta, 15: 13; Yuhanna, 15: 1, 5; krş. Mezmurlar, 128: 3; İşaya, 5: 1- 2; ayrıca bkz. Mark – François Lacan, “Asma”, Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S.), Ed. by Xavier- Leon Dufour, İstanbul 2002, 137- 139.

dışı edilenlere yakınlık göstermesi¹³⁴, onları evine kabul etmesi¹³⁵, Kudüs’e merkep üzerinde girişi¹³⁶, şakirtlerinin ayağını yıkaması¹³⁷ ve kuma yazı yazması¹³⁸ gibi davranışları, özel birer anlamı olan ve onun misyonunu temsil eden sembolik fiillerdir¹³⁹.

Hız. İsa, mesellerini bu formlar içinde sunarken kullandığı üslup da kayda değerdir. Hız. İsa, tekniğini çeşitli dinleyici tiplerine göre mükemmelce uyarlamıştır. Umumî halka konuşurken havariyle olduğundan farklı, yalın bir dil kullanarak onların seviyesine inmeye çalışmıştır. Onun bilgeliği karşısında ilim sahibi olanlar da hayranlıkla karışık bir şaşkınlık yaşamış ve “Hiç kimse hiçbir zaman bu adamın konuştuğu gibi konuşmamıştır” demekten kendilerini anlamamışlardır¹⁴⁰. Hız. İsa’nın canlı, tesirli ve ironik üslûbu yanında, konuşmasına kattığı otorite ve salâhiyetli ton, dinleyenleri ayrıca etkilemiştir. Matta bu gerçeği “ve vaki oldu ki, İsa bu sözleri bitirince, halk onun öğretişine çok şaşıtı. Çünkü İsa onlara kendi yazıcıları gibi değil, hakimiyet sahibi biri gibi öğretiyordu”¹⁴¹ sözleriyle aktarmaktadır. Bu otoriter tonun bir tezâhürü de “ben” hitabıyla konuşmasıdır. O, “Tanrı böyle buyurdu” diyen geleneksel peygamberî hitap yerine “Ben size derim ki” demeyi tercih etmiştir¹⁴². Hız. İsa, meselleri, kendine özgü üslûbu içinde, akranı olan Yahudi din adamlarının anlatımından daha etkin ve güçlü bir biçimde kullanmıştır¹⁴³.

¹³⁴ Örneğin bkz. Luka, 19: 5.

¹³⁵ Bkz. Luka, 15: 1- 2.

¹³⁶ Bkz. Markos, 11: 1- 10; krş. Zekarya, 9: 9.

¹³⁷ Bkz. Yuhanna, 13: 1- 10.

¹³⁸ Bkz. Yuhanna, 8: 6; krş. Yeremya, 17: 13.

¹³⁹ Bkz. Jeremias, 227- 229; ayrıca bkz. Sesboüé, K.K.T.S. 654.

¹⁴⁰ Bkz. Yuhanna, 7: 46; ayrıca bkz. Grant, 87; Hristiyan İnancı – Kutsal Kitaplar, Derl. Xavier Jacob-Luigi Iannitto, İstanbul 1994, 94; Jeremias, 11; O.D.B., 203- 204; Renan, 104.

¹⁴¹ Bkz. Matta, 7: 28- 29, 22: 23; Markos, 1: 22.

¹⁴² Örneğin bkz. Matta, 5: 22, 28, 34, 39, 44; ayrıca bkz. Grant, 89; Hristiyan İnancı, 95; Ömer Rıza Doğrul, Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, ty. by, 60.

¹⁴³ Bkz. Grant, 91; Harford, U.J.E., VI/85.

4. Yeni Ahit'te Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerde Ele Alınan Konular

Yeni Ahit'te tebliğ metodu olarak kullanılan meseller vasıtasıyla pek çok konuya temas edilmiştir. Bu meseller sayesinde, Hz. İsa'nın mesajında önemli bir yer tutan Tanrı'nın Krallığı, toplumda görülen ahlaki çarpıklıklar, şeriatın yanlış yorumlanması ve insanlar arası ilişkilerle ilgili birçok konuya vurgu yapılmıştır. Amacımız, bu başlık altında, yeni Ahit mesellerine bu açıdan yaklaşmak ve bu mesellerde ele alınan konuları örnekler eşliğinde tespit etmeye çalışmaktır:

a) Tanrı'nın Krallığı / Göklerin Melekûtu:

Yeni Ahit içinde Hz. İsa tarafından söylenmiş mesellerde en çok üzerinde durulan mevzu, rahatlıkla fark edileceği gibi “Tanrı'nın Krallığı”, diğer adıyla “Göklerin Melekûtu” konusudur. Bu konudaki meseller, Tanrı'nın Krallığı'nın gelişinin müjdesi, bu krallığın günahkarlara olan lütfu, bu krallığa giriş şartları ve onun gelişi için her an hazır beklenilmesi gibi hususları içermektedir.

İbranice “Malkuta Adonai”, “Malkut Shaddai” ya da “Malkut Shammaim”¹⁴⁴ terimleriyle adlandırılan “Tanrı'nın Krallığı” anlayışının kökleri, hem gelişini haber veren, hem de ana hatlarını çizen Tanah'ta yatmaktadır. İlahî krallık, hemen hemen bütün Eski Doğu dinlerinde mevcuttur ve bu anlayışta insan kral, Tanrı Kral'ın yeryüzündeki vekili kabul edilmektedir. Tanah, bu inanca kendi bakış açısıyla özel bir anlam yüklemiştir¹⁴⁵. Bu terim Tanah'ta Yahve'nin, yarattıkları üzerine

¹⁴⁴ Kaufmann Köhler, “Kingdom of God”, The Jewish Encyclopedia (J.E.), Ed. by Isidore Singer, New York 1904, VII/502; Cengiz Batuk, Tarih Sonunu Beklemek, İstanbul 2003, 161- 162; Samuel S. Cohon, “Kingdom of Heaven”, The Universal Jewish Encyclopedia, (U.J.E.), Ed. by Isaac Landman, New York 1948, VI/386.

¹⁴⁵ Bkz. Raymond Deville – Pierre Grelot, “Tanrı'nın Krallığı”, Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S.), Ed. by Xavier- Leon Dufour, İstanbul 2002,554; Batuk, 160- 161.

hükümlerinin ifade ve tatbiki anlamına gelmektedir¹⁴⁶. Bu krallık, dinsiz imparatorluklar nedeniyle yeryüzünde gözle görülür halde bulunmamakla beraber, “Rabb’in Günü”nde¹⁴⁷ İsrail ve tüm yaratılmışlar üzerine hakim olacaktır. Yahudiler, bu günün özlemini duymakta ve gelmesi için dua etmektedirler¹⁴⁸. Yahudi inancına göre, alemin mutlak yöneticisi olan Tanrı, günün birinde Davud soyundan bir kurtarıcı “Mesih”¹⁴⁹ gönderecek ve bu kurtarıcı, dünyanın bozulmuş düzenini düzelterek adaleti sağlayacaktır. Bu dönemde Mabel yeniden inşa edilecek, bütün devletlere galip gelinecek, Mesih bütün insanlığa hükmedecek, vahşi hayvanlar evcilleşerek ve bütün milletler barış içinde yaşayacaktır. Ayrıca bütün yeryüzü Rabb’i tanıyacak ve günahkarlar bağışlanacaktır¹⁵⁰.

Bu Mesih inancı, Hz. İsa’nın gelmiş olduğu dönemde de varlığını korumakla beraber, Yahudiler onun Mesih’liğini kabul etmemişlerdir. Çünkü onların kralı, Yahudileri kurtaracak ve onları dünya üzerine hakim kılacaktı. Oysa Hz. İsa, onları dostluğa ve sevgiye çağırıyordu¹⁵¹. Yahudiler, onun Mesih olduğuna inanmasalar da, bu beklentinin farkında olan Matta ve Luka, Hz.İsa’nın, Davud’a dayandırdıkları şeceresini kitaplarının başına almışlardır. Hz. İsa, kendisi için “Mesih” sıfatını zikretmemiş, ancak ilk Hristiyanlar, onu “İsa Mesih” olarak kabul etmişlerdir¹⁵².

¹⁴⁶ Bkz. Mezmurlar, 103: 19; ayrıca bkz. “Kingdom of God”, The Wordsworth Encyclopedia of World Religions, 165; daha geniş bilgi için bkz. Duncan Heaster, İncil’in Temelleri, England 2000, 164-168; Batuk, 164.

¹⁴⁷ Rabb’in Günü, Mesih’in geleceği günü ifade etmek için kullanılan bir tanımdır. Daniel, 7: 13-14’te Mesih’in bulutlar üzerinde inişi, bütün milletlerin ona kul oluşu ve bu saltanatın ebedî olduğu anlatılmaktadır.

¹⁴⁸ Bkz. Köhler, J.E., VII/502; ayrıca bkz. Boucher, 63; Oxford Dictionary of The Christian Church (O.D.C.C.) Ed. by F. L. Cross, New York 1985, 782; Ataurrahim, 26, 31; Batuk, 171.

¹⁴⁹ “Mesih” kelimesi, Arapçaya Aramice “Meşih” ve İbranice “Meşiah” tan geçmiştir. Terimin Yunanca karşılığı “Christos” kelimesidir ve “yağlanmış, kutsanmış” anlamına gelmektedir. Bkz. Tümer – Küçük, 261; ayrıca bkz. Herford, U.J.E., VI/85; Sami Baybal, İbrahimi Dinlerde Mesih’in Dönüşü, Konya 2002, 25.

¹⁵⁰ Bkz. Baybal, 30- 64; ayrıca bkz. Boucher, 63; Tümer – Küçük, 249; O.D.C.C., 782; Herford, U.J.E., VI/85; Deville – Grelot, K.K.T.S., 556; Besalel, Y.A., III/717; Batuk, 172- 174.

¹⁵¹ Bkz. Tümer – Küçük, 261; ayrıca bkz. Baybal, 67; Batuk, 189- 190.

¹⁵² Mehmet Aydın, Hristiyanlık, 45; Eliade- Couliano, 119.

Filistin, Mesih'i ve onun çağını beklerken, önce vaftizci Yahya¹⁵³, ardından Hz. İsa, insanları, yaklaşan bu çağ için tövbe etmeye çağırmışlardır¹⁵⁴. Hz. İsa, kendisinin Mesih olup – olmadığını öğrenmek isteyen Vaftizci Yahya'ya "körlerin gözleri açılıyor, topallar yürüyor, ölümler kıyam ediyor, fakirlere İncil vaaz olunuyor"¹⁵⁵ diye haber göndermiştir. Onun bunu söylemekteki amacı ise, İşaya'da geçen¹⁵⁶ Mesihî çağın tezahürlerinin kendisinde toplandığını ilan etmektir. Nitekim o, "Vakit tamam oldu ve Allah'ın Melekûtu yakındır; tövbe edin ve İncil'e iman eyleyin"¹⁵⁷ sözüyle de aynı gerçeği dile getirmiştir. Havarilerin neden oruç tutmadığı sorulunca "Güvey kendileri ile beraber oldukça düğündekiler oruç tutabilir mi"¹⁵⁸ demiştir. Doğu'nun sembolik dilinde kurtuluş günü, "düğün" ile sembolize edilmiştir¹⁵⁹. Ayrıca Hz. İsa, "Işık, kile veya yatak altına konulmak için mi getirilir? Şamdan üzerine konulmak için değil mi"¹⁶⁰ sözüyle de kurtuluşun geldiğini ve ışığın yandığını ilan etmiştir. Bu ışık, Markos'a göre "İncil", Matta'ya göre "havariler", Luka'ya göre ise "dahili bir ışık" (bedenin nûru) tır¹⁶¹. Orijinal anlamı konusunda söylenenler ise varsayımdan ibarettir. Tanrı'nın kurtuluş zamanının geldiğini haber veren meseller, genelde bu tarz benzetmelerdir¹⁶².

Bir kısım meseller, Tanrı'nın Krallığı'nın başlangıç, gelişim ve final sürecini işlemektedir. Tohum olarak ekilip devasa boyutlara ulaşan hardal tohumu¹⁶³, bir

¹⁵³ Bkz. Matta, 3: 2; Luka, 1: 71- 74; 3: 17; ayrıca bkz. O.D.C.C., 782; Köhler, J.E., VII/503; Mehmet Katar, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Tövbe, Ankara 1997, 91; Jacob- Iannitto, 92.

¹⁵⁴ Bkz. Matta, 4: 17; ayrıca bkz. Köhler, J.E., VII/503; McKenzie, 480; Jacob – Iannitto, 92; Mehmet Aydın, Hristiyanlık, 17- 18; Katar, 92; Herford, U.J.E., VI/85; Meydan Larousse, VI/408; Batuk, 187- 188.

¹⁵⁵ Bkz. Luka, 7: 22 – 23; Matta, 11: 5.

¹⁵⁶ Bkz. İşaya, 35: 5- 6.

¹⁵⁷ Bkz. Markos, 1: 15; Matta, 4: 17; ayrıca bkz. Jeremias, 115- 117; Boucher, 65.

¹⁵⁸ Bkz. Markos, 2: 19.

¹⁵⁹ Bkz. İşaya, 9: 2; ayrıca bkz. Jeremias, 117- 119.

¹⁶⁰ Bkz. Markos, 4: 21; Matta, 5: 15; Luka, 8: 16, 11: 33.

¹⁶¹ Bkz. Markos, 4: 22.

¹⁶² Bkz. Jeremias, 120, 123.

¹⁶³ Bkz. Matta, 13: 31- 32; Markos, 4: 30- 32; Luka, 13: 18.

parça iken kabarıp taşan hamur mayası¹⁶⁴ meselleri, başlangıç ve finalin zıtlığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca çiftçinin dört çeşit toprağa ektiği tohumların meselinde de, zorluklara rağmen hasat zamanının verimi¹⁶⁵ anlatılmaktadır. Bu mesellerde vurgulanan ders, Hz. İsa'nın risaletinin başlangıcında başarısızlık gibi görünen çabaların nasıl meyve vereceği ve sabırlı bekleyişin nasıl ödüllendirileceğidir¹⁶⁶.

Tanrı'nın Krallığı ile ilgili mesellerin bazıları ise, bu yaklaşan zamanı eskatolojik bir hüküm vakti olarak resmetmekte ve bu vakit için hazırlıklı olmaya çağırmaktadır. Çünkü Hz. İsa'nın ilanı sadece kurtuluş değil, aynı zamanda bir hüküm/yargı ilanıdır. Nihaî yargı, Tanrı'nın Krallığı'nın tam olarak tesis edilmesiyle gerçekleşecektir. Hz. İsa, mesellerle insanları ansızın gelecek olan bu vakit için hazır olma konusunda uyarmış ve tövbeye çağırmıştır. Uykuda iken evine ansızın hırsız giren ev sahibi meseli¹⁶⁷ ve çok veren ürünü için daha büyük ambarlar yapmayı planlarken bir gecede her şeyini kaybeden adamın meseli¹⁶⁸ gibi mesellerle insanları uyarmaya çalışmıştır¹⁶⁹. Bu uyarılara karşı kulak tıkayanlara yaptığı beddua ise “incir ağacı”¹⁷⁰ meselinde yatmaktadır. Ağacın meyve vermesi için birkaç yıl beklenilmesine rağmen hala meyve vermeyince, sahibi ağacın kesilmesini emretmiştir. Bağcının ricası üzerine kesim işlemi bir yıl ertelenmiştir. Hikayede incir ağacının sahibi Tanrı'yı, bağcı ise Hz.İsa'yı temsil etmektedir. Tanrı'nın görmek

¹⁶⁴ Bkz. Matta, 13: 33; Luka, 13: 20.

¹⁶⁵ Bkz. Matta, 13: 3- 9; Markos, 4: 3- 8; Luka, 8: 4- 15.

¹⁶⁶ Bkz. Jeremias, 147- 152, 159; ayrıca bkz. Boucher, 77- 81; Mehmet Aydın, Din Fenomoni, Konya 2000, 148; [http://www.Parable of The Sower, The Boston Christian Bible Study Resources Htm.](http://www.Parable of The Sower, The Boston Christian Bible Study Resources Htm.;); <http://www.The Mustard Seed and Leaven, The Parables of Jesus Htm.>, haz. Don Schwager. Seventh- day Adventist, V/403, 408- 409.

¹⁶⁷ Bkz. Matta, 24: 43; Luka, 12: 39; ayrıca bkz. Jeremias, 160; Boucher, 125.

¹⁶⁸ Bkz. Luka, 12: 16- 20; benzer anlamda meseller için bkz. Matta, 25: 1- 13; Matta, 25: 14- 30; Luka, 19: 11- 27.

¹⁶⁹ Bkz. Jeremias, 160- 165.

¹⁷⁰ Bkz. Luka, 13: 7; ayrıca bkz. <http://www.Parable of The Fig Tree, The Boston Christian Bible Study Resources Htm.>; <http://www.The Barren Fig Tree, The Parables of Jesus Htm.>, haz. Schwager.

istediği meyve ise adâlet ve dürüstlüktür¹⁷¹. Bu meyvelere sahip olmayan ağaç ise kesilecektir. Bu tür mesellerin amacı, ahlaki ders vermekten ziyade bir ulusu, özellikle de onun liderlerini ve hahamlarını yaklaşan tehlikeye karşı uyarmaktır¹⁷². Eğer hala tövbe edilmezse “güveyi beklerken uyuyakaldıkları için hazırlıksız yakalanan on gelinlik kız”¹⁷³ a söylendiği gibi kapı kapanacak ve “artık çok geç” denilecektir¹⁷⁴. Bu söze muhatap olmamak için uyarılara kulak vermeli ve hazır beklenilmelidir.

Mesellerde bu denli merkezi bir konuma sahip olan Tanrı’nın Krallığı’nın vakti konusunda da çeşitli mütalaalar yapılmıştır. Bu krallık, kimilerine göre gelecekte vukû bulacak “eskatolojik/apokaliptik” bir olay iken, kimilerine göre ise içinde bulunulan zamanın “halihazırda mevcut” bir olgusudur. Yeni Ahit içinde her iki yoruma da açık olan pasajlar vardır: Bu krallığın eskatolojik (gelecekte) olarak yorumlanmasına yol açan pasajlardan biri, Matta’da geçen “Doğrusu size derim: Burada duranlardan bazıları var ki, onlar İnsanoğlunun melekûtunda geldiğini görmeden ölümü asla tatmayacaklardır”¹⁷⁵ ibaresidir. Bu yoruma kapı açan bir diğer pasaj ise, yine Matta’da “O zaman kral, sağındakilere diyecektir: Ey sizler, Babamın mubarekleri, gelin, dünya kurulduğundan beri sizin için hazırlanmış olan melekûtu miras alın”¹⁷⁶ ifadeleriyle geçmektedir. Her iki pasaj da açık bir şekilde tarih dışına uzanan eskatolojik bir olaya işaret etmektedir. Bu, bizi krallığın ebedi¹⁷⁷ ve semavî¹⁷⁸ bir krallık olacağı sonucuna götürmektedir. Dürüst kimsenin bu krallıkta

¹⁷¹ Bkz. Boucher, 132 ; ayrıca bkz. Jeremias, 164, 170.

¹⁷² Bkz. Jeremias, 169.

¹⁷³ Bkz. Matta, 25: 1- 13; ayrıca bkz. D.D.C.C., 783; <http://www.TheTenVirgins.com>. The Ten Virgins, The Parables of Jesus Htm., haz. Schwager,, Seventh-day Adventist, V/508- 509.

¹⁷⁴ Bkz. Jeremias, 180.

¹⁷⁵ Bkz. Matta, 16: 28; ayrıca bkz. Matta, 6: 10’da geçen “Melekûtun gelsin” duası; Batuk, 191.

¹⁷⁶ Bkz. Matta, 25: 34.

¹⁷⁷ Bkz. II. Petrus, 1: 11.

¹⁷⁸ Bkz. II. Timoteus, 4: 18.

güneş gibi parlayacağı¹⁷⁹ ve tahtlar üzerinde oturacağı belirtilmektedir¹⁸⁰. Bu şekilde açıklanan eskatolojik krallık beklentisi, Hz. İsa öncesi döneme uzanmaktadır. Bu beklenti, İşaya Kitabı'nda Tanrı'nın, yakında aleme müdahale edeceği ve kötü gidişata son vereceği şeklinde yer almaktadır¹⁸¹. Bundan dolayı Yahudiler, bu egemenliğe hazırlık yapmak gerektiğini düşünmüşlerdir. Zamanın inancına paralel olarak Hz. Yahya ve ardından Hz. İsa, insanları tövbeye çağırarak, bu yaklaşan sona ve Tanrı'nın Krallığı'na hazırlamaya çalışmışlardır¹⁸². Bu hazırlıklar, krallığın henüz mevcut olmadığı şeklinde yorumlara yol açmıştır. Geleneksel Hristiyan düşüncesine göre bu, Tanah geleneğinde de vurgulanan, beklenen “Mesih” döneminin İsa'da gerçekleşmesidir. Yani Tanrı Krallığı, Mesih'in krallığıdır. Bu süreç, İsa Mesih'le başlamıştır ve İsa Mesih, Mesih Kral olarak ileride gelerek Tanrı'nın Krallığı dönemini tamamlayacaktır¹⁸³. Albert Schweitzer'in bu görüşte olduğu ve Hz. İsa'nın bu krallığın bir an önce gelmesi için Kudüs'e yazgısını çekmeye gittiği yolunda yorum yaptığı bildirilmektedir. Çünkü zafer sürecinin başlaması için bu çilenin çekilmesi zarurîdir ve Hz. İsa, bunun için kendini kurban edecektir¹⁸⁴. Böylece ölen buğday başağı kutsanmış bir hasatta ürün verecek¹⁸⁵ ve insanoğlunun “yeniden dönüşü (Parousia)”¹⁸⁶ gerçekleşecektir. Bu sonun başlangıcı, isyanlar ve savaşlarla olacaktır. Ardından gelen çağ ise, daha önce de bahsettiğimiz olağanüstülüklerin

¹⁷⁹ Bkz. Matta, 13: 43; ayrıca bkz. D.B., 480.

¹⁸⁰ Bkz. Matta, 19: 28, 20: 21; Markos, 10: 37; Luka, 22: 30; D.B., 480.

¹⁸¹ Bkz. İşaya, 7: 14; 11: 1- 9, 42: 1- 4.

¹⁸² Bkz. Şinasi Gündüz, Pavlos Hristiyanlığın Mimarı, Ankara 2004, 135, 187; ayrıca bkz. Katar, 91- 92.

¹⁸³ Bkz. Gündüz, 188; ayrıca bkz. Schuyler Brown, The Origines of Christanty, U.S.A. 1989, 61.

¹⁸⁴ Bkz. Markos, 14: 27; krş. Zekarya, 13: 7; ayrıca bkz. O.D.B., 219; Jeremias, 220; Batuk, 193- 194;

¹⁸⁵ Bkz. Yuhanna, 12: 24; ayrıca bkz. Jeremias, 220.

¹⁸⁶ Parousia, eskatolojide Hz. İsa'nın dünyaya yeniden dönüşünü ifade eden terimdir. Kelime, sonundaki eskatolojik dönüşü için kullanılmıştır. Bkz. Baybal, 68- 69; McKenzie, 638. Yunanca “hazır oluş”, “geliş”, “varış” gibi anlamlara gelmektedir. Yeni Ahit'te Hz. İsa'nın dünyanın sonundaki eskatolojik dönüşü için kullanılmıştır. Bkz. Baybal, 68- 69; McKenzie, 638.

yaşanacağı çağdır. Dört yüz yıl sürecek olan bu çağın ardından bütün insanlık ölecek ve hesap günü gelecektir¹⁸⁷.

Tanrı'nın Krallığı'nın zamanının bir diğer telakkisi, ilan edildiği sırada halihazırda mevcut olduğudur. Luka'da anlatıldığına göre Ferisiler, Hz. İsa'ya Tanrı'nın Krallığı'nın ne zaman geleceğini sorduklarında onlara “Allah'ın melekûtu gözle görülerek gelmez; ne de: işte burada! Yahut: Orada! Diyeceklerdir: Çünkü işte Allah'ın melekûtu içinizdedir”¹⁸⁸ diye cevap vermiştir. Bu ifadenin izahı konusunda B. Chilton ve A.V. Harnack gibi isimlerden yapılan nakile göre, Krallık düşüncesi eskatolojik değil, Hz. İsa'yı dinleyenlerin tecrübesinde mevcut bir krallıktır¹⁸⁹. Bu yoruma göre krallık, dokunulabilir ve hissedilebilir bir güçtür. O, inananların kalbine nüfuz ederek ve onlar tarafından algılanarak gerçekleşir. Bu Krallık, fertlerin kalbine Tanrı'nın hâkim olmasıdır. Hz. İsa, bu dünyada iki egemenlikten bahsetmektedir. Bunlardan biri “Tanrı'nın egemenliği”, diğeri “Şeytan'ın egemenliği” dir. Tanrı'nın egemenliğine giren kişi, Şeytan'ın egemenliğinden kurtulmuş olur. “İyi tohumlar arasına ekilen deliceler”¹⁹⁰ meseline tarladaki iyi tohumlar, Tanrı'nın bu egemenliğine tâbi olan topluluğu; deliceler ise Şeytan'ın egemenliğine tâbi olanları temsil etmektedir. Bahsedilen Tanrı'nın Krallığı, yanlış inançları terk ederek Tanrı'ya îman edip, emirlerini yerine getirmek sûretiyle Tanrısal iradenin insan rûhuna egemen olmasıdır. Hz. İsa, bir seferinde, söylediklerini onaylayan din bilginine “Sen Tanrı'nın Krallığı'ndan uzak değilsin”¹⁹¹ demiş ve Tanrı'nın

¹⁸⁷ Bkz. Baybal, 62- 64, 70; daha geniş bilgi için ayrıca bkz. Heaster, 177.

¹⁸⁸ Bkz. Luka, 17: 20- 21; ayrıca bkz. McKenzie, 480; O.D.C.C., 783; Köhler, J.E., VIII/503; Batuk, 198- 199.

¹⁸⁹ Bkz. Gündüz, 188; ayrıca bkz. Mahmut Aydın, Tarihsel İsa – İmanın Mesih'inden Tarihin İsa'sına, Ankara 2002, 39; Batuk, 191.

¹⁹⁰ Bkz. Matta, 13: 24- 30, 36- 43; ayrıca bkz. Gündüz, 189- 190.

¹⁹¹ Bkz. Markos, 12: 28- 34.

isteklerini yerine getirenlerin Göklerin Melekûtu'na gireceğini vurgulamıştır¹⁹². Sonuç olarak Tanrı'nın Krallığı, insanın davranışına, yaşamına Tanrısal iradenin hâkim olmasıdır denilebilir. Bu anlamıyla Tanrı Krallığı, hâlihazırda mevcuttur ve Tanrı'ya inanan, O'nun emirlerini tutan ve O'nu hayatında tek egemen kabul eden kimse, bu Krallığa girmiş demektir¹⁹³.

Luka'da geçen ve yukarıda vermiş olduğumuz “Allah'ın melekûtu gözle görülerek gelmez; ne de: İşte burada! Yahut: Orada diyeceklerdir; çünkü işte Allah'ın melekûtu içinizdedir”¹⁹⁴ sözünden yola çıkarak ortaya konulan bir diğer görüş, önceki iki yorumun arasını uzlaştıracı görünmektedir. Bu görüşe göre Tanrı'nın Krallığı'nı “halihazırda mevcut” ya da “eskatolojik” olmak üzere keskin çizgilerle ayırmaktansa, bir süreç olarak değerlendirmelidir. Tanrı'nın Krallığı mevcuttur, ancak reel olarak fark edilemez. Bu krallık, şimdi ve gelecekte olmak üzere çift yönlü bir yapıya sahiptir. Bu çift yönlü yapı, bazı mesellerde açıkça gözükmemektedir. Tohum ekicinin dört çeşit toprağa ektiği tohumlar ve bunların akıbeti¹⁹⁵ veya küçük bir tohum iken olağanüstü boyutlara gelinceye dek büyüyen hardal tohumu¹⁹⁶ mesellerinde anlatıldığı gibi, Krallığın başlangıcı ve büyümesi süreci, Hz. İsa'nın birinci gelişiyi başlamıştır. Devam etmekte olan bu süreç, Hz. İsa'nın ikinci gelişiyi (Parousia) tamamlanacaktır¹⁹⁷. O, topraktaki bir tohum gibi büyüyecek ve başlangıcı küçük bir grubu muhatap alıyorken, finalde büyük bir ağaç olarak bütün ulusları içine alacaktır¹⁹⁸. Saklı bir hazine¹⁹⁹ gibi gizli olan ve insanın

¹⁹² Bkz. Matta, 7: 21.

¹⁹³ Bkz. Gündüz, 191; ayrıca bkz. Mehmet Paçacı, Kur'an ve Ben Ne Kadar Tarihseliz, Ankara 2000, 29.

¹⁹⁴ Bkz. Luka, 17: 20- 21.

¹⁹⁵ Bkz. Matta, 13: 3- 9, 18- 23; Markos, 4: 3- 9, 14- 20; Luka, 8: 5- 8, 11- 15; McKenzie, 480.

¹⁹⁶ Bkz. Matta, 13: 31- 32; Markos, 4: 30- 32; Luka, 13: 18.

¹⁹⁷ Bkz. McKenzie, 480- 481; ayrıca bkz. Deville – Grelot, K.K.T.S., 557- 558; Batuk, 191.

¹⁹⁸ Bkz. Matta, 13: 31; ayrıca bkz. Deville – Grelot, K.K.T.S., 557.

¹⁹⁹ Bkz. Matta, 13: 44; benzer bir mesel için bkz. Matta, 13: 45- 46.

ancak kendi “içinde” idrak edebileceği bu krallık, Tanrı’nın tayin ettiği vakte kadar²⁰⁰ gelişmeye devam edecektir. Başlangıç ve tamamlanış arasındaki geçmesi gereken ara dönem “şahitlik dönemi”²⁰¹ ve Kilise’nin zamanıdır. Çünkü Hz. İsa, Krallığın anahtarlarını Petrus’a emanet etmiştir²⁰². Petrus’un Apostolik Kilise’deki²⁰³ konumu düşünülünce, Krallığın Kilise ile ilişkisi daha da anlam kazanmaktadır²⁰⁴. II. Vatikan Konsili’nde alınan kararlar, Kilise’nin görevi “bütün insanlar arasında Mesih’i ve Tanrı’nın Krallığı’nı ilan ve tesis etmek olarak belirlenmiştir. Krallığın tohumu yavaşça gelişirken Kilise, bunun tamamlanmasını arzu edecektir²⁰⁵. Sonuç olarak bu haliyle Krallık, hem şu anda, hem de gelecekte; hem olmuş, hem de henüz olmamıştır²⁰⁶.

b. Dînin / Dîni Kuralların Yorumlanması:

Hz. İsa’nın yaşadığı dönemde yürürlükte olan Musa şeraiti idi. Bu şeriat içinde Hz. İbrâhim’den kalma bir akit işareti olan sünnet²⁰⁷ ve yine Tanah’a dayanan Sebt Günü²⁰⁸ önemli konuma sahipti. M.Ö. II. yüzyılda din bilginlerinin meydana getirdiği “Yazıcılar” sınıfı ortaya çıkmıştı ve halkın ibadetlerini yöneten bu insanların toplumda baskın bir gücü vardı. Ayrıca Hizmetini Levililere mensup rahiplerin yürüttüğü Kudüs Mâbedi’nin de Yahudiler nazarında önemi büyüktü²⁰⁹. Bu ortamda yetişen Hz. İsa, dönemin Yahudilerinin zannettiği gibi Musa Şeriatı

²⁰⁰ Bkz. Markos, 13: 32- 36; ayrıca bkz. O.D.B., 219.

²⁰¹ Bkz. Yuhanna, 15: 27; Resullerin işleri; 1: 8; ayrıca bkz. Deville – Grelot, K.K.T.S. 558.

²⁰² Bkz. Matta, 16: 19; ayrıca bkz. O.D.C.C., 783.

²⁰³ Apostolik Kilise, havarilere özgü ve onların önderliğinde kurulan ilk Hristiyan cemaatinin oluşturduğu Kilisedir. Bkz. Mehmet Aydın, Hristiyanlık, 17.

²⁰⁴ Bkz. O.D.C.C., 783; geniş bilgi için ayrıca bkz. Batuk, 212- 218.

²⁰⁵ Bkz. Wordsworth Encyclopedia of World Religions, Great Britain 1999, 165; ayrıca bkz. O.D.B., 219.

²⁰⁶ Bkz. Boucher, 65.

²⁰⁷ Bkz. Tekvin, 17: 10- 14.

²⁰⁸ Bkz. Tekvin, 2: 1- 3; çıkış, 20: 11.

²⁰⁹ Mehmet Aydın, Hristiyanlık, 6- 7.

(Tora)' ni reddetmemiş, bilakis görevinin onu tamamlamak olduğunu söylemiştir²¹⁰. Bununla birlikte şeriatî yanlış yorumlamalarından dolayı Yahudi din bilginleriyle zaman zaman tartışmaya girmiştir. Bu kimseler, şeriatî menfaatleri doğrultusunda uyguluyor ve dini kullanarak toplum üzerinde nüfuz sağlamaya çalışıyorlardı. Özellikle Yahudi dînî gruplarından olan Ferisiler, lafızcı ve katı şeriat anlayışlarıyla dini uygulanması çok zor bir forma sokuyorlardı. Bundan dolayı Hz. İsa, onları sık sık ikiyüzlülükle suçlamıştır.²¹¹ Onları “körlerin kör klavuzu”²¹² olmakla suçlamış ve daha önce zikrettiğimiz “katil bağcılar”²¹³ gibi mesellerle eleştirmiştir.

Hz. İsa'nın geldiği dönemde Yahudi toplumunda şekilcilik ön planda idi. Buna karşı çıkan Hz. İsa, hareketin kaynağı olan kalbe, zihniyete ve niyete özel bir önem atfetmiştir. “Ağıza giren şeylerin değil de, ağızdan çıkan şeylerin insanı kirlettiğini, çünkü onların kalpten çıktığını”²¹⁴ söyleyerek bu gerçeği dile getirmiştir.

Hz. İsa, şeriatin metni ve lafzından ziyâde, onun amaç ve hikmetlerini öncelemiştir²¹⁵. Bu yüzden Yahudi din bilginleriyle ihtilafa düştüğü konulardan biri Sebt Günü ile ilgiliydi. Yahudilikte Sebt Günü'ne riâyet, dindarlığın ölçüsü kabul ediliyor ve o gün hiçbir iş yapılmıyordu. Hz. İsa'nın şakirtleri ise o günlerden birinde ekinler arasından geçerken başaklardan koparmışlardı²¹⁶. Yine bir Sebt Günü'nde Hz. İsa, sinagogda eli felçli bir adama şifa vermişti²¹⁷. Bu olaylar, Sebt Günü ihlâli gerekçesiyle Yahudi din adamlarının tepkisini çekmişti. Oysa Sebt günü hastayı iyileştirmek, Rabbinik gelenekte suç sayılmıyordu ve M.Ö. II. yüzyıldaki Makkabiler

²¹⁰ Bkz. Matta, 5: 17- 20; Luka, 16: 17; ayrıca bkz. Herford, U.J.E., VI/86; Atâurrahîm, 40; Jacobs, J.E., VII/162.

²¹¹ Bkz. Gündüz, 194.

²¹² Bkz. Matta, 15: 14, Luka, 6: 39.

²¹³ Bkz. Matta, 21: 33- 43; Markos, 12: 1- 11; Luka, 20: 9- 18.

²¹⁴ Bkz. Matta, 15: 10- 20.

²¹⁵ Jacob, 73; ayrıca bkz. Gündüz, 199; Jacob– Iannitto, 95.

²¹⁶ Bkz. Matta, 12: 1- 8, ayrıca bkz. Doğrul, 61; Herford, U.J.E., VI/86; Jacobs, J.E., VII/162.

²¹⁷ Bkz. Matta, 12: 9- 13; ayrıca bkz. Doğrul, 61; Herford, U.J.E., VI/86.

zamanından beri (I. Makkabiler, 2:32) “hayat için tehlike varsa Sebt’in ertelenebileceği” prensibi mevcuttu. Ayrıca, aldığı tepki nedeniyle kullandığı “İnsanoğlu Sebt’in de Rabbidir”²¹⁸. İfadesi ise “Sebt insan içindir, insan Sebt için değildir” diyen Talmudik ifadenin bir başka versiyonuydu²¹⁹. Oysa Yahudiler, Ahit için yaratıldıklarına inanıyorlardı. Çünkü Yeremya’da ifade edildiği gibi “Yasa onların yüreklerine yazılmıştı”²²⁰. Dolayısıyla yasa insan için değil, insan yasa içindi. Hz. İsa ise insanı “birey” olarak önelemiş, toplumsal düzenlemelerin ve yasanın insan için olduğunu vurgulamıştır²²¹.

Hız. İsa, Ferisilerin şekilciliğini pek çok kez eleştirmiş ve asıl önemli olanın samimiyet ve sevgi olduğunu ifade etmiştir²²². O, sevgi ve Tanrısal hukuku birlikte ele almış, sevgi ve samimiyet olmadan katı bir şekilde hukuka riâyet etmeyi eleştirmiştir²²³. Nitekim Ferisi ve vergi mülteziminin duasıyla ilgili meselinde²²⁴ bu gerçeği anlatmak istemiştir. Meselde Ferisi, ellerini göğse kaldırmış bir halde sakındığı günahları ve yaptığı iyi amelleri saymaktadır. Vergi mültezimi ise bir köşede, başı önünde dua etmektedir. Duası ise sadece merhamet etmesi için Tanrı’ya yalvarmaktan ibarettir ve sonuçta samimiyeti sebebiyle daha temizlenmiş olarak evine dönmüştür²²⁵.

²¹⁸ Bkz. Markos, 2: 28; ayrıca bkz. Herford, U.J.E., VI/86.

²¹⁹ Bkz. Herford, U.J.E., VI/86; ayrıca bkz. Doğrul, 61; Jacob–Iannitto, 95.

²²⁰ Bkz. Yeremya, 31: 33- 34; ayrıca bkz. Aytunç Altundal, Üç İsa, Ankara 2002, 64- 66.

²²¹ Bkz. Altundal, 64- 66.

²²² Bkz. Jacob, 75.

²²³ Bkz. Gündüz, 198; ayrıca bkz. Renan, 53.

²²⁴ Bkz. Luka, 18: 9- 14.

²²⁵ Bkz. Boucher, 24, 94- 96; ayrıca bkz. Gündüz, 200; <http://www>. Pharisee, The Parables of Jesus Htm., haz. Schwager.

c. Ahlâki ilkelerine dair Konular:

Hız. İsa mesellerinde ahlakî ilkelere de vurgu yapmıştır. Bu çerçevede merhamet sahibi olmak, affedici olmak, mütevâzı ve samimi davranmak gibi birçok ahlakî prensip, iyi bir insan ve iyi bir inanır olmanın gerekleri olarak vurgulanmıştır.

Sevgi, şeriatın yorumlanmasında da ele aldığımız gibi, Hız. İsa'nın en çok üzerinde durduğu mefhumlardan biridir. Ona göre önce Tanrı, sonra komşu sevilmelidir²²⁶. Sevgi emri üzerine kurgulanan önemli mesellerden biri, hırsızların soyduğu ve dövdüğü adama yardım eden Sâmiriyelinin meselidir. Hız. İsa, bu meseli ebedî hayata götüren yolun ne olduğunu soran Yahudi bilginine hitaben anlatmıştır. Mesel, Tanrı ve komşu sevgisi insanın hayatına hakim olmadıkça bilginin beyhude olduğunu anlatmak için söylenmiştir. Burada önemli olan “komşu” kelimesinin kapsamına kimlerin girdiğidir. Bu, o dönemde üzerinde çokça tartışılan bir konu olmuştur. Ferisiler, ferisi olmayanları dışlıyordu ve bir başka grup olan Esensiler ise, kendileri dışındakileri “karanlığın oğulları” olarak adlandırıyorlardı. Bu nedenle komşu teriminin sınırlarının nerelere kadar uzandığı önemli bir sorun idi. Hız. İsa, anlattığı bu meselle, sevgi konusundaki sınırların genişliğine ve kökeni ne olursa olsun herkesin sevilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır²²⁷.

Mesellerde üzerinde durulan bir diğer ahlakî erdem, “affetmek” tir. Hız. İsa, af ve merhamet gibi kavramlara önem vermiştir. “Sağ yanağına kim vurursa, ona ötekini çevir”²²⁸ diyerek affetmenin intikam almaktan daha fazîletli olduğunu vurgulamıştır. “Efendisine olan borcu efendisi tarafından affedildiği halde, kendine borçlu olan birine zulmeden merhametsiz uşağın meseli”²²⁹ de affetme konusunu

²²⁶ Bkz. Matta, 22: 37- 39.

²²⁷ Bkz. Jeremias, 203; ayrıca bkz. Jacobs, J.E., VII/162; Jacob— Iannitto, 95.

²²⁸ Bkz. Matta, 5: 39.

²²⁹ Bkz. Matta, 18: 23- 35; ayrıca bkz. Jeremias, 210.

işletmektedir. Borcu affedilen uşak, aynı büyüklüğü kendisine borçlu olan arkadaşına gösterememiş ve onu zindana attırmıştır. Bu meselde altı çizilen “yürekten bağışlamak” önemli bir vurgudur. Affetme yürekten olmalıdır ve insan Tanrı’dan gördüğü affediciliği başkasına karşı da göstermelidir²³⁰.

Hız. İsa, “tevâzu” konusunu da önemsemiş ve kendini beğenmişliği eleştirmiştir. “Çöp ve mertek”²³¹ meseliyle kendini üstün ve kusursuz görüp başkalarının kusurlarını araştırmayı tevazu anlayışına ters görmüştür. “Ferisi ve vergi mülteziminin duası”²³² meselinde gösteriş değil, tevazu içinde dua edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Çünkü o, gösteriş içinde ibâdet edilmesini iki yüzlülük olarak değerlendirmiş ve böyle yapanların, ibadetlerinin mükafatını bu dünyada alacaklarına inanmıştır²³³. Tevazu hakkında söylediği “her kendini yükselten alçaltır ve kendini alçaltan yükseltir”²³⁴ sözü bu konuda önemli bir düsturdur.

Hız. İsa’nın vurgu yaptığı bir diğer husus, “sadelik” hatta “fakirlik” tir. O, sade bir hayatı tercih etmiş, yiyecek ve giyecek kaygısı çekmenin doğru olmadığını ifade etmiştir. Çünkü onun anlayışında inanan insan, Tanrı’nın himayesine tam bir teslimiyet ile güvenmelidir. Bu güven, “göğün kuşları” ve “tarladaki çiçekler” in teslimiyeti ile resmedilmiştir. Tanrı onların ihtiyacını verdiği gibi, inanan insanın da ihtiyacını verecektir. Hız. İsa’nın bu bakış açısı, çalışmaya değil, malı haksız biçimde çoğaltmaya karşı bir itirazdır ve tembelliğe dayanmadıkça bu bakışın, rûhun yükselişine hizmet edeceğine inanmıştır²³⁵. Ayrıca “hiç kimse iki efendiye birden kulluk edemez; çünkü ya birinden nefret eder ve ötekini sever, yahut da birini tutar,

²³⁰ Bkz. Jeremias, 210- 213.

²³¹ Bkz. Matta, 7: 3- 5.

²³² Bkz. Luka, 18: 9- 14.

²³³ Bkz. Matta, 6: 2, 5, 16; ayrıca bkz. Renan, 54; Boucher, 24, 94– 96.

²³⁴ Bkz. Luka, 14: 11, 16: 19- 31.

²³⁵ Bkz. Jeremias, 214- 215; ayrıca bkz. Renan, 106; <http://www>. The Birds of Heaven, The Parables of Jesus Htm., haz. Schwager.

ötekini hor görür. Siz Allah’a ve mammona²³⁶ kulluk edemezsiniz”²³⁷ derken maddi zenginliğin insanı tutsak edişinden bahsetmiştir. “Devenin iğne deliğinden geçmesi, zengin adamın Allah’ın Melekûtu’na girmesinden daha kolaydır”²³⁸ meseliyle ise, fakirlerin gözetilip kollanılmadığı ve hakkı verilmeyen bir zenginliğin Krallığa girmeye engel olduğunu vurgulamıştır. Fakir olanları ise bu krallıkla müjdelemiştir²³⁹. İnsanın, bu dünyadaki malını yoksulların hizmetine sunmasını ve gökte güvenin yemeyeceği, hırsızların zarar veremeyeceği hazineler biriktirmesini istemiştir²⁴⁰.

d. Toplumsal İlkelere Dair Meseller:

Hiz. İsa’nın yaşadığı dönemde Yahûdi toplumu, çeşitli görüş ayrılıklarına göre bazı hiziplere ayrılmıştı. Bu topluluklar; Ferisiler, Sadukiler ve Essenilerdi²⁴¹. Bunlardan Ferisiler, şeriatı ihlal ettiğini düşündükleri için, Sadukiler ise sosyal ve siyasî düzeni ellerinden kaybetmek istemedikleri için Hiz. İsa’ya karşı düşmanca davranmışlardır²⁴². Bu kimseler, Hiz. İsa’yı, şeriatın yorumunda olduğu gibi, toplum

²³⁶ Mammon, Eski Sûriyelilerde zenginlik tanrısının adı; haksızlıkla elde edilmiş ve kötüye kullanılan mal; dünya malına tapınma gibi anlamlara gelmektedir. Bkz. Vasıf Okçugil, İngilizce– Türkçe Büyük Lügat, İstanbul 1943, 839; ayrıca bkz. Pars Tuğlacı, İngilizce – Türkçe Sözlük, İstanbul 1966, 361.

²³⁷ Bkz. Matta, 6: 24.

²³⁸ Bkz. Matta, 19: 24; ayrıca bkz. Jomier, 42.

²³⁹ Bkz. Luka, 6: 20; Matta, 5: 3.

²⁴⁰ Bkz. Matta, 6: 19- 20.

²⁴¹ Bu gruplardan biri olan ve İbranice anlamı “kendini ayrı tutan”, “temiz olmayan şeyden kendini uzak tutan” olan Ferisiler (ibr. Peruşim), şeriate sıkı bağlılıklarıyla bilinirlerdi. Onların çoğunu yazıcılar sınıfı oluşturuyordu. İktidara karşı sessiz kalmayı tercih eden Ferisiler, dini kurallara aşırı bağlılıklarının verdiği gururla diğer insanları hor görüyorlardı. İkinci grup olan Sadukiler (ibr. Sadukim), itikat ve amel konusunda Ferisilere muhalifteler. Kulun ölümsüzlüğüne, ahiret ve kadere inanmayan bu grup, aristokrat sınıfı temsil ediyordu. Ayrıca siyasete karışarak Romalı idareciler ile işbirliği yapıyorlardı. Kendilerini Harun soyuna dayandıran Sadukiler, Kudüs Mâbedi’nin hizmetini ellerinde bulunduruyorlardı ve bu, onlara imtiyaz sağlıyordu. Esseniler (ibr.İssiyim) diye bilinen grup ise, cemaat halinde, çölde mistik bir hayatı benimsemişlerdi ve kendilerini tamamen Allah’a adanmışlardı. Kaderciler olarak bilinirler, ruhun ölümsüzlüğüne inanırlar ve sade bir hayatı tercih ederlerdi. Tora’ya titizlikle bağlı olan mezhep, onun öğretilerine göre yaşamaya çalışmaktaydı. Bu gruba, yaşadıkları bölge olan Ölü Deniz (Lut Gölü) civarındaki Kumran Mağaralarında bulunan ve onlardan bahseden tomarlar nedeniyle “Ölü Deniz Yazmaları Mezhebi” de denilmektedir. Bkz. Tümer – Küçük, 233- 35; ayrıca bkz. Mehmet Aydın, Hristiyanlık, 10- 12; Boucher, 82; Jeremias, 223; Atâurrahîm, 27-31.

²⁴² bkz. Tümer- Küçük, 234.

dışına itilmiş kimselerle beraber olduğu için de eleştirmişlerdir. Çünkü onlara göre beklenen Mesih, Tanrı'nın Krallığı'nı kurmak için kutsal olanları, şeytanî güçlerden ayırmalıydı. Oysa Hz. İsa, günahkarları ve vergi mültezimlerini etrafında topluyordu. Onun talebeleri arasında her tip insan mevcuttu. Bu ise bazılarının hem merakını, hem de öfkesini çekmiştir²⁴³. Hz. İsa ise, bu davranışın hikmetini “deliceler ve buğdaylar²⁴⁴ meseli ve “balık ağı”²⁴⁵ meseliyle açıklamaya çalışmıştır. Onun daveti, ayırım yapmaksızın herkesi içine alıyordu. Bununla birlikte, gerek delicelerin buğdaylardan, gerekse kötü balığın iyi balıktan ayrılması için tayin edilen vakit beklenilmeliydi. Bu vakte kadar tövbe için zaman verilmeliydi. Hz. İsa, tayin edilen bu vakitte günahkarların erdemlilerden ayrılması işini Tanrı'ya bırakmıştı. Bu eskatolojik yargı²⁴⁶ vakti gelmeden insanları dışlamak ise doğru olmazdı. Ayrıca onun kanaatine göre “sağlamlardan ziyade hasta olanların hekime ihtiyacı vardı”²⁴⁷ ve tebliğ günahkarlara da ulaştırılmalıydı. Hz. İsa'nın bu günahkarlara yakınlığı, aynı zamanda, onların tövbelerinin ve Tanrı'nın affediciliğinin de bir ifadesiydi. “Kayıp koyun” un bulunmasıyla çobanın duyduğu sevinç gibi, günahkarın tövbesi üzerine Tanrı'nın duyduğu memnûniyete ortak olunmalıydı²⁴⁸.

Hız. İsa'nın toplumsal anlamda tepki çeken bir devrimi de, talebe halkasında, Yahudilerce ikinci sınıf muâmele gören kadınlara yer vermesiydi. Yahudiler, geleneksel bakış açısının etkisiyle yaratılış bakımından kadının erkekten daha aşağı olduğuna inanıyorlardı. Onların inancına göre Tanrı, kadınları dolaylı yollardan (Adem'in kaburga kemiğinden) yaratmıştı. Ayrıca Havva'nın Cennet'ten düşüşü

²⁴³ Bkz. Jeremias, 139- 146; ayrıca bkz. Jacob- lannitto, 96; Boucher, 87; Grant, 82; Paçacı, 24- 25; Jomier, 56- 58; Jacob, 78- 80.

²⁴⁴ Bkz. Matta, 13: 24- 30, 36- 43; ayrıca bkz. Boucher, 66, 82; Jeremias, 223- 224.

²⁴⁵ Bkz. Matta, 13: 47- 50; ayrıca bkz. Boucher, 82; Jeremias, 225.

²⁴⁶ Bkz. Boucher, 82; ayrıca bkz. Jeremias, 139, 223- 226.

²⁴⁷ Bkz. Luka, 2: 17; ayrıca bkz. Jeremias, 125.

²⁴⁸ Bkz. Luka, 15: 4- 7; ayrıca bkz. Boucher, 96, 101- 104; Jeremias, 131- 136; O.D.B., 203.

hikayesi unutulmuyor ve kadınlar, şeytan'ın arkadaşları olarak görülüyordu. Sinagoglarda erkekler, bazen kadın yaratılmadıkları için Tanrı'ya şükrediyorlardı. Hz. İsa, bu tutumları değiştirmek için büyük bir adım atmış ve etrafında kadınların bulunmasına müsaade etmiştir.²⁴⁹ Hatta fahişe olarak bilinen bir kadının başına ve ayağına yağ sürmesine bile izin vermiştir²⁵⁰. Onun, “kayıp gümüş parasını arayan kadın”, “adaletsiz hâkimin haksızlık ettiği kadın” ve “on gelinlik kızın” hikayelerinde görüldüğü gibi, kadınlara mesellerinde yer vermesi, onlara verdiği değerin bir göstergesi olmuştur²⁵¹.

Hz. İsa, mesellerinde toplumsal ve ikili ilişkilere de yer vermiştir. İnsanların birbirleriyle ilişkilerinde gözetmeleri gereken birçok âdab ve terbiye kuralı, onun mesellerine konu olmuştur. Ayrıca toplumun devletle ilişkisi konusunda da bir ölçü çizerek, isyankar bir tutum içine görmektense daha itidalli bir yol izlenmesi gerektiğini “Kayser'in şeylerini Kayser'e Allah'ın şeylerini Allah'a ödeyin”²⁵² meselinde olduğu gibi ifade etmiştir.

C. YENİ AHİT' İN MESAJININ ANLAŞILMASINDA MESELLERİN ÖNEMİ

Yeni Ahit'in içinde geniş yer tutan meseller, onun mesajının daha iyi anlaşılması noktasında önemli bir konuma sahiptir. Biz bu başlık altında Yeni Ahit mesellerini bu açıdan ele almaya çalışacağız.

²⁴⁹ Bkz. Grant, 82- 84.

²⁵⁰ Bkz. Luka, 7: 36- 39, 10: 38- 42.

²⁵¹ Bkz. Luka, 15: 8- 10, 18: 1- 8; Matta, 25: 1- 13; ayrıca bkz. Grant, 84.

²⁵² Bkz. Matta, 22: 21.

1. Yeni Ahit'in Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin Faydaları

Sözün daha tesirli anlatılması ve mesajın daha iyi anlaşılması noktasında mesellerin önemi göz ardı edilemez. Bu gerçekten yola çıkarak mesellerin Yeni Ahit mesajının anlaşılmasında sağlayacağı yararların bir kısmını şu şekilde sıralayabiliriz:

a. Hz. İsa, kullandığı bu meseller sayesinde öğretisini canlı ve kalıcı bir şekilde ifade etmiştir. Böylece soyut kavramlar, somut ve anlaşılabilir ifade kalıplarına dökülmüştür. Örneğin “Tanrı’nın Krallığı” gibi soyut ve gizemli konularda sunulan tasvirler sayesinde dinleyiciye bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu krallığın başlangıcı, gelişimi ve olgunlaşması gibi evreler, bitkisel bir ritimle tasvir edilerek somutlaştırılmıştır²⁵³.

b. Kullanılan bu meseller sayesinde insanlar, düşünmeye ve kavramaya zorlanılmıştır. Bu sürecin sonunda ise ikna olma, fikirsel ve kalbî bir dönüşüm gerçekleşmektedir. Çünkü Yeni Ahit hikayelerinde amaç, diğer halk hikayeleri gibi insanları eğlendirmek değil, onları ikna etmek ve içlerindeki büyük dönüşümü gerçekleştirmektir. Meselin lafzî/literal anlamının altında yatan ve dolaylı yoldan sunulan asıl anlamı, hikayede sunulan ders, öğüt ve vurgulanmak istenilen derstir. İnsanları ikna olmaya sevkeden ve dönüştürmeye yarayan da bu ikinci boyuttur. Kendini sorgulayan ve yargılayan insan, bu yolla harekete geçmektedir²⁵⁴.

c. Mesellerin bir diğer faydası, o dönemde Hz. İsa’nın muhatabı olan ve ona inanan insanlara ümit vermesidir. Çünkü onlar, inançlarından dolayı büyük bir çileyi de üstlenmiş oluyorlardı ve uzun vadeli mutluluğun yegâne anahtarı ise imanlarıydı. Hardal tohumu meseline²⁵⁵ olduğu gibi, küçük bir grupta başlamışlardı, ama zamanla onlara vadedilen krallık, milletleri bir araya toplayan muazzam bir finalle

²⁵³ Bkz. Jomier, 69; ayrıca bkz. Boucher, 15; <http://www.Rarables-Wikipedia>. Rarables- Wikipedia, the free encyclopedia.

²⁵⁴ Bkz. Boucher, 15; ayrıca bkz. Sesboué, K.K.T.S, 655.

²⁵⁵ Bkz. Markos, 4: 30- 32; Matta, 13: 31- 32; Luka: 13: 18- 19.

sonuçlanacaktı ve bu, onlar için büyük bir ümit kaynağı idi²⁵⁶. Ayrıca, “hakimi sürekli sıkıştırarak sonunda hakkını alan ısrarcı dul” meselinde²⁵⁷ olduğu gibi, duâda ısrar ve devamlılığın, sonunda kabûle vesile olacağı ve günahkarın atfedilip krallığa kabul edileceği yolundaki meseller de²⁵⁸ onlar için ümit ışığı oluyordu.

d) Biz, meseller sâyesinde, Hz. İsa’nın yaşadığı dönemde dînî, sosyal ve siyasî alanlarda ne gibi sıkıntılar olduğu, Hz. İsa’nın vazifesini yerine getirirken kendi toplumundaki bazı gruplarca nasıl karşılandığı ve tepki aldığı konusunda veriler elde etmekteyiz. Ferisiler, yazıcılar ve Sadukiler gibi grupların Hz. İsa’ya karşı tutumu ve Hz. İsa’nın onlara cevabı konusunda pek çok ipucu elde edebilmekteyiz. “Toprağını ele geçirmek için bağ sahibinin oğlunu öldüren katil bağcıların” meseli,²⁵⁹ deliceler ile buğdayların” meseli²⁶⁰ ve daha birçoğu Hz. İsa’nın hitap ettiği toplumun ve ona tepki gösteren grupların yapısını sunan mesellerdir²⁶¹. Bu meseller sayesinde hem Hz. İsa’nın iç dünyasıyla buluşma, hem de I. yüzyıl Filistin’inde karşılaştığı olayları görme imkanı bulmaktayız²⁶².

e) Yeni Ahit meselleri aynı zamanda bize Hz. İsa’dan sonra İncilleri kaleme alan erken dönem Hristiyan toplumunun pek çok konudaki bakış açısını da göstermektedir²⁶³. Çünkü Hz. İsa’nın ardından meseller, erken dönem Hristiyanlık ve erken Kilise’de varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu evrede meseller, bir takım değişikliklere maruz kalmıştır. İlk dönem Hristiyan topluluğu, kendi ihtiyaçlarını karşılama vasıtası olarak mesellerde adaptasyon ve değişiklik yapmış, hatta kendi kendilerine yeni bir materyal ortaya koyabilmişlerdir. Bu nedenle kimi bilim

²⁵⁶ Bkz. <http://www>. Term – Papers, Us, New Testament Parables.

²⁵⁷ Bkz. Luka, 18: 1- 8.

²⁵⁸ Örnek olarak bkz. Matta, 21: 28- 32; Luka, 15: 11- 32.

²⁵⁹ Bkz. Markos, 12: 1- 11; Matta, 21: 33- 43; Luka, 20: 9- 18.

²⁶⁰ Bkz. Matta, 13: 24- 30, 36- 43.

²⁶¹ Geniş bilgi için bkz. Jeremias, 139, 149; Jacob– Iannitto, 96; Boucher, 87; Grant, 82.

²⁶² Bkz. Boucher, 9, 53.

²⁶³ Bkz. Mahmut Aydın, 139.

adamlarına göre, Hz. İsa'nın orjinal söz ve fiilleri ile erken dönem Hristiyan toplumu tarafından yapılan değişikliklerin ve ilavelerin bir arada bulunması, Sinoptik İncillerin bir vasfı olarak kabul edilmelidir. Meseller, Hz. İsa'nın orjinal öğretisi olmakla beraber, şifahî gelenek boyunca bir takım değişikliklere maruz kalmıştır. Onların, Hz. İsa'nın ağzından çıktığı şekliyle korunduğunu kesin bir dilde söylemek elbette mümkün değildir²⁶⁴. Mesellerin uğradığı değişiklikleri, Joachim Jeremias, kitabında “değişim prensipleri” adı altında şu şekilde sıralamıştır:

1. Mesellerin Grekçeye tercümesi esnasında anlamında meydana gelen değişiklikler;
2. Aynı sebepten dolayı temsil edici materyaldeki değişiklikler;
3. Mesellerin ilavelerle süslenmeye çalışılması sonucu oluşan değişiklikler;
4. Tanah pasajlarının ve halk hikayelerinin, Yeni Ahit materyallerinin şekillenmesine etkisi sonucu oluşan değişiklikler;
5. Orjinalinde hasımlara ya da kalabalıklara hitaben söylenen mesellerin, erken Kilise tarafından Hristiyan toplumuna atfedilmesi;
6. Hristiyan toplumuna yapılan bu atıftan dolayı, vurgunun da eskatolojiden ziyade nasihat boyutuna kayması;
7. Erken Kilisenin, kendi misyonerliği ve “parousia” dönemine kadar üstlendiği rol nedeniyle, meselleri kendi durumuna uyarlamak için yorumlaması ve genişletmesi;
8. Erken Kilisenin, meselleri, nasihat vermek amacıyla alegorik olarak yorumlamaları;

²⁶⁴ Bkz. Boucher, 52- 54; ayrıca bkz. Jeremias, 113.

9. Mesellerin birbiri içinde eritilerek sıralı mesel koleksiyonlarının oluşturulması;

10. Mesellerin anlamını değiştirerek bir ortama kazandırma, umûmîleştirme ve sonuçlar ilave ederek evrensel bir anlam kazandırılması²⁶⁵.

Bu zikredilen unsurları göz önünde bulundurmak, mesellerin orjinal anlamının keşfi için yardımcı olacaktır. Ayrıca bu, ilk dönem Hristiyan topluluğunun bakış açıları doğrultusunda mesellerde yaptıkları değişiklikleri göstermesi bakımından da önemlidir.

f) Bu meseller sayesinde pek çok pratik ahlak ilkesi belirlenmekte ve şeriatin yorumlanması ve insanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi konusunda düsturlar sunulmaktadır. Mesellerde rol alan şahısların davranışları ve bu davranışların sonuçları, okuyucuya günlük yaşamda doğru davranışları keşfetme adına yönlendirici rol oynamaktadır²⁶⁶.

2. Yeni ahit'in Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin Önemi

Genelde Yeni Ahit'in, özelde Hz. İsa'nın öğretisinde büyük bir yere sahip olan mesellerin önemi göz ardı edilemez. Hz. İsa'nın öğretisinin çarpıcı örnekleri, meseller içinde ifade bulmuştur. Yeni Ahit içinde bulunan hiçbir bölüm, okuyucuyu meseller kadar Hz. İsa'nın iç dünyası ile ve o günün Filistin'inin sosyal, siyasi ve manevî atmosferi ile buluşturamaz²⁶⁷. Bulunduğu dönemde İsrâil'in eğiticisi olan Hz. İsa, gerek sözleriyle, gerek fiilleriyle insanlara örnek olmuş²⁶⁸, kullandığı mesellerle onlara yol göstermiştir. Hz. İsa'nın bir diyalog biçimi olarak kullandığı

²⁶⁵ Geniş bilgi için bkz. Jeremias, 25- 114; ayrıca bkz. Boucher 57- 62; ayrıca mesellerin orjinal anlamının keşfi ve nasıl yorumlanması gerektiği konusunda bilgi için bkz. Sesboué, .K.T.S., 656; O.D.B., 284- 85; Jeremias, 12- 22.

²⁶⁶ Bkz. <http://www.Parables-Wikipedia,the free encyclopedia>.

²⁶⁷ bkz. Boucher, 9.

²⁶⁸ bkz. Dufour, K.K.T.S., 294.

meseller, duyanda zihinsel ve kalbî bir dönüşüm sağlarken, bu diyalog sayesinde konuşan da dinleyen de iletişime tam anlamıyla girebilmiştir. Bu mesellerle dinleyenlerin dikkati çekilmiş ve farklı bir bakış açısından olaya bakabilme imkanı sunulmuştur. Meseller, karşıt görüşler arasında köprü vazifesi görmüş ve hayatın içinden deneyimlere dayalı olduğu için ikna ediciliği diğer konuşma biçimlerine göre daha yüksek olmuştur²⁶⁹.

Tanrı'nın Krallığı gibi soyut konular, mesellerin tasvir edici özelliği sayesinde anlatılması ve anlaşılması daha kolay bir forma sokulmuştur. Ayrıca Yeni Ahit'te yer alan meseller, bize Hz. İsa döneminde ve Erken Hristiyan toplumu döneminde karşılaşılan olayları gözlemlene imkanı verdiği için de önem taşımaktadır. Bu yolla, toplumdaki baskın grupları ve ezilen grupları, şeriatın uygulanması adına insanların nasıl mağdur edildiğini, etiketlenerek toplum dışına nasıl itildiğini, risâlet göreviyle gelen peygamberlere sosyal ve siyasi çıkar uğruna nasıl zulmedildiğini görme imkanı bulmaktayız. Saydığımız bu noktaların hepsini göz önünde bulundurunca, Yeni Ahit'in mesajının anlaşılmasında mesellerin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Yeni Ahit'in mesajının anlatılmasında ve anlaşılmasında önemli bir konuma sahip olan meseller (Tanrı'ya edilen dualar ve yapılan ibadetlerle birlikte), Hz. İsa'nın en bilinen ifadeleri olmuştur. Onun arkasından meseller, erken dönem Hristiyanlarınca ve sonraki kuşaklarca önemini korumuştur. Hristiyan ibadet hayatında Pazar âyinlerinin hepsinde mesellere yer verilmesi, Kilisenin mesellere ne kadar önem verdiğinin bir kanıtı olarak kabul edilebilir²⁷⁰.

²⁶⁹ Bkz. Boucher, 34- 36.

²⁷⁰ Bkz. Boucher, 9.

III. BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERÎM'DE TEBLİĞ METODU OLARAK MESELLERLE

ANLATIM

Kutsalın mesajını ulaştırmada bir tebliğ metodu olarak yaygın ölçüde kullanılan “mesel”, Kitâb-ı Mukaddes'te yer aldığı gibi Kur'ân-ı Kerîm'de de bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm, mesajını muhataba iletirken daha anlaşılır ve etkili kılmak için, tekrar, karşılaştırma, cedel, gözlem, tedricilik, kolaylık, kıssa ve mesel gibi birçok metot kullanmıştır. Bu metotlardan biri, aynı zamanda tezimizin de konusunu teşkil eden meseldir. Biz bu konuya diğer bölümlerde olduğu gibi öncelikle Kur'ân-ı Kerîm'in kısa bir tanıtımını yaparak başlamayı amaçlıyoruz.

A. KUR'AN-I KERÎM NEDİR?

Tezimizin giriş kısmında da temas ettiğimiz gibi Allah ve insan ontolojik olarak çok farklı yapıya sahiptir. Bu ontolojik farklılık özel bir haberleşme sistemini gerekli kılmıştır. Allah ile insan arasında iki türlü haberleşme söz konusudur. Bunlardan birincisi sözsüz, diğeri ise sözlü haberleşmedir. Sözsüz haberleşme “kevnî âyetler” de dediğimiz ve varlığının ardındaki Yüce Yaratıcı'ya işaret eden yağmur, rüzgar, göğün ve yerin yaratılışı, gece ve gündüzün değişmesi v.s. gibi tabiat olaylarıdır. Sözlü haberleşme ise Allah'ın kelamı dediğimiz “vahiy” olgusudur. İslam'a göre vahiy, Allah'ın konuşmasını ve iradesini dil aracılığı ile insanlara bildirmesidir. Vahiy, Allah - insan haberleşmesinin özel bir yoludur ve bundan dolayı peygamber denen aracıya ihtiyaç vardır¹.

Âlemlerin yaratıcısı ve terbiyecisi olan Yüce Allah, tarih boyunca muayyen zamanlarda insanlığa kelâmıyla müdahalede bulunmuştur. Allah'ın, insanlığı terbiye

¹ Geniş bilgi için bkz. Toshihiko Izutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, Çev. Süleyman Ateş, İstanbul ty, 168- 169; 189- 190.

etmek ve hidâyete ulaştırmak için son kelâmî müdahalesi, M. 610- 632 yılları arasında Kur’ân-ı Kerîm ile olmuştur. Kur’ân bu özelliği ile Son Peygamber’e indirilmiş son kitaptır.

“Hz. Muhammed’e vahiy yoluyla gelen, Mushaflarda yazılan, tevâtürle nakledilen ve okunmasıyla ibadet olunan Allah’ın sözü”² şeklinde tanımlanan Kur’ân-ı Kerîm, yirmi üç yıl boyunca tedrici olarak, toplumun ihtiyacına göre ve şartlar oluştuğunda parça parça indirilmiştir. Son Peygamber, Hz. Muhammed’e indirilen bu Kur’an, Hz. Ebûbekir zamanında toplanıp Mushaf haline getirilmiş, Hz. Osman döneminde ise çoğaltılmıştır. Kur’an kendi içinde, “âyet” ve “sûre” olarak adlandırılan birimlerle tasnif ve tertip edilmiştir. İndirilişi Hz. Muhammed hayatta iken tamamlanan Kur’ân’ın bu tertibi, vahye dayalı olarak yine O’nun tarafından yapılmıştır. Bir veya birden fazla cümle bir araya gelerek âyetleri; âyetler de bir araya gelerek sûreleri oluşturmuştur. Kur’an âyetleri, indirildiği yere göre “Mekkî” ve “Medenî” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Medine’ye hicretten (M. 622) önce indirilen âyetler, “Mekkî” âyetlerdir ve daha ziyade îman meselelerinden ve Cennet, Cehennem gibi gaybî mevzulardan bahsetmektedir. Hicret’ten sonra indirilen âyetler ise “Medenî” âyetler olarak adlandırılmaktadır. Bu âyetler, inanç ve ahlak ilkeleri yanında, sosyal düzen, hukuk ve siyâsete dair esasları ihtiva etmektedir. Kur’an içinde yer alan âyetlerin toplamı 6236’dır ve bunlardan meydana gelen sûrelerin sayısı ise 114’tür. Bunların seksen altısı Mekkî; yirmi sekizi Medenî sûreler olarak tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı Mekkî sûrelerde Medenî; bazı Medenî sûrelerde ise Mekkî âyetler bulunmaktadır³.

² Şevki Saka, Kur’an’dan Mesajlar, Ankara 1997, II/152.

³ Geniş bilgi için bkz. Hâlis Albayrak, Tefsir Usûlü, İstanbul 1998, 19- 40; ayrıca bkz. Osman Kesioğlu, Son İlâhi Kitap Kur’ân- ı Kerîm, Ankara 1983, 7- 9, 40- 41; Cilacı, Dünya Dinleri, 110- 11.

Böyle bir yapıya sahip olan Kur'an, insanlığa bir hidayet rehberi olarak indirilmiştir ve bunun gereği olarak fert ve toplumun hem dünyevî, hem de uhrevî saadetini temin edecek gerekli hükümleri bildirmiştir. O, insanın her türlü maddi ve manevi ihtiyacına cevap vermeye çalışmış, iyi davranış ve güzel ahlâkın yolunu göstererek faziletli bir toplum meydana getirmek için gereken bütün nizam ve esasları tebliğ etmiştir⁴.

B. KUR'ÂN-I KERÎM'DE MESELLER

Kutsalın ifade edilmesinde sanatın önemine binâen peygamberler, mesajlarını kuru ve yalın bir anlatım yerine, sanatsal bir form içinde sunmuşlardır. Son kutsal kitap olan Kur'an da Allah sözünü en mükemmel formda sunmaktadır. Bu noktada söz sanatları, Allah'ın mesajını insanlara iletmede önemli bir rol üstlenmektedir⁵. Kur'an'ın, kutsalın mesajını tebliğ etmede kullandığı bu sanatlardan ve edebî formlardan biri olan “mesel”, Kur'an içinde, Kitab-ı Mukaddes'te olduğu gibi geniş anlam yapısıyla kullanılmıştır. Bu realiteden yola çıkarak biz öncelikle Kur'an içinde “mesel” kavramının hangi anlamlarda ele alındığını açıklamaya çalışacağız.

1. Kur'ân-ı Kerîm'de “Mesel” Kelimesinin Anlamları

Mesel kelimesi Kur'an içinde aynı kökten (m-s-l) türeyen versiyonlarıyla⁶ pek çok yerde ve değişik anlamlarda karşımıza çıkmaktadır. Kur'an içinde mesel kelimesi genellikle başına gelen “darb” mastarı veya ondan türeme bir fiille

⁴ Keskiöğlu, 88.

⁵ Bkz. Cox, 158- 163.

⁶ Bunlar “M-S-L” kökünden türeyen misl (benzer / nazır), mesel (benzerlik, örnek, ders, ibret), emsâl (meselin çoğulu), misâl (denk, benzer, örnek, misal, mesel, model), temâsil (insan ve hayvan sûretinde yapılmış heykel ve resim) temessele (şekline ve sûretine girmek) gibi kelimelerdir. Bkz. Mu'cemu'l- Vasi, Dâru'l- Maârif, Mısır 1973, II/853- 854; İbn-i Manzur, IX/610- 614.

kullanılıp “mesel getirmek”, “mesel îrad etmek”⁷ şeklinde tercüme edilmekte ve şu anlamlara tekâbül etmektedir:

a. Benzer/Nazîr: Bu kelime “eşitlik”, “benzeyenin kendisine benzeyen gibi olması” anlamına gelmektedir ve Kur’an’da yer alan meseller bir çok yerde bu anlamda kullanılmıştır⁸. Bu manada kullanılan mesellere burada iki örnekle yer verebiliriz:

“Allah’ın dışında çağırdıklarınız sizin ‘benzeriniz’ kullardır”⁹.

“Yerde debelenen hiçbir havyan ve iki kanadı ile uçan hiçbir kuş yoktur ki, ‘sizin gibi’ ümmetler olmasın...”¹⁰

Bu âyetlerden görüleceği gibi “mesel” kelimesi burada “benzer” ve “eşit olma” anlamlarında kullanılmıştır ve iki şey arasındaki eşitlik (musavaat) vurgulanmıştır¹¹.

b. İbret: İbret lugatta “ders çıkarma”, “engel olan örnek” gibi anlamlara gelmekte ve Kur’an meselleri bazen bu anlamda, geçmiş peygamberlerin ya da kavimlerin başlarından geçenleri ibret olarak sunmaktadır¹². Zuhurf Sûresi’nde Firavun ve kavminin ceza olarak suda boğulması anlatılmakta ve olay, “Bu sûretle onları sonrakilere bir ibret (mesel) kıldık”¹³ sözleriyle bitirilmektedir. Ayrıca Hz. İsa için söylenen “Hayır! İsa ilah değil, ancak bir kuldur. Biz ona nimet verdik ve

⁷ Bkz. İbn-i Manzur, XI/612; ayrıca bkz. İsfahani, 462; Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, sadeleştirenler: M. Nur Çetin, Tâhâ Parlar, İdris Şen, Ankara ty. I/240; Yusuf Yurt, Kur’an Meselleri, Selçuk Üniversitesi Sos. Bil. Ens., (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1991, 3.

⁸ Bkz. İbn-i Manzur, XI/610; ayrıca bkz. İsfahânî, 462; Mücemül – Vasit, 853; Ulutürk, 11; Kodaz, 89.

⁹ Bkz. Âraf (7), 194.

¹⁰ Bkz. En’âm (5), 38.

¹¹ Bkz. İbn-i Manzur, XI/610.

¹² Bkz. İbn-i Manzur, XI/613; Mehmet F. Bayraktar, İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri, İstanbul 1984, 43; Bedrettin Çetiner, “Meseller”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (T.D.V.İ.A.), Ankara 2004, XXIX/299; Ulutürk, 11; Kodaz, 89; Keskin, 15; Yurt, 15.

¹³ Bkz. Zuhurf (43), 54- 56.

kendisini (babasız yaratmakla) İsrail oğulları için ibret (mesel) yaptık”¹⁴ âyeti de aynı şekilde meseli “ibret” anlamında kullanmaktadır.

Birinci meselde Firavun ve kavminin, azgınlıkları nedeniyle suda boğulması anlatılarak hem Hz. Muhammed’in dönemindeki Kureyş’e, hem de daha sonraki nesillere bir “ibret” sunulmuştur. Çünkü Firavun’un Hz. Musa’ya karşı gururlandığı gibi, Kureyş de Hz. Muhammed’in büyüklüğünü takdir edemiyordu. Burada Hz. Muhammed için bir teselli, Kureyş için ise bir uyarı söz konusudur¹⁵. Hz. İsa ile ilgili âyet ise, Kureyşli müşriklerin Hz. İsa’yı kendi ilahları ile kıyaslamaları ve “bizim ilahlarımız mı hayırlı yoksa O mu”¹⁶? demeleri üzerine indirilmiş ve Hz. İsa’nın bir ibret (âyet) olarak yaratılışı vurgulanmıştır¹⁷. İnsanın ahlakî yönden eğitiminde ibret almak önemlidir. Bundan dolayı Kur’an, gerek geçmiş kavimlerin hallerinden, gerekse yeryüzündeki canlı– cansız tüm varlıklardan ibret alınmasını istemiştir. Bazen de bu amaçla eski kavimlerin halleri gibi, peygamberlerin kıssaları da ibret vermek amacıyla sunulmuştur¹⁸.

İbret vermek amacıyla nakledilen kıssaların başında zaman zaman “mesel” ibaresi bulunmasından ve bazen bu kıssaların “mesel” olarak anlatılmasından dolayı, mesel ve kıssanın birbirine karıştırıldığı olmuştur. Bu karışıklığa tezimiz içinde mahal vermemek için kıssa ve mesel arasındaki farka ve ilişkiye kısaca değinmenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

¹⁴ Bkz. Zuhurf (43), 59.

¹⁵ Bkz. Elmalılı, VI/383.

¹⁶ Bkz. Zuhurf (43), 58.

¹⁷ Bkz. İbn-i Manzur, XI/612.

¹⁸ Bkz. Bayraktar, 43- 44; ayrıca bkz. Mennâ Halil el- Kattan, Ulûmu’l- Kur’ân, Çev. Ârif Erkan, İstanbul 1997, 393; Keskin, 15.

Kıssa kelimesinin kök anlamı olan K-S-S, anlatmak, hikaye etmek, izinden gitmek ve kesmek¹⁹ gibi anlamlara gelmektedir. Kur'an ıstılahındaki anlamı ise, Kur'an'da anlatılan tarihî olaylar ve peygamberlerin hayat hikayeleridir. Çoğu zaman kıssa ve mesel yukarıda zikrettiğimiz sebepten dolayı bilerek veya bilmeyerek müsteşrikler ya da bazı Müslüman araştırmacılar tarafından birbirine karıştırılmakta ve biri diğerinin uzantısı gibi gösterilmektedir. Ancak dikkatle incelendiğinde gerçeğin öyle olmadığı anlaşılmaktadır.

Kur'an'da bazı kelimeler, lugat ve kök anlamlarının sınırlarını aşmamak kaydıyla, farklı manalarda kullanılabilmektedir²⁰. Bu kelimelerden biri araştırmamızda da ortaya koymaya çalıştığımız gibi “mesel” dir. Meseller ve kıssalar amaçları bakımından ortaktırlar ve aynı hedefe hizmet etmektedirler. Fakat yapı itibariyle birbirinden farklı iki anlatım biçimidirler. Meseller, tefsir usûlü ilmine göre, hakikatte vukû bulması şartı aranmayan, öğüt, ders ve ibret vermek amacıyla, mananın akla yaklaştırılması ve hissedilir biçimde tasvir edilmesi için Kur'an da getirilen misallerdir. Kıssalar ise, tarihte gerçekten vukû bulmuş olaylardır. Bununla birlikte tarihte meydana gelmiş bir kıssa Kur'an'ın ifadesiyle “temsil makamında” anlatılmış olabilmektedir. Yasîn Sûresi'nde geçen ve insanları hidayete çağırmak için bir şehre giden üç elçinin başlarından geçenleri anlatan “Ashâb-ı Karye”²¹ kıssası, bu şekilde ibret vermek amacıyla “mesel” ibaresiyle sunulmuştur. Çünkü bu tür kıssaların amacı, manayı aydınlatmak ve daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Bu yönüyle mesel ile aynı amaca hizmet etmelerinden dolayı zaman zaman kıssalar, “mesel” kelimesiyle takdim edilebilmektedirler. Böylece soyut manalar gerçek

¹⁹ Bkz. Mutçalı, 707.

²⁰ İdris Şengül, “Kur'an Mesajını Ulaştırmada Kıssaların Önemi”, I. Kur'an Sempozyumu, Ankara 1994, 133- 134; İdris Şengül, Kur'an Kıssaları Üzerine, İzmir 1994, 43- 44, 55.

²¹ Bkz. Yâsin (36), 13- 29.

olaylarla te'kid edilmiş olmaktadır²². Bu tür kıssaların başlangıcında ya da sonunda “mesel” ya da “misal” lafzının kullanılmış olması, bu kıssaların “örnek” ve “ibret” anlamında “mesel” olarak anlatılmasından dolayıdır. Bu anlamda ibret vermek amacıyla “mesel” lafzıyla takdim edilmiş birçok kıssa mevcuttur. Bunlar daha ziyâde şahıs ve yer tespiti gibi özelliklerden izole edilmiş²³ olan temsilî kıssalardır²⁴. Bu tür mesel olarak zikredilen kıssalara bir diğer örnek olarak “bahçe sahibi iki adamın kıssasını” zikredebiliriz. Bu adamlardan birisi, Allah’a iman etmiş bir kimse, diğeri ise malı ve nüfusunun çokluğu ile övünen bir şahıstır. Kıssanın sonunda malı ile övünen kişinin bahçesi harap olur ve bu kişi hatalı olduğunu anlar²⁵. Bu ve benzeri bazı kıssalar, insanlara bir ibret dersi vermek için sunulmuş ve bu gerçekten dolayı “mesel” lafzıyla takdim edilmiştir. Bu noktada meseller ve kıssalar, aynı amaca hizmet etmektedirler. Her ikisi de ibret vermek, hakikati etkili bir biçimde ifade etmek ve anlatılmak istenen manayı zihinlere yaklaştırmak konusunda hedef birliği içindedirler.

c. Sıfat, vasıf ve özellik: Kur'an'da geçen bir takım mesel âyetleri, bir şeyin vasfını ve özelliklerini açıklamak için ve bu anlamıyla kullanılmıştır²⁶. “En yüksek sıfat (meselu'l- e'lâ) Allah'ındır”²⁷ âyetinde mesel, bu anlamıyla sunulmaktadır. Elmalılı'ya göre bu âyette zikredilen “sıfat”, yücelikte örnek olan en yüksek sıfat, mutlak zenginlik, geniş rahmet ve yaratılmışların niteliklerinden uzak olmak gibi,

²² Şengül, Kur'an Kıssaları Üzerine, 55- 56, 73- 74; Şengül, Kur'an Mesajının Anlaşılmasında..., 135; Akıncı, 70- 71.

²³ Bkz. Akıncı, 63; Kodaz, 201; Şadi Eren, Kur'an'da Teşbih ve Temsiller, İstanbul 2002, 192- 206.

²⁴ Kur'an kıssaları, kendi içinde tarihî ve temsilî olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tarihî kıssalarda şahıs, yer ve zaman unsurları belli iken, temsilî kıssalarda tarihi gerçekliğe rağmen bu unsurlar belli değildir. Daha ziyade olay ön plandadır.

²⁵ Bkz. Kehf (18), 32- 44.

²⁶ Bkz. Kattan, 393; İbn-i Manzur, X I/612; İsfahani, 462; Çetiner, (T.D.V.İ.A.), XXIX/299; Ulutürk, 11; Kodaz, 89; Keskin, 15.

²⁷ Bkz. Nahl (16), 60.

sadece Allah’a mahsus olan vasıflara işaret etmektedir²⁸. Bir diğer meselde muttakilere vâdedilen cennetin özellikleri (meselu’l- cenne) tafsîlatlı bir biçimde sayılmakta²⁹ ve yine bir başka yerde Hz. Muhammed’in ve Onun ashabının Tevrat ve İncil’deki vasıfları³⁰ çiftçilerin yüzünü güldüren bir ekine benzetilerek açıklanmaktadır³¹. Bu örneklerin hepsinde mesel kelimesi, “sıfat ve vasıf” anlamında kullanılmıştır ve Allah’ın, cennetin, ashabın ve daha birçok şeyin özellikleri mesel yoluyla açıklanmaya çalışılmıştır³².

d. Hal ve durum: Kur’an’ın bir kısım meselleri, “hal” ve “durum” anlamında kullanılmış ve bazı kimselerin durum ve davranışları ve başlarına gelenler, “mesel” formuyla resmedilmiştir³³. Kur’an’da buna örnek olabilecek birçok âyet vardır: Münafıkların halinin “karanlıkta ateş yakan, etrafları aydınlanınca ateşleri aniden sönen kişilere” benzetilmesi³⁴; Allah’ın âyetleri kendisine verildikten sonra onlardan yüz çeviren bir Yahûdi âliminin durumunun, “dilini çıkarıp soluyan köpeğe” benzetilmesi³⁵, küfredenlerin halinin “çağırma ve bağırmanın başka bir şey duymayan hayvanı çağırmanın” haline benzetilmesi³⁶; verdiği sadakayı başa kakanın halinin “üzerinde biraz toprak bulunan ve şiddetli bir yağmurla yapayalçın kalan bir kayaya” benzetilmesi³⁷ ve daha birçok meselde insan tiplerinin durumları somutlaştırılarak canlı tablolar haline dönüştürülmüştür³⁸.

²⁸ Bkz. Yazır, V/79.

²⁹ Bkz. Ra’d (13), 35; ayrıca bkz. ibn-i Manzur, XI/612.

³⁰ Bkz. Feth (48), 29.

³¹ Bkz. İbn-i Manzur, X I/612.

³² Aynı anlamda meseller için ayrıca bkz. Muhammed (47), 15; En’am (6), 122; Rum (30), 27.

³³ Bkz. Kattan, 393; Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/299; Ulutürk, 11; Kodaz, 89; Keskin, 15; Yurt, 14.

³⁴ Bkz. Bakara (2), 17.

³⁵ Bkz. Araf (7), 176.

³⁶ Bkz. Bakara (2), 171.

³⁷ Bkz. Bakara (2), 264.

³⁸ Bu anlamda meseller için ayrıca bkz. Bakara (2), 214, 261; Zuhuruf (43), 8.

e. Örnek/misal: Bu anlamı içinde meseller, Kur’ân’da örnek ve misal sunmak amacıyla pek çok yerde kullanılmıştır. Burada, içinde benzerlerinin kıyas edilebileceği bir veya birkaç örnek kastedilmekte ve örnekler arasındaki karşılaştırmaya işaret edilmektedir³⁹. Meselin bu manada kullanılmasını bazı somut örneklerle gösterebiliriz:

“Andolsun ki, gerçekten biz bu Kur’an’da insanlara ibret olacak her türlü “misâli” tekrar tekrar açıklamışızdır”⁴⁰.

“Allah küfredenlere Nûh’un karısı ile Lût’un karısını “misal” verdi”⁴¹.

“Allah iman edenlere de Fir’avn’ın karısını “misal” verdi”⁴².

Sıralamış olduğumuz âyetlerde “mesel” kelimesi, örnek ve misal anlamında kullanılmıştır. Birinci ayette geçen “her türlü misal (min külli mesel) den kastedilen, kelimenin en geniş anlamıyla “bir konuyu örneklerle açıklayan anlatım tarzı”dır⁴³. Diğer âyetlerde de bazı tezat şahsiyetler, örnek olarak bir arada zikredilmiş ve dinleyenlerin bunlar arasında mukayese yapması sağlanmaya çalışılmıştır. Bunlara ilaveten Hak ve batıl arasındaki zıtlığı resmetmek için “sel ve köpük” benzetmesiyle⁴⁴ iyi söz ile kötü söz arasındaki zıtlığın anlatılması için “kökü sâbit ağaçla, kökünden sökülmiş ağaç”⁴⁵ benzetmesiyle misal ve örnek verilmiştir⁴⁶. Herkesin kolayca anlayabileceği gibi iyi söz, insanların kendisinden istifade ettiği gür bir ağaca, kötü söz ise devrilmiş ve insanlara engel teşkil eden bir ağaca benzetilerek aralarında mukayese ortamı hazırlanmıştır. Bu tür mesellerde olumlu ve

³⁹ Bkz. Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/299; ayrıca bkz. Kodaz, 90; Keskin, 15; Yurt, 16.

⁴⁰ Bkz. Kehf (18), 54; paralel âyetler için bkz. İsrâ (17), 89; Rum (30), 58; Zümer (39), 27.

⁴¹ Bkz. Tahrîm (66), 10.

⁴² Bkz. Tahrîm (66) 11.

⁴³ Bkz. Muhammed Esed, Kur’an Mesajı, Çev. Câhit Koytak – Ahmet Ertürk, İstanbul 1999, II/577.

⁴⁴ Bkz. Rad (13), 17.

⁴⁵ Bkz. İbrahim (14), 24- 26

⁴⁶ Aynı anlamda meseller için ayrıca bkz. Rûm (30), 58; Zümer (39), 27; Ankebut (29), 41; Hac (22), 73.

olumsuz örnekler bir arada zikredildiği ve aralarında karşılaştırma yapma şansı verildiği için tesiri ve kalıcılığı yüksek olmaktadır. Bu nedenle Kur'an'da bu tür mesellerin pek çok örneği bulunmaktadır.⁴⁷

Yukarıda sıralanmış olduğumuz anlamlarından görüleceği üzere Kur'an, önceki kitaplarda olduğu gibi mesel formunu, geniş bir anlam ağı içinde kullanmıştır. Pek çok mefhum, soyut ve gaybî konular, mesellerin bu anlam zenginliği ve somutlaştırıcı dili sayesinde kalıcı bir biçimde insanların zihinlerine ve kalplerine, akıllarına ve duygularına birlikte seslenmiştir.

2. Kur'ân-ı Kerîm'de Tebliğ Metodu Olarak Mesellerin Seçilmesinin Amaçları

Diğer kutsal kitaplar gibi Kur'ân'ın muhatapları da anlayış, kavrayış, zihnî kapasite ve tecrübe bakımından elbette birbirinden farklıdır. Bunun için Yüce Allah, kelâmını insanların anlayabileceği bir şekilde sunmuştur⁴⁸. Çünkü daha önce de değindiğimiz gibi vahiy olgusu, aşkın alandan insana doğru bir “bildirme”, “mesaj iletme” ve “yüksek bir bilinç ve bilgiye yükseltme”dir. Bu, Yüce'den konuşan ile muhatap olan insanın ontolojik düzeylerinin farklı olması nedeniyle özel bir durumdur⁴⁹ ve özel bir dilin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle anlatılan şeyin zihinlere yerleştirilmesi için sembolik dilden benzetmelerden ve kıssalardan yararlanılmaktadır. Anlaşılması güç soyut manâlar, bu tür anlatım biçimleriyle insanların tecrübe edebildiği varlık ve olaylara benzetilerek somut hale getirilmektedir⁵⁰. Böylece zihinsel olgular, soyut mefhumlar, psikolojik haller, insan zihninde somut olarak canlandırılan tablolara dönüştürülmektedir. Kur'ân-ı Kerîm,

⁴⁷ Bkz. Bayraktar, 54.

⁴⁸ Albayrak, 45.

⁴⁹ Kılıç, Kur'an Dildeki Sonsuz Mûcize, 21; İzutsu, 168- 169.

⁵⁰ Albayrak, 45.

olayları, sahneleri, kıssaları ve manzaraları verirken onları canlı olgular halinde arz ederek hareketlilik kazandırmaktadır⁵¹. Bu noktada Kurân'ın sembolik dillerinden olan “mesel”, soyut olgu ve manaların daha iyi anlatılması ve anlaşılması için önemli bir rol üstlenmiştir. Bu nedenle Kur'an-ı Kerîm'in mesajının sunulmasında mesellerle anlatım büyük bir yere sahiptir. Biz çalışmamızın bu kısmında tebliğ metodu olarak mesellerin seçilmesinin amaçlarına maddeler hâlinde değinmek istiyoruz. Bunu yaparken tekrara düşmemek için, mesellerin yorum ve tefsirine ayrıca girilmeyecektir. Mesellerin yorumuna mesellerde işlenen konuları ele aldığımız kısımda değinmeye çalışacağız:

a. Kur'an-ı Kerîm, insanları tefekküre çağırarak ve öğüt vermek amacıyla sık sık meselleri kullanmıştır. Bu yolla insanlara, anlatılan konu üzerinde düşünme ve gerekli dersi çıkarma imkanı sunulmuştur⁵². Kur'an, bu amacı güttüğünü bizzat kendisi şu âyetlerle ifâde etmektedir:

“Andolsun ki biz öğüt alsınlar diye, bu Kur'an' da insanlara her türlü misâli verdik”⁵³.

“İşte biz, bu misalleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilir”⁵⁴.

Mesellerin zikrediliş amacının öğüt vermek ve tefekküre çağırarak olduğu bu örnek âyetlerde açıkça beyan edilmiştir. Kur'an'daki temsilî kıssaların da bu amaçla anlatıldığını daha önce de belirtmiştik.

⁵¹ Geniş bilgi için bkz. Seyyid Kutup, Kur'an'da Edebî Tasvir, Çev. Mehmet Yolcu, İstanbul 1991, 95- 112.

⁵² Bkz. Kattan, 392; ayrıca bkz. Saka, 135; Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300; Eren, 48; Mehmet Şanver, Kur'an'da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi, İstanbul 2001, 212; Yurt, 21.

⁵³ Bkz. Zümer (39), 27.

⁵⁴ Bkz. Ankebut (29), 43; paralel bir âyet için bkz. Haşr (59), 21.

b. Kur'an'da tebliğ metodu olarak mesellerin seçilmesinin bir diğer amacı, bir konunun hakikat olduğuna muhatabı ikna etmek ve ona bu konuda delil getirmektedir⁵⁵. Böylece muhatap, delil üzerinde düşündürülerek gerçeğe ulaştırılmaya çalışılmaktadır.

Bu konuda verilebilecek örneklerden biri, Yâsin Sûresi'nde geçen ve öldükten sonra yeniden dirilişi “çürümüşken o kemikleri kim diriltir?” diyerek inkar edenler için delil olarak getirilen “Onları ilk defa yaratan diriltir ve O yaratmanın her türlüünü bilir”⁵⁶ âyetidir. Bu ayette ve devamında öldükten sonra dirilmeyi imkansız zannederek inkar edenlere, yeşil ağaçtan ateş çıkaran, yeri ve göğü yaratan ve bir şeyi yaratırken sadece “ol” diyen Allah için bunun da zor olmayacağı anlatılmak istenilmiştir. Bir diğer örnekte de yeniden dirilişe delil olarak benzer bir ayet, şu sözlerle sunulmaktadır:

“Göklerde ve yerde kim varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na divan durmaktadır. Hem kâinatı ilkin Yaratan O'dur. Sonra onu çevirip yeniden yapacak olanda O'dur ki, bu O'na daha kolaydır. Göklerde ve yerde en yüksek sıfatlar (meselu'l- e'lâ) O'nundur”⁵⁷.

Bu âyette de yeniden diriliş konusunda, bir şeyin ikinci kez yaratılışının “yoktan var etmek” demek olan birinci yaratılışından daha kolay olacağı söylenerek konu delillendirilmeye çalışılmıştır⁵⁸. Bunlar ve benzeri örneklerde mesel âyetleri, anlatılan konuya delil olması için zikredilmiştir. Delil ifadeleri, aklı ikna etmek için etkili bir yöntem olmasından dolayı meseller zaman zaman bu amaçla kullanılmıştır.

⁵⁵ Bkz. Kattan, 391; Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300; Eren, 47; Kodaz, 226; Keskin, 53; Muhammed Çelik, Kur'an'ın İkna Hususiyeti, İzmir 1996, 377- 380.

⁵⁶ Bkz. Yâsin (36), 77- 79; benzer anlamda bkz. Vâkıa (56), 57- 62.

⁵⁷ Bkz. Rum (30), 26- 27.

⁵⁸ Bkz. Ebu'l-A'la Mevdûdî, Tefhîmu'l- Kur'an, Çev. Muhammed Han Kayanî- Yusuf Karaca- Nazife Şişman- İsmail Bosnalı- Ali Ünal- Hamdi Aktaş, İstanbul 1987, IV/267.

c. Kur'an meselleri, konuyu somutlaştırarak muhatabın anlayacağı düzeye getirmek amacıyla da kullanılmıştır. Anlatılmak istenen mana, somut tablolar halinde daha kalıcı ve parlak bir biçimde canlandırılmaktadır. Soyut bir mananın, ruhsal bir durumun, bir insan tipinin vs. anlatılmasında, temsili bir dil kullanılarak konu, zihinlere yaklaştırılmaktadır⁵⁹. Burada örnek olarak Allah'ın nûrunu vasıflandıran meseli zikredebiliriz:

“Allah göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûru içinde bir kandil bulunan bir oyma hücre misâlidir. Kandil bir sırça içinedir. Bu sırça sanki inciden bir yıldızdır; ne doğuya ne batıya nisbet edilen mubârek bir zeytin ağacından tutuşturulur. Onun yağı hemen hemen ateş dokunmasa bile ışık verir; nur üstüne nur! Allah, dilediğini kendi nûruna yöneltir ve insanlara birçok misaller verir”⁶⁰.

Sunmuş olduğumuz bu ayet, Allah'ın nûrunu bir mesel formuyla anlatarak algılarımıza yaklaştırmaktadır. Bu yönüyle tüm meseller, genel itibariyle soyut bir mananın temsili içerirler ve somutlaştırıcı dilleriyle bunların zihinde canlandırılmasına yardımcı olurlar.

d. İnsanları özendirerek teşvik etmek ya da çirkin göstererek uzaklaştırmak, mesellerin bir diğer tercih ediliş amacıdır. Meseller vasıtasıyla insanlar, iyilik, ibâdet ve hayır gibi konulara teşvik edilmiş ve bu konuda mesellerin câzip üslûbu yönlendirici bir rol üstlenmiştir⁶¹. “Mallarını Allah yolunda harcayanların durumunun, tepe üzerinde bol yağış alıp, iki kat ürün veren bahçeye benzetilmesi”⁶² ya da “güzel sözün kökü yerde sabit ve insanları gölgesiyle faydalandıran bir ağaca

⁵⁹ Bkz. Suyûti, 337; Kutup, 210; Karaçam, 348- 350; Şanver, 209- 212; Keskin, 41.

⁶⁰ Bkz. Nûr (24), 35.

⁶¹ Bkz. Ulutürk, 42; Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300; Kodaz, 226; Keskin, 48.

⁶² Bkz. Bakara (2), 265.

benzetilmesi”⁶³ gibi meseller, insanları Allah yolunda çabalamak ve güzel söz söylemek gibi pek çok güzel eyleme teşvik etmektedirler.

Meseller, insanları iyiye ve güzele teşvik ettiği gibi, kötü olandan sakındırmaya da çalışmaktadır. Bu tür mesellerle insanlar, küfür, şirk, nifak, bâtıl yol ve haram gibi Allah’ın hoşnut olmadığı pek çok konuda etkili bir biçimde ikaz edilmektedir⁶⁴. Allah’tan başkasını dost edinenlerin durumunun “ağdan ev edinen örümceğe”⁶⁵; “bir insanı arkasından çekiştirmenin ölü kardeşinin etini yemeye”⁶⁶; bir ahit imzalandıktan, yahut yemin ettikten sonra onu bozan kişinin halinin “ipliğini kat kat büktükten sonra söken kadın”⁶⁷ a ve ilmi ile amel etmeyeninin halinin “kitap yüklü eşeğe”⁶⁸ benzetilmesi gibi mesellerde bazı kötü davranışlar çirkin gösterilerek insanlar bunlardan sakındırılmaya çalışılmıştır.

e. Kur’an da mesellerin tercih edilmesinin bir diğer amacı, geniş kapsamlı manaları ihtiva eden mevzûların özlü birkaç cümle içinde ifadesine imkan vermesidir⁶⁹. Daha önce de bahsettiğimiz “Allah’ın nûrunun vasfedilmesi”⁷⁰; kâfirlerin amelinin “seraba” ya da “derin bir denizdeki karanlıklara “benzetilmesi”⁷¹ gibi mesellerden görüleceği gibi hakkında belki bir kitap yazılabilecek meseleler, birkaç ayet içinde veciz bir biçimde beyan edilmiştir. İfadelerin bu şekilde veciz ve süslü sunulması, tebliği hem daha etkili ve tesirli hale getirmekte, hem de dinleyenin dikkatini mevzuya daha çok çekmektedir.

⁶³ Bkz. İbrâhim (14), 24- 26.

⁶⁴ Bkz. Ulutürk, 42; Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300; Şanver, 216; Kodaz, 227; Çelik, 377; Keskin, 50.

⁶⁵ Bkz. Ankebut (29), 41.

⁶⁶ Bkz. Hucurat (49), 12.

⁶⁷ Bkz. Nahl (16), 91- 92.

⁶⁸ Bkz. Cum’a (62), 5.

⁶⁹ Bkz. Kodaz, 231; Keskin, 69.

⁷⁰ Bkz. Nur (24), 35.

⁷¹ Bkz. Nur (24), 34, 40.

f. Mesellerin kullanılmasında son bir amacın, insanların eğitilmesi ve irşâd edilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Ümit, arzu, endişe, korku vs. gibi olumlu ve olumsuz duygular konusunda; îmanî, ahlâki ve amelî konularda insanlar, mesellerle olgunlaştırılmaya ve irşâd edilmeye çalışılmıştır⁷². Kur'an içinde yer alan mesellerin tümü, bu amaca hizmet etmektedir.

3. Kur'an-ı Kerîm'de Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerin Çeşitleri

Tanah ve Yeni Ahit'te olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim'de yer alan meselleri de çeşitli özelliklerine göre tasnif etmemiz mümkündür. Bu meselleri tasnif etmeye çalışırken önceki bölümlerde olduğu gibi edebî form, linguistik form ve açıklık – kapalılık açısından ele almaya çalışacağız.

a. Kur'an-ı Kerîm mesellerini edebi form açısından ele alırken önceki bölümlerde olduğu şiir ya da nesir gibi bir tasnife tabi tutmamız mümkün gözükmemektedir. Kur'ân'ın kendine has üslûbunun, şiir, nesir, secî ya da masal gibi edebî formların hepsini aşan bir yapıya sahip olması, onu böyle bir form kategorisine koymamıza engel teşkil etmektir. Mısırlı düşünür ve yazar Taha Hüseyin'den nakledilen “Kur'an ne şiirdir, ne nesirdir; o Kur'an' dır” şeklindeki sözü, bu gerçeği en güzel biçimde ifade etmektedir⁷³. Kur'an, bilinen edebî formlardan çok ayrı olduğu için, bunun bir parçası olan meselleri de şiir ya da nesir gibi bir form içinde değerlendirmemiz mümkün değildir. Kur'an meselleri, kendine özgü edebî formu içinde, hem konunun alanını, hem de biçimini oluşturmaktadır. Bu nedenle biz burada herhangi bir form kategorisine sokmaksızın, kendine has yapısı içinde mesellerdeki edebî şekillere değinmeye çalışacağız.

⁷² Bkz. Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300; Çelik, 378- 379.

⁷³ Bkz. Kılıç, Kur'an Dildeki Sonsuz Mucize, 37; ayrıca bkz. Cerrahoğlu, 160; İsmail Karaçam, Sonsuz Mucize Kur'an, İstanbul 1987, 337.

Çalışmamızın başlangıcında da ifâde ettiğimiz gibi, meselde asıl olan “teşbih” yani “benzetmedir”. Kur’an meselleri de aynı şekilde genel olarak bir teşbih barındırmaktadır. Meseller içinde yer alan bu teşbih unsurları, mesellerin edebî şeklini belirlememize yardımcı olacaktır. Teşbihin benzeyen, benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatı olmak üzere dört unsuru olduğunu tezimizin giriş kısmında açıklamıştık. Bu unsurların yer alış biçimine göre meselleri, temsilî teşbih, zımnî teşbih ve temsilî istiâre⁷⁴ olmak üzere üç edebi şekil içinde inceleyebiliriz.

Temsilî teşbih, benzeyen ve benzetilen arasındaki benzetme yönü birden fazla özelliklere dayanılarak yapılan teşbihtir⁷⁵. Kur’an mesellerinin bir çoğu böyle oluşturulmuştur. Örnek olarak Ankebut Sûresi’nde geçen şu âyeti verebiliriz:

“Allah’tan başka dostlara tutunanların durumu, kendisine bir yuva yapan örümcek örneği gibidir. Halbuki, evlerin en çürüğü de örümcek evidir, eğer bilselerdi”⁷⁶.

Vermiş olduğumuz bu âyette Allah’tan başkasını dost edinenler, “benzeyen”, örümcek, “benzetilen”, “gibidir” kelimesi ise “benzetme edatıdır.” Benzetme yönü ise benzeyen ve benzetilen arasında var olan birkaç özelliği bir arada bulundurmaktadır. Örneğin yukarıdaki ayete göre Allah’tan başkasını dost edinenin durumu, hiç dini olmayandan daha iyidir. Ancak bununla birlikte, her ikisinin de evi çürüktür. Müşriklerin dayanakları çürük olduğu gibi, örümceğin evi de rüzgarla birlikte darmadağın olur. Ayrıca her ikisi de bunu yaparken bilinçsizdir. Müşrik bunu cahilliğini nedeniyle, örümcek ise içgüdüleriyle yapmaktadır⁷⁷. Görüldüğü gibi, ikisi arasında birden fazla benzer özellik söz konusudur. Bu âyetten başka Tevrat’la

⁷⁴ Bkz. Abdülkahir el- Cürçânî, Esrârü’l- Belâgat, İstanbul 1954, 96; ayrıca bkz. Ulutürk, 18; Kodaz, 101- 102.

⁷⁵ Bkz. Devellioğlu, 1074; Ulutürk, 18- 19; Keskin, 82.

⁷⁶ Bkz. Ankebut (29), 41.

⁷⁷ Bkz. Yazır, V/572.

amel etmeyen Yahûdilerin halinin “kitap yüklü merkebe” benzetilmesi⁷⁸ ve münafıkların durumunun “geceleyin yaktığı ateş ansızın sönen” kişiye benzetilmesi⁷⁹ gibi mesellerde ve daha birçok meselde⁸⁰ aynı şekilde benzeyen ve benzetilen arasında birden fazla yönden benzerlik kurulmuştur.

Mesellerde yer alan ikinci edebî şekil olan “zımnî teşbih” ise, benzeyen ve benzetilenin açıkça zikredilmediği ancak bunlara işaretin bulunduğu teşbihtir⁸¹. Örnek olarak vereceğimiz ayette bu şekilde oluşturulmuş bir teşbih söz konusudur:

“Ayetlerimizi yalanlayan ve onlara îmanı kibirlerine yediremeyen kimselere kesinlikle gök kapıları açılmayacak ve deve iğnenin deliğinden geçmedikçe onlar cennete giremeyeceklerdir”⁸².

Bu âyette kâfirlerin cennete giremeyecekleri, temsil yoluyla anlatılmıştır. Burada benzeyen taraf “kâfir”, benzetilen taraf ise, iğnenin deliğinden geçmesi imkansız olan “deve” dir. Ancak bunlar meselde açıkça değil, zımnî yer almıştır. Bu şekilde oluşturulan mesele bir diğer örnek de “gıybet edenin ölü kardeşinin etini yiyen kimseye” benzetildiği meseldir. Bu meselde de benzeyen ve benzetilen açık bir şekilde değil “Bir kısmınız bir kısmınızı gıybet etmesin. Sizden biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi”⁸³? şeklinde zımnî yer almıştır.

Mesellerde bulunan üçüncü edebî şekil, “temsîlî istiâre” dir. İstiâre, bir kelimenin manasının, geçici ve eğreti bir şekilde başka bir kelime için kullanılmasıdır⁸⁴. İstiârenin de aslı teşbih olmakla beraber, teşbihin zaruri unsurlarından olan benzeyen ve benzetilenden sadece birisi bulunmaktadır. Hidayete

⁷⁸ Bkz. Cum’a (62), 5.

⁷⁹ Bkz. Bakara (2), 17.

⁸⁰ Benzer örnekler için bkz. Âl- i imrân (3), 117; Âraf (7), 176; Yunus (10), 24; Nur (24), 35, 39- 40; Fetih (48), 29; Hadîd (57), 20.

⁸¹ Bkz. Ulutürk, 19; Keskin, 88.

⁸² Bkz. Âraf (7), 40.

⁸³ Bkz. Hucurat (49), 12.

⁸⁴ Bkz. Devellioğlu, 453.

“nur”, dalaletle ise “karanlık” denilmesi gibi. Temsilî istiâre ise, teşbih içeren ifadenin, benzerlik ilgisinden dolayı kendi manası dışında kullanılmasıdır⁸⁵. Bu tür meselde de benzeyen ve benzetilen temsildeki birkaç unsurdan çıkarılmaktadır. Örnek olarak vereceğimiz şu âyette temsilî bir istiâre söz konusudur:

“Sizden hanginiz ister ki, kendisinin hurma ve üzüm bağları bulunan, altından ırmaklar akan, içinde her çeşit ürünün yetiştiği bir bahçesi olsun da kendisine yaşlılık çöküp elleri yetmez, güçleri çatmaz bir takım çocuklarının bulunduğu bir sırada, ateşli bir bora isabet edip bahçesini yaksın”⁸⁶?

Fark edileceği gibi bu âyette, güzel, verimli bir bahçeden ve ona isabet eden bir kasırgadan bahsedilmektedir. Burada bahçe îman ve hasenâtı, kasırga ise onları bozan riyâ, minnet, başa kakma gibi menfî hareketleri temsil etmektedir⁸⁷. Bahçe ve kasırga benzetilendir ve açıkça zikredilmiştir. Ancak bahçeye benzeyen îman ve hasenât ile, kasırgaya benzeyen riyâ ve minnet açıkça yer almamıştır. Benzer şekilde bir başka âyette “Biz, hakkı bâtılın tepesine atarız da beynini parçalar, bir de görürsün ki, bâtıl yok olup gitmiş”⁸⁸ buyrulmaktadır. Ayette “atarız” lafzından anlaşılacağı gibi “hakk” sert bir kayaya, “bâtıl” ise yumuşak bir cisme benzetilmiştir. Ancak benzeyenler (hak ve bâtıl) açıkça zikredilmişken, benzetilenler (taş ve fırlattığı cisim) açıkça yer almamıştır⁸⁹.

b. Kur’an mesellerinin çeşitlerini belirlemek için kullanılabileceğimiz bir diğer ölçüt, onları “linguistik” açıdan, yani kullanılan dil açısından ele almaktır. Meselleri bu bakış açısıyla gözden geçirecek olursak, kullanılan dillerden birinin “öğüt ve nasihat verici dil” olduğunu görürüz. Mesellerin zikrediliş amaçlarından birinin öğüt

⁸⁵ Bkz. Ulutürk, 19- 20.

⁸⁶ Bkz. Bakara (2), 266.

⁸⁷ Bkz. Yazır, II/168- 169.

⁸⁸ Bkz. Enbiya (21), 18.

⁸⁹ Bkz. Subhi es- Salih, Kur’an İlimleri, Çev. M. Sâit Şimşek, Konya ty, 259.

ve nasihat olduğunu “Andolsun ki biz, öğüt alsınlar diye, bu Kur’an’da insanlara her türlü misâli verdik”⁹⁰ ayeti eşliğinde belirtmiştik. Kur’an bu amacı gözeterek öğüt verici üslûbuyla pek çok mesel beyan etmiştir. “Allah’tan başkasını dost edinenlerin halinin çürük bir eve sahip olan örümceğe” benzetilmesi meselinin ardından Allah, bu gibi örneklerin, öğüt alınsın ve düşünölsün diye söylendiğini açıklamıştır⁹¹. Yine dünya hayatının boş olduğunu ve asıl önemli olanın yararlı ameller olduğunu vurgulayarak öğüt vermek için “yağmurlarla yerin bitkilerinin büyümesi ve ardından yeryüzünün rüzgarın savurduğu çer çöpe dönüşmesi”⁹² meseli anlatılmıştır. Ayrıca Kur’an’da anlatılan temsili kıssalar da öğüt vermesi bakımından önemlidir. Bu temsillerle muhatabın düşünmesi ve gerekli dersi çıkarması sağlanmaktadır⁹³.

Mesellerde kullanılan bir diğere dil, “özendirici ve methedici” dildir. Mesellerde zaman zaman bu dil kullanılarak insanlar iyiye ve güzele yönlendirilmeye çalışılmış ve iyi ile güzel olan övölmüştür⁹⁴. “Güzel sözün kökü yerde sâbit, dalı, budağı gökte ve her dem yemiş veren ağaca” benzetilmesi⁹⁵; Hz. Peygamber’in ashabının İncil’deki vasıflarını anlatırken “filizlerini çıkarmış, olgunlaşmış ve çiftçileri memnûn eden ekine” benzetilmesi⁹⁶; Allah yolunda mallarını sarf edenlerin hâlinin “bire yüz veren dâne”ye” benzetilmesi⁹⁷ gibi meseller, bu tür özendirici ve methedici dille söylenmiş mesellerdir. Bu mesellerde bir takım hasletlerin methedilmesi yoluyla, insanlar, iyiye ve doğruya teşvik edilmiştir.

Mesellerde methedici dil yanında eleştirici ve tahkîr edici dil de kullanılmıştır.

Bunu yaparken insan psikolojisinin bir özelliğı olan kötöden hoşlanmama ve kötüye

⁹⁰ Bkz. Zümer (39), 27.

⁹¹ Bkz. Ankebut (29), 41, 43.

⁹² Bkz. Kehf (18), 45- 46.

⁹³ Bkz. Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300.

⁹⁴ Bkz. Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300.

⁹⁵ Bkz. İbrâhim (24), 24- 25.

⁹⁶ Bkz. Fetih (48), 29.

⁹⁷ Bzk. Bakara (2), 261.

tepki gösterme hassasiyetinden faydalanılmış, küfrün ve kötülüğün aleyhine motivasyon oluşturulmaya çalışılmıştır⁹⁸. Allah'ın âyetleri kendisine verildikten sonra onlardan yüz çeviren kişinin “dilini çıkarıp soluyan bir köpeğe” benzetilmesi⁹⁹; ilmiyle emel etmeyen ve âyetleri yalanlayanların “kitap yüklü merkebe” benzetilmesi¹⁰⁰; Allah'ın nimetlerine nankörlük edenlerin halinin “emniyet ve huzur içindeyken nankörlükleri nedeniyle açlık ve korku ile” cezalandırılan bir şehrin halkı¹⁰¹na benzetilmesi¹⁰¹ ve daha birçok meselde, insanlarda bulunması muhtemel bir takım olumsuz özellikler ve kötü fiiller eleştirilmiş ve öyle kimselerin hali, kötüleyici ve tahkir edici bir üslupla resmedilmiştir.

Mesellerde kullanılan bir diğer dil çeşidi, “tezatlıkları içeren dil” dir. Mesellerde bazen olumlu ve olumsuz özelliklerin ve birbirine zıt olguların bir arada zikredildiği görülmektedir. Bu tür mesellerde birbirine zıt olan şeyler bir arada sunularak, muhatabın mukayese ve tercih yapacağı bir ortam hazırlanmaya çalışılmıştır. Doğal olarak insan psikolojisi iyiye meyledecek, kötünden ve elemden nefret edecek şekilde yaratılmıştır. Bu nedenle bir şeyin zıttı ile verilmesi, insanın neyi yapacağı konusunda daha sağlıklı karar vermesini sağlayacak bir yol olmaktadır¹⁰². Kur'an'da bu tür mukayeseleri içeren çok güzel örnekler bulunmaktadır. Hak ile bâtılın mukâyesesini sunarken, “bâtılın” selin ve ateşte eritilen mâdenin üzerinde oluşan faydasız “köpüğe” benzetilmesine mukâbil, “hakın”, selin de, mâdenin de faydalı olan kısmına benzetilmesi¹⁰³; mü'min ile kâfirin mukâyesesini sunarken kâfirin “kör ve sağıra” benzetilmesine karşılık,

⁹⁸ Bkz. Şanver, 216.

⁹⁹ Bkz. Araf (7), 176.

¹⁰⁰ Bkz. Cum'a (62), 5.

¹⁰¹ Bkz. Nahl (16), 112.

¹⁰² Bkz. Bayraktar, 54- 55.

¹⁰³ Bkz. Ra'd (13), 17.

mü'minin, “gören ve işiten” olarak tanımlanması¹⁰⁴; inanmayan insanlar için Hz. Nuh ve Hz. Lût'un hanımlarının, inananlar için ise Firavun'un hanımı Asiye'nin ve Hz. Meryem'in örnek olarak verilmesi¹⁰⁵, bu tür tezatlık içeren dilin kullanıldığı mesellerdir¹⁰⁶. Görüldüğü gibi bu tür mesellerde olumlu – olumsuz karakterler ve özellikler, bir arada sunularak insanlara mukayese ve taraf belirleme imkanı verilmiştir.

Mesellerde kullanılan ve zikredeceğimiz son dil çeşidi, “tasvirî ve açıklayıcı” dildir. Bu dil sayesinde pek çok soyut mefhum, tasvir edilerek tanıtılmış ve insanların idrak alanına yaklaştırılmıştır¹⁰⁷. Allah'ın nûrunun eşsizliğinin “doğuya ve batıya ait olmayan ve nerdeyse yağı bile aydınlatıcı olacak kadar mubârek bir zeytin ağacından tutuşturulan bir lambaya” benzetilerek tasvir edilmesi¹⁰⁸; Allah'ın “kelam” sıfatının sonsuzluğunu anlatırken “yeryüzündeki bütün denizler mürekkep, ağaçlar ise kalem olsa” yine de bu sıfatı vasfetmeye yetmeyeceği şeklinde tasvir edilmesi¹⁰⁹; dünya hayatının geçiciliğinin” gökten inen yağmurla bitkilerin yetişip yeşermesi, ancak ansızın gelen bir afetle yok olması”¹¹⁰ şeklinde tasvir edilmesi gibi mesellerde bu dilin mükemmel bir biçimde kullanıldığını görmekteyiz. Bu dilin somutlaştırıcı vasfı sayesinde birçok soyut olgu ve idrâki zor meseleler, insanların zihin dünyasına etkili bir biçimde arz edilmiştir.

c. Kur'an mesellerinin çeşitlerini tespit etmek amacıyla ele alacağımız bir diğer ölçüt, meselleri “açıklık ve kapalılık” açısından değerlendirmektir. Bunu yaparken, mesel ibarelerinde “mesel” lafzının veya teşbih edatı (ke) nın bulunup – bulunması

¹⁰⁴ Bkz. Hûd (11), 24; benzer anlamda örnekler için bkz. En'âm (6), 122; Âraf (7), 58; Mülk (67), 22.

¹⁰⁵ Bkz. Tahrim, (66), 10- 12.

¹⁰⁶ Benzer meseller için bkz. Nahl (16), 73- 76; Rum (3), 28; İbrahim (14), 24- 27.

¹⁰⁷ Bkz. çelik, 373, 375; Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300.

¹⁰⁸ Bkz. Nur (24), 35.

¹⁰⁹ Bkz. Lokman (31), 27.

¹¹⁰ Bkz. Yunus (10), 24; benzer anlamda ayrıca bkz. Kehf (18), 45- 46; Hadîd (57), 20.

bizim için belirleyici olacaktır. Bu iki grup yanında bazı İslâm âlimleri, ifadesi veciz ve manaları şümullü olup, halk tarafından da kolayca ezberlendiği için dilden dile dolaşan âyetleri de “mürsel meseller” adı altında üçüncü bir grup olarak değerlendirmişlerdir¹¹¹. Biz tanıtıcı olması amacıyla bu üç grup meseli örnekler eşliğinde ele almaya çalışacağız.

Kur'an mesellerinin çoğu, “açık (sarih) mesellerdir ve bunlar, kendisinde “mesel” lafzı açıkça zikredilen veya teşbihe delâlet eden bir sözle ortaya konulan mesellerdir. Bu mesellerde neyin neye benzediği açıkça zikredilmektedir¹¹². Bunlar, bir fikir, bir mesele ve soyut bir mefhumu kavratmak için söylenen örnek ve benzetmelerdir¹¹³. Malını Allah yolunda harcayanlara, bu harcamalarının çok daha fazlasının onlara ihsan edileceğinin “bire yüz veren buğday başağı” na benzetilerek anlatılması¹¹⁴; verdiği sadakayı başa kakanın ve gösteriş için bunu yapanın ise “üzerinde biraz toprak bulanan ve yağmurun vurmasıyla birlikte çıplak kalan kayaya” benzetilerek anlatılması¹¹⁵; insanların Allah'ı bırakıp da taptıkları putların bir sinek bile yaratamayacağının ve sinek onlardan bir şey götürse buna engel olamayacaklarının “mesel” lafzıyla anlatılması¹¹⁶; münafığın içinde bulunduğu iyi halin geçiciliğinin “karanlıkta ateş yakan, ancak ansızın ateşi sönüp tekrar karanlıklarda kalan kimseye” benzetilerek anlatılması¹¹⁷; Kur'an'dan ve öğüt almaktan kaçanların halinin “aslandan ürkmüş yaban eşeğinin kaçışına”¹¹⁸ benzetilerek tasvir edilmesi, bu tür mesellere verebileceğimiz bazı örnek âyetlerdir. Kur'an'daki meseller genellikle bu yapıda oluşturulmuş açık mesellerdir. Bu

¹¹¹ Bkz. Saka, 136.

¹¹² Bkz. Suyuti, 338; ayrıca bkz. Kattan, 395; Ulutürk, 34; Cerrahoğlu, 175; Saka, 136.

¹¹³ Bkz. Ulutürk, 36.

¹¹⁴ Bkz. Bakara (2), 261.

¹¹⁵ Bkz. Bakara (2), 264.

¹¹⁶ Bkz. Hac (22), 73.

¹¹⁷ Bkz. Bakara(2), 17.

¹¹⁸ Bkz. Müddesir (74), 49- 51.

mesellerde kullanılan sembolik ve temsili dil sayesinde pek çok konu rahatlıkla idrak edilebilecek şekilde sunulmuştur.

Kur'an mesellerinin diğer bir grubu ise “gizli (kâmin) meseller” dir. Bunlar, temsil lafzı açıkça zikredilmediği için kapalı meseller olarak kabul edilirler. Fakat taşıdığı anlam itibariyle diğer mesellere benzerler ve icaz bakımından güzel manalara işaret etmektedirler. Bu meseller, lafız yönünden değil, mana yönünden meseldirler. Neye mesel oldukları açıkça bildirilmemiştir¹¹⁹. “Güzel memleketin bitkisi, Rabbinin izniyle iyi çıkar. Kötüsünün ise çıkmaz, çıkan da bir şeye yaramaz”¹²⁰ meseli gizli mesele örnektir. Zira Hak'ı kabul eden “toprağı verimli memlekete”, inkar eden ise “verimsiz toprağa” benzetilmekle birlikte meselin neye benzetme yapıldığı açıkça zikredilmemiştir¹²¹.

Kur'an âyetlerinden bir grup da vardır ki bunlar, teşbih lafzı açıkça belirtilmeden söylenmiş cümlelerdir ve “mürsel meseller” olarak adlandırılmışlardır¹²². Darb-ı mesellere benzeyen¹²³ bu sözlerin ifadeleri veciz, anlamları şümullü olduğu için halk tarafından kolaylıkla ezberlenmiş ve İslâm Tarihi boyunca hatipler ve edipler tarafından çokça kullanıldığı için mesel halini almışlardır¹²⁴. Suyûti ve Kattan, eserlerinde bu âyetlerin bir kısmına yer vermişlerdir¹²⁵. Örnek olması amacıyla bu âyetlerden birkaçını burada zikretmek istiyoruz:

¹¹⁹ Bkz. Suyûti, 338; Kattan, 398; Cerrahoğlu, 175; Saka, 136; Ulutürk, 29; Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300.

¹²⁰ Bkz. A'râf (7), 58.

¹²¹ Bkz. Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300.

¹²² Bkz. Kattan, 399.

¹²³ Bkz. Suyûti, 340.

¹²⁴ Bkz. Ulutürk, 23; ayrıca bkz. Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300; Çelik, 372- 373.

¹²⁵ Bkz. Suyûti, 340- 343; ayrıca bkz. Kattan, 400- 401; Ulutürk, 28- 29.

“İhtimal ki hoşlanmadığınız bir şey sizin iyiliğinizdir”¹²⁶.

“Nice az topluluk, Allah’ın izniyle çok topluluğa gâlip gelmiştir”¹²⁷.

“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu”¹²⁸?

“İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir”¹²⁹.

“Bir Zorlukla beraber bir kolaylık vardır”¹³⁰.

Bu misalleri daha da artırmak mümkün olmakla beraber, örnek olarak bu kadarını vermekle yetineceğiz. Bu sıralamış olduğumuz türde ayetler, mesel olma özelliklerini Kur’an nâzil olduktan ve Müslümanlar arasında yayıldıktan sonra kazanmışlardır. Bununla birlikte bu âyetlerin halkın dilinde mesel gibi kullanılmasının câizliği, İslâm hukukçuları arasında ihtilaf meydana getirmiştir. Bazı âlimler, Kur’an’ın, mesel olarak kullanılsın diye değil, düşünülüp emriyle amel edilsin diye gönderildiği gerekçesiyle, bunu edebe aykırı bulmuşlardır. Bazı âlimler ise ciddî bir meselede Kur’an’dan mesel getirilmesinin bir mahzuru olmadığını savunmuşlardır¹³¹.

Kur’an mesellerini “açıklık ve kapalılık” açısından ele almamız, onların çeşitlerini belirlemek için yaptığımız son analiz biçimi idi. Tanah’ta ve Yeni Ahit’te meselleri ele alırken kullandığımız “orijin” ölçütünü Kur’an meselleri için kullanmamız uygun görünmemektedir. Çünkü Kur’an’a ne indirildiği zamanda ne de daha sonraki süreçte herhangi bir insan müdahalesi olmadığı için orijinallliği bozulmamıştır. Bu nedenle de Kur’an mesellerini böyle bir tasnife tâbi tutmamız gereksizdir.

¹²⁶ Bkz. Bakara (2), 216.

¹²⁷ Bkz. Bakara (2), 249.

¹²⁸ Bkz. Zümer (39), 9.

¹²⁹ Bkz. Rahmân (55), 60.

¹³⁰ Bkz. İnşirah (94), 5.

¹³¹ Bkz. Kattan, 403- 404; ayrıca bkz. Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/300; Keskin, 103- 104.

Son olarak şunu söyleyebiliriz ki yukarıda sıralamış olduğumuz çeşit ve biçimlerde karşımıza çıkan meseller, kullanılan üslup açısından da son derece canlı ve etkileyicidir. Bu mesellerle insanın akıl ve hislerine birlikte seslenilmiş, aklı manalar, bu üslup biçimiyle tesirli bir şekilde zihinlere yaklaştırılmıştır. Soyut bir hakîkati anlatmak için bazen tabiattaki unsurlardan, bazen hayalî, bazen yaşanması mümkün, bazen de yaşanmış bir olaydan örnekler sunularak insanların akıl ve vicdanlarına seslenilmiştir¹³².

Mesellerin bu edebî üstünlüğü aslında, bir parçası olduğu Kur'an-ı Kerimin genelinin özelliğidir. Olağan üstü üslûbuyla kendisini dinlemeye ve üzerinde düşünmeye sevk edecek özelliğe sahip olan Kur'an'ın, edebî şaheser olarak üstünlüğü, sadece Müslümanların değil, İslâm'ı seçmeyenlerin dahi kabul ettiği bir gerçektir. Nâzil olduğu dönemde Arap dili ve edebiyatının altın çağının yaşanması, Allah'ın kelâmının çok daha üstün olmasını gerektiriyordu. Sonuçta öyle de olmuş ve Kur'an kelâmının eşsiz güzelliği karşısında zamanın şâir ve edipleri, âcizliklerini itiraf etmişlerdir. Ona îman etmemiş olanlar dahi onun beşer sözü olmadığını kabul edip, câzibesine kapılmakla beraber, çıkarları ve gururları yüzünden îmana yanaşmamış, benzerini getirmekten âciz kalınca da kaba kuvvetle onun yayılmasını engellemeye çalışmışlardır¹³³. Hem üslup hem de mana yönünden her çağda muhatabını etkileyen Kur'an'ın bu tesirinde elbette ki Kur'an'da kullanılan ve onun edebî söz sanatlarından olan “mesel” in de önemli bir rolü vardır. Kur'an'ın genel üslûbunun tesirini veciz bir ifade içinde barındıran meseller, bu özelliğiyle insanların zihin ve duygu dünyalarına etkili bir biçimde seslenmiştir.

¹³² Bkz. Albayrak, 45; ayrıca bkz. Saka, 113- 114; Keskin, 76- 78.

¹³³ Kur'an'ın edebî üslûbu konusunda daha geniş bilgi bkz. Albayrak, 43- 44; ayrıca bkz. Şengül, 191- 193; Karaçam, 361; Kutup, Kur'an'da Edebi Tasvir, 25- 29; Saka, 151- 154; Kılıç, Kur'an Dildeki Sonsuz Mûcize, 26- 37; Kılıç, Mitoloji, Kitab- ı Mukaddes ve Kur'an- ı Kerim, İzmir 1993, 200-201; Cerrahoğlu, 160; Çelik, 365- 371.

4. Kur’ân-ı Kerîm’de Tebliğ Metodu Olarak Kullanılan Mesellerde Ele Alınan Konular

Daha önce de belirttiğimiz gibi mesellerle anlatım, Kur’an üslûbunun en önemli ifade araçlarından biridir. Belleksel bir olgu, psikolojik bir durum, anlatılmak istenen bir hakikat, mesellerle somut tablolar halinde ifade edilmiştir. Böylece zihinsel kavram ve olgular, şekillere ve hareketlere dönüştürülerek muhataba arzedilmiştir¹³⁴. Kur’an’da bu anlatım metoduyla pek çok konu, veciz bir biçimde işlenmiştir. Çalışmamızın bu kısmında Kur’an içinde mesellerle işlenen bu konuları belirli başlıklar altında ele alıp, incelemek amacındayız.

a. İnanç ve itikâda dâir konular:

Bu kısma giren meseller, konu olarak Allah’ın varlığını, zâtını, sıfatlarını, tasarruflarını işleyen, şirkin iptalini, ahiret ve yeniden diriliş, cennet ve cehennem gibi inanç mevzûlarını işleyen mesellerdir.

Öncelikle Allah’ın vasıflarını konu alan mesellere değinecek olursak, bunlardan biri, Allah’ın azâmetini, kudretini ve evren üzerindeki hükümlerliğini anlatan¹³⁵ “Nur” meselidir. Bu meselde Allah’ın nuru, ne doğu ne de batıya ait olan, tutuşturulmasa bile yağı dahi ışık veren kutlu bir zeytin ağacından yakılan bir “kandil” e benzetilmektedir¹³⁶. Ayette Allah’a “nur” isminin verilmesi, İslâm ulemâsı tarafından pek çok yoruma tâbi tutulmuştur. Yazır’a göre bazı müfessirler, bunu “nûrun yaratıcısı” (münevîr) şeklinde ism-i fâil sıygasıyla açıklamıştır. Yine Yazır’a göre “nûr” ışığın özel bir görünümü ve latif bir ışık tecellisidir. Bundan dolayı da övgü amacıyla kullanılmıştır. Nuru yaratana “nur” denilmesi ise, dil açısından hakikat anlamında değil, mecaz anlamındadır ve hakikati ise “o nurun

¹³⁴ Bkz. Kutup, Kur’an’da Edebi Tasvir, 57.

¹³⁵ Bkz. Eren, 92- 93.

¹³⁶ Bkz. Nur (24), 35.

sahibi” olmasıdır¹³⁷. Âyet, algılaması güç olan Allah’ın nûrunu insan zihnine yaklaştırmak için onu bir kandile benzetmiştir. Bu, sınırsız bir tablonun insanın sınırlı kavrama yeteneğine yaklaştırılması amacıyla verilmiş bir örnektir¹³⁸.

Konuyla ilgili olarak sunacağımız ikinci bir mesel de, Allah’ın “Kelam” sıfatının sonsuzluğunu, “yeryüzündeki ağaçlar hep kalem olsa, deniz de mürekkep, arakasından da yedi deniz (mürekkep olup kendisine katılsa) Allah’ın sözleri tükenmez”¹³⁹ ifadesiyle anlatan meseldir. Bu âyette Allah’ın kelâmının sonsuzluğuna vurgu yapılırken, sınırlı olanla sınırsız olan karşılaştırılmış ve ne ölçüde çok olsa da sınırlı olanın tükeneceği, sınırsız olanın ise eksilmeden sınırsız olarak kalacağı vurgulanmıştır¹⁴⁰. Ayette geçen “yedi” sözü, çokluktan kinaye anlamındadır. Yoksa sekiz deniz mürekkep olsa Allah’ın sözlerinin tükeneceği anlamında değildir¹⁴¹. Bu âyette “Allah’ın sözü”nden kastedilenin ise O’nun sonsuz ilim ve hikmetinin sözleri” ve onun “kudret ve hikmetinin tezâhürleri” olduğu söylenmiştir¹⁴². Ayette asıl vurgulanmak istenilen ise, hiçbir yaratığın, “gücü sonsuz olan Allah’a” ortak olamayacağıdır¹⁴³. Bu yüce vasıflara sahip olan Allah’ı bütünüyle tanıyıp, kuşatabilmemiz mümkün olmamakla beraber, bu gibi mesellerle kısmen de olsa bilgi edinebilmemiz mümkün olabilmektedir.

İnanca dayalı bazı mesellerde konu olarak tevhid inancı ve şirkin yanlışlığı işlenmiştir. Bunlardan biri “Allah’a ortak olarak tapınılan putların bir araya gelseler de bir sinek dahi yaratamayacaklarını ve sinek, onlardan bir şey kapıp götürse ona

¹³⁷ Geniş bilgi için bkz. Yazır, V/388- 394.

¹³⁸ Geniş bilgi için bkz. Kutup, Fî Zılâli’l- Kur’ân, Çev. Sâlih Uçan- Vahdettin İnce, İstanbul 1991, VII/484- 486.

¹³⁹ Bkz. Lokman (31), 27; aynı anlamda bkz. Kehf (18), 109.

¹⁴⁰ Bkz. Kutup, Fî Zılâli’l- Kur’an, VIII/235.

¹⁴¹ Bkz. Süleyman Ateş, Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul 1988, VII/75; ayrıca bkz. Yazır, V/ 219.

¹⁴² Bkz. Yazır, V/219; Ebu’l A’lâ Mevdûdî, Tefhîmu’l- Kur’an, İstanbul 1987, IV/303.

¹⁴³ Bkz. Mevdûdî, IV/303.

engel olamayacaklarını” anlatan meseldir. Mesel, “isteyende zayıf, istenen de”¹⁴⁴ sözleriyle bitmektedir. Bu âyette kendilerine işaret edilen Araplar, kendi yükledikleri anlamlar doğrultusunda, dünyayı yaratan, yağmuru yağdıran, Kâbe’nin Rabbi olan üstün bir Allah’a inanıyor; ama buna rağmen başka Tanrıları ona ortak olarak kabul ediyorlardı¹⁴⁵. Bu âyet ise, onların taptıkları putların tamamen güçsüz ve zayıf oluşunu ve böyle zayıf şeylere tapanların da âcizliğini ortaya koymaktadır¹⁴⁶. Bu âyet yanında, Allah’tan başka dostlar edinenlerin halinin “çürük bir ev edinen örümceğe” benzetilmesi¹⁴⁷; Allah’a ortak koşmanın birden fazla ve sürekli çekişen efendilere sahip köle ile sadece bir efendiye sahip köle mukayesesini ile anlatılması¹⁴⁸ gibi âyetler de şirkin abesliğini gözler önüne sererek tevhiidi vurgulayan ifadelerdendir.

İnanca dair mesellerden bazıları ise “ahirete “îmana davet etmek için söylenmiş olan ve yeniden dirilişi anlatan mesellerdir¹⁴⁹. Bildiğimiz gibi âhiret, dünyanın mukâbili olan ve onun üzerinde kontrol mekanizması bulunan bir âlemdir. Ahiret hayatı, dünya hayatı ile yakından ilgili olup, fiillerimizi, yapmamız ve yapmamamız gerekenleri yönlendiren bir etkiye sahiptir. Yeniden diriliş, âhiret ve âhiretin bir parçası olan cennet ve cehennem gibi olgular, hareketlerimizin yönünü belirlemektedir¹⁵⁰. Ayetler vasıtasıyla insanlarda âhirete îman oluşturulurken öncelikle “dünyanın geçici olduğu” hatırlatılmıştır. Bunu yaparken hem akla, hem de hislere seslenilerek bu gerçek dile getirilmeye çalışılmıştır. Dünya hayatının “insanların ve hayvanların faydalandığı otları ve bitkileri büyüten bir yağmura”

¹⁴⁴ Bkz. Hac (22), 73.

¹⁴⁵ Geniş bilgi için bkz. İzutsu, 123- 128.

¹⁴⁶ Bkz. Mevdûdî, III/355; ayrıca bkz. Kutup, Fî Zılâli’l- Kur’an, IV/244; Eren, 78.

¹⁴⁷ Bkz. Ankebut (29), 41.

¹⁴⁸ Bkz. Zümer (39), 29.

¹⁴⁹ Bkz. Ulutürk, 57, 76- 77; ayrıca bkz. Eren, 208; Keskin, 178- 183.

¹⁵⁰ Bkz. İzutsu, 110.

benzetildiği meselde “bu yeryüzü yağmurla bütün güzelliklerini kuşanmışken ve sahipleri onun üzerinde kendilerini güçlü sandığı bir anda geliveren bir helakla her şeyin nasıl sona erdiği”¹⁵¹ anlatılmaktadır. Bu âyet, menfaat için insanların birbirine haksızlık ettiği dünya hayatının kısıtlılığını ve değerinin azlığını gözler önüne sermektedir. İnsanoğlunun ona sahip olduğunu sandığı bir anda her şeyin tırpanla biçilmişçesine yok olması anlatılmaktadır¹⁵². İnsan dünyaya gönül bağlayıp, oraya takıldığında ve onun ardındaki kalıcı hayatı göremediğinde sadece bu dünyanın geçici nimetlerine sahip olabilmektedir. Dünyada hiç kimsenin karşı koyamayacağını sandığı bir yetkiye sahip olduğunu düşündüğü anda her şeyini ansızın kaybedecektir. İnsanların âhiretlerini fedâ ettikleri dünyanın sonu böyledir ¹⁵³ ve mesel bu haliyle bu dünyadaki görünüşteki başarılarına bakıp da Âhireti unutanlar için bir uyarı niteliğindedir¹⁵⁴.

Dünya hayatının geçiciliğini ve asıl önemli olanın ahiret hayatı olduğunu ifade eden bir diğer mesel, benzer sözlerle, dünyanın geçiciliğini “gökten inen yağmurla yeryüzünün bitkilerinin yeşermesi ve ardından rüzgarın savurduğu çer çöpe dönmesi”¹⁵⁵ benzetmesiyle anlatılmaktadır. Bu âyette de dünya hayatı, rüzgarın savurduğu çer– çöpe benzetilerek birkaç cümleyle vecîz biçimde özetlenmiştir¹⁵⁶.

Konuyla ilgili olarak vermiş olduğumuz bu âyetlerde güdülen amaç, insanın dünyadan soyutlanması değil, onun geçici serveti için başkalarına haksızlık etmekten ve kibirlilik göstermekten sakındırılmasıdır. İnsan iyi ahlaklı ise, dünya malı onun Allah rızasını kazanmak için kullandığı bir araç olacaktır ve o asıl “kalıcı işler” e

¹⁵¹ Bkz. Yunus (10), 24.

¹⁵² Bkz. ateş, IV/220– 221; ayrıca bkz. Ulutürk, 50.

¹⁵³ Bkz. Kutup, Fî Zilali'l– Kur'ân. V/496- 497; ayrıca bkz. Sâlih, 257- 258.

¹⁵⁴ Bkz. Mevdûdî, II/305.

¹⁵⁵ Bkz. Kehf (18), 45- 46; benzer anlamda bkz. Hadîd (57), 20.

¹⁵⁶ Bkz. Kutup, Fî Zilali'l– Kur'an VII/112; ayrıca bkz. Ulutürk, 51.

yönelecektir. Bu kalıcı işler ise, müfessirlere göre salih ameller ve güzel ahlakıdır¹⁵⁷. İnsan dünyada bu bilinçle yaşamalı ve amaçlarla, araçları birbirine karıştırmamalıdır. Bu mesellerle dünya hayatının geçiciliği vurgulandıktan sonra ikinci aşama olarak, ahiret hayatının ilk safhası olan “yeniden diriliş” safhası gelmektedir. Yeniden diriliş mevzuunu anlatan mesellerden biri şu sözlerle sunulmaktadır:

“Senin yeryüzünü (kuraklıktan) boynu bükük huşû hâlinde görmeyen de O’nun âyetlerindedir; Biz ona suyu indiriverdiğimizde hareketlenir ve kabarır. Şüphe yok ki, ona o hayatı veren elbette ölüleri dirilticidir. Doğrusu O, her şeye gücü yetendir”¹⁵⁸.

Hamdi Yazır’a göre bu temsilde yeryüzünün kuraklık içindeki hali, boynunu bükmüş zavallı bir kimsenin alçalma haline benzetilmiştir. Bu benzetme de mütevâzı olanların, âyette yağmurun inişiyle yerin kabarmasında olduğu gibi yükseltileceği de hatırlatılmaktadır. Ayrıca âyette vurgulandığı gibi ölülerin diriltilişi, ölü gibi olan toprağın yağmurla yeşerip canlanmasına benzetilmiştir. Yeri bu şekilde diriltiren Allah, ölüleri de diriltecek ve ruhsuz cesetlere can verecektir¹⁵⁹. Yeniden diriliş ile ilgili getirilen bir diğer mesel, Yâsîn Sûresi’nde geçen ve “çürümüşken o kemikleri kim diriltir” sorusuna cevaben söylenen “onları ilk defa yaratan diriltir ve O, yaratmanın her türlüşünü bilir... gökleri ve yeri yaratan, onlar gibisini yaratmaya kâdir değil midir”¹⁶⁰? meselidir. Kutub’a göre bu şekilde sunulan âyetlerde, öncelikle insana bizzat kendi varoluşuyla ilgili gerçekler gösterilerek söze başlanmaktadır. Ancak insan, bu gerçeği göz ardı ederek, ölümden sonra dirilme konusunda bundan delil çıkaramamaktadır. Dünyaya gelişindeki o uzun serüveni unutarak yeniden

¹⁵⁷ Bkz. Ateş V/300- 301; ayrıca bkz. Ulutürk, 51.

¹⁵⁸ Bkz. Fussilet (41), 39.

¹⁵⁹ Bkz. Yazır VI/329; ayrıca bkz. Ulutürk, 77; Saka, 135- 136; Çelik, 377.

¹⁶⁰ Bkz. Yasin (36), 77- 83; benzer manada ayrıca bkz. Fâtır (35), 9; A’râf (7), 57.

dirilmeyi daha zor sanmaktadır¹⁶¹. Oysa onları ilk kez yoktan yaratan için ikinci kez yaratmak, elbette ki zor değildir ve sadece “ol” demesi yeterlidir¹⁶². Kur’an, âhiret hayatının ilk safhası olan yeniden diriliş konusunda bu âyetlerle gerçeği delillendirerek insanları iknâ etmeye çalışmıştır.

Yeniden diriliş, konusunun ardından, âhiret hayatının ikinci aşaması olan cennet ve cehennem hayatı gelmektedir. Kur’an’ın âhiret tasviri genel olarak, cennetin zevklerinin ve cehennemin azabının anlatılması şeklindedir. Ahirette insan, bu iki mekandan birine gitmeden önce, hiç farketmediği şekilde yaptıklarının şuuruna vardırılabacak ve hakkında verilen kararı bunların sonucu olarak kabullenmek zorunda kalacaktır¹⁶³. Bu karar sonucunda iyilerin mükâfatı olan cennet, bir meselde “altından ırmaklar akan, yemişleri ve gölgesi devamlı” şeklinde tasvir edilmiştir¹⁶⁴. Bu âyette cenneti temsil ederken onun durumu, “mesel” lafzıyla (meselu’l – cenne) verilmiş ve bununla cennetin dikkat çekiciliği kastedilmiştir. Somut nesneler dünyasında yaşayan insana cenneti anlatmak elbette zordur. Çünkü insanın göremediği şeyi tasavvur etmesi hiç de kolay değildir. O nedenle anlatılanlar ancak ona bir “misal” olur manasında “mesel” denmiş¹⁶⁵ ve dünyadaki nimetlerden hatırlatmalar yapılarak temsil edilmiştir. Cennet tasvir edilirken onun dinlendiriciliği, nimetlerinin sonsuzluğu anlatılarak, azapla dolu cehenneme karşı bir alternatif oluşturulmuş ve insan, cennete götürecek davranışlara teşvik edilmeye çalışılmıştır¹⁶⁶.

¹⁶¹ Bkz. Kutup, Fî Zılâli’l- Kur’ân, VIII/485– 486; ayrıca bkz. Ateş, VIII/365.

¹⁶² Bkz. Ulutürk, 76- 77.

¹⁶³ Bkz. Fazlur Rahman, Ana Konuları Kur’an, Çev. Alparslan Açıkgenç, Ankara 1998, 33- 36.

¹⁶⁴ Bkz. Ra’d (13), 35; benzer anlamda bkz. Muhammed (47), 15.

¹⁶⁵ Eren, 235.

¹⁶⁶ Bkz. Kutup, Fî Zılâli’l- Kur’ân, VI/367; ayrıca bkz. Yazır, IV/571; Ulutürk, 57.

İnanan ve iyi amellerle hayatını geçirenlerin gideceği cennet yanında bir de Allah'ı inkar eden ve O'na isyan edenlerin cezâ yeri olan cehennem vardır. Cehennemin tasviri ise “kötülere kötülüğün cezâsının misliyle verildiği, girenlerin yüzlerini karanlıkların kapladığı ve ebedî kalacakları yer”¹⁶⁷ olarak yapılmıştır. Bu âyetin başlangıcında öncelikle kötülüğün cezasının ölçüsü sunulmuştur. Yazır’a göre iyiliğin karşılığı on katı olarak verilirken, kötülüğe böyle bir ziyade uygulaması yoktur ve misliyle ödenmektedir. Böylece güzel davranışın karşılığı “güzel”, günahın karşılığı ise “âdil” olmakta ve hiç kimseye haksızlık edilmemektedir. Cehennem ehlinin yüzlerini kaplayan karanlıkların nedeni ise utançları ve ümitsizliklerinin yüzlerine yansımalarıdır¹⁶⁸.

Bu âyet dışında cehennemin korkunç homurtusunu, öfkesini temsil eden¹⁶⁹ ve cehennemliklerin azığı olan “zakkum” u tasvir eden¹⁷⁰ meseller de bulunmaktadır. Bu tür azabı anlatan meseller, insanları buna müstehak kılacak fiillerden sakınma konusunda uyarıcı niteliği taşımaktadır.

b. Ahlâkî Tutuma Dâir Konular:

Kur'an, meseller vasıtasıyla inanç konuları yanında, olması gereken ahlâkî tutum ve tavırlar hakkında da rehberlik etmiştir. Çünkü insan, yaratılışı gereği hem iyilik, hem de kötülük yapabilecek potansiyele sahiptir. Bu nedenle Kur'an, insanı kötülükten sakındırıp iyiliğe yönlendirecek düsturlar sunmuş ve uyarılarda bulunmuştur.

Bu ahlâkî uyarılardan biri “ahde vefa” ve yemine sâdık kalma” konusunda getirilen, “Antlaşma yaptığınızda Allah'ın ahdini yerine getirin ve sağlam ettiğiniz

¹⁶⁷ Bkz. Yunus (10), 27.

¹⁶⁸ Bkz. Yazır, IV/356; ayrıca bkz. Mevdûdî, II/305.

¹⁶⁹ Bkz. Mülk (67), 7- 8.

¹⁷⁰ Bkz. Duhan (44), 43- 46.

yeminleri bozmayın!... yeminlerinizi aranızda bir hile aracı edinerek, o ipliğini kat kat kuvvetlice büktükten sonra sökmeye çalışan kadın gibi olmayın”¹⁷¹! meselidir. Bu âyette öncelikle yapılan antlaşmalara ve yeminlere sâdık kalınması emredilmekte ve ardından bu emir, bir meselle teyit edilmektedir. Burada ahit ve yemin, ipin kuvvetlice bükülmesine, bu ahit ve yeminlerin bozulması ise bükülen ipliğin geri çözülmesine benzetilmektedir¹⁷². Seyyid Kutup’a göre Hz. Peygamber döneminde bazı insanlar, güç ve sayı bakımından daha güçlü gördükleri Kureyş’ten çekindikleri için Hz. Muhammed’le yaptıkları ahde riâyet etmiyor ve Kureyş yanında olmayı tercih ediyorlardı¹⁷³. Oysa Allah adına yemin etmek demek, Allah’ı o söze tanık ve kefil tutmak demektir. Bu nedenle o söz, Allah’a karşı verilmiştir ve verilmiş meşru sözde durmak Allah’ın haklarındanandır¹⁷⁴. Ahdi ve yemini bozmak ise meselde anlatıldığı gibi, bunamış bir kadının büküğü ipi geri bozmasına benzemektedir ve yeminlerini bozanlar, bu benzetme ile aşağılanmıştır¹⁷⁵.

Örnek olarak vereceğimiz bir diğer mesel ise, “gıybet” etmenin çirkinliğini anlatan ve bundan sakındırmaya yönelik ikaz içeren meseldir. Meselde ahlakî açıdan çirkin olan bu fiil, “Ey îman edenler, zannın birçoğundan çekinin, çünkü zannın bazısı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın, kiminiz kiminizi arkasından çekiştirmesin! Sizden biriniz kardeşinin ölü halindeki etini yemek istermi hiç”¹⁷⁶? sözleriyle kötülenmiştir. Çünkü gıybeti edilen kişi, orada hazır bulunmadığı ve kendisini savunacak durumda olmadığı için bir ölü mesâbesindedir. Bu durumda onun gıybetini etmek demekse, bir ölünün bedenini yemek gibidir. Üstelik bu ölü,

¹⁷¹ Bkz. Nahl (16), 91- 92.

¹⁷² Bkz. Eren, 188.

¹⁷³ Bkz. Kutup, Fî Zılâli’l- Kur’ân, VI/565; ayrıca bkz. Ateş, V/136.

¹⁷⁴ Bkz. Ateş, V/135.

¹⁷⁵ Bkz. Muhammed Esed, Kur’an Mesajı, İstanbul 1999, II/549; ayrıca bkz. Kutup, Fî Zılâli’l – Kur’ân, VI/565 .

¹⁷⁶ Bkz. Hucurat (49), 12.

sadece bir insan değil, aynı zamanda kardeşdir. Ayrıca bu benzetme ile insanın nâmus ve haysiyetinin eti ve kanı gibi ve hatta daha da önemli olduğuna işaret edilmiştir¹⁷⁷.

Ahlakî konularla ilgili olarak söylenen meseller içinde, anne ve babaya karşı muamelenin nasıl olması gerektiği konusunda da bir ölçüt sunulmaktadır. Anne ve babaya iyilik edilmesi ve yaşlandıklarında onlara merhamet gösterilmesi “Onlara acıyarak üzerlerine tevazu kanatlarını indir”...¹⁷⁸ sözüyle ifade edilmiştir. Yani nasıl ki, bir kuş şefkat içinde yavrusunun üzerine kanatlarını gererse, evlat da anne ve babasına öyle yumuşak muâmelede bulunmalı ve şefkat göstermelidir¹⁷⁹.

Kur’an’ın dikkat çektiği ahlakî zafiyetlerden biri de “cimrilik” tir. Bu konuda Kur’an, insanlardan orta yolu takip etmelerini “elini boynuna bağlı olarak asma. Onu büsbütün de açıp saçma. Sonra kınanmış, perişan bir halde oturup kalırsın”¹⁸⁰ meseliyle istemiştir. Ayette sunulan ölçüye göre, ne servetin dağılımını engelleyecek derecede cimri, ne de kendini ekonomik açıdan perişan edecek derecede savurgan olunmalıdır. Bu, sadece ahlâkî bir tavsiye ve emir değil, aynı zamanda İslâm toplumunu savurganlıktan korumaya yönelik olan tedbirlerdendir¹⁸¹.

Bu konulardan başka “gidişinde mütedil ol (konuşurken) sesini alçalt, çünkü seslerin en çirkini elbette eşeklerin sesidir”¹⁸² ifadesi ile sesin ölçsüzce yükseltilmesine ve kibirliliğe karşı bir uyarı sunulmuş; insan, ölçülü ve mutevâzı olmaya davet edilmiştir. Kur’an meselleri içinden, bunlar gibi daha bir çok ahlâkî düstur çıkarmak mümkündür. Bu tür meseller, erdemli ve ahlakî bir yaşam için insanlara rehberlik etmekte ve ölçü sunmaktadır.

¹⁷⁷ Bkz. Yazır, VI/537- 538; ayrıca bkz. Ateş, VIII/527; Mevdûdî, V/421.

¹⁷⁸ Bkz. İsra (17), 24.

¹⁷⁹ Bkz. Eren, 187.

¹⁸⁰ Bkz. İsra (17), 29.

¹⁸¹ Bkz. Mevdûdî, III/96.

¹⁸² Bkz. Lokman (31), 19.

c. Sosyal yaşam ve amelî konulara dâir meseller :

Bu kısımda önce sosyal yaşamın merkezi olan insanları ve insan tiplerinin kategorilerini¹⁸³ ve ardından insan davranışlarını ele almaya çalışacağız.

İnsan, diğer yaratılmış varlıklar gibi Allah'ın yarattığı tabîî bir varlıktır. Ancak Allah, ona kendi ruhundan üflediği için bu vasfıyla diğer bütün yaratılmışlardan ayrılmaktadır¹⁸⁴. İnsan, yaratılış itibâriyle diğer varlıklardan ayrıldığı gibi, farklı bir iç dünyasına, manevî ve ruhî yapıya sahip olmakla kendi içinde de belli kategorilere ayrılmaktadır¹⁸⁵. Bu sınıflar, Allah'ın Hz. Muhammed aracılığıyla Araplarla girdiği münasebetin bir sonucudur ve Müslümanlar, ehl-i Kitap, münafıklar ve kâfirler¹⁸⁶ olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır.

Bu farklı insan tiplerinden Kur'an'da en çok bahsedileni “mü'min” ve bunun zıttı olan “kafir” tiplemesidir. Bir çok âyet, bu iki kategoriye inanç ve amel bakımından mukayeseli olarak sunmaktadır. Bu iki grup, inanç açısından “görenle” (mü'min) “kör olan” (kâfir), “işitilenle” (mü'min) “sağır olan” (kâfir) şeklinde mukâyese edildiği gibi, amel bakımından da karşılaştırılmıştır. Örneğin “Mallarını Allah yolunda sarfedenlerin hali, bir dâneye benzer ki o dâne, yedi başak sürmüştür. Her başakta yüz dâne vardır”¹⁸⁷ ayetiyle inanan insanın amelinin ziyadeli karşılığına dikkat çekilmiştir. İnanan insan, Allah yolunda ne kadar samimi ve istekli olursa mükafatının da o denli çok olacağı anlatılmıştır. Allah'ın kaynaklarının sınırsızlığına ve amelleri hak ettiği ölçüde mükafatlandıracağına dikkat çekilmiştir¹⁸⁸.

¹⁸³ Bkz. Kutup, Kur'ân'da Edebî Tasvir, 71; ayrıca bkz. Ulutürk, 38- 54.

¹⁸⁴ Bkz. Fazlur Rahman, 48.

¹⁸⁵ Bkz. Eren, 114.

¹⁸⁶ Bkz. Izutsu, 100.

¹⁸⁷ Bkz. Bakara (2), 261.

¹⁸⁸ Bkz. Mevdûdî, I/181.

Buna mukabil bazı meseller ise, kâfirin amellerini ve bu amellerin verimsiz olan karşılığını ele almaktadır. Kafirlerin amellerinin karşılığı, âyette “(onların) amelleri fırtınalı bir günde rüzgarın şiddetle savurduğu bir küle benzer. Kazandıklarından hiçbir şeyi ellerine geçiremezler”¹⁸⁹ şeklinde tasvir edilmiştir. Bu âyette ilâhi daveti kabul etmeyenlerin, hayat boyu kazanmaya çalıştıklarının sonunda bir kül kadar kıymetsiz olacağı anlatılmıştır. Bir kül yığınının rüzgar karşısında savrulması gibi, kıyamet günü kafirlerin amellerinin de böyle değersiz görüleceği gözler önüne serilmiştir¹⁹⁰. Bir diğer âyette “O kâfirlerin amelleri bir engin çöldeki serap gibidir. Susayan onu su zanneder. Nihayet ona vardığı vakit onu bir şey bulmaz da Allah’ı yanında bulur. O da ona tamamıyla hesabını görür”¹⁹¹ buyrulmaktadır. Bu âyette de yine kâfirler, dünya da bir takım iyi ameller yapsa da, bütün amellerin başı olan ve onlara değer kazandıran “îmanları” olmadığı için yaptıklarının boşa gideceği anlatılmaktadır¹⁹². Gösteriş için yaptıkları faziletli amellerinden dolayı bir yarar ummalarının hayal olduğu bu “serap” tasviriyle gösterilmektedir. Seraba ulaşanların bir şey bulamadıkları gibi, kafirlerin de amellerinin boşa gideceği ve vardıkları yerde hesaplarını göreceğ olan Allah’ı bulacakları anlatılmaktadır¹⁹³.

Mesellerde ele alınan bir diğer insan tipi, “münafık” kategorisine giren insandır. Bu insanlar, toplumsal hayatta Müslümanların ibâdetlerine ve bütün dinî hususlarına, dünyevî çıkar amacıyla, görünürde uymakla beraber kalben ihanet içinde bulunmaktadır¹⁹⁴. Kur’an, onların geçici menfaat için kendilerini içine attıkları durumu, “Bir adam ateş yakmak istedi. Ateş çevresindekileri aydınlattığı sırada,

¹⁸⁹ Bkz. İbrâhim (14), 18.

¹⁹⁰ Bkz. Mevdûdî, II/512– 513; ayrıca bkz. Eren, 142- 143.

¹⁹¹ Bkz. Nûr (24), 39; paralel anlamda ayrıca bkz. Âl- i İmrân (3), 117; Furkan (25), 23.

¹⁹² Bkz. Eren, 142; ayrıca bkz. Çelik, 380– 381; Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/299.

¹⁹³ Bkz. Mevdûdî, III/491.

¹⁹⁴ Geniş bilgi için bkz. Yazır, I/198.

Allah, onların aydınlığını gideriverip, kendilerini karanlıklar içinde bıraktı, artık onlar görmezler”¹⁹⁵ şeklinde temsil etmiştir. Yazır’a göre bu âyet, Medîne ve civarındaki bir takım münâfıklar hakkında inmiştir. Bunlar, İslâm cemaatini kâfir olanlardan daha çok tehdit ediyorlardı. İman etmedikleri halde “iman ettik” diye yalan söyleyerek Müslümanları kandırıyorlardı. Aslında kendilerini kandırdıklarının farkında olmayan bu insanlar¹⁹⁶, dünyevî çıkar ve prestij için bu yola başvuruyor, fırsat bulduklarında da Müslümanlara zarar vermek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Âyet, böyle insanların içinde bulundukları bu durumu, “geçici aydınlık” benzetmesiyle dile getirmektedir.

Kur’an’ın indiği toplumun bir diğer parçası olan Ehl-i Kitap da Kur’an içinde yerini almıştır. Bu insanlar, Kur’an’ı tasdik etmedikleri ve kendi kitaplarının hükmünce amel etmedikleri için birçok ayette eleştirilmişlerdir¹⁹⁷. Onlardan bir grup olan Yahûdiler, “Cum’a Sûresi’nde “Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanların durumu, ciltlerle kitap taşıyan eşeğin haline benzer. Allah’ın âyetlerini yalanlayan topluluğun durum ne çirkin”¹⁹⁸! sözleriyle eleştirilmişlerdir. Âyet’te Tevrat verildiği ve ona uymaları istendiği halde bunu yapmayanlar, koca koca kitaplar taşıyıp da içindekilerden haberi olmayan eşeğe benzetilmiştir. Ayrıca “Allah’ın âyetlerini yalanlayan topluluğun durumu ne çirkin” ifadesi ile, ilmiyle amel etmeyen herkesin durumunun böyle olduğuna dair bir uyarı söz konusudur¹⁹⁹.

Vermiş olduğumuz mesellerden görüleceği üzere Kur’an, kullanmış olduğu meseller vasıtasıyla inanca, ahlâka ve fiile ait olmak üzere pek çok konuda tebliği en

¹⁹⁵ Bkz. Bakara (2), 17- 18; benzer anlamda ayrıca bkz. Bakara (2), 19- 20.

¹⁹⁶ Bkz. Yazır, I/197- 200; ayrıca bkz. Kutup, Fî Zılâli’l- Kur’ân, I/60; Ateş, I/114.

¹⁹⁷ Bkz. Bakara (2), 105- 109; Âl-i imrân (3), 64- 78; Nisa (4), 123, 153; Mâide (5), 15- 19; Ankebût (29), 46; Ahzab (33), 26; Haşr (59), 2- 4.

¹⁹⁸ Bkz. Cum’a (62), 5.

¹⁹⁹ Bkz. Yazır, VII/305- 306; ayrıca bkz. Mevdûdî, VI/270; Eren, 157; Ulutürk, 82- 83.

güzel biçimde yerine getirmiştir. Bu konularda sunulan meseller, insanlara her yönden kendilerini yetiştirme ve geliştirme için gerekli ölçütleri belirlemiştir.

C. KUR'ÂN-I KERÎM'İN MESAJININ ANLAŞMASINDA MESELİN ÖNEMİ

Bu başlık altında öncelikle mesajın anlatılması ve anlaşılması noktasında mesellerin sağladığı faydalara, ardından mesellerin Kur'an içindeki önemine değinmeye çalışacağız.

1. Kur'ân-ı Kerîm'in Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin Faydaları

Kur'an meselleri, mesajın anlaşılması ve hayata tatbik edilmesi açısından pek çok yararı bünyesinde barındırmaktadır. Mesellerin bu faydalarına maddeler halinde değinmek istiyoruz.

a. Meselde kullanılan temsil yöntemi sayesinde belleksel olgu ve psikolojik durumlar, somutlaştırılarak insanların kolaylıkla algılayabilecekleri şekillere dönüşmekte ve somutlaşmaktadır. Çünkü zihinsel/soyut olgular, ancak bu şekilde duyulara dayandırılarak anlaşılabilir hale gelmektedir. Bu yolla gizli olan, açık olana benzetilmekte ve o şeyin mahiyeti daha algılanabilir kılınmaktadır²⁰⁰ Metaforik ifadeler, gücünü, bilinmeyen ve tanımlanamayan hakkında konuşma imkanı sağlamasından almakta²⁰¹ ve bu gücü sayesinde daha kalıcı ve tesirli olmaktadır.

b. Meseller sayesinde insanın mantığına, duygularına ve vicdanına birlikte seslenilmektedir. Bu vesileyle duygular harekete geçtiği gibi, akıl da istidlallere yönlendirilmektedir²⁰². Metaforik anlatımların dinamik yapısı sayesinde insanlar, yorum yapmaya davet edilmekte ve böylece muhatap kendi dünyasını kurma ve

²⁰⁰ Bkz. Kattan, 402; ayrıca bkz. Kutup, Kur'an'da Edebî Tasvir, 57; Saka, 136; Albayrak, 158; Şanver, 212- 213; Çelik, 360- 362.

²⁰¹ Bkz. Düzgün, 63.

²⁰² Bkz. Karaçam, 347; ayrıca bkz. Akıncı, 75– 76; Çelik, 362.

anlamlandırmada sürece katılmış olmaktadır. Metnin dünyasına çekilen okuyucu, bir nevî kendini aşma egzersizi gerçekleştirmektedir²⁰³. Öldükten sonra dirilişi delillendirmek için “kurak ve ölü toprağın yağmurla birlikte yeşermesini” anlatan meseller²⁰⁴, zihin ve kalbin davet edildiği bu egzersiz için güzel bir örnektir.

c. Mesel üslûbu sayesinde insanın hem edebî yönüne, hem de dini yönüne seslenilmiş olmakta ve böylece her ikisinin de ihtiyacı aynı anda karşılanmış olmaktadır. Canlandırmanın gücü ve tesiriyle edebî yöne; vicdanı etkilemesi ve îmana sevk edici rol üstlenmesi ile de dînî yöne hitap edilmektedir²⁰⁵.

d. Kur'an meselleri, teşvik ettirme yoluyla insanın hayırlı şeylere yönelmesini sağlarken; sakındırma ve nefret ettirme sûretiyle de kötü şeylerden uzaklaşmasına vesile olmaktadır²⁰⁶. Allah yolunda malını sarfedenin durumunun “bire yüz veren dâne”²⁰⁷ benzetildiği mesel, böylesi bir teşvike; gıybet edenin durumunun “ölü kardeşinin etini yemeye”²⁰⁸ benzetildiği mesel ise sakındırmaya örnektir.

e. Mesel, gizli ve soyut manaların üzerindeki perdeyi kaldırdığı ve onların daha kolay anlaşılmasını sağladığı için, âlim kimseler yanında câhil insanlar da akıllarının yettiğince ondan faydalanabilmektedir²⁰⁹. Eğer bu yola başvurulmayıp âyetler bir bilim adamı ya da bir felsefeci diliyle anlatılsaydı, bu kelâmı ancak onlar anlayabilirdi²¹⁰.

f. Meseller, mürsel ve kapalı mesel âyetlerinde olduğu gibi manayı, özlü bir biçimde ifade etmektedirler²¹¹. Böylelikle bu tür mesellerin, Kur'ânî bir düstur

²⁰³ Bkz. Düzgün, 63.

²⁰⁴ Bkz. Fussilet (41), 39; Fâtır (35), 9; A'râf (7), 57.

²⁰⁵ Bkz. Kutup, Kur'an'da Edebî Tasvir, 128.

²⁰⁶ Bkz. Kattan, 402; ayrıca bkz. Saka, 138.

²⁰⁷ Bkz. Bakara (2), 261.

²⁰⁸ Bkz. Hucurat (49), 12.

²⁰⁹ Bkz. Soyalan, 221.

²¹⁰ Bkz. Albayrak, 45.

²¹¹ Bkz. Kattan, 402.

ifâdesi olarak ezberlenmesi ve hayata tatbik edilmesi daha kolay olmaktadır. “Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez”²¹²; “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu”²¹³? âyetleri ve bunlar gibi daha nice âyetler, hayatımıza uygulayabileceğimiz düsturlar içermektedirler.

g. Mesel olarak anlatılan kıssalar vasıtasıyla insanlara pek çok ibret ve örnek sunulmaktadır. İnsanlar, bu kıssalardaki şahsiyetlerle kendileri arasında özdeşim kurma imkanı bulmaktadırlar. Kıssalarda olumlu ve olumsuz şahsiyetler ve âkıbetleri bir arada sunulduğu için insan, bu iki şahıs ve iki davranış arasında mukayese yapıp tarafını ona göre belirleyebilmektedir. Davranış ve şahsiyet kazanımında bu tür örnek olayların önemli bir rolü bulunmaktadır. Aynı zamanda bu örnek olaylar, sıkıntı zamanlarında teselli kaynağı, geniş vakitlerde ise şükretmeye çağırıcı boyutlarıyla her an hayata geçirilebilecek işleve sahiptirler²¹⁴.

Sıralamış olduğumuz maddelerden de anlaşılacağı gibi, Kur’an meselleri, ilâhî mesajın anlaşılmasında ve pratize edilmesinde büyük bir öneme sahiptir. Bir tebliğ metodu olarak tercih edilmesi ve Kur’an içinde hatırı sayılır bir konuma sahip olması, pek çok faydayı bünyesinde barındırmasından dolayıdır.

2. Kur’ân-ı Kerîm’in Mesajının Anlaşılmasında Mesellerin Önemi

İnsanı, maddi ve manevî, bedenî ve ruhî olarak bir bütün halinde eğitmeye çalışan Kur’an, çeşitli metotlarla insanın bu yönlerinin tümüne seslenmeye çalışmıştır²¹⁵. Kur’an’ın kullandığı bu metotlardan biri olan meseller, Kur’an mesajı için önemli bir konuma sahiptir. Bu gerçeği, Kur’an bizzat kendisi şöyle ifade

²¹² Bkz. Bakara (2) , 286.

²¹³ Bkz. Zümer (39), 9.

²¹⁴ Geniş bilgi için bkz. Akıncı, 51– 77.

²¹⁵ Geniş bilgi için bkz. Musa Kazım Gülçür, Kur’an’da Karakter Eğitimi, İzmir 1994, 72- 73.

etmektedir: “Andolsun ki Biz, öğüt alsınlar diye, bu Kur’an’da insanlara her türlü misâli verdik”²¹⁶; “İşte Biz, bu misalleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilir”²¹⁷ gibi âyetler, bu gerçeğe işaret etmektedir. Ayrıca Hz. Muhammed’den nakledilen şu Hadis-i Şerif, meselin Kur’an için önemini anlamamız konusunda bize ışık tutmaktadır:

“Kur’an , şu beş vecih üzerine nâzil olmuştur: helal, haram, muhkem, müteşâbih ve emsâl. Helâli işleyiniz, haramdan sakınınız, muhkeme uyunuz, müteşabihe inanınız ve emsâlden ibret alınız”²¹⁸.

Vermiş olduğumuz âyetlerden ve Hz. Peygamber’den nakledilen bu Hadîs-i Şerif’ten anlaşılacağı gibi meseller, Kur’an içinde önem atfedilen bir konuma sahiptir ve hiçbir konu ona muhteva olmaktan muaf tutulmamıştır. Öyle ki, İslâm’ın soyut bir şekilde sunmaya özen gösterdiği “Allah’ın zâtı ve sıfatları”²¹⁹ gibi hassas mevzular dahi bu temsîlî anlatıma konu olmuştur. Bu üslup, sonsuz soyutlamayı ve kutsamayı gerektiren yerlerde bile, özel bir ifade yolu olarak kullanılmıştır²²⁰. Çünkü önemli olan insanların kalplerinde Allah inancını sağlamlaştırmaktır ve bu tür sınırsız, soyut manalar ancak mesellerle insanın sınırlı dünyasına yaklaştırılabilmektedir²²¹.

Kur’an’ın tebliğ metotlarından olan mesel, Hz. Muhammed tarafından da bir

²¹⁶ Bkz. Zümer (39), 27.

²¹⁷ Bkz. Ankebût (29), 43; benzer anlamda bkz. Haşr (59), 21.

²¹⁸ Bkz. Suyûti, 337; ayrıca bkz. Ulutürk, 23; Saka, 135; Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/299.

²¹⁹ Örnek olarak “Allah’ın nûrunu” anlatan temsil için bkz. Nur (24), 35; “kelam” sıfatını anlatan temsil için bkz. Lokman (31), 27.

²²⁰ Bkz. Kutup, Kur’an’da Edebî Tasvir, 97, 111.

²²¹ Bkz. Kılıç, Kur’an Dildeki Sonsuz Mucize, 76.

eğitim vasıtası olarak kullanılmış²²², ilk asırdan itibaren âlim ve ediplerin de önem atfettiği bir konu olmuştur²²³.

²²² Hz. Peygamber'in konuşmalarında yer verdiği meseller, "Emsalü'l- Hadîs" adı altında derlenmiştir. Bu eserlere örnek, Ebû Arûbe'nin "el-Emsâlû's – Sâ'ire'an Rasûlillah"; Ramhürmüzî'nin "Emsalü'l – Hadîs"; Maverdî'nin "el- Emsâl ve'l- Hikem" adlı eserleridir. Ayrıca Meydanî, Mecmeu'l- Emsâl'inde ve Ebû Hilal el- Askerî, Cemheretu'l- Emsâl'inde mesel tarzı birçok hadîse yer vermişlerdir. Bkz. M. Yaşar Kandemir, "Mesel", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (T.D.V.İ.A.), Ankara 2004, XXIX/298– 299.

²²³ İslam âlimleri ve edipler, Kur'an mesellerine önem vermiş ve zamanla "Emsalü'l – Kur'ân" adı verilen Kur'an ilmi doğmuştur. İman Şâfi'den nakledildiğine göre mesel ilmi, müçtehitlerin bilmesi gereken zarûri bir ilimdir. Ayrıca Maverdî'nin de bu ilmi, Kur'ân ilimlerinin en önemlilerinden saydığı nakledilmektedir. Üzerinde önemle durulan Kur'an meselleri hakkında birçok müstakil eser kaleme alınmıştır. Tirmizî'nin (ö. 279/892) "el- Emsâl mine'l- Kitâb ve's- Süne" si, İbnü'l – Kayyîm el- Cevziyye'nin (ö. 751 / 1350) "el- Emsâl fi'l- Kur'ani'l- Kerim"i, Hüseyin Fazl el- Becelî'nin "el Emsalü'l- Kâmine fi'l- Kur'âni'l- Kerîm"i ve Abdurrahman Hasen el- Meydani'nin "Emsâlü'l- Kur'âniyye" si, bu alanda yazılmış önemli eserlerdendir. Bkz. Suyûtî IV/38; ayrıca bkz. Çetiner, T.D.V.İ.A., XXIX/299, 301; Albayrak, 159; Ulutürk, 21; Keskin, 8.

SONUÇ

Tanah, Yeni Ahit ve Kur'ân-ı Kerîm, mesajlarını muhatapları olan kitlelere ulaştırırken belli yöntemler kullanmışlardır. Bu yöntemlerden biri, her üç kitapta da ortak bir anlatım tekniği olan meseldir. Mesel, bu kitaplarda mesajın anlatımını “daha etkili ve anlaşılır kılmak” gibi ortak bir amaçla yoğun biçimde kullanılmıştır. Her üç kitapta da meseller, İbranice ve Arapça “mesel” in zengin anlam çeşitliliği içinde kullanılmış ve bu yolla inanca, ahlâka ve toplumsal alana dair pek çok konuya temas edilmiştir. Bu anlam zenginliği içinde konular sunulurken, her üç kitabın meselleri arasında benzer motifler, ifadeler ya da birbirlerine atıflara rastlanabilmektedir.

Sözünü ettiğimiz bu benzerlikler, Tanah ve Yeni Ahit arasında daha çok görülmektedir. İşaya, 5: 1- 2, Hakimler, 9: 13 ve bunlara paralel olarak Markos, 12: 15- 20 ve Matta, 20: 1- 15'te geçen “üzüm bağı ve asma” motifi, bu benzerliklerdendir. Ayrıca I. Samuel, 17: 34- 37, Mezmurlar, 77: 21 ve Matta, 10: 16 ile Resullerin İşleri, 20: 29'da yer alan “çoban” figürü de bu benzerliklere örnektir. Bazen de Yeni Ahit'in Tanah'a atıfta bulunduğu görülmektedir. Matta, 13: 10- 14'te bulunan “Gördükleri halde görmezler, işittikleri halde işitmezler” pasajı, İşaya, 6: 9'dan yapılmış bir alıntıdır. Yine Markos, 12: 10'daki “Yapıcıların reddettikleri taş, Köşenin başı oldu, ve O, gözlerimizde şaşılacak iştir!” ibaresi, Mezmurlar, 118: 22- 23'ten alınmıştır.

Yeni Ahit ve Tanah arasında bu tür benzerlikler olduğu gibi, seyrek de olsa Kur'an meselleri de bu iki kitapta yer alan bazı mesellerle paralellikler arz etmektedir. Fetih Sûresi (48), 29'da geçen “Muhammed (S.A.V.) Allah'ın Rasûlüdür. Onun beraberinde olanlar (ashab), kâfirlere karşı çok şiddetli, kendi

aralarında gayet merhametlidirler. Onları görürsün ki rükû ederler, secdeye varırlar (namaz kılarlar), Allah'tan sevap ve rızâ isterler. Sîmâları secde eserinden yüzlerindedir. (Bu nurdur ki, kıyamette de bununla tanınacaklardır). Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da (Şudur: Onlar) bir ekine benzerler ki, filizlerini çıkarmış ve kuvvetlendirmiştir. Sonra kalınlaşmış, derken gövdesi üzerinde doğrulmuş; çiftçilerin hoşuna gider..." âyeti, bu tür mesellerdendir. Meselde önce Tevrat'taki mü'minlerin vasfından bahsedilmektedir. Tevrat'ta böyle doğrudan bir vasıflandırma olmamakla birlikte, Tanrı'ya secde ederek yakarmak ve önünde tevâzu ile eğilmek¹ mü'min tipinin vazgeçilmez unsurudur. Âyette işaret edildiği gibi, İncil'de de mü'minin ekine benzetildiği meseller vardır. Bu bağlamda Matta, 13: 3 - 32 ve Markos, 4: 29'da bulunan, "Tohum ekicinin iyi toprağa ektiği ve bol semere veren başakları" anlatan mesel ile Markos, 4: 26- 29'da geçen "ekilen tohumun önce ot, sonra dolu tane veren başağa dönüşmesini resmeden mesel, ayetteki anlatımla paraleldir.

Yukarıda vermiş olduğumuz bu âyete ilave olarak, Araf Sûresi (7), 40'ta zikredilen "Ayetlerimizi yalanlayanlar ve onlara îman etmeyi kibirlerine yediremeyenler var ya! Onlara gök kapıları açılmaz ve deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremezler" ifâdesinde geçen "devenin iğne deliğinden geçmesi" tabiri, İncil'de Matta, 19: 24'te zenginliğin melekûta girmeye engel olduğunu anlatmak için kullanılmıştır. Bu tabir, her iki yerde de bir şeyin imkansızlığını göstermek için söylemiştir. Bu paralellik dışında, bir şeyin küçüklüğüne nisbet için kullanılan "hardal tanesi" benzetmesi, Kur'an'da Enbiya (21), 47'de "... yapılan amel, hardal tanesi ağırlığında bile olsa, onu getirir (tartıya

¹ Örnek olarak bkz. Tekvin, 17: 3; II. Samuel, 12: 20.

koyarız)” şeklinde ifade bulmuştur. Paralel olarak, İncil’de Matta, 13: 31- 32’de “Göklerin melekûtu, bir adamın alıp tarlasına ektiği bir hardal tanesine benzer, o tane ki, bütün tohumların gerçi en küçüğüdür...” pasajında da hardal tanesi aynı şekilde küçüklüğe nispet için kullanılmıştır. Buna ilaveten Kur’an’da İbrahim (14), 24–26’da “İyi sözün kökü sabit hoş bir ağaca; kötü sözün ise kökü dışarıda, kötü bir ağaca benzetilmesine” paralel olarak İncil’de Luka, 6: 43- 45’te de “iyi ağaç yoktur ki kötü meyve versin ve yine kötü ağaç yoktur ki, iyi meyve versin” denilmiştir. İyi adamın iyi söz, kötü adamın ise kötü söz söyleyeceği, her iki kitapta da iyi ve kötü ağaç benzetmesiyle ifade edilmiştir.

Sunduğumuz örneklerden anlaşılacağı gibi, her üç kitapta da benzer konular için paralel ifadeler ve atıflar bulunabilmektedir. Ayrıca üç kitapta da meseller sunulurken materyaller, günlük yaşamdan, gündelik ilişkilerden ve doğadan seçilmiştir. Bununla birlikte Kitâb-ı Mukaddes’te tarım toplumuna; Kur’an’da ise çöl toplumuna seslenildiği için örnekler de genel olarak buna göre oluşturulmuştur.

Üç kitabın meselleri içinde, bu paralellikler yanında elbette ki farklılıklarda bulunmaktadır. Bu farklardan biri, özel anlamda mesellerin, genel anlamda bu kitapların sıhhati sorunudur. Bilindiği gibi Tanah ya da İncil’in ortaya çıkışı, uzun bir sürece dayanmaktadır. Bu süreç içinde, zikredilen bu iki kitap, insanların hafızalarında kaldığı kadarıyla kaleme alındıkları için pek çok insanî müdahaleye ve değişikliklere maruz kalmışlardır. Yeniden elden geçirmeler, sonraki devirlerde yapılan ilaveler ve şerhler, bu kitapların, dolayısıyla da mesellerin orijinalliği sorununu gündeme getirmiştir. Kur’an ve Kur’an meselleri için ise, böyle bir sorun söz konusu değildir. Kur’an, nâzil olduğu süreç içinde vahiy katiplerince derhal

kaleme alınmış ve orjinalliğine herhangi bir müdahale olmamıştır. Dolayısıyla meseller de orjinalliğini korumuştur.

Kıtâb-ı Mukaddes meselleri ile Kur'an meselleri arasındaki bir diğer fark, meselleri söyleyen şahıslar açısındanadır. Tanah meselleri, genel olarak peygamberlerin ya da bilge kişilerin ağzından nakledilmektedir. Aynı şekilde Yeni Ahit meselleri de Hz. İsa'nın ağzından ve onun sözleri olarak sunulmaktadır. Her iki kitapta da insan anlatımı hakimdir. Kur'an meselleri ise insanın ağzından, insan sözü olarak değil, Allah kelâmı olarak ortaya çıkmaktadır.

Konumuz olan üç kitabın meselleri, kullanılan edebî tarz açısından da farklılıklar göstermektedir. Tanah meselleri, şiir, kompozisyon tarzında öyküler ve özdeyişsel ifadeler şeklinde sunulmaktadır. Yeni Ahit meselleri de genel olarak alegorik öyküler ve özdeyiş ibareleri şeklindedir. Kur'an meselleri ise daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu formlardan çok farklıdır. Kur'an meselleri, bildiğimiz şiir, kompozisyon ya da özdeyişsel formlar içinde mütalaa edilememektedir. Onun kendine has edebî üslûbu, bu kalıpların hepsini aşmaktadır.

Bu benzerlik ve farklılıkları içinde her üç kitapta da meseller, mesajı daha etkili ve anlaşılır kılmak için yoğun biçimde kullanılmıştır. Bu yönüyle, antik çağlardan beri büyük öğretmen, edip ve din adamlarının halkı eğitmek, onları edilgen olmaktan çıkarıp etkin biçimde eğitim sürecinin içine katmak için kullandıkları mesel yöntemi, aynı amaçla kutsal kitaplarda da yerini almıştır. Mesajın daha etkili ve anlaşılır sunulması için tercih edilen bu tebliğ yöntemi sayesinde, soyut fikir ve mefhumlar somut gerçeklere dönüştürülerek insanların algı dünyalarına sunulmuştur. Dinî ve ahlakî konuların soyut kavramlarla örülü olması, bu öğretim yöntemini gerekli kılmıştır. İnsanın rûhunu ve aklını birlikte etkilemek, iyiye yönlendirmek ve

iknâ etmek için meseller, kutsal kitaplarda ve peygamberlerin öğretilerinde sıkça kullanılmıştır.

Kutsal kitaplarda, insanlar mesajı daha iyi anlasın diye böyle bir tebliğ ve öğretim yöntemi tercih edilmişse, insan da bu mesajı anlamak için belli bir çaba içine girmelidir. Örnek ve ibret alınsın diye ortaya konulan mesellerden, hayatına uygulayacak örnekler ve ibretler çıkarabilmelidir. Aksi halde ne kutsal kitaplar, ne de mesajları, insan için bir anlam ifade etmeyecektir.

Eğitsel değeri yüksek olan bu yöntem, kutsal kitaplarda olduğu gibi, eğitim alanında, özellikle de din eğitiminde bir teknik olarak işe koşulmalıdır. Soyut olan dini mevzû ve mefhumlar, bu yöntemle insanların idraklerine yaklaştırılmalıdır. Bu yolla din eğitimi ve öğretiminde belirlenen hedeflere ulaşmak ve istenilen davranış değişikliğini gerçekleştirmek mümkün olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

ABDÜLBÂKÎ, M. Fuad, Mucemu'l- Müfehres Tercümesi, Çev. Mahmut Çanga, İstanbul 1986.

ADAM, Bâki, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, İstanbul 2002.

AKDİKMEN, Rasûhi, Langescheidt Standart English Dictionary, İstanbul 1990.

AKINCI, Adem, Din Eğitiminde Etkili Bir Yöntem- Hikaye, İstanbul 2001.

ALALU, Suzan- Klara Arditi- Eda Asayas- Teri Basmacı- Fani Ender- Beki Haleva- Dalya Maya- Ninet Pardo ve Sara Yanarocak, Yahudilikte Kavram ve Değerler, İstanbul 2001.

ALBAYRAK, Hâlis, Tefsir Usûlü, İstanbul 1998.

ALTINDAL, Aytunç, Üç İsa, Ankara 2002.

ANDERSON, Bernard W., Understanding The Old Testament, U.S.A. 1975.

ARSLAN, Ali, Hadislerde Meseller, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun 1999.

ATÂURRAHÎM, Muhammed, Bir İslâm Peygamberi Hz. İsa, Çev. Kürşat Demirci, İstanbul 1997.

ATEŞ, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul 1988, (I- VIII).

AYDIN, Mahmut, Târihsel İsa- İmanın Mesih'inden Tarih'in İsa'sına, Ankara 2002.

AYDIN, Mehmet, Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık, Ankara 1995.
....., Din Fenomeni, Konya 2000.

BANDSTRA, Barry L., Reading The Old Testament, U.S.A., 1995.

BARUCQ, Andre- Pierre Grelot, "Bilgelik", Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S.), Edited by. Xavier Leon – Dufour, İstanbul 2002.

BATUK, Cengiz, Târihin Sonunu Beklemek– Ortadoğu Dinlerinde Eskatoloji Mitosları, İstanbul 2003.

BAYBAL, Sâmi, İbrahimi Dinlerde Mesîh’in Dönüşü, Konya 2002.

BAYRAKTAR, Mehmet Faruk , İslâm Eğitiminde Öğretmen– Öğrenci Münasebetleri, İstanbul 1984.

BEHAR, Rabbi Nisim, İbrânilerin Öyküsü, İstanbul 2001.

BERRY, George Ricker, “Proverbs”, The Encyclopedia Americana (E.A.), by Americana Corporation, New York 1957, (XXII).

BESALEL, Yusuf, “Bilgelik”, Yahûdilik Ansiklopedisi (Y.A.), İstanbul 2001, (I).

....., “Tanrı’nın Hükümdarlığı”, Yahudilik Ansiklopedisi (Y.A), İstanbul 2002, (III).

....., “Tanrı Korkusu”, Yahudilik Ansiklopedisi (Y.A), İstanbul 2002, (III).

....., “Vâiz”, Yahudilik Ansiklopedisi (Y.A.), İstanbul 2002 (III).

BIRNBAUM, Philip, Encyclopedia of Jewish Concepts, New York 1991.

BLAÏR, Edward P., Abingdon Bible Handbook, U.S.A. 1983.

BLUNT, A. W. F. – G. H. Box, Helps to The Study of The Bible, New York ty.

BOUCHER, Madeleine I., The Parables– New Testament Message, Dublin 1981.

BRIERE, Jean, “Kapı”, Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S.), Edited by Xavier Leon– Dufour, İstanbul 2002.

BROCKELMANN, C., “Mesel”, İslâm Ansiklopedisi (İ.A), İstanbul 1967, (VIII).

BROWN, Schuyler, A Historical Introduction to The New Testament, New York 1989.

CERRAHOĞLU, İsmâil, Tefsir Usûlü, Ankara 1985.

- CHAMBERLIN, Roy B., The Dartmouth Bible, Boston 1950.
- CHILDS, Brevard S., Biblical Theology of The Old and New Testament, U.S.A. 1993.
- CİLACI, Osman, Kur'an Işığında Üç Peygamber, Üç Kitap, Konya 1976.
-, Günümüz Dünya Dinleri, Ankara 1998
-, Dinler Tarihi Terminolojisi, İstanbul 2001.
- CLIFFORD, Richard J., "Introduction to Wisdom Literature", The New Interpreter's Bible (N.I.B.), Edited by Leander E. Keck, Thomas G. Long and Others, U.S.A. 1997, (V).
- COHON, Samuel S., "Kingdom of Heaven", The Universal Jewish Encyclopedia (U.J.E.), Edited by Isaac Landman, New York 1948, (VI).
- COOKE, Greville, The Light of The World, London 1949.
- COX, James L., Kutsal ifade etmek, Çev. Fuat Aydın, İstanbul 2004.
- CRENSHAW, James L., Old Testament Wisdom, U.S.A., 1981.
- CÜRCÂNÎ, Abdulkahir, Esrârü'l- Belâgat, İstanbul 1954.
- ÇELEBÎ, Ahmet, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi Açısından Yahudilik, Çev. Ahmet M. Büyükçınar- Ömer Faruk Harman, İstanbul 1978.
- ÇELİK, Muhammed, Kur'ân'ın İknâ Husûsiyeti, İzmir 1996.
- ÇETİNER, Bedrettin, "Mesel", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (T.D.V.İ.A.), Ankara 2004, (XXIX).
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ankara 2000.
- DEVILLE, Raymond- Pierre Grelot, "Tanrı'nın Krallığı", Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S.), Edited by Xavier Leon- Dufour, İstanbul 2002.
- Dictionary of Religions (D.R.), Edited by John R. Hinnels, England 1997.

- Dictionary of The New Testament, Edited by Terrence Prendergast, U.S.A. 1983.
- DOĞRUL, Ömer Rıza, Yeryüzündeki Dinlerin Tarihi, by. ty.
- DURMUŞ, İsmâil, “Mesel”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
(T.D.V.İ.A.), Ankara 2004, (XXIX).
- DÜZGÜN, Şaban Ali, Allah, Tabiat ve Târih, Ankara 2005.
- ELÇİN, Şükrü, Halk Edebiyatı Araştırmaları, Ankara 1977.
- ELIADE, Mircea– Ioan P. Couliano, Dinler Tarihi Sözlüğü, Çev. Ali Erbaş, İstanbul
1997.
- EREN, Şâdi, Kur’an’da Teşbih ve Temsiller, İstanbul 2002.
- ERVERDİ, Ezel– Mustafa Kutlu, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul
1986.
- ESED, Muhammed, Kur’an Mesajı, Çev. Cahit Koytak– Ahmet Ertürk, İstanbul
1999, (I- II).
- FEINBERG, Adolp, “Proverbs”, The Universal Jewish Encyclopedia (U.J.E.), Edited
by Isaac Landman, New York 1948, (IX).
- GRANT, Michael, Jesus– An Historian’s Review of The Gospels, New York 1977.
- GRUNWALD, M., “Proverbs” The Jewish Encyclopedia (J.E), Edited by Isidore
Singer, U.S.A. 1905, (X).
- GÜLÇÜR, Musa Kâzım, Kur’an’da Karakter Eğitimi, İzmir 1994.
- GÜNDÜZ, Şinasi, Pavlos– Hristiyanlığın Mimari, Ankara 2004.
- HALL, Mainly P., Old Testament Wisdom, California 1987.
- HALSEY, William D., Macmillan Contemporary Dictionary, İstanbul 1986.
- HANSEN, Elaine Tuttle, The Soloman Complex, Canada 1988.

HARMAN, Ömer Faruk, “İncil”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (T.D.V.İ.A.), İstanbul 2000, (XXII).

HEASTER, Duncan, İncil’in Temelleri, England 2000.

HERFORD, R. Travers, “Jesus of Nazareth”, The Universal Jewish Encyclopedia (U.J.E), Edited by Isaac Landman, New York 1948, (VI).

Holy Bible– Today’s English Version, New York 1992.

The Holy Bible– Revised Standart Version, New York 1952.

How To Read The Bible, Edited by Julian Price Love, New York 1959.

IZUTSU, Toshihiko, Kur’an’da Allah ve İnsan, Çev. Süleyman Ateş, İstanbul ty.

İBN- İ MANZUR, Lisanu’l– Arabi’l– Muhit, Beyrut 1956, (XI).

İSFAHÂNÎ, Ragıp, el– Müfredât Fî Garîu’l– Kur’ân, Dare’l– Marefah, Lübnan H. 502.

JACOBS, Joseph, “Jesus of Nazareth”, The Jewish Encyclopedia (J.E.), Edited by Isidore Singer, New York 1904, (VII).

JACOB, Xavier, İsa Kimdir?, Ankara 1987.

JACOB, Xavier– Luigi Iannitto, Hristiyan İnancı, İstanbul 1994.

JEREMIAS, Joachim, The Parables of Jesus, London 1963.

JOHNSON, A. R., “Mashal”, Wisdom in İsrail and in The Ancient Near East, Edited by M. Noth– D. Winton Thomas, Leiden 1969, (III).

JOMIER, J., İsa Mesih’in Hayatı , İstanbul 1984.

KANTARCIOĞLU, Selçuk, Eğitimde Masalın Yeri, İstanbul 1991.

KARAALİOĞLU, Seyit Kemal, Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, by. ty.

KARAÇAM, İsmail, Sonsuz Mucize Kur’an, İstanbul 1987.

KATAR, Mehmet, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’da Tövbe, Ankara 1997.

- KATTAN, Mennâ Halil, Ulûmu'l- Kur'ân, Çev. Ârif Erkan, İstanbul 1997.
- KELSO, James A., "Proverbs", Encyclopedia of Religion and Ethics (E.R.E.), Edited By James Hastings, New York 1951, (X).
- KESKİN, Hasan, Emsalu'l- Kur'ân, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1986.
- KESKİOĞLU, Osman, Son İlahî Kitap Kur'ân-ı Kerîm, Ankara 1983.
- KILIÇ, Sâdık, Mitoloji, Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerîm, İzmir 1993.
-, Kur'an Dildeki Sonsuz Mucize, İstanbul 2003.
- Kitâb-ı Mukaddes (Eski ve Yeni Ahit), İstanbul 2000.
- KODAZ, İsmail, Bir Edebî Tasvir Biçimi Olarak Kur'an Meselleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1999.
- KOÇ, Turan, Din Dili, Kayseri 1995.
- KOHLER, Kaufmann, "Kingdom of God", The Jewish Encyclopedia (J.E.), Edited by Isidore Singer, New York 1904, (VII).
- KRENGEL, Johann, "Mashal", The Universal Jewish Encyclopedia (U.J.E.), Edited by Isaac Landman, New York 1948, (VII).
- KUTUP, Seyyid, Kur'an'da Edebî Tasvir, Çev. Mehmet Yolcu, İstanbul 1991.
-, Fî Zılali'l- Kur'an, Çev. Salih Uçan- Vahdettin İnce, İstanbul 1991, (I- VIII).
- LACAN, March- François, "Güvey- Gelin", Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S.), Edited by Xavier Leon- Dufour, İstanbul 2002.
- LEEUVEN, Raymond C. Van, "The Book of Proverbs", New Interpreters Bible (N.I.B.), Edited by Leander Keck- Thomas G. Long and Others, U.S.A. 1997, (V).

- LESQUIVIT, Colomban– Xavier Leon– Dufour, “Çoban ve Sürü”, Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S.), Edited by Xavier Leon– Dufour, İstanbul 2002.
- LITTLE, William- H. W. Fowler- J. Coulson, The Shorter Oxford Dictionary, Great Britain 1959, (II).
- MEVDÛDÎ, Ebu’l – A’lâ, Tefhîmu’l– Kur’ân, Çev. Muhammed Han Kayanî– Yusuf Karaca– Nazife Şişman, İstanbul 1987, (I– VII).
- Meydan Larousse, Haz. Safa Kılıçoğlu– Nezihe Araz ve Hakkı Devrim, İstanbul 1972, (VIII).
- MICHEL, Thomas, Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş, İstanbul 1992.
- MOLLAT, Donatien, “İncil”, Kutsal Kitabın Teolojisi Sözlüğü (K.K.T.S.), Edited by Xavier Leon – Dufour, İstanbul 2002.
- MOULD, Elmor, W. K., Essentials of Bible History, New York 1966.
- Mu’cemu’l– Vasît, Dârü’l– Maârif, Mısır 1973, (I– II).
- MUTÇALI, Serdar, Arapça– Türkçe Sözlük, İstanbul ty.
- NEUSNER, Jacob- Alan J. Avery Peck, “Mashal”, The Routledge Dictionary of Judaism, New York 2004.
- The New Testament, İncil, The New King James Version, İstanbul 2000.
- NOURSE, Edward E., “Parable”, Encyclopedia of Religion and Ethics (E.R.E.), Edited by James Hastings, New York 1951, (X– XI).
- OKÇUGİL, Vasıf, İngilizce- Türkçe Büyük Lugat, İstanbul 1943.
- Oxford Dictionary of The Bible, Edited by W. R. F. Browning, New York 2004.
- The Oxford Dictionary of The Christian Church (O.D.C.C.), Edited By F. L. Cross, New York 1985.

The New Interpreter's Bible (N.I.B.), Edited by Leander E. Keck- Thomas G. Long
And Others, U.S.A. 1997.

Oy, Aydın, "Atasözü", Türkiye Diyânet Vakfı İslam Ansiklopedisi (T.D.V.İ.A.),
İstanbul 1991, (IV).

ÖRS, Hayrullah, Musa ve Yahudilik, İstanbul 2000.

PAÇACI, Mehmet, Kur'an ve Ben Ne Kadar Tarihseliz, Ankara 2000.

PALA, İskender, Ansiklopedik Dîvan Şiiri Sözlüğü, Ankara 1989, (I- II).

RAHMAN, Fazlur, Ana Konularıyla Kur'an, Çev. Alparslan Açıkgenç, Ankara
1998.

RENAN, Ernest, İsa'nın Hayatı, İstanbul 1997.

Redhouse Sözlüğü, İstanbul 2003.

ROGERSON, John– Philip Davies, Old Testament World, New York 1989.

ROWLEY, H. H., The Old Testament and Modern Study, New York 1967.

SAKA, Şevki, Kur'ân- ı Kerim'in Dâvet Metodu, Ankara 1986.

....., Kur'an'dan Mesajlar, Ankara 1997, (I– II).

SAKAOĞLU, Sâim, Masal Araştırmaları, Ankara 1999.

SÂLİH, Subhi, Kur'ân İlimleri, Çev. M. Sâit şimşek, Konya ty.

SCOTT, R. B. Y., "Solomon and Beginings of Wisdom in Israil", Wisdom in Israil
and in The Ancient Near East, Edited by M. Noth– D. Winton Thomas,
Leiden 1969.

SESBOUE, Daniel, "Meseller", Kutsal Kitaptaki Teoloji Sözlüğü (K.K.T.S.), Edited
by Xavier Leon– Dufour, İstanbul 2002.

SOYALAN, Mehmet Yaşar, Elmalılı Tefsiri'nde Kur'ânî Terimler ve
Deyimler, İstanbul 2003.

- SUYUTÎ, Celâleddin, el-İtkân fî Ulûmi'l- Kur'ân, Çev. Sakıp Yıldız, İstanbul 1987.
- ŞANVER, Mehmet, Kur'an'da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi, İstanbul 2001.
- ŞENGÜL, İdris, Kur'an Kıssaları Üzerine, İzmir 1994.
-, "Kur'ân Mesajını İletmede Kıssaların Önemi", I. Kur'ân Sempozyumu, Ankara 1994.
- ŞİNASÎ, Durûb- ı Emsâl- i Osmaniye, Haz. Süreyya Beyzadeoğlu, İstanbul 2003.
- TANYU, Hikmet, "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları – İlmî İnceleme ve Tenkidi", Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi (A.Ü.İ.F.D.), Ankara 1986, C. XIV.
- THOMPSON, Frank Charles, Thompson Chain- Reference Bible, Indiana 1990.
- TOKAT, Latif, Dinde Sembolizm, Ankara 2004.
- TRAWICK, Buckner B., The Bible as Literature, New York 1970.
- TUĞLACI, Pars, İngilizce- Türkçe Sözlük, İstanbul 1966.
- TÜMER, Günay – Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ankara 1997.
- ULUTÜRK, Veli, Kur'ân'da Temsilî Anlatım, İstanbul 1995.
- VAWTER, Bruce, The Path of Wisdom, Wilmington 1986.
- WOLFF, Hans Walter, The Old Testament, U.S.A. 1973.
- The Wordsworth Encyclopedia of World Religions, Great Britain 1999.
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dîni Kur'an Dili, Sadeleştirenler. M. Nur Çetin– Tâhâ Parlar– İdriş Şen, Ankara ty. (I– X).
- YEĞİN, Abdullah– A. Kadir Badıllı, Osmanlıca– Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat, İstanbul 1978.
- YURT, Yusuf, Kur'an Meselleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1991.

BAŞVURULAN WEB SİTELERİ

<http://www.AllRefer.com>– Proverbs (Old Testament) – Encyclopedia, The Colombi Electronic Encyclopedia, (S. G. 01. 08. 2005).

<http://www.TheBostanChristianBibleStudyResources.Htm>., (S. G. 01. 08. 2005).

<http://www.OldTestamentText.Lecture28.Proverbs.Htm>., (S. G. 01. 08. 2005).

<http://www.ParablesOfJesus.Htm>., haz. Don Schwager, (S. G. 01. 08. 2005).

<http://www.TermPapers.Us>, New Testament Parables. Htm., (S. G. 01. 08. 2005).

<http://www.Parables-Wikipedia>, The Free Encyclopedia, (S. G. 01. 08. 2005).